

Evaluatie Implementatie schriftelijke slachtofferverklaring

**R.S.B. Kool
R.C. Passier
A. Beijer**

Mei 2006

Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen

Universiteit Utrecht

© R.S.B. Kool, R.C. Passier, A. Beijer / 2006

Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen
Janskerkhof 16
3512 BM Utrecht
www.law.uu.nl/straf

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorzover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

ISBN-10: 90-73451-07-8
ISBN-13: 978-90-73451-07-0
NUR: 824

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 Inleiding	6
1.1 Inleiding	6
1.2 Probleemstelling en vraagstelling	6
1.3 Leeswijzer	8
Hoofdstuk 2 Opzet van het onderzoek	10
2.1 Methoden van onderzoek	10
2.2 Kwantitatieve analyse	10
2.3 Kwalitatieve analyse	11
2.4 Onderzoekperiode	13
2.5 Selectie van arrondissementen	13
Hoofdstuk 3 Kaderstelling door het openbaar ministerie en Slachtofferhulp Nederland	15
3.1 Inleiding	15
3.2 Plaatsing van de beleidsbrieven respectievelijk de Aanwijzing Spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring	15
3.3 Beleidsuitgangspunten openbaar ministerie	16
3.3.1 Voorbereid spreken	17
3.4 Procedure ten behoeve van de implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring	18
3.4.1 Procedure I: preventief gehechte verdachten	19
3.4.2 Procedure II: niet-preventief gehechte of geschorste verdachten	20
3.5 Naar aanleiding van	21
3.5.1 Terminologie	21
3.5.2 Bijkomende administratieve handelingen betreffende het spreekrecht en de schriftelijke slachtofferverklaring	21
3.5.3 Voorbereidingstijd	22
3.6 Stroomschema	23
3.7 Beleidsuitgangspunten en instructie vanuit Slachtofferhulp Nederland	25
3.7.1 Startnotitie	25
3.7.2 Protocol voor slachtoffergesprek	25
3.7.3 Aanvullende informatie	26
3.8 Opvatting van de minister van Justitie	27
Hoofdstuk 4 Implementatie schriftelijke slachtofferverklaring parket Den Haag	28
4.1 Profiel	28
4.2 Beleid en overleg	28
4.3 Organisatie	29
4.4 Procesbeschrijving	30
4.4.1 Procesbeschrijving preventieven	30
4.4.2 Procesbeschrijving niet-preventief gehechte of geschorste verdachten	30
4.4.3 Administreren verzoek tot spreken ter zitting	31
4.4.4 Termijnen	31

4.4.5	Eindcontrole	31
4.5	Procesbeschrijving werkzaamheden rapporteur schriftelijke slachtofferverklaring	31
4.6	Cijfermatig overzicht	32
4.7	Aandachtspunten	32
4.7.1	Aandachtspunten besproken met het parket	32
4.7.2	Aandachtspunten besproken met de rapporteur	35
4.8	In relatie tot het spreekrecht	39
4.9	Samenvattend	40
Hoofdstuk 5 Implementatie schriftelijke slachtofferverklaring parket Utrecht		42
5.1	Profiel	42
5.2	Beleid en overleg	42
5.3	Organisatie	42
5.4	Procesbeschrijving	43
5.4.1	Procesbeschrijving preventieven	43
5.4.2	Procesbeschrijving niet-preventief gehechte of geschorste verdachten	44
5.4.3	Administreren verzoek spreken ter zitting	44
5.4.4	Termijnen	44
5.4.5	Eindcontrole	44
5.5	Procesbeschrijving werkzaamheden rapporteur schriftelijke slachtofferverklaring	44
5.6	Cijfermatig overzicht	45
5.7	Aandachtspunten	45
5.7.1	Aandachtspunten besproken met het parket	45
5.7.2	Aandachtspunten besproken met de rapporteurs	48
5.8	In relatie tot het spreekrecht	50
5.9	Samenvattend	51
Hoofdstuk 6 Implementatie schriftelijke slachtofferverklaring parket Alkmaar		52
6.1	Profiel	52
6.2	Beleid en overleg	52
6.3	Organisatie	53
6.4	Procesbeschrijving	53
6.4.1	Procesbeschrijving preventieven	53
6.4.2	Procesbeschrijving niet-preventief gehechte of geschorste verdachten	54
6.4.3	Administreren verzoek spreken ter zitting	54
6.4.4	Termijnen	54
6.4.5	Eindcontrole	54
6.5	Procesbeschrijving werkzaamheden rapporteur schriftelijke slachtofferverklaring	54
6.6	Cijfermatig overzicht	55
6.7	Aandachtspunten	55
6.7.1	Aandachtspunten besproken met het parket	55
6.7.2	Aandachtspunten besproken met de rapporteurs	57
6.8	In relatie tot het spreekrecht	59
6.9	Samenvattend	59

Hoofdstuk 7 Implementatie schriftelijke slachtofferverklaring parket Roermond	61
7.1 Profiel	61
7.2 Beleid en overleg	61
7.3 Organisatie	61
7.4 Procesbeschrijving	62
7.4.1 Procesbeschrijving preventieven en snelrechtzaken	62
7.4.2 Procesbeschrijving niet-preventief gehechte of geschorste verdachten	63
7.4.3 Administreren verzoek spreken ter zitting	63
7.4.4 Termijnen	63
7.4.5 Eindcontrole	63
7.5 Procesbeschrijving werkzaamheden rapporteurs schriftelijke slachtofferverklaring	63
7.6 Cijfermatig overzicht	64
7.7 Aandachtspunten	64
7.7.1 Aandachtspunten besproken met het parket	64
7.7.2 Aandachtspunten besproken met de rapporteur	65
7.8 In relatie tot het spreekrecht	67
7.9 Samenvattend	68
Hoofdstuk 8 Implementatie schriftelijke slachtofferverklaring parket Assen	69
8.1 Profiel	69
8.2 Beleid en overleg	69
8.3 Organisatie	69
8.4 Procesbeschrijving	69
8.4.1 Procesbeschrijving preventieven en niet-preventief gehechte of geschorste verdachten	70
8.4.2 Administreren verzoek spreken ter zitting	70
8.4.3 Termijnen	71
8.4.4 Eindcontrole	71
8.5 Procesbeschrijving werkzaamheden rapporteurs schriftelijke slachtofferverklaring	71
8.6 Cijfermatig overzicht	71
8.7 Aandachtspunten	71
8.7.1 Aandachtspunten besproken met het parket	71
8.7.2 Aandachtspunten besproken met de rapporteur	73
8.8 In relatie tot het spreekrecht	75
8.9 Samenvattend	76
Hoofdstuk 9 Implementatie schriftelijke slachtofferverklaring parket Middelburg	78
9.1 Profiel	78
9.2 Beleid en overleg	78
9.3 Organisatie	78
9.4 Procesbeschrijving	78
9.4.1 Procesbeschrijving preventieven	78
9.4.2 Procesbeschrijving niet-preventief gehechte of geschorste verdachten	79
9.4.3 Administreren verzoek spreken ter zitting	79
9.4.4 Termijnen	80
9.4.5 Eindcontrole	80
9.5 Procesbeschrijving werkzaamheden rapporteur schriftelijke slachtofferverklaring	80

9.6	Cijfermatig overzicht	80
9.7	Aandachtspunten	80
9.7.1	Aandachtspunten besproken met het parket	80
9.7.2	Aandachtspunten besproken met de rapporteur	83
9.7	In relatie tot het spreekrecht	84
9.8	Samenvattend	86
Hoofdstuk 10 Ervaringen van rechters en raadslieden		87
10.1	Inleiding	87
10.2	Berichten uit de rechterlijke macht	87
10.2.1	Beleid	87
10.2.2	Getalsmatig	87
10.2.3	Organisatorische aspecten	89
10.2.4	Waardering	93
10.2.5	Resterende kwesties	96
10.3	Berichten uit de strafrechtsadvocatuur	97
10.4	Samenvattend	100
Hoofdstuk 11 Conclusies		102
11.1	Inleiding	102
11.2	Werkwijze openbaar ministerie	103
11.3	Aantallen schriftelijke slachtofferverklaringen	105
11.4	Werkwijze Slachtofferhulp Nederland	108
11.5	Werkwijze rechtbank	109
11.6	Samenwerking van betrokken organisaties	109
11.7	Oordeel	112
11.8	Knelpunten	118
11.9	Afsluiting	120
Samenvatting		122
Summary		129
Literatuur		135
Bijlagen:		
1	Onderwerpenlijst parketten	138
2	Geraadpleegde/overlegde beleidsstukken	140
3	Respondenten naar werkgebied (arrondissement, regio Slachtofferhulp Nederland) en functie	141
4	Vragenlijst interviews zittende magistratuur	143
5	Vragenlijst implementatie ssv – advocatuur	145
6	Format Schriftelijke slachtofferverklaring	146

Hoofdstuk 1

Inleiding

1.1 Inleiding

De aandacht voor de positie van het slachtoffer¹ in het strafproces blijft onverminderd hoog. Nationaal en internationaal bestaat overeenstemming over de noodzaak slachtoffers van delicten te erkennen als belanghebbende binnen het strafproces. De recente invoering van het spreekrecht ter zitting en het aanhangige wetsvoorstel tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering ter versterking van de positie van het slachtoffer in het strafproces getuigen hiervan.² Onderdeel van deze modernisering van het strafproces vormt de landelijke invoering van de schriftelijke slachtofferverklaring, waartoe werd besloten na een positieve evaluatie van de pilots.³ De schriftelijke slachtofferverklaring heeft inmiddels een hoge vlucht genomen; medio 2005 werden per maand ruim tweehonderd schriftelijke slachtofferverklaringen opgesteld en het aantal lijkt de komende tijd alleen nog maar te zullen toenemen.⁴ Vrijwel gelijktijdig met de landelijke invoering van de schriftelijke slachtofferverklaring werd het wetsvoorstel betreffende het spreekrecht ter zitting aangenomen. Naast de mogelijkheid een schriftelijke slachtofferverklaring te doen opstellen, beschikken slachtoffers van de in artikel 302 Sv genoemde delicten sinds 1 januari 2005 over het recht te spreken ter zitting.⁵ In aansluiting hierop zijn de gevallen waarin het spreekrecht mag worden uitgeoefend in de Aanwijzing Spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring overeenkomstig van toepassing verklaard op de schriftelijke slachtofferverklaring.⁶ Hoewel inmiddels een groot aantal schriftelijke slachtofferverklaringen is opgesteld is tot op heden weinig bekend over de wijze waarop het openbaar ministerie de schriftelijke slachtofferverklaring heeft geïmplementeerd binnen haar organisatie.⁷ Om die reden heeft het ministerie van Justitie opdracht gegeven een procesevaluatie uit te voeren naar de implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring.

1.2 Probleemstelling en vraagstelling

Het onderzoek dient inzicht te genereren in het proces van aanbod en totstandkoming van de schriftelijke slachtofferverklaring en de mogelijke knelpunten daarbinnen. Niet volstaan kan worden het onderzoek te beperken tot de schriftelijke slachtofferverklaring, het is noodzakelijk aandacht te besteden aan het spreekrecht. Immers, tussen beide rechtsfiguren bestaat een duidelijke (organisatorische) samenhang. Sterker nog: de minister van Justitie, het openbaar ministerie, en Slachtofferhulp Nederland tonen zich voorstander het spreekrecht te doen

¹ Onder de term slachtoffer wordt ten deze ook diens nabestaande(n) begrepen.

² Kamerstukken II 2004/05, 30 143, nrs. 1-3.

³ Kool, Moerings & Zandbergen, 2002.

⁴ Bron: Slachtofferhulp Nederland.

⁵ Wet van 21 juli 2004, Invoering van het spreekrecht voor slachtoffers en nabestaanden, Stbl. 2004, 382 respectievelijk 582.

⁶ College van Procureurs-generaal, Aanwijzing Spreekrecht en Schriftelijke slachtofferverklaring, Stcr. 2004, 248.

⁷ Hetgeen ten dien aanzien bekend is stamt uit eerder evaluatieonderzoek: Oude Hengel & Jennekens, 2001; Kool, Moerings & Zandbergen, 2002.

voorbereiden door een schriftelijke slachtofferverklaring.⁸ Die relatie wordt tot uitdrukking gebracht in de probleemstelling, welke luidt:

Op welke wijze verloopt het proces van de totstandkoming van een schriftelijke verklaring? Zijn er knelpunten? En zo ja, welke? Hoeveel schriftelijke verklaringen worden er opgesteld respectievelijk ter zitting ingebracht? En hoe wordt de schriftelijke slachtofferverklaring gevalueerd in relatie tot het spreekrecht?

De meer toegespitste vraagstelling luidt:

1. Werkwijze openbaar ministerie
 - Hebben de onderzochte arrondissementsparketten beleid ontwikkeld ter implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring?
 - Hoe verloopt het proces van aanbod en totstandkoming van de schriftelijke slachtofferverklaring op de onderzochte arrondissementsparketten?
 - Worden slachtoffers begeleid wat betreft hun keuze van de wijze waarop zij een inbreng tijdens de rechtszitting willen en kunnen hebben? Zo ja, door wie en op welke wijze? Zo nee, waarom niet?
 - Is er aanvullend beleid ontwikkeld voor het geval slachtoffers buiten de bestaande procedures schriftelijke slachtofferverklaringen inbrengen?
2. Aantallen schriftelijke slachtofferverklaringen:
 - Hoeveel schriftelijke slachtofferverklaringen zijn in de onderzochte arrondissementen opgesteld en ingebracht ter zitting? En hoe worden deze resultaten geregistreerd?
 - Hoeveel slachtoffers zien na het opstellen van de schriftelijke slachtofferverklaring af van het uitoefenen van het spreekrecht?
 - Zijn er verschillen tussen de arrondissementen in de mate waarin slachtoffers een verklaring inbrengen? Zo ja, in hoeverre hangen deze verschillen samen met de wijze waarop de schriftelijke slachtofferverklaring op de onderzochte parketten is georganiseerd?
3. Werkwijze Slachtofferhulp Nederland
 - Is beleid ontwikkeld wat betreft de schriftelijke slachtofferverklaring? Zo ja, wat houdt dat beleid in de praktijk in?
 - Op welke wijze is de ondersteuning van slachtoffers bij het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring georganiseerd?
 - Wordt volgens een format gewerkt bij het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring? Zo nee, op welke wijze worden de verklaringen opgesteld? Zo ja, wat is de inhoud ervan?
4. Werkwijze rechtbank
 - Zijn er afspraken gemaakt over de wijze waarop de schriftelijke slachtofferverklaringen worden ingebracht? Zo ja, wat zijn de afspraken?
 - Wordt in de praktijk de schriftelijke slachtofferverklaring van slachtoffers die niet hebben gekozen voor het spreekrecht altijd op dezelfde manier tijdens de zitting ingebracht? Zo ja, hoe gebeurt dit en waarom is voor deze manier gekozen? Zo nee, waarom is voor verschillende manieren gekozen?

⁸ Zie ten deze: Kamerstukken II 2004/05, 27 213, nr. 9, p. 4, Slachtofferhulp Nederland, Startnotitie Schriftelijke slachtofferverklaring, april 2004, interview E. de Jager, oktober 2005 en Aanwijzing Spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring, Stcrt. 2004, 248.

5. Samenwerking van betrokken organisaties

- Vindt overleg plaats tussen de betrokken organisaties, zoals openbaar ministerie en Slachtofferhulp Nederland over de schriftelijke slachtofferverklaring? Zo nee, waarom niet? Zo ja, wie zijn bij het overleg betrokken? Wat is het beoogde doel? Wat is de frequentie? Welke onderwerpen worden besproken? Wat zijn de resultaten van het overleg?
- Zijn er afspraken gemaakt over de registratie van gegevens? Zo ja, welke? Wat betekenen de afspraken voor de registratiepraktijk?
- Worden gegevens over de schriftelijke slachtofferverklaring uitgewisseld? Zo nee, waarom niet? Zo ja, welke?
- Werken de organisaties samen? Zo nee, waarom niet? Zo ja, wat zijn de doelen, de middelen en de mate van formalisering?

6. Oordeel

- Wat vinden betrokkenen, zoals openbaar ministerie, Slachtofferhulp Nederland, de rechterlijke macht en de advocatuur, van de gehanteerde procedure vanaf het moment dat een slachtoffer het aanbod krijgt om een verklaring op te stellen tot en met de feitelijke inbreng tijdens de rechtszitting?
- Achten de koppeling aan de hand van de in artikel 302 tweede lid Sv genoemde criteria juist? Of dient buiten die in de wet genoemde gevallen ook ruimte te worden gegeven voor het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring? Zo ja, voor welke soort gevallen?
- Liggen in de voorgeschreven procedures drempels besloten voor slachtoffers, resulterende in het afzien van gebruikmaking van het aanbod tot het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring, dan wel het op andere wijze – buiten de geëigende procedures om – inbrengen van een schriftelijke verklaring?
- Wat vinden de betrokkenen van de inhoud van de schriftelijke slachtofferverklaring en de inbreng tijdens de rechtszitting?
- Vormt de schriftelijke slachtofferverklaring volgens betrokkenen een volwaardig alternatief voor het spreekrecht voor hen die geen gebruik willen maken van het spreekrecht ter zitting, maar wel de officier van justitie respectievelijk de rechter willen informeren over de gevolgen die het misdrijf heeft gehad?

7. Knelpunten

- Zijn er knelpunten wat betreft de schriftelijke slachtofferverklaring al dan niet in combinatie met het spreekrecht? Zo ja, welke? Zo ja, zijn deze knelpunten aan te pakken en door wie?

1.3 Leeswijzer

Aan de hand van bovengenoemde vragen wordt een antwoord geformuleerd op de probleemstelling. Het rapport is als volgt opgebouwd. Na dit inleidende hoofdstuk wordt in hoofdstuk 2 de methode van onderzoek beschreven. Vervolgens worden de uitgangspunten geschetst die ten grondslag liggen aan de implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring door het openbaar ministerie en de samenwerking daartoe met Slachtofferhulp Nederland (hoofdstuk 3). Na zo het kader te hebben geschetst wordt in de daarop volgende hoofdstukken (4 tot en met 9) beschreven hoe de schriftelijke slachtofferverklaring is geïmplementeerd door de onderzochte parketten en hoe deze praktijken worden gewaardeerd door de betrokken organisaties. Daarbij wordt ook een cijferoverzicht gegeven betreffende aanbod en gebruik van schriftelijke slachtofferverklaringen in de onderzochte arrondissementen. Hoofdstuk 10 bevat een

verslag van de meningen van rechters, opgetekend aan de hand van vraaggesprekken, evenals de uitkomsten van een beperkt onderzoek naar de mening van de advocatuur betreffende de implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht. Tenslotte wordt in hoofdstuk 12 per onderzoeksvraag een antwoord geformuleerd, evenals enkele aanbevelingen.

Hoofdstuk 2

Opzet van het onderzoek

2.1 Methoden van onderzoek

In het onderzoek zijn verschillende onderzoeksmethoden gehanteerd. Naast een kwantitatieve analyse van het aanbod en gebruik van de schriftelijke slachtofferverklaring is aandacht besteed aan de achterliggende beleidstheorie. Daartoe zijn beleidsdocumenten geanalyseerd en interviews gehouden.

2.2 Kwantitatieve analyse

De cijfers hebben betrekking op de periode 1 januari 2005 tot en met 31 december 2005. Verzameld zijn cijfers betreffende het aantal zaken waarin het slachtoffer door de parketten is geïnformeerd over de schriftelijke slachtofferverklaring en/of spreekrecht (aanbod) en het aantal schriftelijke slachtofferverklaringen (gebruik). Ook vermeld wordt het aantal maal dat een mondelinge voorbereiding op het spreekrecht is verzorgd door Slachtofferhulp Nederland.⁹ Deze cijfers zijn afgezet tegen het aantal inwoners dat het betreffende arrondissement per 1 januari 2005 telde respectievelijk het aantal geregistreerde geweld- en zedendelicten per politieregio.

Op voorhand dient te worden opgemerkt dat de betreffende gegevens niet veralgemeniseerd mogen worden. Doel van het onderzoek is geweest de bestudering van een (maximale) variëteit van uitvoeringspraktijken. Waar voor het aanbod geldt dat de resultaten rechtstreeks zijn te relateren aan de wijze waarop de parketten de uitvoering van de schriftelijke slachtofferverklaring hebben georganiseerd, geldt dat niet voor het gebruik. Immers, niet uit te sluiten is dat andere (lokale) factoren hier een rol van betekenis spelen.

Wat betreft het spreekrecht kunnen geen cijfers worden gepresenteerd. Er wordt namelijk te dien aanzien geen registratie gevoerd. Slachtofferhulp Nederland en het openbaar ministerie zijn van mening dat hier een taak ligt voor de zittende magistratuur. Voornemens tot het opzetten van zo'n registratie zijn ons tot op heden niet bekend.

De gepresenteerde cijfers betreffende het aanbod en gebruik zijn afkomstig van Slachtofferhulp Nederland en het openbaar ministerie, te weten het Parket-generaal en de onderzochte parketten. Slachtofferhulp Nederland voert sinds 1 mei 2004 een landelijke registratie betreffende het aantal opgestelde schriftelijke slachtofferverklaringen (REGAS).¹⁰ Het openbaar ministerie registreert de door de politie ingezonden processen-verbaal in COMPAS, welk systeem een slachtoffergerelateerd deel kent, Osiris. Hierin wordt onder andere aantekening gemaakt van het aanbod tot het doen opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en het gebruik van dit aanbod door het slachtoffer.

⁹ De cijfers betreffende de mondelinge voorbereiding op het spreekrecht betreffen enkel zaken waarin tevens een schriftelijke slachtofferverklaring is opgesteld. De mondelinge voorbereiding op het spreekrecht kan namelijk alleen worden geregistreerd via het registratieformulier van de schriftelijke slachtofferverklaring.

¹⁰ Opgemerkt dient te worden dat deze registratie vooralsnog handmatig plaatsvindt en niet onprobleematisch verloopt.

2.3 Kwalitatieve analyse

Gekozen is om de uitvoeringspraktijken per parket in beeld te brengen (meervoudige case study). Uitgangspunt is geweest dat de parketten, rapporteurs schriftelijke slachtofferverklaring en rechtbanken functioneren als relatief autonome eenheden, hetgeen aanleiding zou kunnen geven tot verschil in uitvoering betreffende de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht.

Om vergelijking tussen de lokale uitvoeringspraktijken mogelijk te maken is ervoor gekozen om deze te beschrijven aan de hand van vooraf geformuleerde aandachtspunten, die werden afgeleid van de opgestelde onderzoeksvragen.

Het onderzoek op de parketten is uitgevoerd door twee onderzoekers. Ieder van hen heeft drie parketten onderzocht aan de hand van een vooraf opgestelde lijst met onderwerpen.¹¹

Documentanalyse

Waar mogelijk is aan de hand van beleidsstukken achterhaald hoe de betrokken parketten de schriftelijke slachtofferverklaring hebben geïmplementeerd in de parketorganisatie en hoe de samenwerking met Slachtofferhulp Nederland ten deze heeft vorm gekregen. Gevraagd is de betreffende documenten voorafgaand aan het onderzoek ten parkette toe te zenden aan de onderzoekers. Niet alle parketten beschikten over dergelijke beleidsdocumenten; daar waar deze ontbraken is getracht via interviews zicht te krijgen op het achterliggende beleid.¹²

Interviews ten parkette

Via vraaggesprekken zijn gegevens verzameld betreffende de organisatie van de schriftelijke slachtofferverklaring en de waardering daarvan door betrokkenen. De interviews zijn opgenomen en later uitgewerkt.

Het oorspronkelijke uitgangspunt dat van iedere beroepsgroep twee respondenten zouden worden geïnterviewd werd bijgesteld. In plaats daarvan zijn vraaggesprekken gehouden met functionarissen, die uit hoofde van hun functie of ervaring beschikten over de benodigde expertise. Dit brengt met zich mee dat de bronnen geraadpleegd per parket verschillen, met dien verstande dat op alle parketten gesproken is met de slachtoffercoördinator en – met uitzondering van één parket¹³ – de taakofficier Slachtofferzorg. De overige respondenten vullden uiteenlopende functies.¹⁴

Als eerste is steeds gesproken met de coördinator Slachtofferzorg, of een functionaris met een vergelijkbare functie. In de daarop volgende vraaggesprekken werd voortgebouwd op dit eerste interview en daarop volgende. Behalve aanvullende informatie is ook gevraagd de verkregen informatie te verifiëren indien dat door onderzoekers wenselijk werd geacht. Waar mogelijk sprake was van een taakopvatting is geïndividualiseerd naar de functie van de betreffende respondent.

¹¹ Zie bijlage 1.

¹² Een overzicht van de bestudeerde beleidsdocumenten staat vermeld in bijlage 2.

¹³ Bij het parket Utrecht werd de portefeuille Slachtofferzorg tijdelijk beheerd door de plaatsvervangend hoofdofficier van justitie. Door het parket is aan onderzoekers geen gelegenheid geboden tot het afnemen van een interview met betrokkene. Na enig aandringen van de zijde van de onderzoekers heeft een vraaggesprek plaatsgevonden met een officier van justitie (in opleiding), die ervaring had met de schriftelijke slachtofferverklaring en het voeren van slachtoffergesprekken.

¹⁴ Voor een overzicht betreffende de respondenten per arrondissement respectievelijk regio Slachtofferhulp Nederland wordt verwezen naar bijlage 3.

Ter voorbereiding op het vraaggesprek werd de respondenten een vragenlijst toegestuurd. De daarop vermelde aandachtspunten werden, als opgemerkt, afgeleid van de in hoofdstuk 1 vermelde onderzoeksvragen. Gedurende het onderzoek werd duidelijk dat, ondanks gedeelde uitgangspunten en instructies, de implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring – en in samenhang daarmee de wijze waarop uitvoering wordt gegeven aan het spreekrecht – per arrondissement verschilde. Dit heeft ertoe geleid dat de oorspronkelijk geformuleerde aandachtspunten werden aangevuld met aandachtspunten die door de respondenten ten parkette werden genoemd. Waar bleek dat interviews gehouden op een bepaald parket nieuwe aandachtspunten opleverden, zijn deze steeds voorgelegd aan de andere parketten, ook als deze daar in eerdere instantie zelf geen melding van hadden gemaakt. Zodoende werd bewerkstelligd dat ieder parket dezelfde aandachtspunten voorgelegd heeft gekregen. Onvermijdelijk is dat de door respondenten genoemde aandachtspunten samenhangen met hun taakopvatting, waardoor het gewicht dat men daaraan toekent kan verschillen. Niet alle aangedragen aandachtspunten werden door een ieder als relevant ervaren; waar dat het geval is wordt dit vermeld in het onderzoeksverslag.

Terugkoppeling

De door ons opgestelde beschrijvingen zijn ter verificatie voorgelegd aan de contactpersonen op de parketten, in de meeste gevallen de coördinator Slachtofferzorg, en de rapporteurs. Het werd aan de contactpersonen overgelaten het verslag intern ter instemming voor te leggen. Op deze wijze werden foutieve beschrijvingen of omissies voorkomen. Waarnemingen van de onderzoekers maakten geen deel uit van deze terugkoppeling, althans vormden geen onderwerp van discussie.

Volgorde van onderzoek betreffende de parketten

Als eerste is het parket Utrecht onderzocht, gevolgd door de parketten Den Haag, Middelburg, Roermond, Alkmaar en Assen. Waar nodig heeft, als opgemerkt, in een later stadium aanvullend onderzoek plaatsgevonden.

De keuze om het onderzoek bij het parket Utrecht te doen aanvagen berustte op de overweging dat men hier eerder ervaring had opgedaan met de schriftelijke slachtofferverklaring; de verwachting was dat de uitvoeringspraktijk op dit parket reeds enigszins uitgekristalliseerd zou zijn. Overigens is de volgorde van het onderzoek louter ingegeven door de vraag met welk parket op korte termijn afspraken konden worden gemaakt voor het doen van onderzoek. Anders dan verwacht bleek het onderzoek op het parket Utrecht niet direct een duidelijk beeld op te leveren waarop kon worden voortgebouwd. Het als tweede onderzochte parket, Den Haag, bood die mogelijkheid wel. Om die reden is gekozen de gang van zaken op het parket Den Haag als eerste te presenteren.

Nadat alle parketten onderzocht waren, zijn de verzamelde gegevens besproken door de onderzoekers en is het stramien langs welke deze konden worden beschreven aangepast.

Interviews met de zittende magistratuur

Nadat zodoende voldoende zicht was verkregen op de uitvoeringspraktijk zijn vraaggesprekken gehouden met de rechters. Ook deze hebben op voorhand een vragenlijst ontvangen, welke was afgeleid van de oorspronkelijke onderzoeksvragen, aangevuld met aandachtspunten opgekomen aan de hand van het onderzoek op de parketten.¹⁵

¹⁵ Zie bijlage 4.

Enquête onder de strafrechtadvocatuur

Tenslotte is de advocatuur in de betreffende arrondissementen gevraagd per mail een korte vragenlijst in te vullen betreffende hun ervaring met de (implementatie van de) schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht.¹⁶

2.4 Onderzoekperiode

Het cijfermatig deel van het onderzoek omvat als opgemerkt de periode van 1 januari 2005 tot 31 december 2005. Dit tijdvak beslaat zowel de invoering van de schriftelijke slachtofferverklaring als die van het spreekrecht. Naast een vermelding van de cijfers per arrondissement, opgenomen in de hoofdstukken betreffende de afzonderlijke parketten, wordt in hoofdstuk 11 een totaaloverzicht gepresenteerd.¹⁷

Wat betreft de beleidsontwikkelingen is echter gekozen een zo actueel mogelijk beeld te presenteren. Opgetekend is de stand van zaken op het moment van het afsluiten van de interviews, die hebben plaatsgevonden in de periode oktober 2005 tot en met april 2006.

2.5 Selectie van arrondissementen

In totaal zijn zes arrondissementen onderzocht. Bij de keuze daarvan is gekeken naar het aantal geproduceerde verklaringen, de omvang van de arrondissementen gemeten naar het aantal inwoners, (het ontbreken van) eerdere ervaringen met de schriftelijke slachtofferverklaring, regionale spreiding en het aantal schriftelijke slachtofferverklaringen gerelateerd aan bevolkingsaantallen.

Ten aanzien van de omvang van de arrondissementen, uitgedrukt in het aantal inwoners, moet worden opgemerkt dat deze gegevens niet behoren tot de standaard statistische gegevens. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), de provincies, gemeenten en andere instanties die zich bezighouden met het uitrekenen van aantallen inwoners, rekenen namelijk niet in arrondissementen. Degenen die dat wél doen, zoals het ministerie van Justitie en de arrondissementsparketten en de arrondissementsrechtbanken tellen weer geen aantallen inwoners. Deze gegevens zijn door ons samengesteld op basis van de ten tijde van het onderzoek bijbehorende politieregio's. Vervolgens is voor iedere politieregio uitgezocht welke gemeenten binnen die regio liggen. Via de databank van het CBS, StatLine,¹⁸ is vervolgens per gemeente het aantal inwoners opgevraagd. Met die gegevens is het aantal inwoners per politieregio en derhalve ook per arrondissement, berekend.

Om de vergelijking tussen de arrondissementen te vergemakkelijken zijn de gegevens over het aantal verklaringen per arrondissement gestandaardiseerd. We hebben gekozen voor twee, voor standaardisering vatbare criteria: de inwoneraantallen en de geregistreerde criminaliteitscijfers betreffende geweld- en zedenmisdrijven. Dit laatste vanwege het feit dat dergelijke misdrijven onder de reikwijdte van artikel 302 Sv vallen, zijnde het criterium om een aanbod tot het doen opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring te mogen doen respectievelijk recht gevende op de mogelijkheid te spreken ter zitting.

¹⁶ Zie voor de vragen bijlage 5. De namen van de aangeschreven kantoren werden verkregen via het parket in het betreffende arrondissement. Het betreft steeds kantoren die zich (onder andere) hebben toegelegd op de verdediging in strafzaken.

¹⁷ Er worden geen landelijke cijfers gegeven. De reden daarvoor is dat de cijfers als samengesteld in dit onderzoek niet voor alle arrondissementen voorhanden zijn. Feitelijk is op landelijk niveau enkel het aantal opgestelde schriftelijke slachtofferverklaringen bekend, welk overzicht kan worden gegenereerd uit REGAS, het registratiesysteem van Slachtofferhulp Nederland.

¹⁸ Te vinden op: <www.cbs.nl>.

Op grond van genoemde gegevens zijn zes arrondissementen geselecteerd. In alfabetische volgorde zijn dit: Alkmaar, Assen, Den Haag,¹⁹ Middelburg, Roermond en Utrecht. Tabel 1 biedt een overzicht van bovengenoemde basiskenmerken respectievelijk van het al of niet vervuld zijn daarvan door de geselecteerde parketten.

Tabel 1 Kenmerken geselecteerde parketten

Parket/ Kenmerk	Alkmaar	Assen	Den Haag	Middelburg	Roermond	Utrecht
Omvang parket naar aantal inwoners per 1 januari 2005 ²⁰	663.634	458.040	1.451.899	379.978	512.766	1.171.291
Omvang parket gemeten naar aangiften geweldd misdrijven ²¹	699	618	1826 ²²	719	719	845
Aantal ssv's op voor- hand bekend ²³	11	14	52 ²⁴	6	81	62
Ervaring	nee	nee	nee	nee	ja	ja
Regionale spreiding	Noord-West	Noord	West	Zuid-West	Zuid	Midden

¹⁹ In het arrondissement Den Haag functioneren twee regiobureaus Slachtofferhulp Nederland (Haaglanden en Hollands Midden), welke anders georganiseerd zijn. In de regio Hollands Midden is het regiobureau van Slachtofferhulp Nederland namelijk geïncorporeerd in de politieorganisatie. Dit gegeven heeft een rol gespeeld bij de keuze voor Den Haag. Het idee was dat het verschil in organisatie mogelijkwijs aanleiding zou geven tot verschil in resultaat. Bij aanvang van het onderzoek was echter niet bekend dat beide regio's wat betreft de schriftelijke slachtofferverklaring participeren in één samenwerkingsverband, het Slachtoffer Informatie Punt (SIP) Den Haag.

²⁰ Onderverdeeld naar de poltieregio's: Haaglanden: 948.442; Hollands Midden: 467.457.

²¹ Deze cijfers betreffen de aangiften per 100.000 inwoners tussen de 12 en 79 jaar per politieregio over 2004 als vermeld op <www.wodc.nl/cijfers/criminaliteitenrechtshandhaving/criminaliteit_en_opsporing/indez.asp>.

²² Den Haag valt uiteen in twee politieregio's: Haaglanden: 1.165 en Hollands Midden: 661.

²³ Deze cijfers betreffen het aantal schriftelijke slachtofferverklaringen geregistreerd door het Landelijk Bureau Slachtofferhulp Nederland van 1 juni 2004 tot en met januari 2005.

²⁴ Verdeeld over de regio's Slachtofferhulp Nederland: Haaglanden: 42; Hollands Midden: 10.

Hoofdstuk 3

Kaderstelling door het openbaar ministerie en Slachtofferhulp Nederland

3.1 Inleiding

Bij de implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht hebben de parketten rekening moeten houden met de beleidsuitgangspunten en instructies opgesteld door het College van Procureurs-generaal. Deze vormen het kader waarbinnen de uitvoeringspraktijken beschreven in hoofdstuk 4 tot en met 9 dienen te worden begrepen. Voor de rapporteurs schriftelijke slachtofferverklaring geldt een zelfde beperking: zij hebben zich te houden aan de beleidsuitgangspunten en instructies geformuleerd door Slachtofferhulp Nederland. Om die reden wordt het verslag betreffende de uitvoeringspraktijken voorafgegaan door een korte beschrijving van dit kader.

Daarbij geldt dat de schriftelijke slachtofferverklaring, anders dan het spreekrecht, geen wettelijke voorziening is. Op niet naleving staat derhalve geen wettelijke sanctie. Voor wat betreft het spreekrecht dient bovendien te worden opgemerkt dat de wetgever geen bepaling heeft opgenomen uit hoofde waarvan het slachtoffer geïnformeerd zou moeten worden over het spreekrecht. Als uitvoerende instantie betreffende de slachtofferzorg rekent het openbaar ministerie het echter tot haar taken slachtoffers van delicten genoemd in artikel 302 Sv te informeren over de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht. De uitgangspunten en procedures die daarbij in acht dienen te worden genomen door de parketten staan beschreven in drie opeenvolgende documenten: de beleidsbrief van 24 april respectievelijk 14 oktober 2004 en de Aanwijzing Spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring van 7 december 2004.²⁵

Voor wat betreft Slachtofferhulp Nederland zijn de beleidsuitgangspunten en instructies te vinden in de Startnotitie Schriftelijke slachtofferverklaring van 29 april 2004 en het protocol opgesteld ten behoeve van het schrijven van een schriftelijke slachtofferverklaring.²⁶

Tenslotte heeft ook de wetgever bij de behandeling van het wetsvoorstel betreffende de invoering van het spreekrecht destijds een duidelijk standpunt ingenomen over de relatie tussen het spreekrecht en de schriftelijke slachtofferverklaring. Van belang is ook dat standpunt weer te geven.

Hieronder worden eerst de beleidsuitgangspunten en instructies van het openbaar ministerie beschreven (par. 3.2 t/m 3.7), gevolgd door die gehanteerd door Slachtofferhulp Nederland (par. 3.8). Als laatste wordt het standpunt van de wetgever ten deze verwoord (par. 3.9).

3.2 Plaatsing van de beleidsbrieven respectievelijk de Aanwijzing Spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring

Voorafgaande aan een inhoudelijke bespreking van de voormelde beleidsdocumenten dient te worden opgemerkt dat deze weliswaar bindend zijn voor de parketten, maar tegelijkertijd een algemeen karakter hebben. Binnen de beleidslijnen uitgezet door het College van Procureurs-generaal opereren de parketten als autonome organisaties; de Aanwijzing respectievelijk de

²⁵ College van Procureurs-generaal, Schriftelijke slachtofferverklaring, PaG/C/6691, 28 april 2004; College van Procureurs-generaal 14 oktober 2004 en Strct. 2004, 248.

²⁶ De Jager, 2005.

beleidsbrieven bieden het kader waarin de parketten uitvoering dienen te geven aan de schriftelijke slachtofferverklaring.

3.3 Beleidsuitgangspunten openbaar ministerie

Doordat de invoering van de schriftelijke slachtofferverklaring gefaseerd heeft plaatsgevonden is ook de beleidsvorming stapsgewijs verlopen. Na de positieve evaluatie van de pilots volgde in april 2004 een eerste beleidsbrief, in oktober 2004 gevolgd door een tweede.

De beleidsbrief van 28 april 2004 bevat (nog) geen uitgeschreven instructie hoe de schriftelijke slachtofferverklaring te implementeren in de administratieve processen ten parkette. Het document beperkt zich tot het aangeven van enkele centrale uitgangspunten voor het beleid. Wél staat aangegeven dat het slachtoffer uiterlijk zes weken voor de zitting geïnformeerd dient te worden over de schriftelijke slachtofferverklaring, die twee weken voor de zitting gereed dient te zijn. Aan de hand van deze beperkte instructie hebben de parketten de schriftelijke slachtofferverklaring vanaf 1 mei 2004 moeten toepassen.

De beleidsbrief van oktober 2004 ziet behalve op de schriftelijke slachtofferverklaring ook op het spreekrecht. Vermeld wordt dat het slachtoffer pas mag worden geïnformeerd over het spreekrecht op het moment dat de tenlastelegging definitief is.²⁷ Immers, het spreken is gerelateerd aan de zitting. Voorts worden de officieren van justitie en parketsecretarissen geïnstrueerd in een vroeg stadium rekening te houden met de verwachting dat het spreekrecht vooral zal worden uitgeoefend door slachtoffers van ernstige zeden- en geweldsmisdrijven, in welke categorie strafzaken in de regel preventieve hechtenis wordt toegepast. De beoordelaars krijgen een centrale rol toebedeeld, waarbij wordt uitgegaan van *'een uniforme procedure voor alle typen zaken'*. Een nadere beschrijving van deze procedure ontbreekt.

Nadere instructie volgde in de Aanwijzing Spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring van 12 december 2004, welke per 1 januari 2005 – gelijk met de invoering van het spreekrecht – van kracht wordt. Indertijd is bewust gekozen om te wachten met het opstellen van een Aanwijzing. Gelet op de verwachte invoering van het spreekrecht gaf het College van Procureurs-generaal de voorkeur aan het opstellen van een gezamenlijke Aanwijzing waarin zowel de schriftelijke slachtofferverklaring als het spreekrecht zou worden geregeld.²⁸ Gelijktijdig met deze Aanwijzing zijn de parketten standaardbrieven ter hand gesteld.

De beleidsuitgangspunten geformuleerd in de beleidsbrieven van 24 april en 10 oktober 2004 zijn vrijwel ongewijzigd overgenomen in de Aanwijzing Spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring. Op een aantal punten wijkt deze echter af.

Zo bevatte de beleidsbrief van 24 april 2004 ruimere toepassingscriteria voor de schriftelijke slachtofferverklaring dan de Aanwijzing. Op grond van de beleidsbrief was het toegestaan om naast de in artikel 302 Sv vermelde gevallen een schriftelijke slachtofferverklaring op te stellen in het geval de ernst van de gevolgen voor het slachtoffer daartoe aanleiding gaf.²⁹

²⁷ College van Procureurs-generaal, 14 oktober 2004, p. 2/4.

²⁸ Als redenen voor de landelijke invoering van de schriftelijke slachtofferverklaring voorafgaand aan het spreekrecht werden destijds genoemd: 1. de daartoe strekkende wens van de toenmalige minister van Justitie; 2. het feit dat de landelijke invoering van de schriftelijke slachtofferverklaring geen wetswijziging, noch Aanwijzing behoefde; 3. het gegeven dat de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht mettertijd in één Aanwijzing konden worden geregeld; 4. de positieve evaluatie van de pilots schriftelijke slachtofferverklaring, zowel voor slachtoffers als het openbaar ministerie; 5. het feit dat destijds geld beschikbaar was en 6. het gegeven dat Slachtofferhulp Nederland de beroepskrachten kon leveren benodigd voor het opstellen van de schriftelijke slachtofferverklaring. Zie ten deze: College van Procureurs-generaal PaG/C/7627, Slachtofferzorg; spreekrecht, 14 oktober 2004, p. 2/4.

²⁹ Als voorbeeld wordt gegeven een ernstig geval van groepsgeweld (art. 141 lid 1 Sr). Voorts kan worden opgemerkt dat bij de opsomming van in artikel 302 Sv genoemde feiten abusievelijk geen melding wordt gemaakt

Het vereiste dat het slachtoffer dat een schriftelijke slachtofferverklaring wenst op grond van de beleidsbrieven van 24 april respectievelijk 14 oktober 2004 zélf contact diende op te nemen met Slachtofferhulp Nederland, vormt een tweede verschil. Onder het regime van de Aanwijzing kan het slachtoffer volstaan de wens daartoe kenbaar te maken op het antwoordformulier en dit te retourneren aan het openbaar ministerie. Na doorzending van het verzoek door het parket neemt Slachtofferhulp Nederland contact op met het slachtoffer. Voor het overige zijn de beleidsuitgangspunten, geformuleerd in de beleidsbrieven van 24 april respectievelijk 10 oktober 2004, ongewijzigd gebleven.

Op grond van de Aanwijzing staan het slachtoffer vijf mogelijkheden ter beschikking:

1. Gebruik te maken van het spreekrecht en de schriftelijke slachtofferverklaring;
2. Gebruik te maken van het spreekrecht zonder schriftelijke slachtofferverklaring, maar met mondelinge voorbereiding door Slachtofferhulp Nederland;
3. Gebruik te maken van het spreekrecht zonder schriftelijke slachtofferverklaring;
4. Te volstaan met het indienen van een schriftelijke slachtofferverklaring;
5. Geen gebruik te maken van het spreekrecht, noch van een schriftelijke slachtofferverklaring.

3.3.1 Voorbereid spreken

Van belang is er op te wijzen dat in de Aanwijzing geadviseerd wordt het spreekrecht te doen voorafgaan door een schriftelijke slachtofferverklaring.³⁰ De achterliggende gedachte is dat het spreken ter zitting voorbereiding behoeft. Van meet af aan heeft het openbaar ministerie zich op het standpunt gesteld dat mogelijke secundaire victimisatie, als gevolg van onvoorbereid spreken ter zitting, moet worden voorkomen. Temeer daar voorbereid spreken een ordelijk verloop van de zitting bevordert, en zodoende negatieve gevolgen voor de zittingscapaciteit als gevolg van het onvoorbereid spreken ter zitting kan tegengaan.

Het openbaar ministerie staat hier niet alleen, ook Slachtofferhulp Nederland deelt dit standpunt en wijst in haar folder nadrukkelijk op de risico's voor secundaire victimisatie die verbonden kunnen zijn aan het onvoorbereid spreken ter zitting. Tenslotte heeft ook de minister van Justitie destijds een duidelijke voorkeur uitgesproken voor een schriftelijke voorbereiding op het spreken ter zitting.³¹

Uitgangspunt van beleid is derhalve dat het spreken voorbereid dient plaats te vinden. De schriftelijke slachtofferverklaring wordt daarbij gezien als basis voor het spreken, *'het biedt slachtoffers de kans te kiezen voor een vorm die het meeste bij hen past'*.³²

Sterker nog, de schriftelijke slachtofferverklaring wordt in de Aanwijzing aangeduid als *'volwaardig alternatief voor slachtoffers die geen gebruik willen maken van het spreekrecht'*.³³

Zo'n voorbereiding via een schriftelijke slachtofferverklaring is echter niet dwingend op te leggen; de wet geeft het slachtoffer immers een ongeclausuleerd recht te spreken ter zitting. Gelet op het feit dat het slachtoffer het recht heeft te spreken kan men niet meer doen dan deze dringend te adviseren zich schriftelijk en/of mondeling voor te laten voorbereiden. Overigens vermeldt de Aanwijzing nadrukkelijk dat het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring niet verplicht tot spreken.

van artikel 248c Sr. Daarnaast is het wel vermelde artikel 250a Sr met ingang van 1 januari 2006 komen te vervallen en is artikel 273a Sr daarvoor in de plaats gekomen.

³⁰ College van Procureurs-generaal, april 2004, p. 2/4. Een aanbeveling van die strekking lag reeds besloten in het evaluatierapport; Kool, Moerings en Zandbergen, 2002, p. 104-105.

³¹ Kamerstukken II 2004/05, 27 213, nr. 9, p. 4.

³² College van Procureurs-generaal, april 2004, p. 3/4.

³³ Aanwijzing Spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring, Stcrt. 2004, 248, p. 2.

Deze beleidswens het spreken ter zitting bij voorkeur te doen voorafgaan door een schriftelijke slachtofferverklaring heeft gevolgen voor de inrichting van de administratieve processen. Immers, nadat het parket het slachtoffer heeft geïnformeerd over de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht moeten diens wensen worden doorgegeven aan Slachtofferhulp Nederland. Vervolgens dient een schriftelijke slachtofferverklaring te worden opgesteld of een mondelinge voorbereiding te worden aangeboden. De eerste moet door de rapporteur worden ingezonden aan het parket, waarna het parket op zijn beurt de rechter en de verdediging informeert.

Duidelijk is dat de voorgestane voorbereiding op het spreekrecht tijd kost en derhalve tijdig in gang moet worden gezet. Uitgangspunt is dan ook dat het slachtoffer tijdig moet worden geïnformeerd over het spreekrecht en de schriftelijke slachtofferverklaring, zodat rekening kan worden gehouden met diens wensen. Vermeldenswaard is nog dat het slachtoffer niet alleen tijdig, maar ook juist dient te worden geïnformeerd in die zin dat deze niet overvoerd moet worden met informatie.³⁴

Bij dit alles wordt verondersteld dat het slachtoffer geïnformeerd wil worden. Slechts wanneer het slachtoffer uitdrukkelijk aangeeft niet op de hoogte te willen worden gehouden van het verloop van de strafzaak mag worden afgezien van het aanbieden van informatie. Het enkele feit dat het slachtoffer bij de politie heeft aangegeven niet te willen worden geïnformeerd vormt onvoldoende reden daartoe.³⁵

Echter niet alleen het slachtoffer, ook de (griffie van de) rechtbank en de verdachte dienen krachtens de Aanwijzing tijdig en zorgvuldig op de hoogte te worden gesteld van de opgestelde schriftelijke slachtofferverklaring en het voorgenomen spreken ter zitting. Vermeld wordt nog dat zowel de rechter als de officier ter zitting aandacht kan besteden aan de schriftelijke slachtofferverklaring.

3.4 Procedure ten behoeve van de implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring

Met het oog op de gewenste standaardisering bevat de Aanwijzing een gedetailleerde instructie, waarin staat vermeld op welke momenten bepaalde administratieve handelingen dienen te worden verricht door het parket. Deze dienen te worden ingepast in de reeds bestaande administratieve handelingen, uitgevoerd in het kader van de slachtofferzorg. Nadere aanwijzingen over de functionarissen belast met de uitvoering van deze taken worden niet gegeven, gesproken wordt van *'het openbaar ministerie'*. Slechts een enkele maal wordt een taak expliciet toebedeeld aan de officier van justitie.

Opgemerkt moet worden dat de Aanwijzing is toe geschreven op politierechter-plus-zittingen respectievelijk meervoudige kamer-zittingen. Dat is logisch, gelet op het feit dat het spreekrecht en de schriftelijke slachtofferverklaring zijn gerelateerd aan de in artikel 302 Sv genoemde strafbare feiten, zijnde zwaardere misdrijven. Desalniettemin kan het voorkomen dat een strafzaak waarin sprake is van verdenking ter zake van een in artikel 302 Sv genoemd feit wordt afgedaan door de politie-parketsecretaris of via een snelrechtzitting. In dat geval wordt – tegen de wet en Aanwijzing in – geen aanbod gedaan tot gebruikmaking van het spreekrecht of het doen opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring.

Hoewel als uitgangspunt geldt dat één uniforme procedure wordt gehanteerd voor alle typen strafzaken, onderscheidt de Aanwijzing twee procedures: die betreffende de gehechte ver-

³⁴ College van Procureurs-generaal, april 2004, p. 3/4.

³⁵ De achterliggende gedachte is dat de wensen van het slachtoffer betreffende de aanspraak op slachtoffergerelateerde voorzieningen in verloop van tijd kunnen veranderen. Bijkomend argument is dat de door de politie geregistreerde slachtoffergegevens niet altijd volledig blijken te zijn.

dachte en die waarin geen preventieve hechtenis is toegepast, dan wel deze is geschorst. Deze laatste categorie kan strafzaken van uiteenlopende aard omvatten, hetgeen een standaardisering van administratieve processen bemoeilijkt. Zaken waarin de verdachte preventief is gehecht kennen daarentegen een duidelijke administratieve structuur en lenen zich beter voor stroomlijning van slachtoffergerelateerde administratieve handelingen. Gelet op de acht jaar grens als voorwaarde om in aanmerking te kunnen komen voor een schriftelijke slachtofferverklaring, mag verwacht worden dat in het merendeel van de zaken sprake zal zijn van preventieve hechtenis.

3.4.1 Procedure I: preventief gehechte verdachten

De instructie betreffende de preventief gehechte verdachte vangt aan op het moment van de voorgeleiding bewaring (artikel 63 Sv). Aangenomen wordt dat de zaak na ontvangst van het proces-verbaal een parketnummer toegekend heeft gekregen via inschrijving in COMPAS en dat de slachtoffergegevens zijn geregistreerd in Osiris. Vanaf dat punt dienen de volgende stappen te worden ondernomen met betrekking tot de schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht.

➤ Stap 1

In het kader van de voorgeleiding bewaring moet het openbaar ministerie de zaak beoordelen. Bezien moet worden of een feit genoemd in artikel 302 Sv ten laste gelegd zal worden. Indien dat het geval is doet de officier een aanbod tot het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht, respectievelijk een mondelinge voorbereiding daarop. Daartoe ontvangt het slachtoffer een brief, met antwoordformulier, alsmede de brochure over schriftelijke slachtofferverklaring/spreekrecht.³⁶

Als uitgangspunt geldt dat in beginsel alle in aanmerking komende slachtoffers zo'n aanbod ontvangen. Ook wanneer zij eerder bij de politie hebben aangegeven niet te willen worden geïnformeerd over het verloop van de strafzaak. Slechts wanneer het slachtoffer in een eerder stadium uitdrukkelijk heeft aangegeven geen gebruik te maken van het spreekrecht en/of de schriftelijke slachtofferverklaring dient te worden afgezien van het versturen van de slachtofferbrief.

➤ Stap 2

Het slachtoffer dient binnen zeven werkdagen te reageren door het antwoordformulier aan de officier van justitie te retourneren, met daarop aangegeven keuze van welke slachtoffervoorziening hij gebruik wil maken. In dit stadium zijn dat:

- het spreekrecht ter zitting;³⁷
- en/of het doen opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring door de rapporteur schriftelijke slachtofferverklaring;
- en/of mondelinge voorbereiding door de voormelde rapporteur.

Als laatste wordt het slachtoffer gevraagd of deze toestemming geeft tot gegevensverstrekking aan Slachtofferhulp Nederland.³⁸

³⁶ In het onderzoek zal deze brief, bevattende het aanbod tot het doen opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht en/of mondelinge voorbereiding daarop voortaan worden aangeduid als *brief II*. Dit ter onderscheid van de brief die als eerste wordt verzonden, waarin het slachtoffer wordt geïnformeerd over de ontvangst van het proces-verbaal, wordt gevraagd naar de wens om op de hoogte te worden gehouden over het verloop van de strafzaak en eventueel gebruik van slachtoffergerelateerde voorzieningen, niet zijnde de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht. Deze, door ons als *brief I* aangeduide brief kan, zoals zal blijken uit hoofdstuk 4 tot en met 9, in de praktijk samenvallen met *brief II*.

³⁷ Het verzoek gebruik te mogen maken van het spreekrecht wordt aangemerkt als een schriftelijk verzoek bedoeld in artikel 336 Sv.

➤ Stap 3

Indien het slachtoffer aangeeft gebruik te willen maken van de schriftelijke slachtofferverklaring en/of de mondelinge voorbereiding op het spreekrecht, verstrekt het openbaar ministerie aan Slachtofferhulp Nederland een afschrift van de aangifte en de relevante passages uit de tenlastelegging. Deze kennisgeving geldt als verzoek bedoeld in artikel 336 Sv.

➤ Stap 4

In geval het slachtoffer aangeeft gebruik te willen maken van het spreekrecht wordt dit vermeld op het strafdossier en de zittingslijst en informeert het openbaar ministerie zo spoedig mogelijk de griffie van de rechtbank (zittingsvoorbereiding) zodat bij de appointering rekening wordt gehouden met de tijd benodigd voor het spreken door het slachtoffer. Als regel wordt daarvoor tien tot vijftien minuten per slachtoffer aangehouden.

3.4.2 Procedure II: niet-preventief gehechte of geschorste verdachten

In deze categorie zaken vangen de instructies aan bij het begin, te weten het registreren van de zaak na binnenkomst van het proces-verbaal. De volgende stappen worden onderscheiden:

➤ Stap 1

Na ontvangst van het door de politie opgestelde proces-verbaal wordt de zaak ten parkette ingeschreven in COMPAS en geregistreerd. Het openbaar ministerie draagt zorg voor de registratie van de slachtoffergegevens in Osiris en zendt het slachtoffer een standaardbrief toe met antwoordformulier (*brief I*), met daarin opgenomen informatie over slachtofferge-relateerde voorzieningen.

Het aanbod bestaat uit:

- informatie over het verloop van de strafzaak;
- en/of de mogelijkheid tot schadevergoeding door voeging als benadeelde partij.³⁹

➤ Stap 2

Hierop volgt een beoordeling van de strafzaak. Indien sprake is van een feit genoemd in artikel 302 Sv en ter zake wordt vervolgd, informeert het openbaar ministerie het slachtoffer over de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht. Daartoe wordt het slachtoffer door de officier van justitie een brief, met antwoordformulier en brochure betreffende de schriftelijke slachtofferverklaring/het spreekrecht toegezonden.

➤ Stap 3

Het slachtoffer dient binnen zeven werkdagen schriftelijk te reageren door het antwoordformulier aan het openbaar ministerie te retourneren met daarop aangegeven keuze voor:

- het spreekrecht;⁴⁰

³⁸ Dit laatste met het oog op naleving van de regels omtrent het recht op privacy van het slachtoffer. Diens toestemming tot het doorgeven van de persoonsgegevens aan Slachtofferhulp Nederland geldt als voldoende waarborg voor het openbaar ministerie. Het doorgeven van de persoonsgegevens stelt de rapporteur in staat zelf contact opnemen met het slachtoffer. Overigens gebeurt dat in beginsel schriftelijk, het is niet de bedoeling dat de rapporteurs de slachtoffers direct telefonisch benaderen.

³⁹ Het aanbod omvat derhalve niet het doen opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en/of gebruikmaking van het spreekrecht. De reden daarvoor is dat het openbaar ministerie geen verkeerde verwachtingen wil wekken. Immers, zelfs als de politie verbaliseert ter zake van een in artikel 302 Sv genoemd feit is daarover nog geen afdoeningbeslissing genomen.

⁴⁰ Als het slachtoffer aangeeft te willen spreken ter zitting wordt die reactie aangemerkt als een schriftelijk verzoek als bedoeld in artikel 336 Sv.

- en/of het laten opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring door de rapporteur schriftelijke slachtofferverklaring;
 - en/of de mondelinge voorbereiding op het spreekrecht door de voormelde rapporteur;
- Als laatste wordt het slachtoffer gevraagd of deze toestemming geeft tot gegevensverstrekking aan Slachtofferhulp Nederland.

➤ Stap 4

Indien het slachtoffer aangeeft gebruik te willen maken van de schriftelijke slachtofferverklaring en/of de mondelinge voorbereiding op het spreekrecht, verstrekt het openbaar ministerie aan Slachtofferhulp Nederland een afschrift van de aangifte en de relevante passages uit de tenlastelegging. Deze kennisgeving geldt als verzoek bedoeld in artikel 336 Sv.

➤ Stap 5

In geval het slachtoffer aangeeft gebruik te willen maken van het spreekrecht wordt dit vermeld op het strafdossier en de zittingslijst, en informeert het openbaar ministerie zo spoedig mogelijk de griffie van de rechtbank (zittingsvoorbereiding) zodat bij de appointering rekening wordt gehouden met de tijd benodigd voor het spreken door het slachtoffer. Als regel wordt daarvoor tien tot vijftien minuten per slachtoffer aangehouden.

3.5 Naar aanleiding van

3.5.1 Terminologie

Van belang is op te merken dat de toedeling van taken in de Aanwijzing niet steeds helder is geformuleerd. Soms worden de taken toebedeeld aan *'het openbaar ministerie'*, andermaal aan *'de officier van justitie'*. Aangenomen moet worden dat niet verwacht wordt dat de officier van justitie de administratieve taken hem toebedeeld in de Aanwijzing zelf uitvoert, maar dat dit slechts in diens opdracht/naam gebeurt. Naar buiten toe kan dit onduidelijkheid geven over de vraag wie verantwoordelijk is voor de uitvoering van de schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht. Zo vermeldt de Aanwijzing slechts dat het slachtoffer pas mag worden geïnformeerd over de schriftelijke slachtofferverklaring/het spreekrecht nadat de zaak *'ten parkette'* is beoordeeld. Hoewel uit de beleidsbrief van 14 oktober 2004 valt af te leiden dat deze beslissing in handen ligt van de officier van justitie of de parketsecretaris – welke laatste ook overigens als beoordelaar optreedt –, valt dit uit de tekst van de voor derden kenbare Aanwijzing niet af te leiden. Daartegenover staat dat uit de praktijk blijkt dat ook slachtoffermedewerkers als beoordelaar optreden waar het de vraag betreft of de zaak in aanmerking komt voor het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring. In die gevallen geldt wel steeds het voorbehoud van een positieve vervolgingsbeslissing. Feitelijk wijkt deze werkwijze niet af van hetgeen op grond van de tekst van de Aanwijzing toelaatbaar is. Daar staat immers vermeld dat de zaak *'ten parkette'* moet zijn beoordeeld.

3.5.2 Bijkomende administratieve handelingen betreffende het spreekrecht en de schriftelijke slachtofferverklaring

De opsomming van de administratieve handeling in de Aanwijzing is niet uitputtend. In de praktijk worden de daarin beschreven administratieve beslissingen en handelingen gecomplementeerd met aanvullende administratieve handelingen. Zo vindt in de regel op verschillende momenten controle plaats of de geregistreerde slachtoffergegevens volledig zijn en of de daaraan gerelateerde slachtoffervoorzieningen daadwerkelijk zijn aangeboden. Een belangrijk moment daarbij is het moment van de zittingsvoorbereiding. Immers, wanneer het slachtoffer heeft aangegeven te willen spreken ter zitting, maar niet is opgeroepen, kan de

vraag naar eventuele aanhouding van de zitting aan de orde komen. Maar ook controle op de volledigheid van het dossier waar het gaat om de slachtoffergegevens kan wenselijk worden geacht.

De Aanwijzing bevat geen instructies ter zake; het is aan de parketten indien gewenst dergelijke aanvullende administratieve handelingen te organiseren.

3.5.3 Voorbereidingstijd

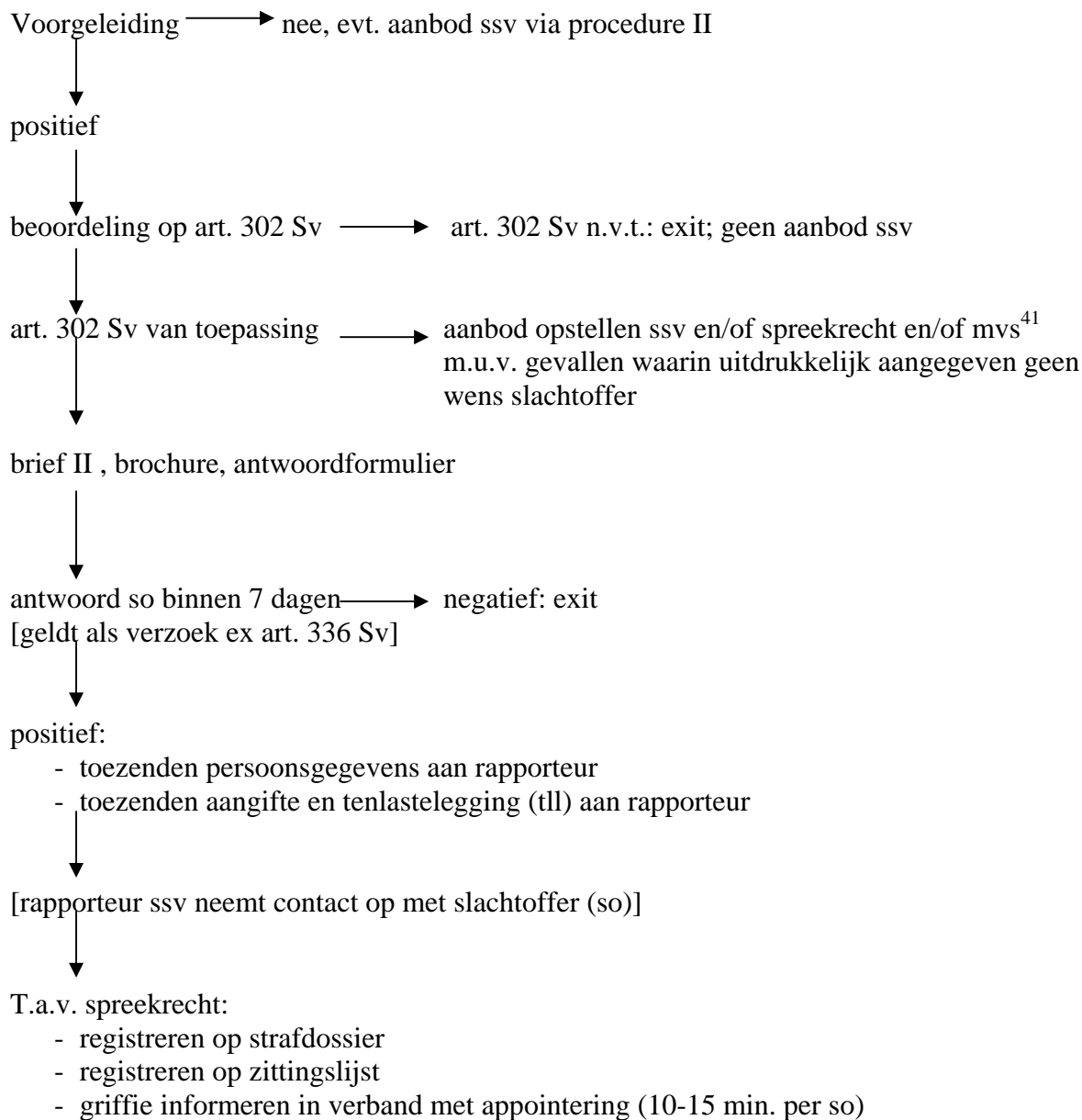
Nog gewezen kan worden op het tijdstraject en de daarin gelegen ruimte voor de parketten om de instructies gegeven door het College van Procureurs-generaal te implementeren. Zowel voor de implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring als het spreekrecht geldt dat de parketten weinig tijd is gelaten de implementatie daarvan voor te bereiden.

De eerste beleidsbrief inzake de schriftelijke slachtofferverklaring dateert van 28 april 2004, enkele dagen voor de schriftelijke slachtofferverklaring een feit werd. Bovendien bevat de brief slechts enkele algemene instructies. In de tweede beleidsbrief van 14 oktober 2004 betreffende de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht werd eveneens volstaan met summiere aanwijzingen. Pas in de Aanwijzing van 12 december 2004, die kort voor de inwerkingtreding van het spreekrecht verscheen, volgden gedetailleerder instructies.

3.6 Stroomschema

De hierboven beschreven instructies leveren de volgende stroomschema's op.

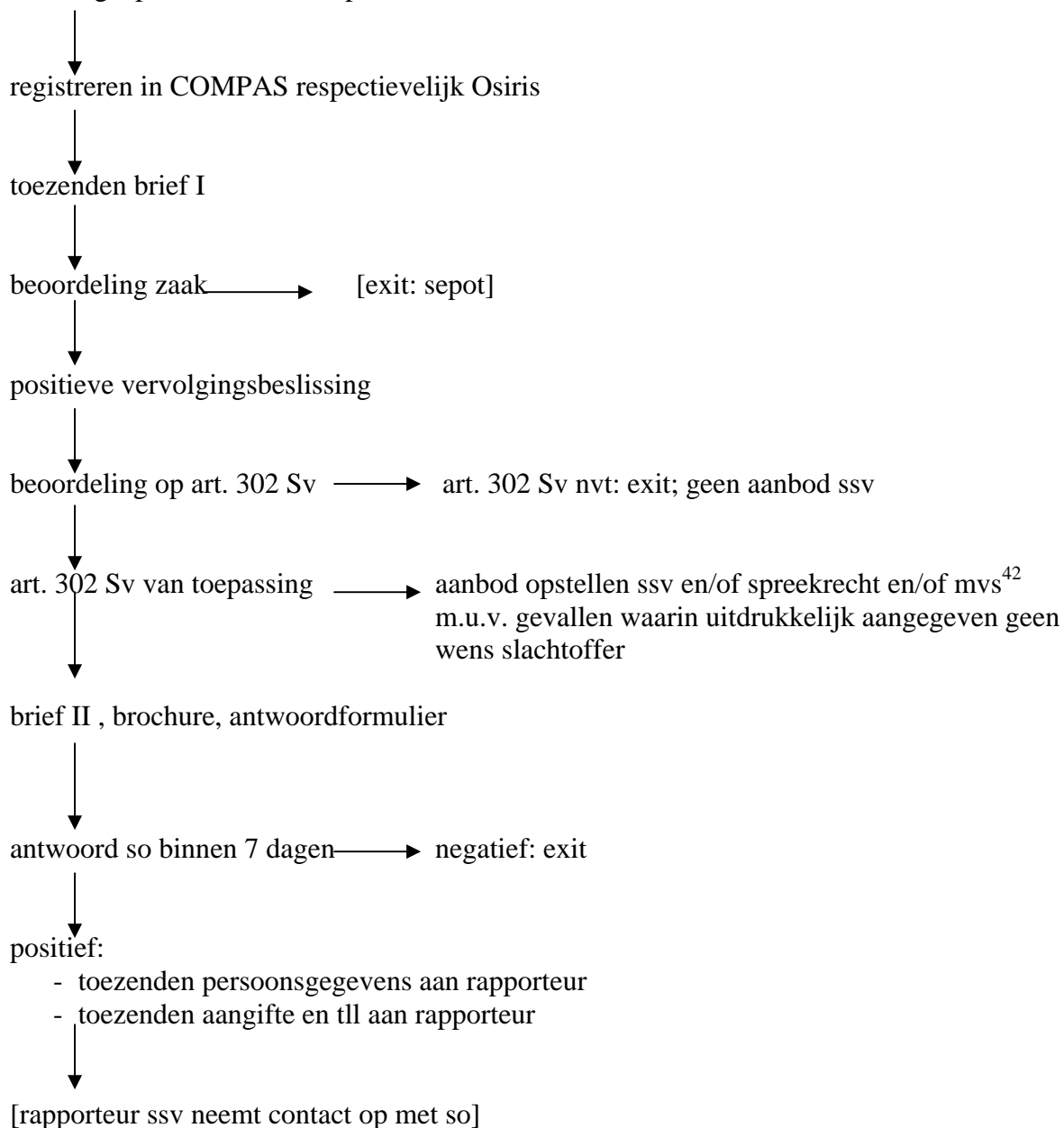
Procedure I: preventief gehechte verdachte

⁴¹ De afkorting mvs staat voor: mondelinge voorbereiding spreekrecht.

Procedure II: niet-preventief gehechte verdachte of geschorste verdachte

Ontvangst procesverbaal ten parkette

⁴² De afkorting mvs staat voor: mondelinge voorbereiding spreekrecht.

3.7 Beleidsuitgangspunten en instructie vanuit Slachtofferhulp Nederland

3.7.1 Startnotitie

In de Startnotitie Schriftelijke Slachtofferverklaring staan niet alleen de beleidsuitgangspunten van Slachtofferhulp Nederland vermeld, maar ook de afspraken destijds gemaakt met het openbaar ministerie en het ministerie van Justitie.⁴³

Uitgangspunt was dat het slachtoffer uiterlijk zes weken voor de zitting wordt geïnformeerd door het parket. Het protocol vermeldt dat het slachtoffer dat gebruik wenst te maken van het aanbod tot het doen opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring zelf contact op dient te nemen met Slachtofferhulp Nederland. Dat uitgangspunt is inmiddels verlaten: nadat de rapporteur via het parket het verzoek en de benodigde stukken heeft ontvangen neemt deze contact op met het slachtoffer.⁴⁴

Voorts vermeldt het protocol dat de schriftelijke slachtofferverklaring twee weken voor de zitting wordt aangeleverd door de rapporteur. Tenslotte werd afgesproken dat een minderjarig slachtoffer in beginsel zonder toestemming van de ouders/verzorgers een schriftelijke slachtofferverklaring mag laten opstellen en dat per gezin wordt volstaan met één schriftelijke slachtofferverklaring.

Wat betreft de registratie werd afgesproken dat het openbaar ministerie het aanbod inzake de schriftelijke slachtofferverklaring zou registreren, en Slachtofferhulp Nederland het gebruik daarvan.

Vermeld wordt verder dat in de toekomst afstemming op het nog in te voeren spreekrecht noodzakelijk is.

3.7.2 Protocol voor slachtoffergesprek

De startnotitie bevat ook een instructie voor de rapporteurs ten behoeve van het opstellen van de schriftelijke slachtofferverklaring en het voeren van het bijbehorende gesprek. Doel is uniformering van de schriftelijke slachtofferverklaring, zodat deze naar inhoud en opbouw overal hetzelfde is. Voorts werd door Slachtofferhulp Nederland destijds een speciale folder gemaakt.

Het protocol vermeldt dat het gesprek als volgt dient te worden opgebouwd:

- Een inleiding.
- Formeel gedeelte bevattende een weergave van zaaksgegevens: parketgegevens, zittingsdatum, delictgegevens, personalia slachtoffer(s), personalia andere aanwezigen, datum gesprek.
- Informatief gedeelte, inhoudende:
 - check of een officiersgesprek heeft plaatsgevonden. Indien niet, informeren of er nog vragen zijn;
 - informatie betreffende de gang van zaken tijdens de zitting;
 - aanwezigheid van het slachtoffer ter zitting bespreken en aanbieden van eventuele begeleiding door vrijwilliger;
 - vragen en opmerkingen ten aanzien van de verdachte;
 - controle op aanwezigheid voegingsformulier en eventueel verwijzing voor benodigde hulp;
 - attenderen op de mogelijkheid van het spreekrecht en de mondelinge voorbereiding hierop.

⁴³ Dit protocol is destijds vastgesteld door de werkgroep Implementatie schriftelijke slachtofferverklaring.

⁴⁴ Deze verlaten werkwijze berust op de gedachte dat zodoende de privacy van het slachtoffer het best gewaarborgd werd. Hoewel het slachtoffer bij de politie kan aangeven in te stemmen met overdracht van persoonsgegevens aan Slachtofferhulp Nederland vond men dit destijds blijkbaar onvoldoende.

- Inhoudelijk deel
 - Vragen betreffende de gevolgen in de zin van lichamelijk letsel en/of geestelijk letsel.
- Afsluiting
 - Samenvatting en eventuele vragen;
 - Voegingsformulier compleet, eventuele doorverwijzing;
 - Afspraken maken met betrekking tot toezending schriftelijke slachtofferverklaring, ondertekening, terugzending door slachtoffers en terugkoppeling naar het parket in geval het slachtoffer geen schriftelijke slachtofferverklaring wenst (zgn. nee-zeggers).

3.7.3 Aanvullende informatie

Een vraaggesprek met de (toenmalige) beleidsmedewerker Juridische Zaken van het Landelijk Bureau van Slachtofferhulp Nederland leverde aanvullende informatie op over de beleidsuitgangspunten en werkwijze van Slachtofferhulp Nederland betreffende de schriftelijke slachtofferverklaring.

Bevestigd werd dat Slachtofferhulp Nederland, evenals het College van Procureurs-generaal en het ministerie van Justitie, als uitgangspunt hanteert dat het spreekrecht voorbereiding behoeft. Sterker nog: er zou een gedeelde voorkeur zijn voor de schriftelijke slachtofferverklaring, als mogelijke afleiding van het spreekrecht. Daarvoor worden drie redenen genoemd:

- 1 het kanaliseren van de emoties bij het slachtoffer via een schriftelijke slachtofferverklaring en daarmee samenhangend het voorkomen van secundaire victimisatie voor het slachtoffer;
- 2 het neutraliseren van weerstand tegen het spreekrecht bij het openbaar ministerie en de rechterlijke macht;
- 3 het tegengaan van verlies van zittingscapaciteit als gevolg van het spreken ter zitting.

Opgemerkt werd dat de schriftelijke slachtofferverklaring nadrukkelijk als juridische dienstverlening wordt gezien en scholing behoeft, ten behoeve waarvan driemaandelijks landelijke terugkomdagen worden gehouden. De rapporteurs zijn dan ook allen beroepskrachten, gewonnen onder de vrijwilligers van Slachtofferhulp Nederland.⁴⁵

Voorts werd er op gewezen dat de regiobureaus Slachtofferhulp Nederland destijds beleidsruimte is gegeven om de uitvoering van de schriftelijke slachtofferverklaring op eigen wijze vorm te geven, met dien verstande dat de instructie vermeld in de Startnotitie in acht diende te worden genomen. Onderlinge verschillen in gebiedsomvang en bevolkingsdichtheid van de regio's gaven aanleiding tot deze opstelling vanuit het Landelijk Bureau. Ten gevolge hiervan zijn onderlinge verschillen waar te nemen in de wijze waarop de regiobureaus uitvoering geven aan de schriftelijke slachtofferverklaring, aldus de toenmalige beleidsmedewerker. Dat zou evenwel niet de vormgeving van de schriftelijke slachtofferverklaring betreffen, daarvoor wordt door alle rapporteurs hetzelfde format gebruikt.⁴⁶

Opgemerkt werd dat Slachtofferhulp Nederland zich destijds op korte termijn heeft moeten inwerken in de haar toebedeelde taakstelling betreffende de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht. Hoewel men ervaring had uit hoofde van de pilots heeft de korte tijdsperiode toch aanleiding gegeven tot problemen, zoals bijvoorbeeld het (nog steeds) afwezig zijn van een afdoende registratie

Tenslotte de kwestie van de financiering. De schriftelijke slachtofferverklaring wordt geheel gefinancierd door het ministerie van Justitie; als norm geldt zeven uur per schriftelijke slacht-

⁴⁵ Opgemerkt wordt dat de rapporteurs een verschillend profiel kennen. Sommigen van hen zijn alleen rapporteur, anderen functioneren daarnaast als teamleider. De rapporteurs met wie wij hebben gesproken zijn steeds enkel werkzaam als rapporteur, met uitzondering van de rapporteur in het arrondissement Middelburg. Deze is ook werkzaam als staffunctionaris op het regiobureau.

⁴⁶ Zie bijlage 6.

offer verklaring. Oorspronkelijk was zes uur begroot, een door Slachtofferhulp Nederland opgestelde evaluatie leerde dat de gemiddelde tijdsduur voor het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring 7,5 uur kost. De overschrijding werd met name veroorzaakt door registratietaken en omliggende werkzaamheden als reizen en (net)werkoverleg.⁴⁷

De opdracht voor 2005 was 2200 schriftelijke slachtofferverklaringen op te stellen: voor 2006 zouden dat er 3000 moeten zijn. Uit voornoemd onderzoek blijkt dat de invoering van het spreekrecht geleid heeft tot een forse toename van het aantal schriftelijke slachtofferverklaringen.⁴⁸

3.8 Opvatting van de minister van Justitie

In het kader van de behandeling van het wetsvoorstel betreffende de invoering van het spreekrecht heeft de minister van Justitie destijds een duidelijk standpunt ingenomen over de relatie tussen het spreekrecht en de schriftelijke slachtofferverklaring. Naar aanleiding van vragen vanuit de vaste kamercommissie merkte de minister op het van belang te achten *‘een koppeling te leggen tussen de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht’*. De minister wees er op dat slachtoffers die hebben laten weten gebruik te willen maken van het spreekrecht worden gewezen op de schriftelijke slachtofferverklaring als *‘minder belastend alternatief’*. Gewezen wordt *‘op de wenselijkheid het spreekrecht in ieder geval schriftelijk voor te bereiden (...)’*. Immers, *‘deze schriftelijke voorbereiding leidt ertoe dat een slachtoffer beter voorbereid aan het spreken ter zitting begint en zich van tevoren bewust is van de mogelijke gevolgen van het uitoefenen van het spreekrecht’*. Verderop stelde de minister nog dat de schriftelijke slachtofferverklaring niet alleen een juridische functie zou hebben, maar dat deze *‘ook een deel van de emotionele verwerking binnen een strafzaak’* zou reguleren. Kortom: de minister van Justitie onderschrijft het standpunt dat het spreekrecht schriftelijke voorbereiding behoeft.

⁴⁷ Pemberton, 2005a. Vermeld wordt dat slechts 54% van de werktijd wordt besteed aan het opstellen van de schriftelijke slachtofferverklaring en het daaraan voorafgaande gesprek. Registratie neemt 21% van de werktijd in beslag; reizen en netwerken respectievelijk 6,5 en 7,8%. De beleidsmedewerker Juridische Zaken wees er bovendien op dat de rapporteur toetst of verwijzing naar Slachtofferhulp Nederland noodzakelijk is in verband met een nog niet beantwoorde hulpvraag van het slachtoffer. In het verleden vond ook een controle plaats op de voeging, deze is inmiddels overgenomen door de voegingcontroleur van Slachtofferhulp Nederland.

⁴⁸ Zie ten deze: Pemberton, 2005a, figuur 1.

Hoofdstuk 4

Implementatie schriftelijke slachtofferverklaring parket Den Haag

4.1 Profiel

Het parket Den Haag heeft geen eerdere ervaring opgedaan met het spreekrecht en/of de schriftelijke slachtofferverklaring. Echter, de implementatie van de slachtofferzorg, waarvan de schriftelijke slachtofferverklaring deel uit maakt, vormt al wel langere tijd onderwerp van overleg tussen de ketenpartners. De Haagse taakofficier had de primeur om het eerste slachtoffer dat in Nederland gebruik wenste te maken van het spreekrecht terzijde te staan.

4.2 Beleid en overleg

Een eerste aanzet tot samenwerking op het terrein van de slachtofferzorg vormde het convenant van mei 1999 resulterende in het Telefonisch Informatiepunt Slachtofferzaken (TIS). Doel van de samenwerking was de slachtofferzorg in het arrondissement Den Haag te optimaliseren door deze te centraliseren. In juni 2004 werd het TIS bij wijze van experiment omgezet in het Slachtoffer Informatie Punt Den Haag (SIP). Na een positieve evaluatie⁴⁹ volgde in december 2005 een nieuw convenant, strekkende tot voorzetting van het SIP.⁵⁰ Deelnemende organisaties zijn: het arrondissementsparket, de regiokorpsen politie Haaglanden en Hollands Midden, Slachtofferhulp Nederland regio Haaglanden respectievelijk regio Hollands Midden, het Schadefonds Geweldsmisdrijven en het ressortparket Den Haag.⁵¹ De uitvoering van het convenant ligt in handen van de Stuurgroep Slachtofferzorg,⁵² voorgezeten door het parket in de persoon van de taakofficier Slachtofferzorg.⁵³ De taken en verantwoordelijkheden van de deelnemende organisaties staan omschreven in het convenant en de bijbehorende uitvoeringsregelingen.⁵⁴

Voorts is ten behoeve van het uitvoerende werk een draaiboek geschreven. Daarin vermeld staat welke (administratieve) handeling dient te worden verricht in het kader van de slachtofferzorg, welke organisatie daarvoor verantwoordelijk is en welke functionaris binnen die organisatie is belast met die taak.⁵⁵

⁴⁹ Bruinenberg, 2005.

⁵⁰ Convenant SIP, Den Haag, 19 december 2005.

⁵¹ Omdat het ressortparket pas later is aangeschoven, wordt het vooralsnog vertegenwoordigd door het arrondissementsparket. Voorts is het Juridisch Loket (vroegere Buro voor Rechtshulp) uit het samenwerkingsverband gestapt vanwege het feit dat de controle op de vordering benadeelde partij per 1 januari 2005 is overgenomen door Slachtofferhulp Nederland.

⁵² De Stuurgroep Slachtofferzorg is de opvolger van de in mei 2004 opgeheven Begeleidingscommissie Terwee.

⁵³ De zittende magistratuur heeft geen zitting heeft in de Stuurgroep Slachtofferzorg. Naar het oordeel van de voorzitter van de Stuurgroep staat de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht daaraan in de weg. Wel vindt sinds kort bilateraal overleg plaats tussen de rechtbank en de voorzitter aangaande door de Stuurgroep gesignaleerde knelpunten. Het streven is te komen tot een structureel, bilateraal overleg.

⁵⁴ Respectievelijk Regeling Taken en verantwoordelijkheden Stuurgroep Slachtofferzorg en Coördinator SIP (bijlage 1 bij het Convenant SIP) en Regeling Uitvoering SIP Den Haag (bijlage 2 bij het Convenant SIP). De derde bijlage betreft de Dienstverleningsovereenkomst tussen het arrondissementsparket Den Haag en het ressortparket Den Haag betreffende het Slachtoffer Informatiepunt te Den Haag

⁵⁵ Procedurehandboek Slachtofferzorg, versie 2.0, 17 maart 2005.

Overleg vindt plaats via de driemaandelijke bijeenkomsten van de Stuurgroep Slachtofferzorg. Daarnaast wordt ieder kwartaal een overleg georganiseerd met de parketmedewerkers werkzaam op het SIP. Tenslotte worden de uitkomsten van overleg door de coördinator direct teruggekoppeld naar de werkvloer en voeren de coördinator van het SIP en de taakofficier wekelijks overleg en waar nodig vaker. Incidenteel vindt ook overleg plaats met het ressortparket.

4.3 Organisatie

Het SIP bevindt zich op het parket, binnen de beveiligde zone van het gerechtsgebouw. De functie van het SIP is driedelig.

Een eerste functie is die van externe slachtofferbalie. Als tweede functie geldt dat het SIP uitvoering geeft aan slachtoffergerelateerde voorzieningen. Voor de politie gaat het om het inventariseren en registreren van de behoeften van slachtoffers aan mogelijke voorzieningen en schadebemiddeling. Aan Slachtofferhulp Nederland zijn de controle op de vordering benadeelde partij, het opstellen van de schriftelijke slachtofferverklaring en de mondelinge voorbereiding op het spreekrecht, alsmede maatschappelijke hulpverlening aan slachtoffers toegeedeeld. Het parket tenslotte voert de informatievoorziening aan slachtoffers uit, met de daarbij behorende administratieve handelingen en registratie van slachtofferinformatie. De derde functie van het SIP tenslotte ligt in de mogelijke ondersteuning van de procesgang, bijvoorbeeld door wanneer ter zitting onduidelijkheid bestaat over de wensen van het slachtoffer of de juiste uitvoering van slachtoffergerelateerde voorzieningen, de zittingsrechter of de officier van justitie ter zake te informeren.

De dagelijkse leiding van het SIP ligt in handen van de coördinator, die in dienst is van het parket. Formeel heeft deze coördinator echter geen zeggenschap over de op het SIP werkzame functionarissen welke in dienst zijn bij de andere organisaties; er heeft geen overdracht van bevoegdheden tussen de samenwerkende organisaties plaatsgevonden. De betreffende medewerkers zijn dan ook enkel verantwoording schuldig aan de organisaties waarbij zij in dienst zijn.

Echter, via de door de Stuurgroep Slachtofferzorg opgestelde 'Regeling Taken en verantwoordelijkheden Stuurgroep Slachtofferzorg en Coördinator SIP', is voorzien in een zekere positie voor de coördinator. Zo is zij verantwoordelijk voor de dagelijkse aansturing van het SIP, waaronder te verstaan de planning en verdeling van de werkzaamheden. Voorts fungeert de coördinator als centraal aanspreekpunt binnen het SIP, een en ander onder verantwoordelijkheid van de voorzitter als vertegenwoordiger van de Stuurgroep Slachtofferzorg. Het gebrek aan formele bevoegdheden als leidinggevende voor de coördinator wordt gecompenseerd door de directe lijn tussen de coördinator en de voorzitter van de Stuurgroep, alsmede het feit dat de coördinator als informant fungeert ten behoeve van functioneringsgesprekken. Afzonderlijke bespreking behoeft de positie van de vrijwilligers van Slachtofferhulp Nederland werkzaam op het SIP. Zij vallen onder de verantwoordelijkheid van de teamleider Slachtofferhulp Nederland. Deze laatste valt niet onder de leiding van de coördinator, maar neemt een zelfstandige positie in binnen het SIP.

De organisatie van het SIP overziende kan worden vastgesteld dat het parket Den Haag daarbinnen een centrale positie inneemt: zowel het voorzitterschap van de Stuurgroep, als het coördinatorschap berust bij het parket. Ook het feit dat het SIP is gehuisvest op het parket draagt hiertoe bij.

4.4 Procesbeschrijving

Het parket Den Haag maakt onderscheid in vier soorten zaken: loopzaken, zaken afgedaan door de politieparketsecretaris (PPS-er),⁵⁶ zaken aangebracht bij de meervoudige kamer en zaken aangebracht bij de politierechter waarin voorlopige hechtenis is toegepast.⁵⁷ Gedacht vanuit de systematiek van de Aanwijzing Spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring vallen de laatste twee categorieën strafzaken onder de procedure preventieven en de eerste twee onder de procedure niet-preventieven of geschorste verdachten.

Opgemerkt moet worden dat de criteria waaraan een zaak moet voldoen om in aanmerking te kunnen komen voor een schriftelijke slachtofferverklaring genoemd in het Procedurehandboek afwijken van die opgenomen in de Aanwijzing Spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring. Naast de daar genoemde categorieën (misdrijven waarop acht jaar of meer gevangenisstraf staat bedreigd, of misdrijven genoemd in artikel 302 Sv) is het ook toegestaan een dergelijk aanbod te doen wanneer het een misdrijf betreft dat een aanzienlijke emotionele impact op het slachtoffer of zijn nabestaanden teweeg heeft gebracht.⁵⁸ Dit laatste criterium lijkt te zijn overgenomen uit de beleidsbrief destijds geschreven ten behoeve van de landelijke invoering van de schriftelijke slachtofferverklaring.⁵⁹ Navraag leert dat het landelijke beleid als uitgangspunt geldt, maar dat in bijzondere gevallen overleg plaatsvindt tussen de rapporteur, de taakofficier en andere betrokkenen. Uiteindelijk bepaalt de zaakofficier of een aanbod tot het doen opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring wordt gedaan.

4.4.1 Procesbeschrijving preventieven

Bij binnenkomst worden de slachtoffergegevens door een van de slachtoffermedewerkers van het team Intake geregistreerd in Osiris. Na een eerste beoordeling door de parketsecretaris stelt een slachtoffermedewerker van hetzelfde team het slachtoffer in kennis van de ontvangst van het dossier. Bijgevoegd wordt de door de parketsecretaris geselecteerde slachtofferbrief (*brief I*).⁶⁰ Het antwoordformulier dient te worden geretourneerd aan de afdeling Intake.

Pas nadat de eindbeoordeling heeft plaatsgevonden wordt vanuit het SIP *brief II* verzonden, met daarin opgenomen informatie betreffende het spreekrecht en de schriftelijke slachtofferverklaring. Van verzending wordt aantekening gemaakt op de kaft van het dossier en in Osiris. Meestal is op dat moment ook de zittingsdatum bekend.

Na ontvangst van de schriftelijke slachtofferverklaring wordt deze door een slachtoffermedewerker van het SIP in het dossier gevoegd en krijgt de officier een kopie toegezonden.

4.4.2 Procesbeschrijving niet-preventief gehechte of geschorste verdachten

Na ontvangst van het proces-verbaal wordt de zaak geregistreerd in Osiris door een slachtoffermedewerker van het team Intake of één van de andere teams (Haaglanden Noord; Hollands-Midden; jeugd, fraude, economie en milieu; zware criminaliteit en kanton&verkeer).

Voor de PPS-zaken geldt dat de PPS-er waar mogelijk de gegevens in Osiris verwerkt. Indien daartoe geen administratieve ondersteuning aanwezig is, gebeurt dit alsnog centraal door een

⁵⁶ Zaken afgedaan door PPS-er worden onderverdeeld in zaken afgedaan via het supersnelrecht, zgn. AU-zaken. AU staat voor 'aanhouden en uitreiken'. De verdachte krijgt na aanhouding op het politiebureau via de politieparketsecretaris (PPS-er) bij vrijlating gelijk een dagvaarding uitgereikt.

⁵⁷ Zgn. PR gedetineerden zaken. Het Procedurehandboek Slachtofferzorg vermeldt dat in verband met de korte termijn van dagvaarden (minder dan veertien dagen) in dergelijke zaken geen antwoordformulier (lees: slachtofferbrief) wordt gezonden aan het slachtoffer, Procedureboek Slachtofferzorg, versie 2, 2005, p. 14/26.

⁵⁸ Procedurehandboek Slachtofferzorg, 2005, versie 2, p. 20.

⁵⁹ College van Procureurs-generaal, april 2004.

⁶⁰ De procesbeschrijving spreekt van 'beoordeelaar', waaronder te begrijpen de officier van justitie, parketsecretaris of politie-parketsecretaris. Wat betreft de toepassing van artikel 302 Sv ligt de eerste beoordeling in de regel in handen van de parketsecretaris, reden waarom gekozen is deze functionaris als beoordelaar op te voeren.

van de slachtoffermedewerkers van de voornoemde teams. In geval de zaak wordt gedagvaard of een taakstraf geïndiceerd is wordt *brief I* verzonden.⁶¹

Vrijwel alle slachtoffergerelateerde administratieve handelingen ten behoeve van deze vier categorieën strafzaken zijn toebedeeld aan de op de teams werkzame functionarissen slachtofferzorg.⁶² Het toezenden van informatie betreffende spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring is centraal uitbesteed aan het SIP.

Conform de Aanwijzing van de Procureurs-generaal geldt als uitgangspunt dat de slachtofferbrief met daarin opgenomen het aanbod tot het doen opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en/of mondelinge voorbereiding van het spreekrecht en/of gebruik van het spreekrecht ter zitting, pas uitgaat nadat de zaaksofficier het aanbod daartoe heeft geaccordeerd. In de praktijk zijn echter ook de parketsecretarissen hiertoe geautoriseerd.

4.4.3 Administreren verzoek tot spreken ter zitting

Wekelijks wordt via de Bedrijfs Informatie Voorziening (BIV) een uitdraai gemaakt van de strafzaken waarop de mogelijkheid van spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring van toepassing is. Aan de hand van deze lijst wordt het slachtoffer schriftelijk geïnformeerd. Wat betreft het spreekrecht wordt geen registratie gevoerd door het parket.

4.4.4 Termijnen

Het procedurehandboek vermeldt dat slachtoffers het antwoordformulier binnen tien dagen dienen te retourneren. In de praktijk wordt een termijn van vier weken gehanteerd. Echter, ook deze termijn wordt niet strikt gehanteerd: wanneer het slachtoffer te laat reageert wordt in overleg met de parketsecretaris of de zaaksofficier bezien welke mogelijkheden er nog zijn om tegemoet te komen aan de wensen van het slachtoffer.

4.4.5 Eindcontrole

Met het oog op de eindcontrole is een slachtoffermedewerker gestationeerd op het zogenaamde MK-blok. Hier vindt de voorbereiding van de zittingen van de meervoudige kamer plaats. Deze slachtoffermedewerker, die geen deel uitmaakt van het SIP, is belast met de eindcontrole betreffende de juiste uitvoering van de slachtoffergerelateerde handelingen.

4.5 Procesbeschrijving werkzaamheden rapporteur schriftelijke slachtofferverklaring

Indien het slachtoffer via het retourneren van het formulier heeft aangegeven een schriftelijke slachtofferverklaring te wensen of mondeling te worden voorbereid op het spreekrecht, worden de contactgegevens en de relevante stukken door het parket aan de rapporteur ter hand gesteld. Deze neemt vervolgens contact op met het slachtoffer. Nadat de schriftelijke slachtofferverklaring is opgesteld wordt deze ter instemming voorgelegd aan het slachtoffer, waarna deze wordt ondertekend en de verklaring via de slachtoffermedewerker van het SIP in het strafdossier wordt gevoegd. Voorts ontvangen de officier en de verdediging via het parket een afschrift.

De gesprekken ten behoeve van het opstellen van de schriftelijke slachtofferverklaringen vinden plaats op het SIP. Getracht wordt de afspraken zo organiseren dat deze kunnen plaatsvinden op één dag. Door eerst een schriftelijke slachtofferverklaring op te maken, daarna het officiersgesprek plaats te laten vinden, gevolgd door de bespreking van de voeging benadeelde partij met de voegingcontroleur, kan worden bewerkstelligd dat de rapporteur aan het einde van de dag de inmiddels uitgewerkte schriftelijke slachtofferverklaring ter goedkeuring kan

⁶¹ In de procesbeschrijving van het parket Den Haag wordt *brief I* aangeduid als 'het antwoordformulier'.

⁶² Niet in alle vier de genoemde categorieën zal sprake (kunnen) zijn van slachtoffergerelateerde handelingen. Zo ontbreekt in zgn. AU-zaken veelal de tijd om slachtoffers te informeren en/of enig aanbod te doen.

voorleggen aan het slachtoffer. Zo is een slachtoffer in één dag helemaal klaar met de zaak. Dat is in feite alleen mogelijk omdat iedereen bij elkaar zit op het SIP; door te bellen en te mailen tracht men te komen tot een voor het slachtoffer zo efficiënt mogelijke uitvoering van taken.

4.6 Cijfermatig overzicht

In onderstaande tabel staan de cijfers vermeld voor 2005 met betrekking tot het arrondissement Den Haag.

arrond.	aanbod	opgesteld	mvs	aantal inwoners per januari 2005	aantal ssv per 1000 inwoners	aantal ssv per geweldsmisdrijf	ervaring
Den Haag	1.849	305	37	1.451.899	0,21	0,16	nee

4.7 Aandachtspunten

4.7.1 Aandachtspunten besproken met het parket

Samenwerking

De taakofficier en de coördinator signaleren cultuurverschillen tussen de samenwerkende organisaties, in het bijzonder wat betreft Slachtofferhulp Nederland. In het verleden hebben deze cultuurverschillen aanleiding gegeven tot praktische problemen. Er is noodzaak tot ‘*transparantie*’. Duidelijk is dat gewerkt wordt vanuit verschillende uitgangspunten. Voor parketfunctionarissen als de taakofficier en de coördinator is het een gegeven dat de uitvoering van de slachtofferzorg wordt gedicteerd door de voorwaarden die de strafrechtelijke handhaving stelt. De primaire processen zijn nu eenmaal georganiseerd rondom de verdachte en niet rondom het slachtoffer. Hoezeer de behartiging van de belangen van het slachtoffer door hen ook als legitieme justitietaak wordt ervaren, het gaat nu eenmaal primair om de waarheidsvinding binnen het kader van een gewaarborgd strafproces. Slachtofferhulp Nederland richt zich daarentegen volgens deze respondenten primair op ‘*emotiemanagement*’. Dat laat onverlet dat de profilering van Slachtofferhulp Nederland richting praktische juridische dienstverlening een zekere committment vereist aan het belang van strafrechtelijke handhaving en derhalve ook aan de daarbinnen gelegen noodzaak tot efficiënte afdoening. Tegelijkertijd wordt benadrukt dat waar men, zoals in Den Haag, nauw samenwerkt, een botsing van culturen is te verwachten.

Hieruit mag zeker niet worden afgeleid dat vanuit het parket geen begrip en waardering bestaat voor de uitgangspunten van Slachtofferhulp Nederland. Zeker niet nu deze organisatie blijk geeft van toenemende professionalisering. Dat laat echter onverlet dat het gesignaleerde verschil in uitgangspunten soms aanleiding geeft tot problemen bij de uitvoering van de taken. Zo zouden de rapporteurs soms te star vasthouden aan gemaakte afspraken, waar de strafrechtelijke handhaving om flexibiliteit vraagt. Als voorbeeld wordt genoemd het vasthouden aan de vaste termijn van zes weken voor het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring, waar dat niet mogelijk is omdat bijvoorbeeld een meervoudige kamer is komen te vervallen en het parket in plaats daarvan drie politierechterzittingen plant. Dan kan het zijn dat op korte termijn een schriftelijke slachtofferverklaring benodigd is. Wanneer de rapporteur in zo’n geval blijft vasthouden aan de afgesproken ruimere termijn, of anderszins niet bereid is mee te denken aan een alternatieve voorziening die wel binnen de beschikbare termijn kan worden geleverd, wordt het slachtoffer tekort gedaan.

Door intensief overleg met alle betrokkenen, het organiseren van bindingsdagen en directe terugkoppeling van overleg naar de werkvloer wordt de noodzaak tot samenwerking bena-

drukt, mogelijke cultuurverschillen bespreekbaar gemaakt en waar noodzakelijk gerapporteerd aan de achterliggende organisaties.⁶³ Ook het parket heeft de dienstbaarheid aan het slachtoffer hoog in het vaandel: *'Is het niet pas, dan maken we het pas'*, aldus de coördinator.

Middelen

De krappe formatie van het SIP baart zorgen. Het aantal parketmedewerkers wordt begroot op het aantal slachtoffergerelateerde administratieve handelingen. Echter, de taak van de parketmedewerkers werkzaam bij het SIP omvat meer dan het verrichten van deze administratieve handelingen: men is er ook voor de eerste opvang en het bieden van eerste lijnsinformatie. Deze verborgen productie is echter niet begroot in het aantal arbeidsplaatsen, waardoor de toegekende formatie feitelijk te krap is. Er is een dringende noodzaak tot het vrijmaken van structurele formatie. Sterker nog: waar het openbaar ministerie in het algemeen focust op efficiëntie en sturing van primaire processen, heerst onvoldoende aandacht voor het op efficiënte wijze inbouwen van slachtoffergerelateerde handelingen: *'Het komt er min of meer bij'*. Deze houding van *'liefdewerk, oud papier'* is, naar het oordeel van de taakofficier en coördinator in de nabije toekomst niet vol te houden, gelet op de uitbouw van de slachtofferpositie. Overigens benadrukken de taakofficier en de coördinator oog te hebben voor de noodzaak te komen tot een efficiëntere afdoening en verantwoorde verdeling van schaarse middelen. Men waakt er dan ook voor zich rijk te rekenen met de behaalde resultaten. Immers, de oprichting van het SIP is slechts een teken dat je *'een volwassen kleine organisatie bent, binnen een groter geheel'*. Het blijft noodzakelijk het SIP impulsen te geven zodat de slachtofferzorg de aandacht krijgt die zij behoeft: *'stilstand is achteruitgang'*. Juist daarom is een verzoek om uitbreiding van middelen tot nu toe uitgesteld. Via het verzamelen van productiecijfers⁶⁴ en het via zelfevaluatie oplossen van knelpunten hoopt men op centraal niveau inzicht te kunnen creëren in de bijdrage die het SIP kan leveren aan een efficiënte uitvoering van de slachtofferzorg.

Werkdruk

In het verlengde van de zorg om de te krappe formatie attenderen de taakofficier en coördinator op de werkdruk: slachtofferzorg is werk voor *'believers'*. Tegelijkertijd wordt benadrukt dat nuchterheid vereist is; men moet afstand kunnen houden van het slachtoffer. De coördinator meldt alert te zijn op personele kwetsbaarheid van de medewerkers en waar nodig in te grijpen. Waar medewerkers te zwaar belast dreigen te raken door een specifieke strafzaak lost men dit op door daarover te praten op de werkvloer. Dit volstaat in de regel; bovendien zijn andere vormen van supervisie niet voorhanden.

De taakofficier en de coördinator geven beiden aan dat vanuit het parket geen uitgesproken waardering wordt ervaren voor het werk van het SIP, althans niet voor de emotionele kant daarvan. Daarentegen wordt de wijze waarop het SIP de slachtoffergerelateerde taken van de zaakofficieren weet te stroomlijnen wel gewaardeerd. Door de zaakofficier taken uit handen te nemen, zoals het maken van een afspraak en het regelen van een gespreksruimte, heeft men de weerstand bij officieren van justitie betreffende slachtoffergerelateerde taken weten te verlagen. Zo heeft men in het arrondissement Den Haag in 2005 voor het eerst het geraamde aantal slachtoffer/officier-gesprekken gehaald.

Overigens spreekt de taakofficier nadrukkelijk zijn waardering uit voor de inzet van de beroepskrachten van het SIP. Dat laat onverlet dat de medewerkers van het SIP de meeste

⁶³ De taakofficier geeft aan dat voor zijn taak als voorzitter van de Stuurgroep Slachtofferzorg vier uur per week begroot is. Feitelijk kost dit hem echter circa twaalf uur per week, hetgeen noodzaakt tot urenuitbreiding.

⁶⁴ De Stuurgroep Slachtofferzorg heeft opdracht gegeven om vanaf mei 2004 de uitgestuurde slachtofferbrieven te tellen zodat het aanbod in beeld kan worden gebracht. COMPAS, noch het slachtoffergerelateerde deel daarbinnen – Osiris – geven de mogelijkheid dergelijke productiecijfers te genereren.

waardering putten uit de reacties van de slachtoffers. Goede voorlichting en bejegening worden zeer gewaardeerd door slachtoffers en verminderen volgens de coördinator het gevaar op secundaire victimisatie: *'Het is treffend hoeveel je terug krijgt'*.

Automatisering

Een belangrijk punt van zorg genoemd vanuit het parket is de automatisering bij het SIP. In dat opzicht laat ook de situatie bij Slachtofferhulp Nederland, regio Haaglanden en Hollands Midden te wensen over. Hoewel een en ander verbeterd is, heeft dat tot voor kort grote problemen gegeven bij de uitvoering van de slachtofferzorg.⁶⁵

Termijnen

Het parket streeft ernaar de stukken in een zo vroeg mogelijk stadium in het dossier te voegen, zodat de rechter en de verdediging zich een weloverwogen oordeel kunnen vormen. Idealiter zou de schriftelijke slachtofferverklaring tien dagen voor de zitting dienen te zijn ingevoegd. Die termijn wordt in de praktijk veelal niet gehaald. Het halen van de termijnen vormt een aandachtspunt voor het overleg met de Stuurgroep Slachtofferzorg.

Autorisatie COMPAS

In het Convenant staat geregeld dat de politie en het openbaar ministerie geautoriseerd zijn tot inzage in elkaars systemen.⁶⁶ Gelet op de privacygevoelige aard van de daarin opgeslagen gegevens dient kennisneming daarvan gewaarborgd te zijn. De taakofficier geeft dan ook aan sterke bezwaren te hebben tegen autorisatie voor COMPAS voor derden, waaronder de rapporteurs. In het verlengde dient te worden opgemerkt dat de vrijwilligers van Slachtofferhulp Nederland werkzaam bij de politie Haaglanden momenteel een screening ondergaan.⁶⁷

Osiris

Desgevraagd wordt beaamd dat Osiris te weinig ruimte biedt voor een juiste verwerking van de slachtoffergegevens. Vanuit het parket heeft men de indruk dat het komende systeem – GPS – op dit punt verbetering brengt.

Reikwijdte artikel 302 Sv

De taakofficier geeft aan dat zijn ervaring leert dat artikel 302 Sv te beperkt en arbitrair is. Hij bepleit dat de bepaling zo wordt uitgebreid dat het spreekrecht openstaat voor die gevallen waarin het misdrijf lichamelijk letsel tot gevolg heeft gehad voor het slachtoffer. Aanknopingspunt hier is de schending van de lichamelijke integriteit, waar die wordt aangetast verdient het slachtoffer een prominentere plaats. Niet valt in te zien waarom een slachtoffer van bedreiging (art. 285 Sr) gebruik kan maken van het spreekrecht en een schriftelijke slachtofferverklaring en een slachtoffer dat als gevolg van huiselijk geweld (art. 300 lid 1 Sr) of openlijke geweldpleging (art. 141 lid 2 sub 1 Sr) letsel heeft opgelopen niet. Maar ook het omgekeerde kan gelden: niet alle feiten waarop acht jaar of meer gevangenisstraf staat rechtvaardigen een spreken ter zitting.

Snelrecht

Sinds kort zijn beleidsafspraken gemaakt ten behoeve van zaken die via het snelrecht worden afgedaan. Aangezien de zaak binnen drie weken op zitting staat gelden hier kortere termijnen. Met Slachtofferhulp Nederland is afgesproken dat ook in die zaken getracht wordt een schrift-

⁶⁵ Dit aandachtspunt werd ook opgemerkt in de eerdere evaluatie; Bruinenberg, 2005, p. 17 resp. 25.

⁶⁶ Convenant Slachtoffer Informatie Punt Den Haag, 2005, artikel 2.5.

⁶⁷ Slachtofferhulp Nederland regio Haaglanden kent een afwijkende organisatie, in die zin dat de vrijwilligers van Slachtofferhulp Nederland werkzaam zijn op het politiebureau.

telijke slachtofferverklaring op te stellen. Slachtoffers krijgen *brief II* toegestuurd, met het verzoek om indien zij een schriftelijke slachtofferverklaring op willen laten stellen zelf telefonisch contact op te nemen met de rapporteur.

TOM-zaken

De taakofficier meent dat schriftelijke slachtofferverklaringen ook mogelijk zouden moeten zijn voor zaken die worden afgedaan door het openbaar ministerie via de zogenoemde TOM-zittingen. Het uitgangspunt van Slachtofferhulp Nederland dat de dienstverlening ter zake van de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht beperkt dient te blijven tot zaken afgedaan door de rechter, wordt als te rigide ervaren. Weliswaar gaat het veelal niet om feiten genoemd in artikel 302 Sv, maar uitgesloten is dat niet.⁶⁸

Registratie spreekrecht

Opgemerkt wordt dat men het ontbreken van een registratie inzake het spreekrecht betreurt. De intentie tot gebruikmaking van het spreekrecht staat weliswaar via een stempel geregistreerd op het strafdossier, maar de werkelijke uitoefening wordt nergens bijgehouden. Zodoende kan men geen zicht krijgen op het aantal strafzaken waarin daadwerkelijk gebruik is gemaakt van het spreekrecht. Geopperd wordt het gebruik maken van het spreekrecht te laten registreren in het proces-verbaal van de zitting opgesteld door de secretaris, of – bij ontbreken van zo'n proces-verbaal – op enigerlei andere wijze.

Huisvesting en wachtruimtes

De taakofficier pleit voor huisvesting van het SIP in de onbeveiligde zone; dat bevordert de publieke toegankelijkheid van het SIP. Voorts is hij van mening dat gescheiden wachtruimten bij de zittingszalen zouden moeten worden gemaakt voor slachtoffers.

4.7.2 Aandachtspunten besproken met de rapporteur

Aanvangsfase

Eén van de rapporteurs geeft aan dat de landelijke invoering van de schriftelijke slachtofferverklaring, en de daarop volgende introductie van het spreekrecht een cultuuromslag teweeg heeft gebracht op het parket Den Haag. Aanvankelijk bleven verzoeken om schriftelijke slachtofferverklaringen uit, hetgeen de rapporteur noodzaakte tot het geven van presentaties teneinde een ieder te attenderen op de mogelijkheid van de schriftelijke slachtofferverklaring. Feitelijk is het werk van de rapporteur pas met de invoering van het spreekrecht in een stroomversnelling geraakt. Dat is logisch vanwege de wens bij het openbaar ministerie en de zittende magistratuur om het slachtoffer te doen voorlichten over de grenzen van het spreekrecht, zo meent de rapporteur.

Samenwerking

De rapporteurs zijn zeer te spreken over het SIP. Men vindt het een '*uniek en ideaal*' concept, dat zeer slachtoffervriendelijk is. Het feit dat men op dezelfde locatie werkt verkort de lijnen enorm. Men kan gemakkelijk bij elkaar binnen lopen om dingen te vragen, zaken te regelen of afspraken op elkaar af te stemmen. Dat is niet alleen voor het slachtoffer prettig, maar ook voor de organisaties die deelnemen in het SIP. Kwaliteit en continuïteit lijken zo gewaarborgd te blijven.

⁶⁸ Van belang is op te merken dat het parket Den Haag de TOM-afdoening ook toepast voor zaken die zich in beginsel lenen voor afdoening door de rechter. Daardoor neemt de zwaarte van de zaken afgedaan via de TOM-zittingen toe en derhalve ook de kans dat het een delict betreft genoemd in artikel 302 Sv. De bovenvermelde wens van de taakofficier lijkt te zijn ingegeven door deze ontwikkeling.

De rapporteurs bevestigen dat sprake is van cultuurverschillen. Echter, deze worden niet als problematisch ervaren. Voor Slachtofferhulp Nederland geldt dat het uitgangspunt ligt bij het slachtoffer: *‘Wat voor het slachtoffer goed en mogelijk is, dat is de lijn die we volgen’*. Dat het openbaar ministerie als juridische organisatie een zakelijker opstelling hanteert is logisch en terecht, en staat niet in de weg aan een adequate implementatie van de slachtofferzorg. Integendeel: *‘dit openbaar ministerie is erg slachtoffervriendelijk’*.

Maar ook het omgekeerde geldt: *‘Het SIP levert kwaliteitswerk’*. Officieren van justitie worden zodoende gestimuleerd tot een slachtoffervriendelijke opstelling. Door slachtoffers voor te bereiden op de zitting worden ongewenste acties voorkomen en vergemakkelijkt het SIP het werk van de officier en bevordert zodoende een positieve taakopvatting richting slachtoffers.

Het door het parket gesignaleerde tekort aan flexibiliteit roept vraagtekens op bij de rapporteurs. Gesteld wordt dat een schriftelijke slachtofferverklaring binnen drie dagen kan worden opgesteld, mits alle medewerkers van het SIP hun steentje bijdragen. De rapporteurs geven aan dat het omgekeerde het geval is: het openbaar ministerie heeft zelf schuld aan de te korte termijnen. Immers, doordat *brief II* pas wordt verzonden nadat de tenlastelegging is geaccordeerd worden de termijnen bekort. Zeker nu het Haagse parket bovendien als regel hanteert dat ook de zittingdatum bekend dient te zijn.

Al met al hebben de rapporteurs weinig gemerkt van de door de taakofficier en coördinator gesignaleerde problemen. Het feit dat de rapporteurs menen een autonome positie in te nemen binnen het SIP biedt wellicht een verklaring hiervoor. Opgemerkt wordt dat men niet zozeer samenwerkt, als wel samen op één plek werkt; feitelijk doet een ieder het eigen werk, zelfstandig en onafhankelijk van elkaar. Voor zover er sprake is van aansturing van de rapporteurs ligt die in handen van de regiodirecteur Slachtofferhulp Nederland of het Landelijk Bureau en niet in handen van de coördinator. Men verricht de taken als rapporteur in relatieve autonomie: *‘Ik voel me een kleine zelfstandige. Ik werk óp het SIP, maar niet bij het SIP’*, aldus een rapporteur.⁶⁹

Middelen

Er zijn op het SIP in totaal vier rapporteurs werkzaam. Twee voor Hollands Midden (respectievelijk 16 uur en 12 uur), en twee voor Haaglanden (respectievelijk 20 en 12 uur). Oorspronkelijk was voor de regio Hollands Midden slechts één rapporteur aangesteld. Nadat bleek dat de taken niet binnen de toegekende werktijd konden worden vervuld heeft Slachtofferhulp Nederland vanaf half oktober 2005 een tweede rapporteur aangesteld.

Deze uitbreiding was hoognodig. Met de huidige formatie kan men het werk aan; in beginsel is iedere dag een rapporteur aanwezig op het SIP. Indien nodig kunnen de rapporteurs uit de onderscheiden regio’s taken overnemen van elkaar. Want hoewel de vier rapporteurs in relatieve autonomie werken is er ruimte om elkaar te steunen waar dat nodig is. *‘Soms moet je gewoon even afstand nemen, er zijn zaken die je zo ontzettend emotioneel raken. Dan ben je*

⁶⁹ Opgemerkt kan worden dat in de externe evaluatie van het SIP uit oktober 2005 werd geconcludeerd dat het groepsgevoel leek te ontbreken op het SIP, hetgeen van invloed zou kunnen zijn op de onderlinge samenwerking. Als mogelijke verklaring werd destijds gewezen op het feit dat de medewerkers in dienstbetrekking zijn bij verschillende werkgevers. Aanbevolen werd de communicatie tussen de deelnemende organisaties te intensiveren; Bruinenberg 2005, p. 14-16 en 25. Daarnaast werd destijds geconstateerd dat behoefte was aan een duidelijk leidinggevend profiel; aanbevolen werd verdergaand bevoegdheden te mandateren aan de coördinator. De Stuurgroep Slachtofferzorg heeft aan beide aanbevelingen gehoor gegeven onder andere door in de Regeling Taken en verantwoordelijkheden Stuurgroep Slachtofferzorg en Coördinator Slachtoffer Informatiepunt in een duidelijk toezien profiel te voorzien. De dagelijkse aansturing en planning van de werkzaamheden met daarbij behorende bevoegdheden – voor zover deze aan de orde zijn gelet op de rechtspositionele verbondenheid van de medewerkers aan de eigen organisatie – zijn inmiddels toebedeeld aan de coördinator.

soms wel even van slag af. Respondenten benadrukken dat het zwaar werk is, en de werkdruk hoog.

Overigens wordt de financiering op projectbasis, derhalve per jaar, problematisch bevonden. Zo hoorden de rapporteurs pas in de laatste week van 2005 dat ze het komende jaar konden aanblijven. Een en ander heeft te maken met het ontbreken van structurele financiering vanwege het ministerie van Justitie. Echter, ook het vaststellen van de te begroten norm heeft een rol gespeeld. Om zicht te krijgen op de werklust hebben de rapporteurs aanvankelijk het aantal opgestelde schriftelijke slachtofferverklaringen en mondelinge voorbereidingen op het spreekrecht bijgehouden op een speciaal registratieformulier. Per handeling werd aangegeven hoeveel tijd daaraan besteed was. Nadat zodoende duidelijk was geworden hoeveel tijd benodigd was voor de werkzaamheden van een rapporteur is men gestopt met deze registratie. Nu wordt het aantal schriftelijke slachtofferverklaringen gewoon geteld en doorgegeven aan de regiodirecteur.

Termijnen

De schriftelijke slachtofferverklaring is meestal klaar tussen een week en twee dagen voor de zitting. Naar het oordeel van de rapporteurs is dit tijdig genoeg om de schriftelijke slachtofferverklaring in te voegen in de dossiers en een afschrift te verstrekken aan de verdediging. De aanpak om in één dag alle slachtoffergereleerde voorzieningen af te handelen draagt bij aan het halen van de termijnen.

Toch blijft het noodzakelijk alert te blijven op de termijnen: *'Dit is gewoon een vak waar je heel goed je eigen grenzen moet stellen, want je wilt alles doen voor een slachtoffer. Als je een gesprek hebt gehad met het slachtoffer dan weet je hoe belangrijk het is dat zo'n verhaal op tijd bij de rechter komt'*. Tegenwoordig brengt de mogelijkheid tot e-mailverkeer gelukkig uitkomst.

Via de vrijwilliger

Hoewel het soms nog wel eens voorkomt dat een zaak wordt aangebracht via een oplettende vrijwilliger, is het tegenwoordig meer uitzondering dan regel. Het gebeurt echter nog steeds.

Autorisatie COMPAS

De rapporteurs zijn niet geautoriseerd voor COMPAS. Enerzijds zou zo'n autorisatie wel op prijs worden gesteld vanwege de mogelijkheid zelf stukken op te zoeken. Anderzijds waarborgen de korte lijnen op het SIP dat de rapporteurs via de parketmedewerkers van het SIP gemakkelijk en tijdig over de gewenste stukken kunnen beschikken.

Reikwijdte artikel 302 Sv

De mogelijkheid om een schriftelijke slachtofferverklaring op te stellen op grond van de grote emotionele impact van het delict op het slachtoffer wordt gewaardeerd. Het feit dat de rapporteurs werkzaam zijn op het parket maakt het mogelijk in dat soort zaken bilateraal overleg te voeren met de zaakofficier, zodat deze de wens van het slachtoffer in overweging kan nemen.

Met inachtneming van deze mogelijkheid om af te kunnen wijken worden de grenzen van artikel 302 Sv als juist ervaren. Wel benadrukt een van de rapporteurs het niet eens te zijn met de door haar bespeurde neiging onder collega-rapporteurs om de juistheid van een schriftelijke slachtofferverklaring in bedreigingszaken (artikel 285 Sr) te relativiseren. Immers, iedere slachtofferervaring is uniek: *'Je kan niet vertellen wat een bedreiging doet met een slachtoffer (...). Deze discussie komt heel vaak terug, ook op de terugkomdagen bij Slachtofferhulp Nederland in Utrecht.'*

Registratie spreekrecht

Het ontbreken van een registratie ter zake van het spreekrecht wordt als gemis ervaren. Zeker omdat de combinatie schriftelijke slachtofferverklaring en mondelinge voorbereiding op het spreekrecht wordt geregistreerd onder de noemer van de eerste voorziening. Het feit dat deze slachtoffers ook hebben gesproken en daarop mondeling zijn voorbereid staat echter nergens geboekt.

Secretariële ondersteuning

Gemeld dat de Haagse rapporteurs de beschikking hebben over een secretaresse die hen veel omliggende werkzaamheden uit handen neemt, hetgeen de hoge werkdruk wat vermindert.

Eén spreekgerechtigde

De beperking van het spreekrecht tot één slachtoffer of één nabestaande kan aanleiding geven tot problemen. Ook de regel dat een zelfde beperking heeft te gelden in het geval een heel gezin slachtoffer is geworden leidt in de praktijk tot moeilijkheden. Gememoreerd wordt aan het geval waarin tussen de niet wettig geregistreerde partner en de familie van het dodelijk verongelukte slachtoffer spanningen bestonden. Niet alleen was de partner, die jarenlang met het slachtoffer had samengewoond, wettelijk gezien niet bevoegd te spreken, ook de meningen over hetgeen naar voren gebracht diende te worden liepen uiteen. In goed overleg met de zaakofficier is toen geregeld dat zowel de partner als de ouders van het slachtoffer konden spreken.⁷⁰

TOM-zittingen

De rapporteurs bevestigen dat zij geen bijstand verlenen in zaken die niet voor de rechter worden gebracht; dus ook niet in TOM-zaken. *‘Het spreekrecht en de schriftelijke slachtofferverklaringen is bestemd om op de zitting kenbaar te maken wat de gevolgen zijn, en als er geen zitting komt, dan is het doel weg’*. De enige uitweg die een slachtoffer dat wil spreken heeft is volgens hen het beklag uit hoofde van de artikel 12 Sv-procedure.

Huisvesting

Hoewel de rapporteurs de huisvesting van het SIP binnen het Paleis van Justitie een juiste keuze vinden, geven ze aan behoefte te hebben aan meer ruimte. Zo is er bijvoorbeeld maar één werkplek beschikbaar voor het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring. Diezelfde ruimte wordt echter benut voor het voeren van slachtoffergesprekken en *‘officiëren gaan voor’*. Verhuizing naar de onbeveiligde zone, zoals de taakofficier voorstaat, heeft volgens de rapporteurs geen meerwaarde. Immers: *‘Slachtoffers moeten dan evengoed nog door de detectiepoortjes’*. Inmiddels zijn er voornemens te verhuizen naar een groter onderkomen binnen het parket.

Ondersteuning

Voor de rapporteurs en vrijwilligers van Slachtofferhulp Nederland geldt dat vanuit het Landelijk Bureau voldoende ondersteuning wordt geboden. Daarnaast spreken de rapporteurs waar gewenst zelf de werkzaamheden en ervaringen met elkaar door. De vrijwilligers van Slachtofferhulp Nederland werkzaam op het SIP kunnen terecht bij elkaar en bij de teamleider; voor de rapporteurs bieden de landelijke dagen van Slachtofferhulp Nederland mogelijkheid tot intervisie.

⁷⁰ Aangenomen mag worden dat deze constructie op voorhand is voorgelegd aan de rechtbank. Het is immers de voorzitter die toestemming geeft tot spreken.

Waardering door de rechter

Een van de rapporteurs merkt op het jammer te vinden dat men als rapporteur niet te weten komt hoe de schriftelijke slachtofferverklaring wordt gewaardeerd door de rechter en wat deze ermee doet binnen diens besluitvorming. De tijd om mee te gaan naar de zitting ontbreekt, en wordt soms ook niet wenselijk geacht vanwege de noodzaak afstand te nemen van de zaak. Maar juist in die zaken waarin men als rapporteur veel tijd heeft gestoken zou het prettig zijn te weten welke bijdrage de schriftelijke slachtofferverklaring heeft geleverd aan het geheel.

4.8 In relatie tot het spreekrecht

De taakofficier en de coördinator zien de schriftelijke slachtofferverklaring niet als alternatief voor het spreekrecht; het spreekrecht zou gepromoot moeten worden. Benadrukt wordt dat de impact van het spreekrecht geheel anders is dan die van een schriftelijke slachtofferverklaring. Immers, oprechte emoties spreken niet vanaf papier. Bovendien maakt een mondelinge afgelegde verklaring veel meer indruk op de verdachte; van een spreken trekt men zich wat aan. De vrees dat het spreekrecht zou leiden tot secundaire victimisatie wordt niet gedeeld, mits goed voorbereid kan het spreekrecht juist een positieve ervaring betekenen voor het slachtoffer. De noodzaak tot een mondelinge voorbereiding op het spreekrecht wordt benadrukt.

Gewezen wordt op de negatieve formulering ter zake van het spreekrecht, als vermeld in de folder van Slachtofferhulp Nederland. De nadruk ligt daar volgens de taakofficier en de coördinator te veel op mogelijke secundaire victimisatie; een neutraler redactie wordt wenselijk geacht. Ook zou het beleid van Slachtofferhulp Nederland te veel gericht zijn op het aanbieden van een combinatie van de schriftelijke slachtofferverklaring en een mondelinge voorbereiding op het spreekrecht, hetgeen als teveel van het goede wordt ervaren. Bovendien maakt het voor een efficiënte gang van zaken ter zitting niet uit of een schriftelijke slachtofferverklaring wordt voorgelezen, dan wel een mondelinge verklaring wordt afgelegd. Tenslotte wordt erop gewezen dat het spreekrecht, met de daaraan gekoppelde mondelinge voorbereiding, uitkomst kan bieden in die gevallen waarin het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring gelet op de termijnen niet haalbaar is. Zo'n mondelinge voorbereiding, met daaraan gekoppeld spreekrecht zou in de toekomst mogelijk de spanning kunnen wegnemen tussen de eis recht te doen aan de slachtofferaanspraken enerzijds en de wens te komen tot een efficiënter afdoening, met daaruit voortvloeiende verkorting van termijnen, anderzijds.

De rapporteurs verschillen enigszins van mening. Eén van hen is evenals de taakofficier en de coördinator van oordeel dat de schriftelijke slachtofferverklaring geen alternatief is voor het spreekrecht. Anders dan de taakofficier verkiest zij het spreekrecht echter niet boven de schriftelijke slachtofferverklaring. Ook deze laatste kan namelijk bijdragen aan de leedverwerking. Sterker nog, deze rapporteur heeft de indruk dat slachtoffers de hen overkomen ervaring makkelijker kunnen afsluiten na het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring. Immers, hoewel spreken ter zitting wellicht meer indruk maakt dan een schriftelijke slachtofferverklaring moet niet onderschat worden hoe belastend het kan zijn voor slachtoffers om te spreken. *'Die vinden een gerechtsgebouw al eng. Zo'n zittingszaal helemaal. En dan ook nog de verdachte en die mensen in hun toga's! Er zijn maar weinig mensen die het lef hebben te spreken. En zelfs dan ondersteun je ze met een mondelinge voorbereiding. Of liever nog een schriftelijke slachtofferverklaring, want als ze dan toch onverhoopt overmand worden door emoties, dan heb je het in ieder geval op papier en kun je er aandacht aan besteden'*, aldus deze rapporteur. Zij benadrukt de informatieve functie van de schriftelijke slachtofferverklaring. Door het op schrift stellen van de gevolgen die het misdrijf voor het slachtoffer heeft gehad ligt het verhaal vast op papier; het maakt onderdeel uit van het dossier

en kan zo zijn waarde bewijzen op de zitting, bijvoorbeeld wanneer de emoties het spreken ter zitting onmogelijk maken.

De andere rapporteur meent dat het afhankelijk is van het slachtoffer: *'Er zijn veel mensen die niet in staat zijn of durven te spreken ter zitting. Er is een categorie die het wel durft, en die gelijk aangeeft het ook te willen. Voor die mensen is het super (...) Spreken heeft als je het goed doet een meerwaarde.'* Wanneer zij signaleert dat het slachtoffer dat wenst te spreken waarschijnlijk niet goed uit de woorden zal kunnen komen, of bijvoorbeeld de neiging heeft te gaan vloeken, stelt ze voor het verhaal op papier te zetten, zodat het slachtoffer een leidraad heeft. Of dat in de vorm van een in te dienen schriftelijke slachtofferverklaring is, hangt af van de wens van het slachtoffer, het kan ook gewoon een los opgestelde verklaring zijn. Soms wordt er bewust voor gekozen de verklaring niet op voorhand in te sturen, met name wanneer het slachtoffer niet wil dat de verdachte en diens raadman/vrouw vooraf inzicht hebben in de inhoud daarvan. Dan spreekt het slachtoffer dus ogenschijnlijk onvoorbereid, maar heeft feitelijk wel schriftelijke en mondelinge voorbereiding via Slachtofferhulp Nederland plaatsgevonden. Als belangrijkste reden voor deze werkwijze wordt opgegeven dat het een persoonlijk verhaal betreft en er *'hele vervelende advocaten'* zijn die hetgeen in de schriftelijke slachtofferverklaring staat volledig uit hun verband rukken. Genoemd wordt het geval waarin uit de schriftelijke slachtofferverklaring van een nabestaande bleek dat het dodelijk verongelukte verkeersslachtoffer terminaal ziek was, hetgeen door de raadsman als omstandigheid voor strafvermindering werd aangevoerd. In de andere gevallen meldt de rapporteur dat het slachtoffer wil spreken aan de hand van de schriftelijke slachtofferverklaring. Een enkele keer worden de gevolgen van het misdrijf zo ernstig bevonden dat de rapporteur zijn nek uitsteekt voor het slachtoffer en in de schriftelijke slachtofferverklaring opmerkingen opneemt over de persoon van de verdachte die eigenlijk niet zijn toegestaan. Dat de rechter de rapporteur daarop achteraf aanspreekt wordt voor lief genomen, zoals in de zaak waarin een driedubbele moord was gepleegd: *'Ik wist dat ik daar een beetje te ver ging, maar dat heb ik voor lief genomen. Ik vond het zo belangrijk voor die nabestaanden dat ze dat konden zeggen, dat ik het risico voor lief nam.'*

Benadrukt wordt dat de rapporteurs uitgaan van wat het slachtoffer wil, of aandurft. Er wordt nergens op aangestuurd, of van afgehouden. Bovendien: slachtoffers die zich hebben voorgenomen te spreken, spreken ook. Geen van beide rapporteurs heeft meegemaakt dat een slachtoffer het oorspronkelijke voornemen tot spreken heeft laten varen naar aanleiding van het opstellen van de schriftelijke slachtofferverklaring. Tegen tien zaken waarin het slachtoffer volstaat met het laten opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring, staat één zaak waarin daarnaast gebruik wordt gemaakt van het spreekrecht. Slechts enkelen verkiesen te spreken zonder voorafgaande mondelinge voorbereiding.

Wel deelt men de mening van de taakofficier dat in de folder van Slachtofferhulp Nederland in te sterke bewoordingen wordt gewezen op het risico voor secundaire victimisatie. Het spreken ter zitting wordt daarin te zwaar aangezet. Daartegenover staat dat het van belang is het slachtoffer duidelijk te informeren over de grenzen van het spreekrecht.

4.9 Samenvattend

Duidelijk is dat in het arrondissement Den Haag veel tijd en zorg is gestoken in de implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht. De inspanningen daartoe dateren al van voor de landelijke invoering van de schriftelijke slachtofferverklaring en hebben onlangs een voorlopig eindpunt gevonden in het Convenant Slachtoffer Informatiepunt

Den Haag. Het parket Den Haag heeft bij dit alles een voortrekkersrol gespeeld en vervult die ook nu nog.

Hoewel de samenwerking goed verloopt en sprake is van wederzijdse waardering worden ook onderlinge verschillen gesignaleerd. Zo wordt de werkwijze van het parket gedicteerd door de noodzaak op efficiënte wijze vorm te geven aan de strafrechtelijke handhaving, hetgeen noodzaakt tot afstemming van de slachtofferzorg daarop. Voor Slachtofferhulp Nederland ligt de nadruk echter in het bieden van een goede (juridische) hulpverlening aan het slachtoffer. Vanuit het parket wordt aangegeven dat dit verschil in uitgangspunten bij tijd en wijle aanleiding geeft tot problemen bij de uitvoering van de schriftelijke slachtofferverklaring, wat de rapporteurs betreft tot uitdrukking komende in een zeker gebrek aan flexibiliteit.

De rapporteurs delen deze ervaring niet en geven aan met de nodige inzet en samenwerking te kunnen voldoen aan de wensen van het parket ten aanzien van de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht. Slechts waar het de wens tot het opstellen van schriftelijke slachtofferverklaringen ten behoeve van TOM-zaken betreft verschilt men van mening. Hier voert Slachtofferhulp Nederland nu eenmaal landelijk het beleid dat voor die categorie strafzaken geen schriftelijke slachtofferverklaringen worden opgesteld.

Al met al lijken de onderlinge verschillen samenwerking niet in de weg te staan. Een gegeven is wel dat de coördinator en de taakofficier bij de dagelijkse leiding en aansturing van het SIP hun grenzen vinden in de relatief autonome positie van de rapporteurs. Deze zijn immers niet in dienst van het parket, maar van Slachtofferhulp Nederland en nemen binnen de eigen organisatie bovendien een zelfstandige positie in. Daardoor opereren zij enigszins op afstand van de dagelijkse leiding, welke in handen is van het parket, hetgeen een verklaring biedt voor de vanuit het parket gesignaleerde verschillen in beleidsopvattingen.

Dit verschil in perceptie blijkt ook uit de uiteenlopende waardering voor het parket als geheel. Waar de taakofficier meent dat de slachtofferzorg binnen het parket Den Haag nog meer prioriteit en middelen behoeft – onder het adagium ‘het gaat goed, maar het kan nog beter’-, kwalificeren de rapporteurs het parket als slachtoffervriendelijk. De gesignaleerde tegenstellingen lijken echter relatief en staan een goede samenwerking binnen het SIP niet in de weg. De respondenten geven dan ook aan dat de implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht in grote lijnen naar tevredenheid is verlopen.

Hoofdstuk 5

Implementatie schriftelijke slachtofferverklaring parket Utrecht

5.1 Profiel

Utrecht was één van de arrondissementsparketten die deelnamen aan de experimenten met de schriftelijke slachtofferverklaring, die vanaf het voorjaar 2001 tot het voorjaar van 2002 hebben plaatsgevonden. Gekozen is om de ten tijde van de pilots gehanteerde werkwijze voort te zetten.

Van belang is op te merken dat het parket Utrecht ten tijde van het onderhavige onderzoek bezig was met een reorganisatie betreffende de uitvoering van de slachtofferzorg, welke medio 2006 afgerond zal worden. De reden voor deze reorganisatie was gelegen in de wens de werkprocessen efficiënter te doen verlopen.

5.2 Beleid en overleg

Het parket Utrecht heeft geen beleidsdocumenten overlegd, anders dan een door de coördinator Slachtofferzorg opgestelde procesbeschrijving annex stroomschema. Dat laat onverlet dat de schriftelijke slachtofferverklaring onderwerp van overleg vormt. Zo vindt wekelijks overleg plaats tussen de coördinator Slachtofferzaken en de rapporteurs schriftelijke slachtofferverklaring. Voorts is er een driemaandelijks arrondissementaal overleg tussen de taakofficier Slachtofferzorg, de coördinator Slachtofferzaken, de regiodirecteur Slachtofferhulp Nederland en de rapporteurs. Incidenteel staat de schriftelijke slachtofferverklaring op de agenda van de arrondissementale Stuurgroep Slachtofferzorg (politie, Slachtofferhulp Nederland, Reclassering, Raad voor de Kinderbescherming), welk overleg drie tot vier keer per jaar wordt gehouden. Tenslotte wordt incidenteel voorlichting gegeven aan het openbaar ministerie of de zittende magistratuur.

5.3 Organisatie

Het parket Utrecht kent een slachtofferloket, gesitueerd in het zogeheten Veiligheidshuis. Dit laatste betreft een samenwerkingsverband tussen ketenpartners onder andere betrekking hebbende op de slachtofferzorg.⁷¹ Doel is via samenwerking te komen tot betere afstemming, tot uitdrukking komende in vaste aanspreekpunten en korte lijnen. Echter, ook omwille van de cliëntgerichtheid werd het wenselijk geacht de uitvoering van de slachtofferzorg te centraliseren. Slachtoffergerelateerde taken uitgevoerd binnen het Veiligheidshuis zijn het slachtofferinformatieloket, de aan Slachtofferhulp Nederland uitbestede handelingen betreffende de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht en de controle op de voeging benadeelde partij.⁷² Het Veiligheidshuis bevindt zich in de onbeveiligde zone en is derhalve toegankelijk voor het publiek.

⁷¹ Veiligheidshuizen zijn opgezet rondom drie doelgroepen: veelplegers, jeugd en slachtoffers.

⁷² In het arrondissement Utrecht zijn twee Veiligheidshuizen, één voor Utrecht stad (locatie gerechtsgebouw Utrecht) en één voor Amersfoort (locatie 'oude' kantongerecht Amersfoort). Vooralsnog zijn alle werkzaamheden met betrekking tot de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht ondergebracht in het Veiligheidshuis Utrecht stad.

De administratieve handelingen betreffende de slachtofferzorg worden uitgevoerd op het parket. Tot op heden zijn de slachtoffermedewerkers verdeeld over twee teams: het team Preventieven en het team Niet-preventieven. Het voornemen is een verdeling naar regio's te gaan hanteren, waarbij de verdeling over niet-preventieve en preventieve zaken overigens behouden blijft. De slachtoffermedewerkers zullen daartoe verdeeld worden over drie teams: het team Stad Utrecht, niet-preventief; het team Utrecht Buiten, niet-preventief en het Bijzondere Taken Team. Dit laatste team zal de zaken voor haar rekening nemen waarin preventieve hechtenis wordt toegepast.⁷³

5.4 Procesbeschrijving

5.4.1 Procesbeschrijving preventieven

Bij binnenkomst van het proces-verbaal worden de zaak geregistreerd in COMPAS. Zaken zijn teamgebonden: binnen het team werkzame slachtoffermedewerkers verrichten de voor komende administratieve handelingen. Hoewel de door de politie geregistreeerde slachtoffergegevens worden overgenomen in Osiris worden de wensen van het slachtoffer nogmaals geverifieerd via toezending van een slachtofferbrief met daarin opgenomen slachtofferinformatie en de folder van Slachtofferhulp Nederland (*brief I*).

Daarvoor worden twee redenen gegeven. De eerste is het tijdsverloop tussen het registreren van de slachtoffergegevens door de politie en de inzending aan het parket. Men wil zeker weten dat het slachtoffer nog steeds (geen) prijs stelt op slachtoffergerelateerde voorzieningen. Als tweede reden wordt genoemd dat de politieregistratie betreffende de slachtofferwensen niet altijd klopt.⁷⁴

Nog voordat het dossier naar de rechter-commissaris gaat ter beoordeling van de vordering bewaring (artikel 63 Sv), wordt bezien welke wensen het slachtoffer heeft. Daartoe sluit een slachtoffermedewerker dagelijks aan op het administratieve proces rondom de voorgeleidingen teneinde slachtoffergegevens te kunnen registreren en te inventariseren welke slachtofferbrief dient te worden toegestuurd. Indien de zaak naar het oordeel van de slachtoffermedewerker onder artikel 302 Sv valt wordt een voorlopig aanbod gedaan tot het doen opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en/of het gebruik van het spreekrecht met eventuele mondelinge voorbereiding (*brief II*). Het gemaakte voorbehoud betreft de te volgen positieve vervolgingsbeslissing. Nadat is besloten tot (verdere) vervolging en bekend is dat het slachtoffer gebruik wil maken van het spreekrecht en/of een schriftelijke slachtofferverklaring stuurt een slachtoffermedewerker het verzoek door naar de coördinator Slachtofferzaken, die dit doorstuurt aan de rapporteurs.

De rapporteurs krijgen de benodigde stukken (aangifte en relevante delen van de tenlastelegging) aangeleverd via het slachtofferloket.

Na het opstellen van de schriftelijke slachtofferverklaring werd deze tot voor kort door de rapporteurs toegezonden aan één vaste slachtoffermedewerker. Deze voegde de verklaring in het strafdossier in en voorzag de officier en de verdediging van een kopie. Met het oog op het toenemend aantal schriftelijke slachtofferverklaringen worden deze handelingen vanaf 1 januari 2006 door alle slachtoffermedewerkers verricht. Na invoeging kán de slachtoffermedewerker in het slachtoffermapje een aantekening maken van de schriftelijke slachtofferverklaring en/of de wens van het slachtoffer gebruik te maken van het spreekrecht.

⁷³ Als opgemerkt hoopt het parket Utrecht deze reorganisatie rond medio 2006 te hebben afgerond.

⁷⁴ Teneinde te bewerkstelligen dat de politieregistratie ter zake van de slachtoffergegevens beter wordt uitgevoerd heeft men het komende registratiesysteem – GPS (Geïntegreerd Parketsysteem) – zo ingericht dat het dossier niet ten parkette kan worden ingeschreven indien niet alle relevante informatie is opgenomen in het door de politie aangeleverde dossier.

5.4.2 Procesbeschrijving niet-preventief gehechte of geschorste verdachten

Het kan gaan om uiteenlopende zaken, zoals politierechterzaken, kinderrechtzittingen of meervoudige kamerzittingen. Hier inventariseren de slachtoffermedewerkers van de regionale teams (Utrecht-Stad en Utrecht-Buiten) via een standaardbrief (*brief I*) de wensen van het slachtoffer. Anders dan in zaken waarin preventieve hechtenis wordt toegepast wordt *brief II* pas verzonden nádat de tenlastelegging is geaccordeerd door de officier van justitie of parketsecretaris.

De reden daarvoor is tweeledig. Enerzijds beschikt men in de regel over meer tijd, anderzijds staat vervolging in deze categorie strafzaken niet min of meer op voorhand vast, zoals wel het geval is bij de zaken waarin preventieve hechtenis wordt toegepast.

Nadat het slachtoffer heeft laten weten gebruik te willen maken van het spreekrecht en/of schriftelijke slachtofferverklaring wordt dezelfde route gevolgd als beschreven voor de preventieven.

5.4.3 Administreren verzoek spreken ter zitting

Standaard wordt door het parket geen melding gemaakt van het voorgenomen spreekrecht. Wel licht de slachtoffermedewerker de officier van justitie en de griffie van de rechtbank hierover in, zodat hiermee rekening kan worden gehouden bij het samenstellen van de zitting. Voorts verzorgen de slachtoffermedewerkers de oproeping van het slachtoffer, en registreren deze in Osiris. Mocht het slachtoffer zonder opgave van reden afwezig zijn ter zitting dan kan de oproeping ter zitting worden geverifieerd via Osiris.

5.4.4 Termijnen

Het slachtoffer heeft zeven dagen de tijd om het antwoordformulier te retourneren. Intern wordt een ruimere termijn van drie weken gehanteerd. Voor zover de tijd het toelaat zal men trachten tegemoet te komen aan de wensen van het slachtoffer, ook als die in een later stadium bekend worden. Opgemerkt wordt dat tijdwinst wordt geboekt doordat *brief II* met daarin opgenomen voorbehoud wordt uitgestuurd op een eerder moment dan vermeld in de Aanwijzing.

5.4.5 Eindcontrole

Nádat de zaak is geëquipeerd vindt een laatste controle plaats door een slachtoffermedewerker die aansluit bij de werkzaamheden van het Centraal Appointeringbureau (CAB). Deze controle is bedoeld om eventuele omissies te herstellen, zodat men daar geen hinder van ondervindt ter zitting.

Zo kan het voorkomen dat verzuimd is het slachtoffer een aanbod te doen tot het doen opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht, dan wel dat het slachtoffer dat te kennen heeft gegeven te willen spreken geen oproeping daartoe heeft ontvangen. In zo'n geval herstelt de slachtoffermedewerker het verzuim. Daar de zittingslijst van de meervoudige kamer in de regel vier tot vijf weken tevoren bekend is, levert dat geen problemen op. Echter ook voor politierechterzittingen weet men eventuele verzuimen tijdig te herstellen.

5.5 Procesbeschrijving werkzaamheden rapporteur schriftelijke slachtofferverklaring

Na ontvangst van het verzoek en bijbehorende stukken neemt de rapporteur telefonisch contact op met het slachtoffer. Afgesproken is de schriftelijke slachtofferverklaring op te stellen in de woonplaats van het slachtoffer. In beginsel wordt het slachtoffer uitgenodigd naar het Veiligheidshuis te Utrecht te komen; indien dat niet mogelijk is wordt een huisbezoek afgelegd.

Na het opstellen van de schriftelijke slachtofferverklaring wordt deze ter goedkeuring voorgelegd aan het slachtoffer. Waar de tijd dit toelaat wordt de verklaring per post opgestuurd; indien de tijd dringt volstaat men met het versturen van een fax of mail. In het uiterste geval wordt volstaan met het telefonisch voorlezen van de verklaring, met als gevolg dat de handtekening van het slachtoffer onder de verklaring komt te ontbreken. Na instemming van het slachtoffer wordt de schriftelijke slachtofferverklaring door de rapporteur gestuurd aan de slachtoffermedewerkers van het betreffende team (Utrecht-Stad, Utrecht-Buiten of Bijzondere Taken Team).

Vervolgens wordt de schriftelijke slachtofferverklaring geregistreerd ten behoeve van de registratie van Slachtofferhulp Nederland. Maandelijks sturen de rapporteurs een overzicht van de opgestelde verklaringen toe aan het regiokantoor.

Nog opgemerkt kan worden dat de rapporteurs proberen de afspraak voor het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring te laten samenvallen met het door het slachtoffer gewenste officiersgesprek. Alvorens een afspraak te maken met het slachtoffer wordt contact gezocht met de officier van justitie, om te kijken of afstemming betreffende de datum mogelijk is. Indien de officier na een week niet heeft gereageerd op het verzoek van de rapporteur plant men het gesprek met het slachtoffer, en stuurt een kennisgeving daarvan aan de officier van justitie. De officieren maken overigens regelmatig gebruik van de gelegenheid een gezamenlijk gesprek met de rapporteur te voeren.

5.6 Cijfermatig overzicht

In onderstaande tabel staan de cijfers vermeld voor 2005 met betrekking tot het arrondissement Utrecht.

arrond.	aanbod	opgesteld	mvs	aantal inwoners per 1 januari 2005	aantal ssv per 1000 inwoners	aantal ssv per geweldd misdrijf	ervaring
Utrecht	563	128	5	1.171.291	0,10	0,15	ja

Het parket Utrecht had zichzelf ten doel gesteld in 2005 120 schriftelijke slachtofferverklaringen op te laten stellen. Dat streefcijfer is gehaald, het zijn er zelfs 128 geworden.⁷⁵

5.7 Aandachtspunten

5.7.1 Aandachtspunten besproken met het parket

Onvoldoende voorbereidingstijd

Hoewel het Utrechtse parket dankzij deelname aan de pilots met de schriftelijke slachtofferverklaring voldoende voorbereid was op de landelijke invoering van de schriftelijke slachtofferverklaring, geldt dat niet voor het spreekrecht. De Aanwijzing Spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring dateert van 12 december 2004, terwijl het spreekrecht op 1 januari 2005

⁷⁵ De cijfers betreffende het aantal opgestelde schriftelijke slachtofferverklaringen zijn afkomstig van Slachtofferhulp Nederland. Het Utrechtse parket meldt zelf dat 148 schriftelijke slachtofferverklaringen zijn opgesteld. Waarom de cijfers verschillen is niet duidelijk geworden. Wel kan worden vermeld dat in het aantal genoemd door het parket 27 schriftelijke slachtofferverklaringen zijn meegeteld die zijn opgemaakt ten behoeve van slachtoffers woonachtig in het arrondissement Utrecht wiens zaak werd afgedaan in een ander arrondissement (Arnhem, Amsterdam, Maastricht, Den Haag en Almelo). Daarnaast zijn vier verklaringen opgesteld door rapporteurs werkzaam in een andere regio. De betreffende slachtoffers waren niet woonachtig in de regio Utrecht en de regel is dat de schriftelijke slachtofferverklaring wordt opgesteld in de woonplaats van het slachtoffer.

in werking is getreden. Dat heeft het Utrechtse parket weinig tijd gelaten om de invoering van het spreekrecht te overdenken.

Gemis aan centrale sturing

Hoewel de respondenten het parket goed in staat achten op de juiste wijze uitvoering te geven aan de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht, ervaart men een gebrek aan centrale aansturing en beleidsvorming. Ten tijde van het onderzoek was er een vacature voor de portefeuille Slachtofferzorg, althans werd deze tijdelijk beheerd door de plaatsvervangende hoofd-officier van justitie.⁷⁶ De teamleider Stad Utrecht fungeerde ten tijde van het onderzoek, samen met de coördinator Slachtofferzorg als centraal aanspreekpunt.⁷⁷ Voor zover sprake is (geweest) van beleidsvoering werden die dan ook voornamelijk geïnitieerd vanuit het middenkader, in samenspraak met ervaren slachtoffermedewerkers. De kennis van werkprocessen en het overzicht ter zake lijkt te zijn geconcentreerd bij enkele personen, hetgeen resulteert in ervaren personele kwetsbaarheid. Opgemerkt wordt dat de procedure ‘*rammelt aan alle kanten*’. Overdracht van werkzaamheden, bijvoorbeeld in het geval van ziekte of vertrek van een van de vaste krachten, geeft problemen. Inwerking van nieuwe krachten rust op de schouders van ervaren krachten. Een en ander maakt het geheel, zoals een respondent opmerkt, ‘*zo kwetsbaar!*’.

Middelen

Gevraagd naar de toereikendheid van de middelen geeft men aan dat het lastig budgetteren is. Doordat de schriftelijke slachtofferverklaring is gerelateerd aan strafzaken genoemd in artikel 302 Sv is niet goed in te schatten hoeveel van deze zaken men op jaarbasis moet verwachten. Evenmin is op voorhand een schatting te maken van de respons op het aanbod inzake het spreekrecht of de schriftelijke slachtofferverklaring. Wel heeft men de ervaring dat tijdsverloop van invloed is op de wensen van slachtoffers: waar deze in eerste instantie geneigd zijn aanspraak te maken op alle aangeboden voorzieningen, loopt dat na verloop van tijd terug. Uiteindelijk maakt een minderheid van de slachtoffers gebruik van de hen aangeboden schriftelijke slachtofferverklaring en een nog kleiner aantal van het spreekrecht.

Met inachtneming van bovenstaande zijn de middelen naar het oordeel van de coördinator Slachtofferzaken in beginsel toereikend. Vanuit de werkvloer wordt echter hoge werkdruk gemeld, hetgeen lijkt samen te hangen met het stijgende aantal schriftelijke slachtofferverklaringen.

Osiris

De in Osiris toebemeten ruimte (drie regels) is onvoldoende om alle relevante informatie te kunnen vermelden. Dergelijke aanvullende informatie kan echter essentieel zijn voor een goed verloop van de zitting. Te denken valt aan het geval waarin een oproeping tot uitoefening van het spreekrecht is uitgegaan, maar het slachtoffer alsnog aangeeft daarvan geen gebruik te willen maken. In zo'n geval kan het gebeuren dat ter zitting vragen ontstaan waarom het opgeroepen slachtoffer niet is verschenen. Osiris biedt in zo'n geval geen relevante informatie, waardoor wellicht onterecht wordt besloten tot aanhouding van de zitting. Overi-

⁷⁶ Complicerende factor was dat de hoofdofficier van justitie gedurende langere tijd afwezig was.

⁷⁷ Naast de genoemde respondenten is in een later stadium nog een vraaggesprek gehouden met een officier van justitie die ruime ervaring heeft met de schriftelijke slachtofferverklaring (acht tot tien verklaringen op jaarbasis). Van belang is op te merken dat zij geen beleidsvormende taken heeft ten dien aanzien. Het interview heeft in een later stadium, op aandringen van de onderzoekers plaatsgevonden, opdat in ieder geval de mening en ervaring van een lid van de staande magistratuur werkzaam op het arrondissementsparket te Utrecht kon worden opgetekend.

gens verwacht men niet dat het nieuwe systeem (GPS) dit probleem zal oplossen; ook daar is relatief weinig ruimte toebedeeld voor slachtofferinformatie.

Eindcontrole

Zoals boven vermeld heeft het parket Utrecht een slachtoffermedewerkster gestationeerd bij de zittingsvoorbereiding; inmiddels is daar een tweede medewerker bijgekomen. Dit illustreert de noodzaak van een laatste controle. Om allerlei redenen kan in het voortraject iets zijn misgegaan. Dat is met name het geval bij niet-preventieve meervoudige kamerzittingen. Daar doen zich namelijk regelmatig tussentijdse wisselingen voor in de appointering. Zo kan het voorkomen dat een strafzaak die oorspronkelijk voor het ochtendgedeelte staat geroosterd, kort voor de zitting naar de middag wordt verschoven. Doordat de reguliere slachtoffermedewerker slechts beschikt over de zittingslijst kan deze niet achterhalen of de gewijzigde planning noodzaakt tot enige actie richting het slachtoffer, bijvoorbeeld in de vorm van een brief met kennisgeving van de wisseling van het tijdstip van behandeling van de strafzaak. Daartoe zou het noodzakelijk zijn het strafdossier te achterhalen. Duidelijk is dat zodoende enige tijdsdruk kan ontstaan. Maar ook andere administratieve omissies zijn mogelijk. De daaruit voortvloeiende problemen hoeven niet beperkt te blijven tot een onzorgvuldige bejegening van het slachtoffer, maar kunnen ook gevolg hebben voor het ordelijke verloop van de zitting. Immers, wanneer het slachtoffer heeft aangegeven te willen spreken kan het niet tijdig informeren over een zittingswisseling daaraan in de weg staan. Indien het slachtoffer ten tijde van de zitting niet meer aanwezig is dient een nieuwe oproeping uit te gaan en de zitting te worden aangehouden hetgeen leidt tot verlies van zittingscapaciteit. De vermelde eindcontrole waarborgt korte lijnen, waardoor miscommunicatie naar het slachtoffer kan worden tegengegaan.

Autorisatie COMPAS

Dankzij de langdurige en plezierige samenwerking zijn er vanuit het parket geen principiële bezwaren tegen de autorisatie van de rapporteurs.

Reikwijdte artikel 302 Sv

Aangegeven wordt dat ergens de grens moet worden getrokken; de in artikel 302 Sv getrokken grenzen worden als juist ervaren. Hooguit heerst enige twijfel ten aanzien van artikel 285 Sr als categorie, daar lijkt een schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht niet altijd gerechtvaardigd.

Onverlet blijft dat de impact aanleiding kan geven om informatie betreffende de gevolgen in te brengen, ook als het een feit betreft dat niet wordt genoemd in artikel 302 Sv. Het is daartoe echter niet noodzakelijk te beschikken over een schriftelijke slachtofferverklaring, ook een brief van het slachtoffer of inbreng van informatie door de officier uit hoofde van een officiersgesprek kan uitkomst bieden.

Overigens benadrukt de betreffende officier van justitie het belang van dergelijke gesprekken met het slachtoffer. Niet alleen biedt het de mogelijkheid om slachtoffers duidelijkheid te verschaffen over de procesgang en de beperkingen die daaraan kleven voor het slachtoffer, ook kan zo'n gesprek helpen om beter zicht te krijgen op de zaak en de gevolgen die het ten laste gelegde feit voor het slachtoffer heeft gehad. De betreffende officier combineert waar mogelijk het officiersgesprek met het gesprek ten behoeve van het opstellen van de schriftelijke slachtofferverklaring.⁷⁸

⁷⁸ Van belang is op te merken dat de geïnterviewde officier van justitie regelmatig zedenzaken afdoet. Zij geeft aan dat dergelijke slachtoffers regelmatig aangeven niet alle informatie over de gevolgen te willen zien opgenomen in de schriftelijke slachtofferverklaring. De reden daarvoor ligt vaak in de wens van het slachtoffer zich

Registratie van het spreekrecht

Hoewel het feitelijk buiten de taken van het parket valt zou men wel graag zicht willen krijgen op het gebruik van het spreekrecht. Geopperd wordt het gebruik van het spreekrecht te laten registreren door de secretaris ter zitting. Een andere optie zou zijn de zittingslijsten te raadplegen. Echter dan kan slechts het voornemen tot het uitoefenen van het spreekrecht worden geregistreerd en niet het daadwerkelijk gebruik daarvan. Voor 2005 wordt het aantal sprekende slachtoffers geschat op vijftien.

5.7.2 Aandachtspunten besproken met de rapporteurs

Gemis aan belangstelling

Het bovenvermelde gemis aan centrale sturing blijft ook bij de rapporteurs niet onopgemerkt. Men ervaart een gering enthousiasme voor de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht vanuit de leiding, hetgeen wordt betreurd. Tegelijkertijd wordt benadrukt dat men de wijze waarop het parket omgaat met de rapporteurs zeer op prijs stelt. De rapporteurs zijn ingegroeid in de parketorganisatie en dragen naar hun gevoel in gezamenlijkheid bij aan de uitvoering van de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht.

Gebrek aan overzicht

In aansluiting op bovenstaande melden beide rapporteurs dat zij niet goed zicht kunnen krijgen op de ten parkette gehanteerde procedures betreffende de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht. Men is niet duidelijk welke parketmedewerker verantwoordelijk is voor eventuele omissies. Zo komt het met enige regelmaat voor dat vrijwilligers van Slachtofferhulp Nederland namens een slachtoffer een verzoek indienen tot het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring. Ondanks het feit dat sprake is van een misdrijf genoemd in artikel 302 Sv ter zake waarvan vervolging wordt ingesteld heeft het slachtoffer vanuit het parket geen aanbod mogen ontvangen. Dankzij dit '*piepsysteem*' kunnen de rapporteurs dergelijke verzuimen alsnog herstellen.

Middelen

De rapporteurs melden een heel geleidelijke stijging van het aantal schriftelijke slachtofferverklaringen. Gevolg is dat de werklast verzwaart, ook het aantal spoedzaken draagt daartoe bij. Besloten is een derde rapporteur aan te stellen die medio 2006 aan het werk zal gaan.

Termijnen

Problemen met termijnen zijn er zeker volgens de rapporteurs. Hoewel de administratieve wegen van het parket niet altijd inzichtelijk zijn voor de rapporteurs wordt een verband met niet-preventieve zaken vermoed. Sommige van dat soort zaken komen heel snel op de zitting, hetgeen ertoe kan leiden dat met spoed een schriftelijke slachtofferverklaring moet worden opgesteld. Dat speelt met name voor politierechterzittingen. Bovendien verloopt de communicatie tussen rapporteur en slachtoffer soms moeilijk – zoals bijvoorbeeld in zware verkeerszaken –, waardoor vertraging kan ontstaan. Ook zaken waarin het verzoek via de vrijwilliger van Slachtofferhulp Nederland binnenkomt, kunnen voor tijdsdruk zorgen vanwege de late aanmelding.

Daartegenover staat dat bij tijdige aanmelding van de zaken – te weten drie weken voor de zitting – de rapporteurs in de regel voldoende tijd hebben om de schriftelijke slachtofferverklaring op te stellen. In geval van nood springt een collega van Slachtofferhulp Nederland bij.

ten opzichte van de verdachte niet kwetsbaar op te stellen. Dit geldt volgens haar ook voor slachtoffers van belaging of andere vormen van bedreiging.

Autorisatie COMPAS

Beide rapporteurs zijn van mening dat het wenselijk is om zo nodig te kunnen beschikken over meer stukken dan de door het parket toegezonden aangifte en relevante delen van de ten-lastelegging. Dankzij hun ruime ervaring op het parket en genoemde autorisatie zijn zij in staat zelf aanvullende stukken te achterhalen. Zij ervaren deze vorm van zelfwerkzaamheid niet als bezwaarlijk; dankzij jarenlange samenwerking is men vertrouwd met de parketorganisatie.⁷⁹

Reikwijdte van artikel 302 Sv

In samenhang met deze behoefte aan extra informatie betreuren de rapporteurs het verlies van de mogelijkheid zaken te selecteren. Ten tijde van de experimenten beslisten de rapporteurs zelf welke zaken in aanmerking zouden moeten komen voor een schriftelijke slachtofferverklaring. Nu is men gebonden aan artikel 302 Sv en de verplichting om, wanneer het slachtoffer dat wenst, een schriftelijke slachtofferverklaring op te stellen. Met name de mogelijkheid om slachtoffers telefonisch te benaderen om zich als rapporteur een beeld te vormen van de zaak wordt gemist. Ook kon men via dat telefonisch contact onterechte vrees wegnemen of duidelijkheid bieden over de strekking van de schriftelijke slachtofferverklaring waar nodig. De mogelijkheid tot een ‘persoonlijker’ benadering is komen te vervallen, hetgeen spijtig is. Overigens wordt dit gemis aan selectiemogelijkheden voor de Utrechtse rapporteurs deels gecompenseerd door de voornoemde autorisatie voor COMPAS. De daarin opgeslagen informatie geeft hen de mogelijkheid zich desgewenst een beeld van de zaak te vormen.

Een van de rapporteurs ontwaart in het huidige systeem, met de daarin opgenomen automatische aanspraak op een schriftelijke slachtofferverklaring een zeker risico op devaluatie. Rapporteurs zijn immers gehouden ook in ‘flutzaken’ een schriftelijke slachtofferverklaring op te stellen; gevreesd wordt voor een ontwaarding leidend tot desinteresse bij de rechter. Met name artikel 285 Sr wordt genoemd als categorie die niet automatisch in aanmerking zou moeten komen voor een schriftelijke slachtofferverklaring en/of spreekrecht.

Gevraagd naar de reikwijdte van artikel 302 Sv geven de rapporteurs voorts aan relatief weinig jeugdzaken en Wegenverkeerswet-zaken onder ogen te krijgen. Met name in de laatste categorie strafzaken wordt een behoefte verondersteld aan de inbreng van een schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreken ter zitting. Een verklaring voor het geringe aantal aanmelding in dit soort zaken ligt volgens de rapporteurs wellicht in het feit dat in beide categorieën in de regel geen voorlopige hechtenis wordt toegepast, in welke zaken het administratieve proces rondom het slachtoffer wat ingewikkelder lijkt te zijn.

Afstemming met de voeging

Als aandachtspunt noemen de rapporteurs de vordering benadeelde partij. Het wordt noodzakelijk geacht de schriftelijke slachtofferverklaring af te stemmen op de vordering benadeelde partij. Wanneer een uitgebreide voeging benadeelde partij in het strafdossier zit voegt een schriftelijke slachtofferverklaring naar het oordeel van de rapporteurs niet zoveel toe. Gevreesd wordt dat het ten tweede male aanbieden van dezelfde informatie aan de rechter leidt tot ergernis. Zo’n dubbeling is overigens in Utrecht vrij gemakkelijk te voorkomen, doordat

⁷⁹ Opgemerkt kan worden dat de feitelijke situatie en de beleidsmatig gewenste situatie in deze uiteenlopen. Hoewel het parket zich op het standpunt stelt dat autorisatie voor COMPAS niet wenselijk is, zijn de rapporteurs feitelijk wel geautoriseerd. Het betreft een gegroeide situatie, die stamt uit de periode waarin het parket Utrecht deelnam aan de experimenten met de schriftelijke slachtofferverklaring (2001). Voor zover de onderzoekers hebben kunnen vaststellen zorgt de bestaande situatie niet voor complicaties, maar biedt het de rapporteurs het gemak om waar noodzakelijk op snelle wijze te kunnen beschikken over benodigde stukken.

de rapporteurs en de voegingscontroleur Slachtofferhulp Nederland op één afdeling werken, het SiU (Slachtofferinformatiepunt Utrecht) binnen het Veiligheidshuis.

Ruimere bekendheid

Voorts wordt de onbekendheid met het spreekrecht bij advocaten en rechtsbijstandverzekeraars genoemd. Regelmatig worden slachtoffers door hun rechtsbijstandverzekering verkeerd geïnformeerd over de strekking van een schriftelijke slachtofferverklaring, waardoor ten onterechte wordt afgezien van het gebruik daarvan.

Ten aanzien van de advocatuur wordt opgemerkt dat voorkomen zou moeten worden dat raadslieden die het slachtoffer ter zitting bijstaan door hun optreden afbreuk doen aan het spreekrecht. Waar het slachtoffer een ingetogen betoog houdt past geen uitgebreide, en bij tijd en wijle dramatisch getoonzette toelichting op de vordering benadeelde partij door de raadsman/vrouwe.

Registratie

Tenslotte merken ook de rapporteurs op dat de huidige registratie te wensen overlaat. Hoewel hun bezwaren primair de registratie door Slachtofferhulp Nederland betreffen, noemen ook zij het gebrek aan overzicht betreffende het gebruik van het spreekrecht.

Wat betreft de registratie door Slachtofferhulp Nederland maken zij bezwaar het registratieformulier: de wens om mondeling te worden voorbereid op het spreekrecht kan niet worden geregistreerd, althans niet wanneer dit niet gepaard gaat met het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring. En dat is voor het overzicht, de planning en de middelen wel degelijk van belang. Immers, het aantal slachtoffers dat onvoorbereid spreekt ter zitting is gering, maar het aantal dat de schriftelijke slachtofferverklaring en daarop volgende mondelinge instructie gebruikt als opmaat voor het spreken ter zitting, is omvangrijker. Door alleen de schriftelijke slachtofferverklaringen te registreren en niet de mondelinge voorbereidingen op het spreken ter zitting, ontstaat een vertekend beeld van de werklust van de rapporteurs, alsmede een scheef beeld van het gebruik van het spreekrecht.⁸⁰

5.8 In relatie tot het spreekrecht

De betreffende officier geeft aan voorafgaand contact met het slachtoffer belangrijk te vinden. In overleg met de rapporteur combineert zij regelmatig het officiersgesprek met het gesprek ten behoeve van het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en is derhalve aanwezig bij het opstellen van de schriftelijke slachtofferverklaring. Doordat zij regelmatig zedenzaken afdoet is haar overtuiging gegroeid dat persoonlijk contact met het slachtoffer zinvol is.

Zij geeft aan dat de schriftelijke slachtofferverklaring een volwaardig alternatief ‘kan’ zijn voor het spreekrecht. Of dat zo is zal afhangen van de zaak, en de persoon van het slachtoffer. Hoewel de impact van het spreekrecht anders is – *‘het spreekrecht is het slachtoffer zelf’* – geeft zij aan dat ook de schriftelijke slachtofferverklaring een behoorlijke impact kan hebben, onder andere op de verdachte. Immers, ook uit een schriftelijke slachtofferverklaring kan men *‘proeven wat het met iemand heeft gedaan’*; het is een kwestie van het duidelijk verwoorden

⁸⁰ Terzijde kan nog worden opgemerkt dat de Utrechtse rapporteurs ook bezwaar maken tegen de instructie van Slachtofferhulp Nederland om het verzoek tot het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en/of mondelinge voorbereiding van het slachtoffer te laten bevestigen door het regiokantoor. De afspraak is dat het regiokantoor na doorzending telefonisch contact zoekt met het slachtoffer om de ontvangst van het verzoek te bevestigen en te informeren of het slachtoffer overigens nog behoefte heeft aan bijstand door Slachtofferhulp Nederland. De Utrechtse rapporteurs SSV ervaren deze werkwijze als omslachtig en zijn voornemens zelf een schriftelijke ontvangstbevestiging te sturen.

van de emoties. Een schriftelijke slachtofferverklaring helpt dan ook bij *'het effenen van de emoties'*. Weliswaar ontbreekt bij de schriftelijke slachtofferverklaring de non-verbale communicatie, maar daar tegenover staat dat *'het spreekrecht alle kanten op kan gaan'*.

Gevraagd naar haar ervaring met het spreken ter zitting geeft zij aan dat slachtoffers regelmatig aangeven te willen spreken, maar daar op het laatste moment ter zitting onder druk van de emoties van afzien. De enkele maal dat deze officier getuige was van het spreken door het slachtoffer verliep dit op beheerste wijze, *'de emoties bleven binnen de perken'*.

Een substantieel deel van de slachtoffers geeft bovendien bij voorbaat aan niet te willen spreken. De aard van het misdrijf maakt dat het in het openbaar spreken over de gevolgen daarvan door hen als te persoonlijk wordt ervaren. Ook draagt het voorafgaande persoonlijke contact met de officier en de rapporteur en de daar gegeven uitleg over het spreekrecht bij aan het kanaliseren van de emoties en het overdenken van de wens te spreken. Soms besluit het slachtoffer van een zedendelict te volstaan met het schrijven van een brief aan de rechter, welke dan ter zitting kan worden voorgelezen.

De rapporteurs delen het standpunt van de officier dat de schriftelijke slachtofferverklaring een volwaardig alternatief kan bieden voor het spreekrecht voor slachtoffers die niet willen spreken. Ook zij geven aan dat de meeste slachtoffers volstaan met het doen opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring; ook degenen die in eerste instantie hebben aangegeven te willen spreken. Slechts een minderheid van de slachtoffers volhardt in hun voornemen tot spreken. Veelal betreft het nabestaanden die uit *'eerbetoon'* voor hun overleden dierbare willen spreken ter zitting en de verdachte langs deze weg willen laten weten wat het verlies voor hen als nabestaande betekent.

5.9 Samenvattend

De administratieve gang van zaken betreffende de schriftelijke slachtofferverklaring gehanteerd door het parket Utrecht is ingericht conform de Aanwijzing Spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring. Op één punt wordt daarvan afgeweken: anders dan voorgeschreven wordt in zaken waarin preventieve hechtenis wordt toegepast vooruitlopend op de (definitieve) vervolgingsbeslissing een voorlopig aanbod gedaan tot het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en/of het gebruik maken van het spreekrecht. Gelet op het feit dat bij de voorgeleiding ten behoeve van de bewaring veelal bekend is welke feiten zullen worden ten laste gelegd, in combinatie met de wens om tijdig zicht te krijgen op de wensen van het slachtoffer acht men dit gerechtvaardigd. Daarnaast heeft het parket Utrecht enkele extra voorzieningen gecreëerd, zoals de dagelijkse screening van voorgeleidingzaken op te ondernemen stappen richting het slachtoffer en de eindcontrole bij de zittingsvoorbereiding.

Al met al lijkt de implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring op het Utrechtse parket redelijk te zijn verlopen. Dat lijkt echter grotendeels te danken aan het feit dat het Utrechtse parket eerder ervaring heeft opgedaan met de schriftelijke slachtofferverklaring en de inzet getoond vanuit de werkvloer. Feitelijk is voortgebouwd op bestaande praktijken. De toename van het aantal schriftelijke slachtofferverklaringen, maar ook de administratieve handelingen rondom het spreekrecht, hebben de complexiteit van de administratieve processen echter doen toenemen en geleid tot een taakverzwaring voor de slachtoffermedewerkers. In contrast hiermee staat het ervaren gemis aan aansturing en enthousiasme vanuit centraal niveau.

Hoofdstuk 6

Implementatie schriftelijke slachtofferverklaring parket Alkmaar

6.1 Profiel

Het parket Alkmaar heeft geen eerdere ervaringen opgedaan met de schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht. Ingevolge de Aanwijzing van het College van Procureurs-generaal is men in mei 2004 begonnen met het aanbieden van schriftelijke slachtofferverklaringen, vanaf 1 januari 2005 in combinatie met het spreekrecht.

6.2 Beleid en overleg

Twee beleidsstukken zijn overlegd: de ‘Werkbeschrijving bij spreekrecht/schriftelijke slachtofferverklaring tijdens de rechtszaak’ en de ‘Spelregels voor het spreken ter zitting’. Het eerste document bevat een stappenplan en dient ter instructie voor de slachtoffermedewerkers en is opgesteld door een ervaren slachtoffermedewerker van het Centrale Informatie Coördinatiepunt Slachtofferzorg (CICS). Het tweede stuk bevat een samenvatting van de regels betreffende het spreekrecht en een aantal aandachtspunten ter instructie van het slachtoffer dat gebruik wil maken van het spreekrecht, maar daar niet op is voorbereid door Slachtofferhulp Nederland.

Overleg over de implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht vindt plaats via de reguliere overlegstructuren. Genoemd worden de Stuurgroep Terwee (openbaar ministerie, Slachtofferhulp Nederland, politie, reclassering, zittende magistratuur en de advocatuur) die twee maal per jaar bijeenkomt en het Landelijk Platform Slachtofferzorg. Met name dit laatste overleg, dat vier maal per jaar plaatsvindt, wordt zeer op prijs gesteld vanwege de onderlinge uitwisseling vanuit ervaringen door het werkveld. Voorts vindt één maal per zes weken een intern werkoverleg plaats tussen de medewerkers van het CICS, de teamleider en de teamcoördinator.

Tot voor kort heeft het parket Alkmaar een terughoudend beleid gevoerd betreffende het aanbieden van het spreekrecht, hetgeen ook van invloed is geweest op het aantal zaken waarin een schriftelijke slachtofferverklaring is aangeboden.⁸¹ Forse onderbezetting op het CICS, in combinatie met een toenemend aantal slachtoffergerelateerde administratieve taken en de overtuiging dat slachtofferzorg de nodige expertise behoeft enerzijds, alsmede een gevoelde noodzaak tot reorganisatie van de slachtofferzorg anderzijds, gaven aanleiding daartoe. De keuze om terughoudendheid te betrachten betreffende de implementatie van het spreekrecht en de schriftelijke slachtofferverklaring is derhalve een bewuste keuze geweest.

Inmiddels is een reorganisatie van het CICS in gang gezet, welke is voorafgegaan door een inventarisatie van knelpunten.⁸² Een werkgroep onder voorzitterschap van de teamleider Serviceteam is belast met het uitvoeren van deze reorganisatie. Uitgangspunt bij de reorganisatie van de slachtofferzorg is dat de slachtoffermedewerkers van het CICS vrijgesteld moeten worden van reguliere administratieve werkzaamheden. Zij dienen zich toe te leggen op het

⁸¹ Immers: de schriftelijke slachtofferverklaring is gerelateerd aan de categorie zaken waarvoor spreekrecht open staat (artikel 302 Sv).

⁸² Eén van de redenen voor deze organisatie vormde ook de onvrede met de wijze waarop de politie uitvoering gaf aan de schadebemiddeling. Inmiddels is besloten deze taak toe te bedelen aan het parket. Evenals in Utrecht maakt men melding van het doorvoeren van wijzigingen in het BPS-systeem gericht op het vervolledigen van de slachtoffergegevens door de politie.

'echte slachtofferwerk', waartoe ook de administratieve handelingen betreffende de schriftelijke slachtofferverklaring worden gerekend. Andere taken welke zijn gereserveerd voor het CICS zijn slachtoffergerelateerde handelingen rondom zedendelicten, de tbs en schadebemiddeling. Dergelijke zaken behoeven naar het oordeel van het parket Alkmaar een zekere expertise.

6.3 Organisatie

Het parket Alkmaar beschikt over een frontoffice. Dat heeft evenwel een externe functie en is bedoeld als aanspreekpunt voor slachtoffers van delicten. Men is voornemens dit frontoffice binnenkort uit te breiden, zodat ook Slachtofferhulp Nederland een werkplek vindt binnen het parket. Wellicht kan daar ook ruimte worden gereserveerd voor de rapporteurs; concrete plannen daartoe zijn er echter niet.

Intern worden de slachtoffergerelateerde taken rondom de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht exclusief verricht door het CICS. Organisatorisch maakt het CICS deel uit van het Serviceteam, waartoe ook de afdeling Algemene Zaken, de afdeling Kanton, de afdeling Misdrijven Preventieven en de afdeling Mulder behoort. Aan het hoofd van het Serviceteam staat een teamleider, met onder hem de coördinator. Voorts fungeert één van de slachtoffermedewerkers, belast met schadebemiddeling, als aandachtsfunctionaris.

Naast het Serviceteam zijn nog drie teams te onderscheiden: het team Beheer, beleidsondersteuning en communicatie, het team Zuid⁸³ en het team Noord. Deze laatste twee zijn belast met de afhandeling van misdrijven waarin geen preventieve hechtenis wordt toegepast. Ook voor hen geldt dat alle slachtoffergerelateerde handelingen betrekking hebbende op de schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht worden uitgevoerd door het CICS. De overige slachtoffergerelateerde handelingen worden uitgevoerd door de regionale teams (Zuid en Noord) respectievelijk het team Misdrijven, preventief.

6.4 Procesbeschrijving

6.4.1 Procesbeschrijving preventieven

Alle zaken waarin preventieve hechtenis wordt gevorderd/toegepast worden voorgelegd aan het CICS. Nadat de zaak is ingeboekt in Osiris wordt beoordeeld of het een misdrijf betreft genoemd in artikel 302 Sv. Indien dat het geval is stuurt het CICS het slachtoffer een brief toe met daarin onder andere opgenomen informatie en aanbod omtrent de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht. Hierbij wordt wel het voorbehoud gemaakt van een positieve vervolgingsbeslissing; in geval van twijfel volgt overleg met de zaakofficier. Er wordt dus volstaan met het zenden van één brief (*brief I* valt samen met *brief II*). Het slachtoffer krijgt formeel acht dagen de tijd om het antwoordformulier te retourneren.

De beslissing om vooruitlopend op de vervolgingsbeslissing een voorlopig aanbod te doen tot het doen opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht wordt gerechtvaardigd geacht gelet op de aard van de feiten. Het vorderen van preventieve hechtenis biedt voldoende indicatie dat vervolging zal worden ingesteld, alsmede welke feiten in de tenlastelegging zullen worden opgenomen. Het komt zelden voor dat men een beroep moet doen op het gemaakte voorbehoud.

Wanneer het CICS een kopie van de tenlastelegging aangeleverd heeft gekregen vanuit het parket stuurt men het slachtoffer, dat heeft aangegeven een schriftelijke slachtofferverklaring

⁸³ De portefeuillehouder Slachtofferzorg (taakofficier) is werkzaam binnen team Zuid.

te willen, een brief waarin staat vermeld dat de stukken zijn verzonden aan Slachtofferhulp Nederland. Tevens wordt melding gemaakt van de zittingsdatum en eventueel een voeging-formulier bijgevoegd. Om deze taken uit te kunnen voeren is afgesproken dat het CICS zes weken voor de zitting de beschikking dient te hebben over een kopie van de tenlastelegging. In aansluiting op deze brief aan het slachtoffer stuurt het CICS een kopie van de aangifte, de tenlastelegging en de aanbiedingsbrief aan de rapporteur.

Na ontvangst van de schriftelijke slachtofferverklaring voegt het CICS deze toe aan het dossier en maakt twee kopieën: één voor de zaakofficier en één voor de verdediging.

6.4.2 Procesbeschrijving niet-preventief gehechte of geschorste verdachten

Deze zaken worden afgehandeld door het team Noord en Zuid. Het kan gaan om politierechterzaken, maar ook om zaken waarin de preventieve hechtenis is geschorst. Nu niet op voorhand vaststaat dat vervolgd zal worden en waarvoor, wordt gewacht met het uitsturen van *brief II*. Het risico voor het wekken van valse verwachtingen wordt hier te groot geacht.

Acht weken voor de zitting wordt het dossier met de tenlastelegging toegezonden aan het CICS, waar het dossier wordt ingeboekt in Osiris. Indien vast komt te staan dat het een misdrijf betreft ex artikel 302 Sv wordt het slachtoffer *brief II* toegezonden. Indien het slachtoffer aangeeft gebruik te willen maken van dit aanbod wordt de procedure als beschreven voor preventieve zaken gevolgd.

6.4.3 Administreren verzoek spreken ter zitting

In die zaken waarin het slachtoffer aangeeft te willen spreken ter zitting wordt daarvan aantekening gemaakt op de voorkant van het dossier, en volgt per e-mail kennisgeving aan de zaakofficier. Vervolgens wordt in de bevestigingsbrief aan het slachtoffer aangegeven dat het slachtoffer te zijner tijd zal worden opgeroepen in verband met de voorgenomen uitoefening van het spreekrecht. Die oproeping ligt in handen van het CICS.

Het uitoefenen van het spreekrecht wordt niet geregistreerd. COMPAS gaf daar de mogelijkheid niet toe, de verwachting is dat daar op korte termijn verandering in komt.

6.4.4 Termijnen

Hoewel de Aanwijzing stelt dat het slachtoffer het antwoordformulier binnen zeven (werk)dagen dient te retourneren, stelt de werkbeschrijving de termijn op acht dagen. Echter, ook hier geldt dat dit een formele termijn is. In de praktijk hanteert men een ruimer tijdsbestek en tracht steeds om, ook in geval van zeer late terugzending, te voldoen aan de wensen van het slachtoffer.

6.4.5 Eindcontrole

Op het parket Alkmaar liggen alle administratieve handelingen betreffende de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht in handen van het CICS. Ook de oproeping van het slachtoffer ter zitting verband houdende met het spreken ter zitting gebeurt, als opgemerkt, vanuit het CICS via Osiris. Vanwege deze centrale uitvoering is er geen noodzaak tot een extra controle bij de zittingsvoorbereiding.

Nog opgemerkt wordt dat een nieuwe editie van GPS verwacht wordt, waarin de oproeping voor het spreekrecht is geplaatst in COMPAS. Gevolg daarvan zal zijn dat de oproeping in de toekomst via het appointeringsbureau zal verlopen.

6.5 Procesbeschrijving werkzaamheden rapporteur schriftelijke slachtofferverklaring

De rapporteurs krijgen het verzoek tot het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en/of mondelinge voorbereiding met bijbehorende stukken toegestuurd door het CICS. Na

ontvangst daarvan neemt de rapporteur telefonisch contact op met het slachtoffer. Het uitgangspunt van Slachtofferhulp Nederland dat het slachtoffer reizen bespaard dient te blijven leidt ertoe dat de schriftelijke slachtofferverklaringen op verschillende plekken worden opgesteld. Gelet op de omvang van het arrondissement Alkmaar en de wisselende bevolkingsdichtheid betekent dit dat de rapporteurs veel moeten reizen. Bijkomende factor is dat de rapporteurs werkzaam zijn in twee arrondissementen: Alkmaar en Haarlem. De uitvalsbasis vormt het regiokantoor van Slachtofferhulp Nederland in Haarlem, maar ongeveer één maal per week werkt een van de rapporteurs in het gerechtsgebouw te Alkmaar. Verder worden ook op politiebureaus of lokale bureaus van Slachtofferhulp Nederland schriftelijke slachtofferverklaringen opgesteld.⁸⁴

Wanneer de schriftelijke slachtofferverklaring is opgesteld door de rapporteur verzoekt deze het slachtoffer om goedkeuring. Meestal staat de tijd niet toe dit per post te doen, maar wordt de verklaring gefaxt. Ook mailen of telefonisch voorlezen behoort tot de mogelijkheden; het ontbreken van de handtekening van het slachtoffer wordt niet als probleem ervaren door de rapporteurs. Na akkoordverklaring zendt de rapporteur de schriftelijke slachtofferverklaring toe aan het CICS.

Het aantal opgestelde schriftelijke slachtofferverklaringen wordt maandelijks gerapporteerd aan het regiobureau Slachtofferhulp Nederland.

6.6 Cijfermatig overzicht

In onderstaande tabel staan de cijfers vermeld voor 2005 met betrekking tot het arrondissement Alkmaar. Opgemerkt kan worden dat door het parket Alkmaar intern geen afspraken zijn gemaakt over het aantal te behalen schriftelijke slachtofferverklaringen.

arrond.	aanbod	opgesteld	mvs	inwoners	aantal ssv per 1000 inwoners	aantal ssv per geweldmisdrijf	ervaring
Alkmaar	56	64	3	663.634	0,10	0,01	nee

6.7 Aandachtspunten

6.7.1 Aandachtspunten besproken met het parket

Onvoldoende voorbereidingstijd

De taakofficier merkt op dat het parket te weinig tijd en ondersteuning heeft gekregen bij de implementatie van het spreekrecht. Maar ook ten aanzien van de implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring zou betere ondersteuning en instructie vanuit het Parket-generaal wenselijk zijn geweest. Weliswaar zijn vanuit centraal niveau enkele standaardbrieven opgesteld, maar de toegemeten voorbereidingstijd liet niet toe een draaiboek op te stellen ten behoeve van de uitvoeringspraktijk. Implementatie en uitvoering hebben daardoor gelijktijdig plaats moeten vinden.

Middelen

Complicerende factor binnen het geheel was de forse onderbezetting van het CICS waarmee het parket Alkmaar het afgelopen jaar te kampen heeft gehad. De afgelopen periode zijn twee ervaren krachten vervroegd uitgetreden; voorafgaand daaraan was één van hen bovendien

⁸⁴ Slachtofferhulp Nederland heeft in de regio Alkmaar drie bureaus - Hoorn, Alkmaar en Nieuwe Niedorp - en is zeer uitgestrekt.

langdurig ziek.⁸⁵ Daarnaast waren nog drie slachtoffermedewerkers enige tijd ziek en was een vierde langdurig afwezig wegens bevallingsverlof. Genoemd vertrek en ziekte van ervaren slachtoffermedewerkers zorgden voor *'een enorm probleem'*. Men moest *'het hoofd boven water zien te houden'*. Vervanging werd niet als optie gezien, althans niet als deze tijdelijk zou zijn. Het werk op het CICS wordt namelijk als maatwerk beoordeeld; je kunt niet zomaar *'een blik mensen opentrekken'* ter vervanging van ervaren slachtoffermedewerkers. Het werk behoeft een zekere opleiding en overdracht; vervanging van zieken of vertrekkende personeelsleden vergt derhalve (inwerk)tijd en is niet op te lossen door het tijdelijk inzetten van een collega van een andere afdeling. Dit uitgangspunt, gevoegd bij de gevoelde noodzaak de slachtofferzorg ten parkette te reorganiseren heeft geresulteerd in het tijdelijk open laten staan van vacatures. *'We konden zo niet verder'*, vat een van de respondenten de situatie van destijds samen. En juist in die periode, en nog wel op zo korte termijn, moest de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht worden geïmplementeerd.

Een en ander heeft als opgemerkt geleid tot een terughouden beleid, resulterend in selectie van zaken die werden aangemeld bij de rapporteurs. Deze selectie geldt zowel zaken met, als zaken zonder toepassing van preventieve hechtenis. Feitelijk beschikte het parket niet over de capaciteit om in alle in aanmerking komende zaken het slachtoffer te informeren over het spreekrecht en de schriftelijke slachtofferverklaring. Slechts in die zaken die naar het oordeel van het CICS in aanmerking dienen te komen voor een spreekrecht en/of schriftelijke slachtofferverklaring wordt het slachtoffer geïnformeerd en werd, na daartoe strekkend verzoek van het slachtoffer een aanvraag gedaan bij de rapporteurs. Het streven is om na afronding van de reorganisatie in de zomer van 2006 een zodanige bezetting van het CICS, alsmede stroomlijning van de werkprocessen te hebben gerealiseerd dat geen selectie meer hoeft te worden gemaakt.

Voor zover deze problemen naar buiten toe het beeld zouden hebben geschapen dat het parket Alkmaar geen waarde zou hechten aan een goede implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht wordt dit weersproken door de taakofficier. De uitvoering van de slachtofferzorg ten parkette is zeker *'geen ondergeschoven kindje, maar is doorleefd'*. Haar stelling vindt een bevestiging in de door andere respondenten uitgedragen taakopvatting dat slachtofferbejegening maatwerk behoeft.

Termijnen

Opgemerkt wordt dat in strafzaken waarin geen preventieve hechtenis wordt toegepast, dan wel deze wordt geschorst, problemen kunnen ontstaan met de termijnen. De oorzaak daarvoor is gelegen in het te laat toezenden van de tenlastelegging aan het CICS door de Afdeling Misdrijven, niet-preventieven. De afspraak is dat toezending twee weken voor de zitting dient plaats te vinden. In de praktijk ontvangt het CICS de stukken echter vaak te laat, waardoor ze deze niet tijdig kunnen doorzenden aan de rapporteurs. Deze heeft dan te weinig tijd om de schriftelijke slachtofferverklaring op te stellen. De tijdsdruk die dan ontstaat is niet alleen belastend voor de rapporteur, maar ook voor het slachtoffer. En ook de rechter kan hiervan hinder ondervinden bij de voorbereiding van de zitting.

Overigens ligt de oorzaak van deze vertraging niet bij de Afdeling Misdrijven, niet-preventieven. De oorzaak ligt in het feit dat zaaksofficieren en parketsecretarissen de tenlastelegging niet gereed hebben binnen de gestelde termijn: zes weken voor de zitting. De verklaring hiervoor ligt in het feit dat de politie de processen-verbaal nog al eens laat instuurt waardoor het opstellen van de tenlastelegging vertraging oploopt. Vanuit het CICS wordt benadrukt dat het wenselijk is op dit punt actie te ondernemen door de teamleiders.

⁸⁵ In totaal is het CICS zes fte's toegekend, verdeeld over acht personen.

Officiersgesprek

De taakofficier merkt op dat het wel eens voorkomt dat slachtoffers op een laat moment een gesprek aanvragen met de zaakofficier. Het kan dan wenselijk zijn om ook nog een schriftelijke slachtofferverklaring te doen opstellen. Ondanks de korte tijd slagen de rapporteurs er in die gevallen in het verzoek te bewilligen; een en ander veroorzaakt echter wel werkdruk.

Autorisatie COMPAS

Op de vraag of de rapporteurs geautoriseerd zouden moeten zijn tot inzage in COMPAS wordt negatief afwijzend geantwoord. Vanuit het parket Alkmaar bestaan daartegen zowel praktische als principiële bezwaren. Bovendien ziet men de meerwaarde van zo'n autorisatie niet: de schriftelijke slachtofferverklaring strekt er immers toe de beleving en gevolgen voor het slachtoffer vast te leggen. Daartoe behoeft men geen inzage in privacygevoelige gegevens over de verdachte welke staan geregistreerd in COMPAS. Sterker nog: hierin schuilt een principieel argument tegen mogelijkheid tot inzage.

Reikwijdte artikel 302 Sv

Desgevraagd merken de respondenten op artikel 302 Sv te ruim te vinden. Met name artikel 285 Sr lijkt niet altijd het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring te rechtvaardigen. Anderzijds vallen er zaken buiten artikel 302 Sv waarin men zo'n voorziening wel gerechtvaardigd zou vinden, zoals bijvoorbeeld bij het doorrijden na ongeval (artikel 5 WWV). Of een eenvoudige mishandeling, die veel impact op het slachtoffer heeft gehad (artikel 300 Sr). Een inhoudelijke toets ter correctie van de automatische aanspraak op een schriftelijke slachtofferverklaring bij toepasselijkheid van artikel 302 Sv wordt als niet onwenselijk ervaren.

6.7.2 Aandachtspunten besproken met de rapporteurs

Samenwerking

De rapporteurs vermoeden een selectie door het CICS. In de afgelopen periode is naar schatting slechts twintig procent van de verzoeken tot het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en/of mondelinge voorbereiding op het spreekrecht afkomstig geweest van het CICS. De overgrote meerderheid van de verzoeken is ingediend door slachtoffers die door oplettende vrijwilligers van Slachtofferhulp Nederland werden geattendeerd op de mogelijkheid van de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht. Maar ook slachtoffers zelf wendden zich met vragen ter zake tot de rapporteurs, ook die *'weten steeds meer'*.

Nadat de rapporteurs in zo'n geval hebben vastgesteld dat het inderdaad een delict betreft als genoemd in artikel 302 Sv verzoeken zij het CICS om toezending van de stukken. Aan zo'n verzoek wordt direct uitvoering gegeven door het CICS.

Dat het vermoeden van de rapporteurs betreffende de selectie van zaken juist is blijkt uit bovenstaande. Door de rapporteurs wordt opgemerkt dat het parket tot op heden geen informatie ter zake heeft verstrekt, noch uitleg heeft gegeven over de redenen voor de gemaakte selectie. Vanuit het parket wordt dit bestreden, men stelt een van de rapporteurs te hebben geïnformeerd over de redenen voor de door het parket gemaakte selectie.

In samenhang met het bovenstaande kan worden opgemerkt dat de rapporteurs signaleren dat er geen vaste lijn zit in de wijze waarop het parket de stukken aanlevert. Zeker niet wat betreft de termijnen waarop dit zou dienen te gebeuren. Het komt regelmatig voor dat de rapporteur zelf moet verzoeken om aanvullende stukken, hetgeen beslag legt op de werktijd. Of dat de rapporteur ten behoeve van een slachtoffer navraag doet bij een medewerker van het 1 Loket. De rapporteurs zouden het met name op prijs stellen eerder te worden geïnformeerd

over de zittingsdata. Dit probleem speelt vooral voor zaken waarin geen preventieve hechtenis wordt toegepast. Zaken waarin wel preventieve hechtenis wordt toegepast leveren minder problemen op vanwege de vaste termijnen. Het tijdig geïnformeerd worden over de zittingsdatum is van belang vanwege het plannen van de afspraken. Immers, de schriftelijke slachtofferverklaring beoogt een actueel beeld te bieden van de gevolgen die het delict heeft gehad voor het slachtoffer. Het is derhalve niet zinvol om zo'n verklaring te lang voor de zitting op te stellen. Regelmatig komt het voor dat de zaak al wel is aangemeld bij de rapporteur, maar dat deze pas op een later moment, na het bekend worden van de zittingsdatum, actie onderneemt richting het slachtoffer.

Overigens benadrukken de rapporteurs ondanks deze strubbelingen een goede werkrelatie te hebben met het CICS. Het zou hen alleen veel tijd en moeite besparen als men op eenvoudiger en helderder wijze over de gewenste gegevens zou kunnen beschikken. Voorkomen zou moeten worden dat de rapporteurs, zoals nu het geval is, te vaak moeten werken onder tijdsdruk

Budgettering

Al met al valt uit hetgeen de rapporteurs opmerken op te maken dat zij allerhande handelingen verrichten die niet resulteren in schriftelijke slachtofferverklaringen. De budgettering van hun werkzaamheden is echter primair afgestemd op de hoeveelheid schriftelijke slachtofferverklaringen en/of voorbereidingen op het spreekrecht welke zij realiseren. Activiteiten als administreren en archiveren kosten echter ook veel tijd en zijn niet terug te vinden in de boeken.

Daarbij komt dat een substantieel aantal slachtoffers uiteindelijk om hen moverende redenen afziet van het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring. Sommigen hebben zich na verloop van tijd gewoonweg bedacht en willen de kwestie liever laten rusten, anderen vrezen dat de schriftelijke slachtofferverklaring te veel prijs geeft van hun privacy. Tenslotte zijn er ook die in een eerder stadium aan de rechtbank hebben doorgegeven alsnog te willen afzien van de schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht, van welk voornemen de rapporteur vervolgens niet op de hoogte is gebracht. Geschat wordt dat het in de periode juli 2004 tot en met januari 2006 voor de arrondissementen Alkmaar en Haarlem gaat om zo'n vijftig slachtoffers. De rapporteurs geven aan dat deze omliggende werkzaamheden verdisconteerd zouden moeten worden in de toekenning van middelen.

Opgemerkt kan worden dat een aantal van de door de rapporteurs genoemde nevenwerkzaamheden wel degelijk onder de financieringsnorm vallen, zoals het administreren.⁸⁶ Dat laat onverlet dat de rapporteurs een aantal activiteiten noemen waarvoor dat niet het geval is.

Voorzieningen gevraagd

Reeds gemeld is dat de rapporteurs veel moeten reizen. De samenstelling van het arrondissement, in samenhang met de afspraak dat de schriftelijke slachtofferverklaring dient te worden opgesteld in de regio van het slachtoffer brengt zulks met zich mee. De rapporteurs onderschrijven deze afspraak en achten het reizen ook niet bezwaarlijk, maar wijzen wel op de tijd die daarmee gemoeid is. Hier en daar mist men soms ook wat voorzieningen op de werkplek, zoals bijvoorbeeld op de rechtbank Alkmaar waar de rapporteur voor het opstellen van de schriftelijke slachtofferverklaringen gebruik maakt van een 'kale' wachtruimte. Het zou de efficiëntie bevorderen wanneer de rapporteur daar over enige faciliteiten zou kunnen beschikken, zoals bijvoorbeeld een computer.

⁸⁶ Pemberton, 2005a.

6.8 In relatie tot het spreekrecht

De schriftelijke slachtofferverklaring is van een andere orde dan het spreekrecht volgens de taakofficier. Het spreken ter zitting en de daarbij komende emoties heeft een andere impact dan het voorlezen van een schriftelijke slachtofferverklaring; dat laatste komt in de regel wat *'droger'* over. Veel is ook afhankelijk van de wijze waarop de schriftelijke slachtofferverklaring ter zitting wordt voorgelezen. Soms zetten betrokkenen, met name nabestaanden, liever zelf hun gevoelens op papier en lezen ze dat ter zitting voor.

In die gevallen waarin het slachtoffer wil spreken ter zitting acht de taakofficier een mondelinge voorbereiding in beginsel wenselijk. Echter, ook de schriftelijke slachtofferverklaring kan hier goed dienst doen, in het geval het slachtoffer ter zitting toch niet goed uit de woorden kan komen.

Dit laatste wordt eveneens benadrukt vanuit het CICS. Enkele eerdere ervaringen hebben geleerd dat het *'heel erg mis'* kan gaan met het spreken ter zitting. Echter ook vanuit oogpunt van efficiëntie geven deze respondenten de voorkeur aan de schriftelijke slachtofferverklaring, het komt de gang van zaken ter zitting ten goede. Bovendien kan ook via het op de juiste toon voorlezen van de verklaring de gewenste persoonlijke noot worden geplaatst.

De rapporteurs hebben geen duidelijke mening over de vraag of de schriftelijke slachtofferverklaring een volwaardig alternatief is voor slachtoffers die niet willen spreken. Men ziet de schriftelijke slachtofferverklaring los van het spreekrecht. Voor de rapporteurs geldt als uitgangspunt de behoefte van het slachtoffer en de wijze waarop diens belangen zo goed mogelijk kunnen worden behartigd. Dan kan het zijn dat een bang slachtoffer geadviseerd wordt niet te spreken, met het oog op eventuele risico's voor secundaire victimisatie. Echter, ook in zo'n geval geldt dat de wens van het slachtoffer bepalend is. Geopperd wordt dat ook de volgorde waarin het aanbod wordt gedaan wellicht een rol speelt bij het bepalen van de vraag van het slachtoffer: de vraag of men een schriftelijke slachtofferverklaring wil laten opstellen staat nu eenmaal vermeld voor die naar het spreekrecht.

6.9 Samenvattend

Uit bovenstaande wordt duidelijk dat de implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring niet probleemloos is verlopen op het parket Alkmaar. Sterker nog: de vraag kan worden gesteld of de werkwijze van het parket Alkmaar niet contra legem is. Immers, er bestaat geen wettelijk recht op de schriftelijke slachtofferverklaring. Daartegenover staat dat de aanspraak op een schriftelijke slachtofferverklaring gezien kan worden als een afgeleide van de wettelijke aanspraak op het spreekrecht. Desalniettemin is formeel geen sprake van een wettelijk verzuim door het parket Alkmaar. Het Wetboek van Strafvordering, noch enig andere rechtsregel bepaalt immers dat het openbaar ministerie verplicht is het slachtoffer ter zake te informeren over diens aanspraak op het spreekrecht en/of de schriftelijke slachtofferverklaring. Het openbaar ministerie heeft zichzelf deze taak toebedeeld, hetgeen logisch voortvloeit uit de haar door de minister van Justitie toebedeelde verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de slachtofferzorg. Er is dan ook sprake van zelfbinding, zeker nu het openbaar ministerie haar taakstelling ten deze publiekelijk kenbaar heeft gemaakt via de Aanwijzing Spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring. Een en ander brengt met zich mee dat het parket Alkmaar de afgelopen periode is tekortgeschoten in haar verplichtingen betreffende de uitvoering van de slachtofferzorg, althans waar het de schriftelijke slachtofferverklaring en het daarmee samenhangende spreekrecht betreft.

Echter, voor het parket Alkmaar heeft wellicht te gelden dat *'waar niets is, verliest zelfs de keizer zijn rechten'*. Door een samenloop van omstandigheden heeft het parket Alkmaar de

afgelopen periode met forse problemen te maken gehad bij de uitvoering van de slachtofferzorg, hetgeen een verklaring biedt voor het relatief lage aantal schriftelijke slachtofferverklaringen dat is opgesteld. Door interne reorganisatie hoopt men deze problemen in de zomer van 2006 te hebben verholpen, hetgeen ook de werkzaamheden van de rapporteurs ten goede zou moeten komen. Immers, aan de hen door het parket te bieden randvoorwaarden wordt in de praktijk niet steeds voldaan. Dankzij de nodige creativiteit en inventiviteit, en een ondanks de omstandigheden goede werkrelatie met het CICS hebben de rapporteurs de afgelopen periode ook die slachtoffers kunnen bedienen die langs andere dan de geëigende weg op de hoogte zijn geraakt van hun aanspraak op het spreekrecht en/of schriftelijke slachtofferverklaring. Duidelijk moge zijn dat verandering in de werkwijze van het parket Alkmaar dringend gewenst is.

Hoofdstuk 7

Implementatie schriftelijke slachtofferverklaring parket Roermond

7.1 Profiel

Het arrondissement Roermond heeft ruime ervaring met de schriftelijke slachtofferverklaring. Reeds in 1999 is men op eigen initiatief een experiment gestart, waarop de huidige praktijk nog steeds voortbouwt. Roermond was eerder betrokken bij de pilots betreffende de schriftelijke slachtofferverklaring.⁸⁷

7.2 Beleid en overleg

Het beleid is sinds de evaluatie van de pilots van 2002 ongewijzigd gebleven. Gewerkt wordt conform de Aanwijzing van de Procureurs-generaal. Aan het eerdere voornemen om op het gebied van de slachtofferzorg te gaan samenwerken met het arrondissement Maastricht wordt momenteel geen nadere uitvoering gegeven. Voorts heeft men sinds kort een beleidsmedewerker Slachtofferzorg aangesteld op het parket, welke eveneens werkzaam is als schadebemiddelaar.

Overlegd is de ‘Procedure Spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring arrondissementsparket Maastricht en Roermond’. Het document bevat enkele beleidsuitgangspunten, alsmede een gedetailleerde beschrijving van administratieve handelingen. Dit document is indertijd opgesteld door een parketsecretaris, die destijds voorzitter was van de werkgroep Terwee, in samenwerking met zijn collega uit Maastricht.

Als overleg wordt de Werkgroep Terwee genoemd en de landelijke vergadering Terwee, welke beiden vier keer per jaar plaatsvinden. Waar nodig wordt incidenteel overlegd tussen de taakofficier en de beleidsmedewerker Slachtofferzorg. Deze laatste fungeert als contactpersoon tussen de taakofficier en de Slachtofferbalie.

7.3 Organisatie

Het parket Roermond heeft een centraal loket: de Slachtofferbalie, bemand door parketmedewerkers en één politieambtenaar. Deze balie fungeert niet alleen als centraal aanspreekpunt voor slachtoffers, ook de administratieve handelingen ten behoeve van de slachtofferzorg in zaken welke ‘maatwerk’ behoeven worden hier verricht. Het betreft de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht, de zedenzaken en de tbs. Achterliggende gedachte is dat deze taken een zekere bejegeningfactor bevatten, hetgeen expertise behoeft. Het zijn ‘*andervoortige zaken met andersoortige slachtoffers, (...) het let nauwer*’, merkt de taakofficier op. De overige slachtoffergerelateerde administratieve handelingen, zoals bijvoorbeeld de toezending van het voegingformulier ten behoeve van de vordering benadeelde partij, worden door andere parketmedewerkers verricht.

Overigens is de taak van de slachtofferbalie ten deze beperkt tot administratieve ondersteuning. Handelingen die een inhoudelijke beoordeling van de zaak behoeven behoren niet tot de competentie van de slachtofferbalie. Het besluit dat artikel 302 Sv van toepassing is en het

⁸⁷ Kool, Moerings en Zandbergen, 2002.

slachtoffer derhalve moet worden geïnformeerd over het spreekrecht en de schriftelijke slachtofferverklaring is voorbehouden aan de zaakofficier of de parketsecretaris. Tenslotte voert de slachtofferbalie de (handmatige) registratie van verzoeken dienaangaande van slachtoffers.

7.4 Procesbeschrijving

De procesbeschrijving vermeldt dat de procedure inzake de preventieve gehechten van toepassing is op snelrechtzaken. Navraag leert dat het parket Roermond geen supersnelrecht kent.⁸⁸ Met de term snelrecht gehanteerd in de procesbeschrijving worden zaken begrepen waarin een slachtoffer aanwezig is dat schade heeft geleden ten gevolge van het delict. De afspraak is zulke zaken binnen twaalf weken op de zitting te hebben staan. Feitelijk betreft het zaken waarin geen preventieve hechtenis is toegepast.

Valt een zaak die versneld wordt afgedaan onverhoopt toch onder artikel 302 Sv dan wordt het slachtoffer direct door de Slachtofferbalie geïnformeerd over de mogelijkheid te spreken ter zitting en ontvangt deze tevens een aanbod tot begeleiding ter zitting door Slachtofferhulp Nederland.

Opmerking behoeft dat de handleiding niet alleen een procesbeschrijving bevat, maar ook een aanbeveling om – met het oog op het voorkomen van secundaire victimisatie – het slachtoffer te laten voorlichten door Bureau Slachtofferhulp (lees: Slachtofferhulp Nederland) betreffende de combinatie spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring.

7.4.1 *Procesbeschrijving preventieven en snelrechtzaken*

De beslissing om een aanbod te doen tot het doen opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en/of gebruikmaking van het spreekrecht is afkomstig van de parketsecretaris. In eerste instantie vindt een voorlopige beoordeling van de zaak plaats door een parketsecretaris. Op het voorgeleidingsformulier geeft deze aan dat de mogelijkheid van een schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht moet worden aangeboden. Een medewerker slachtofferzorg verstuurt vervolgens een brief met antwoordformulier naar het slachtoffer (*brief II*). De wensen van het slachtoffer aangegeven op het antwoordformulier worden door de Slachtofferbalie geregistreerd in Osiris (vrije veld).

Nadat het dossier compleet is, vindt de eindbeoordeling plaats door de parketsecretaris; deze geeft de Slachtofferbalie opdracht de aangifte en de relevante delen van de tenlastelegging toe te zenden aan Slachtofferhulp Nederland. Voorwaarde is dat het slachtoffer uitdrukkelijk toestemming heeft gegeven tot het verstrekken van de persoonsgegevens aan Slachtofferhulp Nederland.⁸⁹ Het slachtoffer dat heeft aangegeven te willen spreken ontvangt mettertijd van de zittingsvoorbereiding een oproep daartoe; deze afdeling vermeldt voorts op de zittingslijst welke slachtoffers wensen te spreken ter zitting.

Overigens wordt bij het opstellen van de tenlastelegging zo veel mogelijk rekening gehouden met de wens van slachtoffers gebruik te maken van het spreekrecht. Wordt het betreffende feit niet op de tenlastelegging opgenomen dan wordt het slachtoffer daarvan via een met redenen omklede brief op de hoogte gesteld.

⁸⁸ Voor veelplegers wordt wel een verkorte termijn gehanteerd (binnen veertien dagen op de zitting). Voorts worden zaken waarin een transactie is aangeboden binnen 9 weken afgedaan. Artikel 302 Sv is voor beide categorieën niet van toepassing.

⁸⁹ Indien dat niet het geval is en het slachtoffer zelf verzoekt om een kopie van de aangifte en de tenlastelegging worden die slechts verstrekt na een uitdrukkelijk verzoeken en toestemming van de zaakofficier van justitie.

7.4.2 Procesbeschrijving niet-preventief gehechte of geschorste verdachten

Bij zaken waarin geen preventieve hechtenis wordt toegepast verloopt de procedure in grote lijnen overeenkomstig hetgeen boven uiteengezet. Hier is het echter niet de parketsecretaris die opdracht geeft tot het toezenden van de (voorlopige) *brief II*, maar de slachtoffermedewerker.

Na ontvangst van het antwoordformulier geeft deze via een stempel op het dossier en in Osiris aan dat het slachtoffer gebruik wil maken van het spreekrecht en/of de schriftelijke slachtofferverklaring. Tevens wordt het antwoordformulier in het slachtoffermapje gevoegd. De definitieve brief volgt wederom ná de eindbeoordeling en het opstellen van de tenlastelegging.

7.4.3 Administreren verzoek spreken ter zitting

Als opgemerkt maakt de zittingsvoorbereiding op de zittingslijst melding van het gebruik van het spreekrecht door het slachtoffer. Ook de oproeping voor de zitting wordt door deze afdeling verzorgd. Overigens wordt de uitoefening van het spreekrecht niet geregistreerd.

7.4.4 Termijnen

Conform de Aanwijzing heeft het slachtoffer zeven dagen de tijd om het antwoordformulier te retourneren. Intern wordt echter een ruimere termijn van drie weken gehanteerd. Na ontvangst van het antwoordformulier wordt dit toegevoegd aan het dossier, zodat de zaakofficier op de hoogte kan geraken van de wensen van het slachtoffer.

7.4.5 Eindcontrole

Er is niet voorzien in een aparte eindcontrole. Feitelijk is deze gewaarborgd met de eindbeoordeling door de parketsecretaris. Deze controleert aan de hand van de registratie in Osiris of alle slachtoffergerelateerde administratieve handelingen zijn uitgevoerd.

7.5 Procesbeschrijving werkzaamheden rapporteurs schriftelijke slachtofferverklaring

Het parket Roermond zendt alle verzoeken tot het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en/of mondelinge voorbereiding op het spreekrecht naar één centraal punt: Slachtofferhulp Eindhoven. Vanuit hier worden de verzoeken en stukken gedistribueerd over de rapporteurs, werkzaam in de verschillende regio's. De rapporteur ontvangt het verzoek, alsmede de benodigde stukken uit handen van de coördinator Slachtofferhulp Eindhoven. Hoewel de rapporteur meent dat deze routing onnodig veel tijd kost, leidt het niet tot tijdnood. Bovendien zijn er duidelijke voordelen aan verbonden voor de parketten.

De gesprekken ten behoeve van het opstellen van de schriftelijke slachtofferverklaring en/of de mondelinge voorbereiding op het spreekrecht worden gehouden op de rechtbank Roermond en soms op politiebureaus in de regio. Drie tot twee weken voor de zitting neemt de rapporteur telefonisch contact op met het slachtoffer om een afspraak te maken. Er wordt geen schriftelijke bevestiging verstuurd van de afspraak, noch van het eerder ontvangen verzoek tot het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring.

Nadat de verklaring is opgesteld zendt de rapporteur de verklaring per fax toe aan het slachtoffer en verzoekt om instemming. In geval van tijdsdruk neemt ze haar toevlucht tot het telefonisch voorlezen van de verklaring. Er wordt echter nooit een verklaring verstuurd aan het parket zonder dat het slachtoffer zich op enigerlei wijze akkoord heeft verklaard met de inhoud daarvan.

7.6 Cijfermatig overzicht

In onderstaande tabel staan de cijfers vermeld voor 2005 met betrekking tot het arrondissement Roermond.

arrond.	aanbod	opgesteld	mvs	aantal inwoners per 1 januari 2005	aantal ssv per 1000 inwoners	aantal ssv per geweldmisdrijf	ervaring
Roermond	363	100	7	512.766	0,19	0,14	ja

7.7 Aandachtspunten

7.7.1 Aandachtspunten besproken met het parket

Samenwerking

Volgens de taakofficier is de professionalisering van de rapporteurs toegenomen; ook organisatorisch is veel verbeterd. Met name het feit dat het parket de verzoeken tot het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring kan melden aan één centraal punt – Slachtofferhulp Eindhoven – wordt gewaardeerd. De lijnen zijn zodoende korter en de structuur helderder.

Maar niet alleen de organisatie vanuit Slachtofferhulp Nederland is verbeterd, ook het parket heeft de afgelopen tijd geïnvesteerd in de slachtofferzorg: *‘Er is meer structuur gekomen binnen het geheel’*. Gewezen wordt op de uitbouw van de Slachtofferbalie, met de daarin gelegen concentratie van die slachtoffergerelateerde taken die als maatwerk worden beschouwd. Een en ander komt ten goede van te halen termijnen.

Middelen

Hoewel het niet als knelpunt wordt ervaren wordt geconstateerd dat de taken op het gebied van de slachtofferzorg zijn toegenomen. Het aantal medewerkers is echter gelijk gebleven. De komst van het spreekrecht en de schriftelijke slachtofferverklaring hebben geleid tot een verschuiving van taken; bestaande mensen zijn doorgeschoven, waardoor andere taken blijven liggen. Illustratief voor deze ontwikkelingen is de partiële omstelling van de schadebe-middelaar naar beleidsfunctionaris.

Hoewel de taakofficier aangeeft gewend te zijn aan steeds nieuwe prioriteitstellingen met gelijkblijvende middelen, zou het prettig zijn een extra medewerker erbij te krijgen die de nieuwe taken zou kunnen uitvoeren: *‘Het wordt wel wat veel’*. Anderzijds constateert de taakofficier betrokkenheid en enthousiasme bij de medewerkers. De zorg voor het slachtoffer ligt de parketmedewerkers nauw aan het hart, hetgeen het mogelijk maakt de taken naar behoren uit te voeren. Het parket Roermond redt zich dan ook wel. De *‘grote pijn’* waar het slachtoffers betreft ligt dan ook elders, te weten in het feit dat men door gebrek aan mankracht bij de politie niet alle zaken kan aanpakken.

Reikwijdte artikel 302 Sv

Gevraagd of artikel 302 Sv de juiste reikwijdte heeft, merkt de taakofficier op zich niet gehouden te voelen aan deze wettelijke categorie. Althans niet in die zin dat zij zich daardoor laat weerhouden om in zaken waarin zij het nodig acht een verklaring van het slachtoffer in te brengen. Nergens staat immers dat de officier dat niet zelf mag doen: *‘Ik denk dat de praktijk zich wel redt, want nergens staat dat we het niet zelf mogen doen’*. Als de officier het met het oog op de zaak wenselijk vindt dergelijke informatie in te brengen is daar altijd wel een mouw aan te passen. Desnoods zet de taakofficier zelf de benodigde informatie op papier en voegt die met toestemming van het slachtoffer in het dossier, bijvoorbeeld naar aanleiding van een officiersgesprek. Maar ook een door de politie opgesteld verslag kan dienst doen: *‘Ik*

meen dat wij nog steeds vormvrij zijn'. Tegelijkertijd wordt erkend dat artikel 302 Sv grenzen stelt, met dien verstande dat het een minimum is en het openbaar ministerie *'meer mag doen als dat nodig blijkt te zijn'*.

Overigens wordt artikel 285 Sr als te ruime categorie ervaren; er kan zoveel onder vallen. Sommige van de zaken die onder artikel 285 Sr vallen, zoals burenruzies, kunnen ook goed worden afgedaan binnen het snelrecht. In dergelijke gevallen wordt nog wel eens afgezien van het verzenden van de betreffende slachtofferbrief. Temeer daar in dit soort zaken geldt: *'wie het hardst rent, is het slachtoffer (...)* Dat is een beetje een foute categorie.'

Voorts stelt de taakofficier geen competentie te hebben ter zake van een verruiming van het spreekrecht; dat is een zaak van de rechter. Maar ook daar treft men in de praktijk ruimere toepassingen aan.

Snelrecht

Zoals uit de procesbeschrijving bleek houdt het parket Roermond er rekening mee dat ook snelrechtzaken eventueel onder de noemer van artikel 302 Sv kunnen vallen. De secretaris dagvaardt in die gevallen zonder een transactie aan te bieden; de verdachte ontvangt nog op het politiebureau de dagvaarding of kort na de heenzending. De resterende termijn van twaalf weken is gelet op de veelheid van handelingen krap en kan tijdnood opleveren wat betreft de schriftelijke slachtofferverklaring. In het gros van de zaken gaat het echter niet om zaken die onder de noemer van artikel 302 Sv vallen; dat gebeurt zelden. Indien artikel 302 Sv van toepassing is en er geen tijd is geweest om een schriftelijke slachtofferverklaring op te stellen, wordt er wel een andere oplossing gevonden, bijvoorbeeld door een uur voor de zitting als officier een gesprek te voeren met het slachtoffer of een verklaring te laten opstellen door het parket. Ook kan worden volstaan met inbreng van een verslag van de hand van de officier of met een door de officier inderhaast opgestelde schriftelijke slachtofferverklaring: *'We zijn daar creatief genoeg in'*.

Met inachtneming van de praktische problemen die voortvloeien uit de toepassing van het snelrecht dient echter te worden geconstateerd dat het niet aanbieden van een schriftelijke slachtofferverklaring en/of spreekrecht tegen de Aanwijzing respectievelijk de wet is, althans waar het gaat om misdrijven genoemd in artikel 302 Sv.

Registratie spreekrecht

Registratie van het gebruik van het spreekrecht ter zitting wordt een zaak voor de zittende magistratuur gevonden. Hier ligt geen taak voor het parket.

Moment van behandeling schriftelijke slachtofferverklaring

Er is geen vast moment waarop de schriftelijke slachtofferverklaring ter zitting wordt behandeld. In het geval de rechter naar het oordeel van de taakofficier te weinig aandacht besteedt aan de verklaring, betreft deze de schriftelijke slachtofferverklaring alsnog in haar requisitoir.

7.7.2 Aandachtspunten besproken met de rapporteur

Samenwerking

De rapporteur heeft meestal contact met een medewerker van het Slachtoffer Informatiepunt Roermond. Als rapporteur heeft zij *'een eigen winkeltje'*; ze wordt aangestuurd vanuit Slachtofferhulp Nederland, niet vanuit het parket. Binnen haar organisatie, Slachtofferhulp Nederland heeft ze regelmatig contact met de vrijwilligers. Echter, ook met het parket bestaan korte lijnen; wanneer ze vragen heeft neemt ze contact op met de Slachtofferbalie.

Middelen

De rapporteur stelt dat de budgettering klopt; zij komt wel uit met de toegekende zeven uren per schriftelijke slachtofferverklaring. De duur van het gesprek ten behoeve van de schriftelijke slachtofferverklaring kan uiteenlopen van een uur tot tweeënhalf uur. Het opstellen van de verklaring zelf kost één tot tweeënhalf uur. De rest van de tijd wordt gebruikt voor reistijd en registratie. Daar waar de rapporteur langer tijd nodig heeft wordt dat gecompenseerd door zaken die minder tijd kosten. Wel merkt ze op dat er veel tijd gaat zitten in het 'denkwerk': de vraag hoe op de juiste wijze verslag te leggen van hetgeen is verteld door het slachtoffer. Dat is een niet te onderschatten aspect van het werk van de rapporteur dat veel tijd kan vergen.

Termijnen

Het lukt in de meeste gevallen niet om de schriftelijke slachtofferverklaringen twee weken voor de zitting gereed te hebben. Dan zou de rapporteur al vijf tot zes weken van tevoren afspraken moeten maken. Een week voor de zitting lukt vaak wel, maar het is afhankelijk van het werkaanbod; er zijn pieken en dalen. Soms is de rapporteur haar werktijd kwijt met het voeren van gesprekken, waardoor de verslaglegging moet worden opgeschort.

Ook 'spoedjes' kunnen van invloed zijn op het verloop van de werkzaamheden, maar ook praktische zaken als een vakantie van de rapporteur kunnen effect hebben op het halen van de gestelde termijnen. In geval van nood is er wel een collega die kan bijspringen.

Benadrukt wordt dat het bovendien niet zinvol is te lang voor de zitting een schriftelijke slachtofferverklaring op te stellen. Immers, de rechter dient te worden geïnformeerd over de actuele stand van zaken betreffende het slachtoffer. Een termijn van drie tot twee weken voor de zitting is het uitgangspunt. Wanneer er dan werkzaamheden tussendoor komen kan het zijn dat de schriftelijke slachtofferverklaring pas een dag voor de zitting klaar is. Overigens maakt de rapporteur uit hetgeen zij heeft gehoord op dat de wens de stukken tijdig te ontvangen eerder primair berust op logistieke argumenten – het moet verdeeld worden – dan op inhoudelijke. Immers, betrokkenen lezen de stukken in de regel kort tevoren.

In samenhang met deze termijnproblematiek merkt de rapporteur op de schriftelijke slachtofferverklaring in de regel niet te laten ondertekenen door het slachtoffer. Wél draagt de rapporteur er, als gezegd, zorg voor dat het slachtoffer inhoudelijk op de hoogte is van de schriftelijke slachtofferverklaring en daarmee heeft ingestemd, alvorens deze in te sturen.

Autorisatie COMPAS

Behoeft aan inzage in andere stukken dan de aangifte en relevante delen van de tenlastelegging heeft de rapporteur niet. Derhalve heeft ze ook geen behoefte aan autorisatie voor COMPAS. De stukken worden in de regel tijdig aangeleverd via Slachtofferhulp Eindhoven. Vroeger kon ze weliswaar beschikken over het gehele dossier, maar dat heeft volgens haar geen meerwaarde.

Reikwijdte artikel 302 Sv

De rapporteur ervaart de in artikel 302 Sv vermelde categorieën als juist.

Artikel 6 WVV

Opgemerkt wordt dat de rapporteur vanuit het parket Roermond opvallend weinig artikel 6 WVV zaken krijgt aangeleverd. Ze weet niet wat de oorzaak hiervan is.

Waardering door de rechter

Tenslotte merkt de rapporteur op dat zijzelf, maar ook haar collega's behoefte hebben om te weten hoe de schriftelijke slachtofferverklaring door de rechters gewaardeerd wordt. Het zou prettig zijn voor de rapporteurs om daar zicht op te krijgen.

7.8 In relatie tot het spreekrecht

De schriftelijke slachtofferverklaring is van een andere orde dan het spreekrecht meent de taakofficier: *'Persoonlijk contact is toch iets heel anders'*. De schriftelijke slachtofferverklaring geeft de taakofficier een *'aardige hint'* hoe deze het slachtoffer moet benaderen. *'Uit zo'n brief kun je goed opmaken hoe ze er over denken'*. Bovendien wordt de schriftelijke slachtofferverklaring als *'veel praktischer'* ervaren en als minder belastend voor het slachtoffer, dat een en ander rustig op papier kan zetten. Maar, als gezegd, je mist zo het persoonlijke contact. De verschijning van het slachtoffer ter zitting kan de situatie enorm verhelderen: *'Je ziet er zoveel meer bij; kunt je een voorstelling vormen van hoe het er moet hebben uitgezien toen het gebeurde'*, aldus de taakofficier.

Overigens volstaat de meerderheid met een schriftelijke slachtofferverklaring; slechts weinigen maken gebruik van het spreekrecht. Er is naar het oordeel van de taakofficier geen onderscheiden categorie slachtoffers die bij voorkeur gebruik maakt van het spreekrecht.

Echter, hoewel zij het spreekrecht in beginsel positief waardeert, plaatst de taakofficier ook kanttekeningen daarbij. Het spreekrecht heeft iets *'dooie musserigs (...), het is niet helemaal eerlijk'*. Immers, anders dan het slachtoffer wellicht denkt heeft zijn verklaring geen invloed op het oordeel van de rechter. Het is wenselijk naar het slachtoffer toe duidelijkheid te scheppen over diens positie binnen het strafproces en de beperkingen die men in acht heeft te nemen bij de uitoefening van het spreekrecht. In dat verband wordt opgemerkt dat de officier nu minder mogelijkheden heeft tot instructie van het slachtoffer; het stijgend aantal schriftelijke slachtofferverklaringen heeft een duidelijke teruggang van de officiersgesprekken tot gevolg. In aansluiting hierop wordt benadrukt dat de schriftelijke slachtofferverklaring, evenmin als de mondelinge voorbereiding op het spreekrecht, een vervanging vormt voor het officiersgesprek. Dit uitgangspunt, verwoord in de Aanwijzing, is overgenomen in de werkbeschrijving Spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring. De praktijk leert echter dat het officiersgesprek er tussen uit dreigt te vallen. De taakofficier ervaart dat als een nadeel. Hoewel zij erop vertrouwt dat de instructie van het slachtoffer door de rapporteur ter voorbereiding op het spreekrecht goed verloopt, geeft zij er de voorkeur aan zelf vast te stellen dat het slachtoffer zich bewust is van de grenzen van het spreekrecht. Immers, waar die niet in acht worden genomen dreigt het gevaar op ingrijpen door de rechter en mogelijke ondervraging, met alle gevolgen van dien voor het slachtoffer. Dat deze verantwoordelijkheid voor een juiste instructie zwaar weegt bij de betreffende officier blijkt ook uit het feit dat zij aangeeft in sommige gevallen niet te willen volstaan met het toezenden van de standaardbrief aan het slachtoffer, maar deze zelf een brief te schrijven.

Nog opgemerkt wordt dat spreken zonder voorafgaand verzoek problemen oplevert met de planning; de voorzitter kan de zitting dan niet goed plannen.

De rapporteur spreekt haar waardering uit voor de schriftelijke slachtofferverklaring: *'Het doet het slachtoffer zoveel goed'*. Spreken vindt bijna nooit plaats, ook al heeft het slachtoffer eerder wel aangegeven te willen spreken. Regelmatig komt het voor dat het slachtoffer direct bij het binnenkomen, of soms al aan de telefoon aangeeft niet te willen spreken. Soms wil men dat van meet af aan niet, soms ziet men ervan af nadat de rapporteur heeft uitgelegd welke grenzen in acht dienen te worden genomen bij het spreken ter zitting. Slachtoffers hebben soms toch de indruk dat *'ze hun zegje wel even mogen doen'*. De rapporteur benadrukt dat ze slachtoffers duidelijk instrueert waar de grenzen van het spreken liggen. *'Ik vraag het altijd in het gesprek: hoe stelt u zich dat voor? En dan hebben ze dat verteld, en dan zeg ik: dat mag dus net niet.'* Dan hoeft het vaak al niet meer.

Slachtoffers twijfelen regelmatig of ze wel of niet willen spreken. Indien zo'n slachtoffer wel een schriftelijke verklaring laat opstellen, maakt de rapporteur melding van deze twijfel: *'Gebruik van spreekrecht: ja, als hij of zij daartoe in staat is.'* In principe stelt de rapporteur altijd een schriftelijke slachtofferverklaring op, ook als men wil spreken. In dat geval kan de verklaring als richtlijn dienst doen.

Het kan ook voorkomen dat het slachtoffer op het moment dat de rapporteur contact opneemt nog vragen heeft over de zaak. In zo'n geval verwijst de rapporteur terug naar de vrijwilliger van Slachtofferhulp Nederland, zodat deze contact op kan nemen met het parket. De rapporteur heeft geen zicht op eventueel onvoorbereid spreken ter zitting: *'er zijn er een hoop die je niet ziet'*.

7.9 Samenvattend

De implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring op het parket Roermond verloopt grotendeels conform de Aanwijzing. Feitelijk wordt voortgebouwd op eerder beleid, met dien verstande dat de uitvoering van de slachtofferzorg professioneler is geworden en beter gestructureerd. Tussentijds heeft nog wel een voornemen gespeeld op dit gebied samen te gaan werken met het arrondissement Maastricht, maar daarvan heeft men inmiddels afgezien. Benadrukt wordt dat het spreekrecht grenzen heeft en een duidelijk instructie jegens het slachtoffer behoeft. Betrokkenen ervaren de schriftelijke slachtofferverklaring als een praktische(r) voorziening, die van een andere orde is dan het spreekrecht. Al met al is sprake van een duidelijke structuur en organisatie en harmonieuze samenwerking met de rapporteur. In lijn met eerdere bevindingen profileert het parket Roermond zich als een slachtoffervriendelijk georiënteerd parket.⁹⁰

⁹⁰ Kool, Moerings en Zandbergen, 2002.

Hoofdstuk 8

Implementatie schriftelijke slachtofferverklaring parket Assen

8.1 Profiel

In het arrondissement Assen heeft men geen eerdere ervaring opgedaan met de schriftelijke slachtofferverklaring. Men moest derhalve uit een nulsituatie beginnen.

8.2 Beleid en overleg

Van oudsher heeft het parket Assen een nauw samenwerkingsverband met Slachtofferhulp Nederland, hetgeen van beide kanten positief wordt gewaardeerd. Daardoor was het gemakkelijk afspraken te maken omtrent de implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring. Ter uitvoering van de beleidsbrief van de Procureurs-generaal van april 2004 en de daarop volgende Aanwijzing Spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring heeft het parket intensief overleg gevoerd met Slachtofferhulp Nederland, regio Groningen/Friesland/Drenthe. Dit overleg strekte tot het maken van praktische afspraken. Desalniettemin heeft men het voornemen de mondelinge afspraken binnenkort op papier te zetten; meer dan een half A-4tje zal het niet worden. Benadrukt wordt dat de voornoemde Aanwijzing het kader vormt van waaruit wordt gewerkt.

Ook wat het overleg betreft overheerst de praktische toonzetting; er is geen behoefte aan structureel overleg. Wel heeft de coördinator Slachtofferzorg van het parket regelmatig overleg met de beleidsmedewerker van Slachtofferhulp Nederland die de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht, alsmede de voeging in portefeuille heeft. De taakofficier zit daar niet bij: de afspraak is dat de coördinator Slachtofferzorg overleg voert en waar nodig de officier raadpleegt.

Overigens heeft het parket wel een instructie opgesteld voor de slachtoffers die gebruik willen maken van het spreekrecht, maar geen mondelinge voorbereiding hebben gehad via Slachtofferhulp Nederland: de ‘Spelregels voor het spreken ter zitting’.

8.3 Organisatie

De afdeling Slachtofferzorg van het parket is belast met alle slachtoffergerelateerde administratieve handelingen. Ook fungeert de afdeling als extern aanspreekpunt voor slachtoffers. Op de afdeling Slachtofferzorg werken medewerkers van het parket, politie en Slachtofferhulp Nederland samen. Vanwege het parket werken er vier slachtoffermedewerkers (3,5 fte). Voorts is er een voegingscontroleur werkzaam (Slachtofferhulp Nederland) en een politiefunctionaris die de politieke schadebemiddeling uitvoert. De rapporteur is niet werkzaam op de afdeling Slachtofferzorg, maar heeft een eigen werkplek in Drachten.

8.4 Procesbeschrijving

Als opgemerkt hanteert het parket Assen geen draaiboek; er zijn mondelinge werkafspraken met Slachtofferhulp Nederland. Als uitgangspunt geldt de procedure vastgelegd in de Aanwijzing Spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring. Hoewel het parket stelt in hoofdlijnen de Aanwijzing te volgen, wijkt de gehanteerde procedure op een aantal punten af.

8.4.1 Procesbeschrijving preventieven en niet-preventief gehechte of geschorste verdachten

Zo wordt geen onderscheid gemaakt in zaken waarin preventieve hechtenis is toegepast en zaken waarin dat niet het geval is. *‘Natuurlijk heb je met een preventieve zaak te maken met een voorgeleiding en heb je vaak al een artikelnummer of nummers tot je beschikking, en kun je een betere inschatting maken (...) Bij niet-preventieve zaken gaat het om je eigen inschatting en twijfel je soms wel, maar dan stuur je een dossier naar de parketsecretaris voor een beoordeling.’*

Voorts wordt het slachtoffer al aangeschreven vóórdat het strafdossier is beoordeeld door de parketsecretaris respectievelijk de officier van justitie; dat aanschrijven vindt plaats vanuit de afdeling Slachtofferzorg. Deze werkwijze bestond reeds voor de komst van de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht en is aangehouden.

Op het moment dat het parket het proces-verbaal binnenkrijgt, worden de verdachte en het slachtoffer ingeboekt. De slachtoffermedewerker heeft de beschikking over ongeveer zeven verschillende brieven. In beginsel wordt één enkele brief verstuurd, met de daarin voor dit slachtoffer relevante informatie. De brieven bevatten derhalve een aantal mogelijke combinaties tussen de verschillende slachtoffervoorzieningen, waaronder het aanbod tot het doen opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en gebruikmaking van het spreekrecht. Welk aanbod wordt gedaan is afhankelijk van de inschatting door de slachtoffermedewerker; deze raadpleegt daartoe het gehele proces-verbaal. In geval van twijfel over de afdoening wordt de parketsecretaris gevraagd de zaak te beoordelen. Overigens wordt in de brief bevattende het aanbod tot het doen opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en gebruikmaking van het spreekrecht een voorbehoud gemaakt; bericht wordt dat nog niet definitief is besloten over de afdoening.

Naar aanleiding van het retour van het antwoordformulier maakt de afdeling Slachtofferzorg een (papieren) dossier aan voor de betreffende zaak, naast het officiële strafdossier. Bij elke beslissing van een parketsecretaris of officier van justitie komt het slachtofferdossier terug op de afdeling Slachtofferzorg, zodat men tijdig kan zien wanneer de zitting staat gepland en welke gegevens moeten worden verstuurd aan Slachtofferhulp Nederland. Dit slachtofferdossier dient ter eigen registratie en ter controle.

Indien geïndiceerd worden de relevante stukken naar de rapporteur Schriftelijke slachtofferverklaring gestuurd. Echter, alleen op het moment dat de slachtoffermedewerker zeker weet dat de zaak vervolgd zal worden. Die beslissing is aan de parketsecretaris of de zaakofficier. Overigens hoeft nog geen zittingsdatum bekend te zijn.

Toestemming tot de overdracht van de persoonsgegevens is geregeld via het antwoordformulier. In de gevallen waarin het slachtoffer heeft vermeld een schriftelijke slachtofferverklaring en/of spreekrecht te wensen, maar bezwaar te hebben tegen overdracht van de gegevens aan Slachtofferhulp Nederland, neemt het parket contact op met het betreffende slachtoffer.

Nadat de schriftelijke slachtofferverklaring is opgesteld wordt deze door de rapporteur toegevoegd aan de afdeling Slachtofferzorg, die de verklaring in het dossier voegt en een kopie aan de officier en de verdediging verstrekt.

8.4.2 Administreren verzoek spreken ter zitting

De verzoeken tot gebruikmaking van het spreekrecht worden geregistreerd in de door de afdeling Slachtofferzorg beheerde slachtofferdossiers. Van het daadwerkelijk spreken wordt geen registratie bijgehouden door het parket Assen.

8.4.3 Termijnen

Een slachtoffer heeft veertien dagen de tijd om te reageren, hetgeen een verdubbeling is van de termijn genoemd in de Aanwijzing. Deze keuze is gebaseerd op positieve ervaringen met de voeging, waarvoor een gelijke termijn geldt. Opgemerkt wordt dat de termijn weliswaar langer is dan aangegeven in de Aanwijzing, maar dat dit de facto wordt gecompenseerd door het feit dat de slachtofferbrief op een eerder moment wordt verzonden. Uiteindelijk neemt de procedure dus niet meer tijd in beslag, en wordt binnen de door de Aanwijzing gestelde tijd afgerond.

8.4.4 Eindcontrole

De eindcontrole wordt uitgevoerd door de afdeling Slachtofferzorg. Feitelijk ligt deze eindcontrole al besloten in de aanleg van de slachtofferdossiers, die worden beheerd door de afdeling Slachtofferzorg. Na iedere slachtoffergerelateerde handeling komt het dossier terug op de afdeling, waardoor centraal overzicht ontstaat over hetgeen is gebeurd ten aanzien van dit slachtoffer.

8.5 Procesbeschrijving werkzaamheden rapporteurs schriftelijke slachtofferverklaring

De regio Slachtofferhulp Nederland, Groningen/Leeuwarden/Drente heeft drie rapporteurs schriftelijke slachtofferverklaring in dienst. De verzoeken tot het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring worden door de parketten Groningen, Leeuwarden en Assen ingestuurd aan één centraal punt: de coördinator Schriftelijke slachtofferverklaring op het regio-bureau te Drachten. Deze verdeelt de aanvragen over de rapporteurs.

De vaste werkplek van de rapporteur werkzaam in het arrondissement Assen is het regiokantoor van Slachtofferhulp Nederland in Drachten. De omvangrijke en landelijke samenstelling van het arrondissement, in combinatie met de afspraak dat de schriftelijke slachtofferverklaring wordt opgesteld in de woonplaats van het slachtoffer brengt met zich mee dat de rapporteur veel reist. Zo werkt ze één dag per week in Assen en één dag in Heerenveen of Emmen. Voor het opstellen van de schriftelijke slachtofferverklaringen kan ze terecht op de lokale politiebureaus.

Nadat zij het verzoek en de relevante stukken heeft ontvangen maakt ze kort voor de zitting een afspraak met het slachtoffer om de verklaring op te stellen. Alvorens deze aan de afdeling Slachtofferinformatie te retourneren legt ze de schriftelijke slachtofferverklaring ter instemming en ondertekening voor aan het slachtoffer.

8.6 Cijfermatig overzicht

In onderstaande tabel staan de cijfers vermeld voor 2005 met betrekking tot het arrondissement Assen.

arrond.	aanbod	opgesteld	mvs	aantal inwoners per 1 januari 2005	aantal ssv per 1000 inwoners	aantal ssv per geweldmisdrijf	ervaring
Assen	1.016	115	5	458.040	0,25	0,18	nee

8.7 Aandachtspunten

8.7.1 Aandachtspunten besproken met het parket

Samenwerking

Vanuit de afdeling Slachtofferzorg is er geen behoefte om de rapporteur een werkplek te geven op de afdeling. Weliswaar zou dit de lijnen verkorten en de efficiëntie kunnen bevorderen.

ren, maar dat zou ten koste gaan van de slachtoffers. Die moeten dan immers gaan reizen, hetgeen onwenselijk is. Zeker gelet op de samenstelling van het arrondissement Assen met haar vele dorpskernen is het wenselijker de rapporteur kantoor te laten houden op de regio-kantoren van Slachtofferhulp Nederland. Bovendien kan de rapporteur zodoende beter contact onderhouden met de eigen organisatie en de daarbinnen werkzame vrijwilligers.

Overigens vormt het ter beschikking stellen van ruimte op het parket aan de rapporteur ten behoeve van het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring of het slachtoffer mondeling voor te bereiden op het spreekrecht geen probleem.

Middelen

Vanuit het parket wordt aangegeven dat de slachtofferzorg een groeiend aantal taken met zich meebrengt. Nu daarvoor geen extra middelen wordt toegekend wordt het wel eens wat veel – soms wel eens te veel – en moeten prioriteiten worden gesteld, waardoor andere taken blijven liggen.

Termijnen

Over het algemeen zijn er geen problemen met te halen termijnen. De tijdspanne tussen het uitsturen van de brief en de zitting is zo groot dat de wensen van het slachtoffer bijna altijd gehonoreerd kunnen worden. Het is dan ook nog nooit voorgekomen dat de schriftelijke slachtofferverklaring niet gereed was op het moment van de zitting. Wél komt het voor dat deze een dag van tevoren nog ingevoegd moet worden, maar dat is geen probleem. In geval van nood is de rapporteur, of een van haar collega's, altijd bereid op het laatste moment nog even aan te zetten. Zo nodig wordt een schriftelijke slachtofferverklaring telefonisch opgenomen.

In het verlengde hiervan merkt de taakofficier op een zekere organisatorische kwetsbaarheid te ervaren in de uitvoering van de parkettaken vanwege de afhankelijkheid van derden, in dit geval de rapporteur.

Beoordeling van de zaak

Opgemerkt wordt dat de beoordeling van een dossier door een slachtoffermedewerker een kwestie is van ervaring. Nieuwe slachtoffermedewerkers vinden het soms lastig om de juiste inschatting te maken betreffende de te verwachten afdoeningsbeslissing. Soms wordt dan ook een onjuiste inschatting gemaakt. Dat levert in de regel echter geen problemen op. Immers, wanneer in eerste instantie een brief wordt uitgestuurd dat het betreffende slachtoffer geen recht heeft op een schriftelijke slachtofferverklaring of gebruikmaking van het spreekrecht, en later blijkt de zaak toch te worden vervolgd, kan het parket een en ander alsnog recht zetten.

Bovendien wordt het verzoek om het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en/of mondelinge voorbereiding op het spreekrecht pas aan Slachtofferhulp Nederland verzonden als men zeker weet dat ter zake van het feit vervolgd gaat worden.

Reikwijdte artikel 302 Sv

De categorie delicten genoemd in artikel 302 Sv wordt als afdoende ervaren. Echter, met één uitzondering: artikel 285 Sr. Deze categorie strafzaken stelt de afdeling Slachtofferzorg voor problemen, in die zin dat men zich regelmatig afvraagt of het aanbieden van een schriftelijke slachtofferverklaring en/of gebruikmaking van het spreekrecht wel geïndiceerd is. De ervaring leert dat een heleboel van dit soort zaken uiteindelijk niet ter zitting wordt afgedaan, maar bijvoorbeeld met een transactie. Om die reden wacht de afdeling Slachtofferzorg de beslissing van de parketsecretaris of de officier af alvorens een slachtofferbrief te sturen. Ook de taakofficier geeft aan dat de schriftelijke slachtofferverklaring soms wordt gebruikt voor

lichte zaken. Zijn ervaring leert dat deze vooral wordt gebruikt in ‘*bagatel-zaken*’. Aanscherping van artikel 302 Sv is overigens niet de oplossing volgens de taakofficier: ‘*Op zich kan ik goed leven met het artikel (...) maar mijn ervaring in Assen is dat het spreekrecht of de schriftelijke slachtofferverklaring vooral wordt uitgeoefend in zaken die een beetje aan de onderkant van de ernst liggen*’. Hij merkt op dat een hardheidsclausule ‘*best interessant is, maar de vraag is dan wel wie dat in een zaak bepaalt*’.

Anderzijds kan het gebeuren dat een slachtoffer, dat niet in aanmerking komt voor een schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht, de rechter wel wil informeren over de gevolgen die het delict voor hem of haar heeft gehad, bijvoorbeeld bij een mishandeling. In dat geval kan deze een persoonlijke brief schrijven, die in principe dezelfde inhoud kan hebben als de schriftelijke slachtofferverklaring. Zo’n brief wordt door de afdeling Slachtofferzorg in het dossier gevoegd, zodat de officier, de rechter en de verdediging daarvan kennis kunnen nemen. Soms gebeurt het zelfs wel eens dat het slachtoffer zo’n brief meestuurt met het antwoordformulier.

Snelrecht

Toepassing van het snelrecht kan problemen geven, in die zin dat het slachtoffer soms te laat is met het retourneren van het antwoordformulier. Waar zo’n vertraging binnen de normale procedures nog kan worden hersteld, geldt dat niet voor het snelrecht. Is het strafdossier gelet op de kortere termijn al beoordeeld dan kan het parket niets meer doen voor het slachtoffer. Is dat nog niet het geval dan wordt getracht alsnog tegemoet te komen aan de wensen van het slachtoffer.

Registratie

Het parket heeft geen automatische registratie van het aanbod betreffende het doen opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring. Echter, via het aanleggen van eigen slachtofferdossiers door de afdeling Slachtofferzorg is het aanbod wel handmatig vast te stellen. Ook via het opzoeken van de briefcodes in COMPAS kunnen cijfers worden gegenereerd.

8.7.2 Aandachtspunten besproken met de rapporteur

Middelen

Reeds opgemerkt is dat de functie van de rapporteur in uren wordt verdubbeld. De uren die nu ter beschikking staan zijn goed voor het opstellen van twee schriftelijke slachtofferverklaringen per week, maar het zijn er vaak meer. Bovendien gaat er veel tijd zitten in bijkomende administratieve werkzaamheden en reizen. De suggestie om een administratieve kracht aan te stellen wordt wel gewaardeerd, maar er is ook aarzeling: ‘*(...) zulke bezigheden kunnen je ook helpen om je even los te maken van een zaak (...)*’.

Werkplek op het parket?

Hoewel de rapporteur wel enkele voordelen ziet, ervaart ze het niet als gemis dat ze niet werkzaam is op het parket Assen. Wel signaleert ze mogelijke tijdwinst wat betreft het postverkeer. Uitgangspunt is dat de schriftelijke slachtofferverklaring ondertekend dient te worden door het slachtoffer, hetgeen wel eens tot vertraging leidt. Immers, de rapporteur zendt de schriftelijke verklaring naar het slachtoffer, deze ondertekent en zendt de verklaring retour, waarna de rapporteur de verklaring naar het parket stuurt. Een werkplek op het parket zou in dat opzicht tijdwinst betekenen. Echter, wanneer deze routing problemen dreigt op te leveren kiest ze voor de oplossing om de niet ondertekende, maar wel goedgekeurde verklaring alvast

toe te zenden aan het parket, zodat men bij de voorbereiding tijdig kennis kan nemen van de inhoud. Later kan de ondertekende versie dan alsnog in het dossier worden gevoegd. Bovendien lukt het altijd om een ruimte te regelen, en zit deze rapporteur niet verlegen om meer faciliteiten, zoals een computer: *'Ik vind het persoonlijker om te luisteren en zo nu en dan iets op te schrijven (...) Het belangrijkste is een kamer, waar je rustig kunt zitten (...)'*.

Termijnen

Hoewel de afspraak is dat de schriftelijke slachtofferverklaring twee weken voor de zitting gereed moet zijn, haalt de rapporteur dit niet. Meestal is ze een week van tevoren klaar. Soms wordt ook een week tevoren niet gehaald. Bij een spoedzaak bijvoorbeeld bereikt het verzoek de rapporteur vaak pas een dag of twee dagen voor de zitting. De rapporteur lost dit op door de door het slachtoffer goedgekeurde, maar nog niet ondertekende schriftelijke slachtofferverklaring al te faxen naar het openbaar ministerie, zodat de officier, de raadsman en de rechter er al kennis van kunnen nemen. Pas later wordt het ondertekende exemplaar aan het dossier toegevoegd.

Ook maakt de rapporteur in toenemende mate gebruik van e-mail. Uiteindelijk dient de schriftelijke slachtofferverklaring echter door het slachtoffer ondertekend te worden, dus moet deze gewoon per post verstuurd worden.

Ook de rapporteurs stellen het op prijs de zittingsdatum te kennen; regelmatig bellen ze na ontvangst van het verzoek tot het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en/of mondelinge voorbereiding op het spreekrecht op naar het parket om navraag te doen naar de zittingsdatum. Uitgangspunt voor hen is dat de verklaring in een zo laat mogelijk stadium wordt opgesteld.

Autorisatie COMPAS

De rapporteur meldt geen behoefte te hebben aan autorisatie voor COMPAS. Ze krijgt de stukken die ze nodig heeft aangeleverd door het parket.

Reikwijdte artikel 302

De vraag of artikel 302 Sv de juiste reikwijdte heeft kan de rapporteur niet eenduidig beantwoorden. Het delict dat aanleiding geeft tot het opstellen van de schriftelijke slachtofferverklaring is vaak maar een symptoom van een langer lopend conflict. Daar mag de rapporteur echter niets over opnemen, de verklaring dient immers beperkt te blijven tot de gevolgen die dit delict voor het slachtoffer heeft gehad; het andere telt niet. Ook de impact van het delict kan sterk verschillen: *'(...) je weet vaak pas wat de impact voor een slachtoffer is geweest als je een gesprek voert. Dat kun je niet weten of inschatten op basis van het dossier.'* Anderzijds heb je ook slachtoffers die 'zeuren'. Kortom, het is moeilijk om op voorhand vast te stellen of artikel 302 Sv de juiste reikwijdte heeft; veel is afhankelijk van hoe het slachtoffer het delict heeft ervaren.

De mogelijkheid voor het slachtoffer om in een zaak die niet in aanmerking komt voor een schriftelijke slachtofferverklaring een brief over de gevolgen te richten aan de officier of de rechter is de rapporteur bekend. Soms adviseert zij daartoe; ook in zaken waarin in beginsel een schriftelijke slachtofferverklaring kan worden opgesteld, maar waarin het slachtoffer twijfelt of bang is voor de consequenties. Met name in belagingszaken (artikel 285b Sr) kan dit uitkomst bieden. In zo'n geval kan een schriftelijke slachtofferverklaring wellicht de belaging bevorderen; het gaat de belager er immers om dat zijn handelen effect heeft gehad op het slachtoffer. Volgens de rapporteur twijfelen veel slachtoffers van belaging om die reden over

het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring. Via een informele brief kan dan voorkomen worden dat de verdachte op de hoogte geraakt van de impact van zijn gedrag.⁹¹

In relatie tot de vordering benadeelde partij

De rapporteur signaleert een overlap tussen de schriftelijke slachtofferverklaring en de voeging benadeelde partij. Regelmatig krijgt ze van slachtoffers te horen dat deze het niet prettig vinden hun verhaal twee maal op te moeten laten schrijven. Sterker nog: slachtoffers vinden het onbegrijpelijk.⁹²

Minderjarigen

De rapporteur geeft aan dat bij minderjarige slachtoffers mogelijk problemen kunnen ontstaan. Zo had zij eenmaal een zaak waarin het minderjarige slachtoffer seksueel was misbruikt door een oom. De ouders wilden niets weten van een schriftelijke slachtofferverklaring. Uiteindelijk is die – via tussenkomst van een vrijwilliger – toch opgesteld. In de meeste gevallen wordt per gezin één schriftelijke slachtofferverklaring opgemaakt, dus dan kunnen de ouders ook wat kwijt. Verder vraagt de rapporteur tevoren altijd aan de minderjarige of deze het goed vindt dat de ouders bij het opstellen van de verklaring aanwezig zijn.

Registratie

Voor de regio Assen houdt de coördinator schriftelijke slachtofferverklaring de aantallen bij. Immers, alle verzoeken gaan via haar hand. Hoewel de rapporteurs met speciale formulieren per zaak zouden moeten bijhouden wat er gedaan is, schiet dat er vaak bij in: *‘Het is heel veel werk.’*

Waardering door de rechter en het openbaar ministerie

Overleg met het parket en zelfs met de zittende magistratuur zou wenselijk zijn meent de rapporteur. *‘Gewoon om even wat dingen kort te sluiten (...) Je krijgt nooit te horen of je goed werk aflevert. Hoe mensen het waarderen.’*

8.8 In relatie tot het spreekrecht

De taakofficier meent dat de schriftelijke slachtofferverklaring van een andere orde is dan het spreekrecht. Wanneer een schriftelijke slachtofferverklaring in het dossier zit volstaat de rechter in de regel dit op te merken, er delen uit voor te lezen of het stuk samen te vatten. *‘En zelfs al zou de rechter hem helemaal voorlezen, dan nog wordt het met een intonatie voorgelezen, die niet dezelfde is; die niet de emotie weergeeft, van het slachtoffer. Het gesproken woord van het slachtoffer zelf, maakt wat dat betreft veel meer indruk.’*

Ten aanzien van het spreekrecht geldt echter dat de regie duidelijk in handen ligt van de rechter, zoals alles wat op de zitting gebeurt. In de praktijk worden eerst de feiten besproken, dan de persoonlijke omstandigheden van de verdachte en daartussen wordt het slachtoffer in de gelegenheid gesteld te vertellen over de gevolgen die de ten laste gelegde feiten op hem of haar hebben gehad. Overigens wordt het spreekrecht in het arrondissement Assen nauwelijks gepraktiseerd; van de schriftelijke slachtofferverklaring wordt daarentegen veelvuldig gebruik gemaakt. Veel slachtoffers die aanvankelijk aangaven gebruik te willen maken van het

⁹¹ Opgemerkt dient te worden dat de veronderstelling van de rapporteur dat zo'n informele brief van het slachtoffer aan de officier van justitie en/of de rechter niet ter zitting behandeld dient te worden niet juist lijkt te zijn. Het betreft immers een stuk dat van invloed kan zijn op de beslissing van de rechter en dient uit dien hoofde ter zitting te worden voorgehouden aan de verdachte.

⁹² Dit punt werd ook genoemd door de rapporteurs Utrecht. Daar echter niet vanwege geluiden van slachtoffers, maar vanwege de vrees irritatie te wekken bij de rechter.

spreekrecht zien daar op het laatste moment toch vanaf, en houden het bij de schriftelijke slachtofferverklaring. Als de zitting naderbij komt, realiseren slachtoffers zich dat er toch wel een drempel is. *‘Je moet de emoties niet onderschatten, dat je ten overstaan van de verdachte iets moet zeggen. En als je dan de setting meeweegt: bij ons in Assen zit het slachtoffer vaak achter de verdachte en moet dan als het ware iets zeggen over de rug van de verdachte. Je kunt dan nauwelijks peilen wat de verdachte er van vind (...) Of nog erger: als hij wel aandacht lijkt te hebben voor wat je zegt, maar er helemaal niet van onder de indruk lijkt te zijn’,* merkt de taakofficier op.

Wat betreft de informatiefunctie ziet de taakofficier geen verschil tussen beide voorzieningen, ervan uitgaande dat wat op papier staat ongeveer hetzelfde is als wat gezegd wordt. Hij spreekt het vermoeden uit dat de rechter de schriftelijke verklaring uit oogpunt van informatieverstrekking misschien zelfs meer waardeert dan de mondelinge overdracht via het spreekrecht. Opgemerkt wordt dat het spreekrecht in de praktijk vaak neerkomt op het voorlezen van de schriftelijke slachtofferverklaring door het slachtoffer, hetgeen in de regel zonder problemen verloopt. De coördinator Slachtofferzorg voegt hieraan toe dat dit naar haar idee is terug te voeren op de instructie betreffende het spreekrecht door de rapporteur.

De rapporteur bevestigt dit beeld: *‘Ik raad altijd aan de verklaring voor te lezen (...) met een schriftelijke slachtofferverklaring heb je houvast.’* Zij geeft aan een inschatting te maken van het risico op secundaire victimisatie voor het slachtoffer en adviseert zo nodig af te zien van gebruikmaking van het spreekrecht. Daarmee is niet gezegd dat de rapporteur het slachtoffer afhoudt van het spreekrecht. Integendeel: *‘Ik beïnvloed het nooit bewust, maar soms denk je wel eens “Als jij gaat spreken, dan komt het niet goed” (...) Ik wijs slachtoffers heel duidelijk op de gevolgen, maar het is hun eigen keuze.’* Benadrukt wordt dat heldere voorlichting over hetgeen te verwachten van het spreekrecht essentieel is.

Veel slachtoffers zien, al dan niet onder invloed van deze voorlichting af van uitoefening van het spreekrecht. Echter, sommigen blijven bij het oorspronkelijk voornemen te spreken.

Overigens geldt ook voor de schriftelijke slachtofferverklaring dat uitleg noodzakelijk is: *‘Vaak is dat al niet duidelijk, terwijl mensen het toch hebben aangekruist. Veel mensen doen dat omdat ze het gevoel willen hebben alles te hebben gedaan wat maar kan in een zaak.’*

De rapporteur is van mening dat de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht ieder een eigen betekenis hebben. Hoewel ook de schriftelijke slachtofferverklaring indruk kan maken op de betrokkenen mis je zodoende de stem van het slachtoffer en het gevoel daarbij. Daartegenover staat dat de schriftelijke slachtofferverklaring wellicht duidelijker is: *‘(...) het staat op papier en je kan het lezen, en nog een keer lezen. En bij spreken, is het één keer een verhaal, en dat gaat het ene oor in en het andere oor uit.’*

8.9 Samenvattend

Het parket Assen heeft ten behoeve van de implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht duidelijk profijt gehad van de reeds bestaande samenwerking met Slachtofferhulp Nederland. Het enkele feit dat men het tot nu toe niet nodig heeft gevonden de gemaakte mondelinge afspraken op papier te zetten onderstreept dit. Doordat de uitvoering van de administratieve handelingen geconcentreerd is op de afdeling Slachtofferzorg, en deze daarvan een eigen (schaduw)dossier bijhouden, is er helder zicht op de administratieve afhandeling. Bovendien geldt dat waar mogelijk men ook buiten de gestelde kaders tracht tegemoet te komen aan de wensen van slachtoffers.

Een zelfde houding typeert de rapporteur schriftelijke slachtofferverklaring. Wél geeft zij aan de gestelde termijn van twee weken niet te kunnen halen, althans niet wanneer de schriftelijke slachtofferverklaring geaccordeerd en ondertekend moet zijn. Aangetekend moet worden dat

het parket Assen op een aantal punten afwijkt van het protocol gegeven in de Aanwijzing Spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring. Zo maakt men in de procesbeschrijving geen onderscheid tussen zaken met of zonder preventieve hechtenis en stuurt men in beginsel één slachtofferbrief, met daarin een gecombineerd aanbod van slachtoffergerelateerde voorzieningen. In het verlengde daarvan geldt ook dat het voorlopige aanbod tot het doen opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en/of gebruikmaking van het spreekrecht, met mogelijke mondelinge voorbereiding door de rapporteur, wordt gedaan vóórdat de definitieve vervolgingsbeslissing is genomen.

Als aandachtspunten worden genoemd de zaken waarin bedreiging ten laste is gelegd (artikel 285 Sr) en het snelrecht. Tenslotte kan worden opgemerkt dat de respondenten de schriftelijke slachtofferverklaring niet als alternatief voor het spreekrecht beschouwen.

Hoofdstuk 9

Implementatie schriftelijke slachtofferverklaring parket Middelburg

9.1 Profiel

In het arrondissement Middelburg heeft men niet eerder ervaring opgedaan met de schriftelijke slachtofferverklaring.

9.2 Beleid en overleg

Naar aanleiding van de brief van het college van de Procureurs-generaal van 28 april 2004 betreffende de landelijke invoering van de schriftelijke slachtofferverklaring is door de afdeling Slachtofferinformatie een voorstel gedaan tot inpassing van de schriftelijke slachtofferverklaring in de bestaande procedures. Dit voorstel heeft de vorm van een stroomschema. Zowel door het parket Middelburg als Slachtofferhulp Nederland is destijds contact gezocht, hetgeen resulteerde in regelmatig overleg. Inmiddels is dit overleg verminderd; wel schuift de rapporteur aan bij het maandelijks overleg van het parket. Daarnaast heeft men op het parket wekelijks overleg. Tevens heeft men een instructie opgesteld ten behoeve van slachtoffers die gebruik willen maken van het spreekrecht, maar daar niet op zijn voorbereid door Slachtofferhulp Nederland.

9.3 Organisatie

De administratieve uitvoering van de slachtofferzorg ligt in handen van twee medewerkers, die tezamen de afdeling Slachtofferinformatie bemensen. Deze afdeling fungeert als extern loket voor slachtoffers en als interne administratieve dienst. Voorts zijn op het parket ook de reclasserings- en de voegingscontroleur van Slachtofferhulp Nederland gehuisvest. Inmiddels bestaan er plannen om ook de rapporteur een werkplek te geven op het parket.

9.4 Procesbeschrijving

9.4.1 *Procesbeschrijving preventieven*⁹³

Op het moment van de voorgeleiding door de (weekdienst)officier van justitie of de parketsecretaris wordt bezien of een aanbod dient te worden gedaan tot het doen opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en/of gebruikmaking van het spreekrecht. De schriftelijke slachtofferverklaring is in het weekdienstformulier opgenomen als verplicht in te vullen item. Indien de zaak in aanmerking komt wordt een kopie van het proces-verbaal van voorgeleiding toegezonden aan de afdeling Slachtofferinformatie, waar de zaak nogmaals getoetst wordt op de criteria genoemd in artikel 302 Sv. Overigens staat deze laatste toets niet opgenomen in het stroomschema, maar berust deze op een initiatief van de betrokken slachtoffermedewerker naar aanleiding van gesignaleerde omissies. Dit beoordelingsmoment ligt ongeveer zes weken voor de zitting.

Uitgangspunt is dat het slachtoffer één brief krijgt toegezonden, met daarin gecombineerd aanbod van slachtoffervoorzieningen (*brief I en II*). Nadat diens wensen door de afdeling Slachtofferinformatie zijn geregistreerd in Osiris en het slachtoffer een ontvangstbevestiging

⁹³ In het stroomschema aangeduid als weekdienstzaken.

is gestuurd,⁹⁴ wordt het verzoek naar het regiobureau Slachtofferhulp Nederland Midden/West-Brabant&Zeeland (standplaats Breda) gezonden, van waaruit de verzoeken worden verdeeld over de rapporteurs.

In het verleden moest de rapporteur dan vervolgens een verzoek indienen om te kunnen beschikken over de benodigde stukken, dit in verband met het naleven van de privacywetgeving.⁹⁵ Inmiddels is dat niet meer nodig en ontvangt de rapporteur de stukken via het regiobureau Slachtofferhulp Nederland Midden/West-Brabant&Zeeland. De overdracht van persoonsgegevens wordt voldoende gewaarborgd geacht via de toestemming van het slachtoffer daartoe op het antwoordformulier.

Nadat de rapporteur de schriftelijke slachtofferverklaring heeft opgesteld en deze heeft toegevoegd aan de afdeling Slachtofferinformatie wordt deze in het dossier gevoegd en geregistreerd in Osiris. De afdeling zendt een kopie aan de officier en de raadsman van de verdachte, het origineel gaat in het dossier. Voorts gaat een ontvangstbevestiging uit naar het slachtoffer.

9.4.2 *Procesbeschrijving niet-preventief gehechte of geschorste verdachten*⁹⁶

De geografische kenmerken van het arrondissement Middelburg noodzaken ertoe om naast het parket te Middelburg ook op drie andere locaties parketmedewerkers te stationeren. De zaken die daar binnenkomen worden aangehouden en op locatie afgedaan, dan wel doorgeleid naar het parket Middelburg. Dit laatste gebeurt alleen in zaken waarin preventieve hechtenis geïndiceerd is.

De zaken die worden aangehouden op het politiebureau worden in beginsel afgedaan door de politieparketsecretaris (PPS-er) geassisteerd door een parketsecretaris op locatie (SOL). Beide functionarissen hebben hetzelfde mandaat en oefenen zowel politietaken, als parkettaken uit. De beslissing of een zaak in aanmerking komt voor het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht wordt door een van beiden, of door beiden genomen. Indien dat het geval is wordt door de PPS-er of de SOL aantekening gemaakt op het dossier en in Osiris. Vervolgens wordt de zaak, met bijgevoegde slachtofferbrief (*brief I*) naar het parket gestuurd, waar de afdeling Intake de brief doorzendt aan het slachtoffer. Deze brief bevat nog geen aanbod tot het doen opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en/of gebruikmaking van het spreekrecht. Dat aanbod volgt later, nadat de (concept)tenlastelegging bekend is en het slachtoffer in reactie op de eerste brief heeft aangegeven aanspraak te willen maken op slachtoffervoorzieningen. Dan toetst de afdeling Slachtofferinformatie de zaak aan artikel 302 Sv en zendt zo nodig een tweede slachtofferbrief met daarin opgenomen aanbod tot het doen opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en/of gebruikmaking van het spreekrecht. De procedure verloopt verder als bovengeschetst bij de zaken met preventieve hechtenis.

9.4.3 *Administreren verzoek spreken ter zitting*

Feitelijk zouden de verzoeken tot het doen uitsturen van een slachtofferbrief moeten worden aangemeld door de parketsecretarissen en de officieren van justitie. De praktijk is echter dat de afdeling Slachtofferinformatie van de weekdienst kopieën krijgt van de stukken en aan de hand daarvan beoordeelt of artikel 302 Sv van toepassing is. Ook de locatiezaken worden nogmaals beoordeeld. Indien het slachtoffer heeft aangegeven te willen spreken ontvangt deze via de zittingsvoorbereiding een oproeping. De slachtoffermedewerker meldt dat zo'n op-

⁹⁴ De slachtoffermedewerker merkt op dat deze ontvangstbevestiging ook dienst doet voor de eigen statistieken. Zo kan men bijhouden hoeveel verzoeken tot het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht ten parkette zijn binnengekomen. Het aanbod (slachtofferbrief) wordt niet geregistreerd.

⁹⁵ Zogenaamd standaardverzoek 'Afschrift aan derden'.

⁹⁶ In het stroomdiagram aangeduid als locatiezaken.

roeping wordt verstuurd door de afdeling Slachtofferinformatie, hetgeen wordt doorgegeven aan de zittingsvoorbereiding.

9.4.4 Termijnen

Het slachtoffer heeft tien dagen de tijd om het antwoordformulier te retourneren. Deze termijn is echter niet absoluut; ook wanneer het slachtoffer later reageert wordt de procedure alsnog in werking gesteld, mits het allemaal nog kan vóór de zitting.

9.4.5 Eindcontrole

Er is niet voorzien in een afzonderlijke eindcontrole bij de afdeling Zittingsvoorbereiding. Dat is naar de mening van de respondenten gelet op de kleinschaligheid van het parket en de concentratie van slachtoffergerelateerde taken bij de afdeling Slachtofferinformatie ook niet nodig.

9.5 Procesbeschrijving werkzaamheden rapporteur schriftelijke slachtofferverklaring

De rapporteur ontvangt de stukken (aangifte en relevante delen van de tenlastelegging) centraal vanuit het regiokantoor Slachtofferhulp Nederland Midden/West-Brabant&Zeeland. De daar werkzame administratieve kracht verricht alle omliggende administratieve werkzaamheden ten behoeve van de schriftelijke slachtofferverklaring, zoals het maken van lijsten, het opvragen van zittingsdata en het bewaken van de termijnen. De rapporteur zoekt telefonisch contact met het slachtoffer; afhankelijk van diens woonplaats wordt afgesproken in Vlissingen of Sas van Gent (regio Zeeuws-Vlaanderen). De verklaring wordt steeds opgemaakt op een locatie van Slachtofferhulp Nederland. Na het opstellen van de schriftelijke slachtofferverklaring zendt de rapporteur deze aan de afdeling Slachtofferinformatie van het parket Middelburg, die de verklaring registreert, in het dossier voegt en zorgt voor verdere verspreiding. Instemming wordt verkregen via een handtekening van het slachtoffer.

9.6 Cijfermatig overzicht

In onderstaande tabel staan de cijfers vermeld voor 2005 met betrekking tot het arrondissement Middelburg.

arrond.	aanbod	opgesteld	mvs	aantal inwoners per 1 januari 2005	aantal ssv per 1000 inwoners	aantal ssv per geweldmisdrijf	ervaring
Middelburg	252	74	5	379.978	0,19	0,10	nee

9.7 Aandachtspunten

9.7.1 Aandachtspunten besproken met het parket

Onvoldoende voorbereidingstijd

Opgemerkt wordt dat centraal aangestuurde ontwikkelingen als de invoering van de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht altijd op korte termijn lijken te moeten gebeuren zonder afdoende ondersteuning in de sfeer van automatisering. Soms ook nog, zoals in het onderhavige geval, met gelijktijdige terugloop van middelen. Het hoeft dan geen verwondering te wekken dat *'ieder parket een eigen werkwijze gaat ontwikkelen, en op een klein parket vreet dat veel energie'*.

In aansluiting hierop merkt de projectmanager op dat de automatisering op het parket Middelburg tekortschiet wat betreft de uitvoering van de schriftelijke slachtofferverklaring en het

spreekrecht. De beste oplossing zou zijn dat het systeem zelf zou aangeven wanneer artikel 302 Sv van toepassing is. Dat moet mogelijk zijn gelet op de koppeling van de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht aan bepaalde delicten.

Middelen

Middelburg is een klein parket en kenmerkt zich door kleinschaligheid. Helaas is Middelburg ook een zogenaamd krimpparket, waardoor sprake is van teruglopende middelen. Gevolg is dat een van de twee slachtoffermedewerkers uren heeft in moeten leveren. Het Slachtofferinformatiepunt omvat momenteel nog maar 1,5 fte. Men geeft aan *‘dat het bijna niet te doen is voor wat betreft de hoeveelheid werk’*. Er is sprake van personele kwetsbaarheid: *‘Als ik uitval, dan is er een probleem’*, aldus een van de slachtoffermedewerkers. *‘Er staan wel wat dingen op papier, maar ik heb toch een eigen stijl ontwikkeld in de uitvoering van de stroomschema’s en procedures. Ik vaar bijvoorbeeld niet blind op wat ik aangeleverd krijg. Er zijn zelfs officieren die mij bellen om te vragen of een feit onder 302 valt of niet.’* Echter, er is weinig aan te doen en men moet zich zien te redden met de middelen die er zijn. Waar nodig springen collega’s van andere afdelingen bij.

De procesmanager beaamt deze personele kwetsbaarheid als gevolg van kleinschaligheid en teruglopende middelen; men steunt sterk op de ervaring van medewerkers. Tegelijkertijd relateert hij een en ander: met hetgeen op schrift staat en de standaardbrieven kan men zijns inziens een heel eind komen.

Overigens ervaart men ook voordelen aan de kleinschaligheid van het parket Middelburg; een ieder roemt de *‘korte lijntjes’*.

Tweede (eind)toets op artikel 302 Sv

Zoals bovenvermeld toetst de slachtoffermedewerker na de beoordeling van de officier inzake artikel 302 Sv nogmaals of de zaak in aanmerking komt voor een schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht. Het betreft hier een eigen initiatief vanuit de afdeling Slachtofferinformatie, ingegeven uit de ervaring dat deze toets niet altijd naar behoren wordt uitgevoerd. Dat geldt met name voor locatiezaken, waar de PPS-er en/of de SOL verantwoordelijk zijn voor uitvoering van de toets op toepasselijkheid van artikel 302 Sv.

Overigens vond in de beginperiode ook een centrale toets plaats door de procesmanager. Eén maal per maand maakte deze een uitdraai van de parketnummers met de relevante artikelen waarbij een schriftelijke slachtofferverklaring was geïndiceerd, waarna werd gecontroleerd of in die zaken zo’n aanbod was gedaan. Als dat niet het geval was, gebeurde dat alsnog, of werd door de betreffende officier van justitie gemotiveerd waarom geen schriftelijke slachtofferverklaring was aangeboden. Deze controle wordt inmiddels niet meer nodig geacht en is komen te vervallen.

Gecombineerde slachtofferbrief

In wekdienstzaken wordt volstaan met het versturen van één gecombineerde slachtofferbrief (*brief I en II*). De reden daarvoor is *‘duidelijkheid richting het slachtoffer’*. Men denkt er zelfs aan ook het aanbod tot het voeren van een officiersgesprek op te nemen in dezelfde brief: *‘Dan heb je echt alles in één wat met deze “maatwerk”zaken te maken heeft (...) Want dit soort zaken zijn toch meestal de zaken waar de pijn zit, en dan moet je extra zorgvuldig zijn’*, merkt de procesmanager op. Voor nu geldt dat in alle zaken waarin *brief II* wordt verzonden, ook een aparte brief wordt gezonden met daarin opgenomen aanbod voor een officiersgesprek. Doel is de inspanningen van het openbaar ministerie richting slachtofferzorg te intensiveren en gelijktijdig te uniformeren: *‘Het beleid bij het openbaar ministerie om meer inspanning te verrichten om contact te leggen met het slachtoffer is op deze manier uitge-*

voerd. Ook om de individuele verschillen tussen officieren, veroorzaakt door angst of omdat een officier een slachtoffer niet zo serieus neemt, te nivelleren.’

Voor locatiezaken is het niet haalbaar om te volstaan met één slachtofferbrief; de administratieve processen zijn daarvoor te verschillend. Bovendien is de schriftelijke slachtofferverklaring hier uitzondering en moet gewaakt worden voor het wekken van valse verwachtingen bij slachtoffers.

Termijnen

Hoewel het slachtoffer formeel tien dagen heeft om te reageren hanteert het parket Middelburg een ruimere termijn. De termijn is bedoeld als aanwijzing voor het slachtoffer: ‘*Het is niet zo dat we na tien dagen alles in de prullenbak gooien. Maar de ervaring is dat als je géén termijn stelt, slachtoffers heel laat reageren*’. In de praktijk doen zich geen problemen voor betreffende de termijnen, maar het is wel een kwestie van ‘*constant gelijk reageren*’. Men kan het zich niet permitteren zaken te laten liggen, ‘*want dan loop je uit in die termijn. Dus moet je daar ontzettend adequaat mee omgaan, dat kost energie*.’

Vanuit het parket wordt ten deze ook waardering uitgesproken voor het werk van de rapporteur en de goede contacten die men heeft met Slachtofferhulp Nederland. ‘*Korte lijntjes*’ zijn noodzakelijk. In dat licht wordt gememoreerd aan het voornemen om de rapporteur op het parket te stationeren, ‘*want dat werkt het beste. Hier pleeg je echt maatwerk en dan moet je bij elkaar zitten, je moet elkaar weten te vinden*’, aldus de procesmanager.

Gemeld wordt dat de schriftelijke slachtofferverklaring met enige regelmaat pas binnenkomt op het moment dat het dossier al naar de zittingsvoorbereiding is, of zelfs al bij de rechter ligt. Dat wordt mede in de hand gewerkt doordat de rapporteurs er de voorkeur aan geven de verklaring zo kort mogelijk voor de zitting op te stellen en derhalve willen beschikken over een zittingsdatum. Invoegen van de verklaring in het dossier levert evenwel geen problemen op in die gevallen.

Autorisatie COMPAS

De rapporteur is niet geautoriseerd voor COMPAS; zij ontvangt de stukken via een administratieve kracht van het regiobureau Slachtofferhulp Nederland Midden/West-Brabant & Zeeland (Breda). Mocht de rapporteur, als voorgenomen, worden gehuisvest op het parket dan wordt zo’n autorisatie overwogen.

De reikwijdte van artikel 302 Sv

De verwachting is dat de meeste zaken die in aanmerking komen voor een schriftelijke slachtofferverklaring weekdienstzaken zijn. Maar ook locatiezaken kunnen in aanmerking komen, bijvoorbeeld waar het gaat om overtreding van artikel 285 Sr.

Snelrecht

Toepassing van het snelrecht leidt ertoe dat de termijnen onder druk komen te staan. In dat geval prevaleert het belang van een snelle berechting boven dat van het slachtoffer volgens de slachtoffermedewerker en wordt geen aanbod gedaan tot het doen opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring. Daarentegen benadrukt de taakofficier dat artikel 302 Sv ook in zulk gevallen toegepast dient te worden.

TOM-zittingen

In geval van afdoening via een zogenoemde TOM-zitting wordt geen schriftelijke slachtofferverklaring opgesteld; er is immers geen sprake van een afdoening door de rechter. Overigens stelt de taakofficier zich op het standpunt dat de wens van het slachtoffer gebruik te ma-

ken van de schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht afdoening via een TOM-zitting in de weg staat.

9.7.2 Aandachtspunten besproken met de rapporteur

Vorbereiding

Anders dan het parket meldt de rapporteur dat de implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring in Middelburg een wat langere start nodig heeft gehad. De verklaring daarvoor ligt volgens haar in de zorgvuldigheid die het parket Middelburg gewoon is in acht te nemen; men wil alles goed geregeld hebben voordat ze écht van start gaan. Echter, bij de invoering van de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht heeft het parket voor haar doen snel moeten handelen, waar men de voorkeur geeft aan een rustiger implementatie. Om die reden heeft het even geduurd voordat de rapporteur verzoeken toegezonden kreeg vanuit het parket. De rapporteur benadrukt de door het parket betrachtte zorgvuldigheid te waarderen en karakteriseert het parket Middelburg als ‘slachtofferminded’, ook vóór de invoering van de schriftelijke slachtofferverklaring.

Samenwerking/autorisatie COMPAS

De rapporteur werkt deels als staffunctionaris bij Slachtofferhulp Nederland, locatie Vlissingen. Daar heeft zij ook haar standplaats. Het plan om één dag in de week vanuit het parket Middelburg te gaan werken is van haar afkomstig. Voordelen zijn de kortere lijnen, informatie kan sneller uitgewisseld worden. Maar ook de wens om geautoriseerd te zijn voor COMPAS wordt uitgesproken; het is omslachtig werken zonder zo’n autorisatie. Nu mist de rapporteur in de toegezonden stukken soms informatie, die ze dan bij het parket moet navragen. Een ander voordeel van het parket als gedeelde werkplek is de mogelijkheid een en ander te combineren met de op te stellen schriftelijke slachtofferverklaring, zoals het officiersgesprek en/of het invullen van het voegingsformulier met behulp van de voegingscontroleur. De achterliggende gedachte is dat het slachtoffer zo min mogelijk belast moet worden, ook waar het de dienstverlening door Slachtofferhulp Nederland betreft: *‘Het is natuurlijk nogal wat voor slachtoffer; de ene keer moet hij bij die zijn voor het voegingformulier, bij ons moet hij zijn voor de schriftelijke slachtofferverklaring. Eén organisatie, Slachtofferhulp Nederland en dan toch twee keer een afspraak maken met twee verschillende personen. Dat is niet prettig voor het slachtoffer en voor ons werkt het ook niet zo goed.’*

Toets artikel 302 Sv

De vrijwilligers zijn geïnstrueerd oplettend te zijn op naleving van artikel 302 Sv door het parket en verzuim ter zake zo nodig te melden aan de rapporteur. Hoewel de rapporteur nog nooit zo’n melding heeft ontvangen, wordt door de vrijwilligers in ieder geval gecontroleerd op naleving van artikel 302 Sv.

Termijnen

De rapporteur geeft aan de zaken in de regel tijdig te kunnen regelen. Zij lijkt daarbij de zittingsdatum niet per se af te willen wachten: *‘Soms is de zittingsdatum nog niet eens duidelijk, maar ik kan dan wel dingen tijdig gaan regelen: afspraken maken, dus ik kan zorgen dat ik tijdig de schriftelijke slachtofferverklaring klaar heb. En dat lukt eigenlijk altijd.’* Heel incidenteel is dat anders en is er weinig tijd tot de zitting. Dat kan lastig zijn, maar zelfs als iemand veel te laat reageert dan wordt nog steeds een schriftelijke slachtofferverklaring opge maakt. *‘Wij proberen voor de slachtoffers zoveel mogelijk voor elkaar te krijgen’.* Andere collega’s kunnen in zo’n geval bijspringen.

Reikwijdte artikel 302 Sv

Wat betreft de reikwijdte van artikel 302 Sv geeft de rapporteur aan voorstander te zijn van een vangnetbepaling. Dit kan uitkomst bieden voor die zaken waarvan de rapporteur vindt dat een schriftelijke slachtofferverklaring geïndiceerd is, maar deze niet mag worden opgesteld omdat artikel 302 Sv niet van toepassing is. Andersom geldt ook dat feiten die wel onder de reikwijdte van de bepaling vallen naar het oordeel van de rapporteur geen schriftelijke slachtofferverklaring rechtvaardigen, bijvoorbeeld wanneer in de tenlastelegging zware mishandeling staat opgenomen (artikel 302 Sr), maar het slachtoffer weinig letsel heeft.

Overigens tracht de rapporteur het slachtoffer bij het voorafgaand telefonisch contact nog wel eens af te laten zien van het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring wanneer zij van oordeel is dat deze, gelet op de minimale gevolgen, geen toegevoegde waarde heeft. Echter, *‘als een slachtoffer aangeeft een schriftelijke slachtofferverklaring te willen, dan moet je dat accepteren. Want dat is een recht, al is het zonde van de tijd’*. Tegelijkertijd geeft de rapporteur aan dat het *‘nooit helemaal goed in te schatten is’*. Immers, de impact van een delict is voor een ieder verschillend.

Snelrecht

De rapporteur merkt op dat het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring bij toepassing van het snelrecht haalbaar is. Echter, de termijnen zijn soms zo kort, dat zij wel eens heeft voorgesteld telefonisch een schriftelijke slachtofferverklaring op te maken. Ook de instemming met de inhoud werd in dat geval telefonisch verkregen. Nadeel bij zo'n oplossing is wel dat de rapporteur het slachtoffer niet ziet; het is en blijft een noodoplossing.

Registratie

De aantallen schriftelijke slachtofferverklaringen opgesteld door de rapporteur worden geregistreerd door de administratieve kracht op het regiokantoor Slachtofferhulp Nederland Midden/West-Brabant&Zeeland. Deze heeft een kloppend overzicht en stuurt dit door naar het landelijk bureau. Ook het aantal mondelinge voorbereidingen op het spreekrecht worden op deze wijze bijgehouden. Daarnaast wordt periodiek een tijdregistratie bijgehouden door de rapporteur. De rapporteur constateert een toenemend aantal schriftelijke slachtofferverklaringen in het arrondissement Middelburg: *‘Als dat zo doorgaat dan moet er iemand bij.’*

Gezinsverklaring

De rapporteur geeft aan de regel dat per gezin één gezinslid gebruik mag maken van het spreekrecht enigszins problematisch te vinden. *‘Mensen zijn uniek, en soms heeft één gezinslid een heel andere band met het slachtoffer dan een ander gezinslid, als we even over nabestaanden spreken. Dan kan zoiets problemen opleveren (...), moet zo'n familie een keuze maken.’* Overigens geldt dit probleem niet voor de schriftelijke slachtofferverklaring, daar kunnen de gevolgen voor een ieder afzonderlijk in worden beschreven.

9.7 In relatie tot het spreekrecht

De procesmanager en de slachtofferfunctionaris ervaren de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht niet als gelijke zaken. Voor dat laatste *‘moet je toch wel stevig in je schoenen staan’*, merkt de slachtoffermedewerker op. Daarentegen meent de officier dat het wel volwaardige alternatieven kunnen zijn. Echter, gedacht vanuit het slachtoffer kan hij zich best voorstellen dat deze de voorkeur geeft aan een schriftelijke slachtofferverklaring: *‘Ik kan me best voorstellen dat je in alle rust wilt werken aan een schriftelijke verklaring en daarin duidelijk te zeggen wat je wil en vindt, dan het risico te lopen dat je op een toch al emotionele zitting ook nog moet optreden.’*

Maar ook vanuit het openbaar ministerie en de rechterlijke macht bespeurt de taakofficier een voorkeur voor de schriftelijke slachtofferverklaring: *'Het wordt toch wel als prettiger ervaren als het schriftelijk gebeurt. Het spreken heeft natuurlijk veel zeggingskracht, en het kan goed gebeuren als het slachtoffer ertoe in staat is, maar je moet je niet vergissen in de emotionele impact om dat daar op zitting te doen (...)* Je wordt snel overmeesterd door emoties, woede. Dat is voor een slachtoffer niet prettig, maar voor een rechtbank ook niet. Dat is heel lastig, dan moet je ook aan dat aspect volle aandacht besteden, daar kun je niet overheen walsen, daar moet je wat mee. Het is goed dat het spreken er is; het kan op een hele goeie manier iets toevoegen, het kan ook wel eens beter zijn dan op schrift.'

Het parket heeft geen zicht op hoeveel mensen daadwerkelijk gebruik maken van het spreekrecht. Wel is duidelijk dat er slechts zeer incidenteel gebruik van wordt gemaakt, en dan veelal in heel pregnante zaken. Ten parkette heeft men het vermoeden dat de voorlichting door de rapporteur over de grenzen van het spreekrecht hier een rol bij speelt. Overigens wordt het zeer terecht bevonden dat het slachtoffer op voorhand door de rapporteur wordt geïnformeerd over de grenzen van het spreekrecht en het mogelijke risico op secundaire victimisatie.

Tenslotte hanteert men in Middelburg geen protocol, met daarin vermeld moment van spreken of behandeling van de schriftelijke slachtofferverklaring. Behandeling van de schriftelijke slachtofferverklaring gebeurt op verschillende manieren, op verschillende momenten, afhankelijk van de rechter en de omstandigheden van het geval. Daarbij komt dat in Middelburg slechts bij uitzondering mensen in de zittingszaal zitten; indien dat het geval is wordt meestal even gevraagd wie zij zijn en waarom ze er zijn.

De indruk van het parket dat de rapporteur aanstuurt op het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring klopt. Er zijn niet zoveel slachtoffers die aangeven te willen spreken en een deel daarvan ziet daarvan af na de voorlichting door de rapporteur. De rapporteur geeft een duidelijke uitleg over de voordelen en nadelen van het spreekrecht en de schriftelijke slachtofferverklaring en wijst er op *'dat het soms best lastig kan zijn als je daar staat'*. Daarmee is niet gezegd dat de rapporteur adviseert af te zien van gebruikmaking van het spreekrecht: *'Ik maak de afweging, kijkend naar de situatie en de zaak, en hoe de mensen daarin staan.'* Wél adviseert ze tot het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring, ongeacht of het slachtoffer gebruik wil maken van het spreekrecht. In ieder geval heeft zo'n slachtoffer dan de schriftelijke slachtofferverklaring om op terug te vallen wanneer het spreken ter zitting niet blijkt te lukken. Ze onderschrijft de waarschuwendende toon, gehanteerd in de folder van Slachtofferhulp Nederland. In één of twee haar bekende strafzaken heeft het slachtoffer gesproken zonder voorafgaand contact met Slachtofferhulp Nederland.

Overigens is de rapporteur van mening dat de schriftelijke slachtofferverklaring van een andere orde is dan het spreekrecht. Dat laatste heeft haar inziens veel meer impact richting de rechter en de verdachte. *'Face-to-face, dat is in elk gesprek, dat heeft een andere werking'*. Daartegenover staat dat de schriftelijke slachtofferverklaring ook voordelen heeft; het slachtoffer kan er langer over nadenken, het nog eens overlezen. Bovendien staat het zwart op wit, kunnen de rechter en de officier er tijdig over beschikken en het meenemen bij hun voorbereiding. Voor het slachtoffer geldt tenslotte dat het op papier zetten van het verhaal een afsluiting kan zijn van een vervelende episode, het laatste stukje van een verwerkingsproces: *'Ze zeggen dan "dit moet ik nog doen".'* Overigens ziet de rapporteur het voorlezen van de schriftelijke slachtofferverklaring primair als een taak voor de rechter.

9.8 Samenvattend

De aantallen schriftelijke slachtofferverklaringen opgesteld in het arrondissement Middelburg nemen gestaag toe. Hoewel de voorbereiding enige tijd heeft gekost werken het parket en de rapporteur momenteel nauw samen; overwogen wordt zelfs de rapporteur te huisvesten op het parket. Men is er op gespist alle zaken die te maken hebben met ‘maatwerk’ op één plek te concentreren. Anders dan in de Aanwijzing volstaat het Middelburgse parket met het toezenden van één gecombineerde slachtofferbrief. Als reden wordt de duidelijkheid richting slachtoffer opgegeven. Van belang is nog op te merken dat de middelen van een klein parket als Middelburg beperkt zijn, waardoor de expertise zich concentreert bij een enkele medewerker. Dat verleent het geheel een zekere kwetsbaarheid. Echter, daartegenover staat dat men dankzij deze kleinschaligheid korte lijnen kan hanteren.

Hoofdstuk 10

Ervaringen van rechters en raadslieden

10.1 Inleiding

De schriftelijke slachtofferverklaring heeft onder andere ten doel de rechter ter zitting te informeren over de gevolgen die het misdrijf voor het slachtoffer heeft gehad. Voor de verdediging geldt dat een dergelijke verklaring een processtuk is waarvoor het inzagerecht geldt (artikel 33 Sv) en dat dient te worden voorgehouden ter zitting. Beiden hebben daarom belang bij een adequate uitvoering van de schriftelijke slachtofferverklaring. In aanvulling op het beeld verkregen door onderzoek bij de parketten en Slachtofferhulp Nederland zijn daarom vraaggesprekken gehouden met rechters in de onderzochte arrondissementen en is een beperkte schriftelijke enquête uitgezet onder de advocatuur. Doel was primair te bezien of de praktische uitvoering tot problemen leidde voor de rechters en raadslieden. Vanwege de (organisatorische) samenhang is ook aandacht besteed aan de relatie tussen de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht.

Het aanvullende karakter van deze vraaggesprekken en de enquête⁹⁷ brengt, in samenhang met het geringe aantal respondenten (twaalf respectievelijk zes) met zich mee dat de uitkomsten daarvan niet veralgemeeniseerd mogen worden. Bij de beschrijving is onderscheid gemaakt naar organisatorische aspecten en beleidsaspecten, evenals waardering.

10.2 Berichten uit de rechterlijke macht

10.2.1 *Beleid*

Hoewel de schriftelijke slachtofferverklaring onderwerp van gesprek is geweest in het rechtersoverleg, verschillen de uitkomsten daarvan. Zo heeft men in Utrecht⁹⁸ en Den Haag een beleidsnotitie annex protocol opgesteld, dat dient als handleiding voor de behandeling ter zitting. Voor Den Haag geldt bovendien dat ook afspraken zijn gemaakt met het openbaar ministerie. Elders is een en ander wel besproken in het rechtersoverleg, maar zijn de afspraken niet neergelegd in een beleidsnotitie. Kwesties die worden uitgelicht door de rechters zijn de vraag of en wanneer moet worden aangehouden bij niet verschijning van de opgeroepen spreekgerechtigde en de noodzaak slachtoffers die gebruik maken van hun spreekrecht tot de orde te roepen wanneer zij in hun verklaring refereren aan de feiten.

10.2.2 *Getalsmatig*

Gevraagd hoe vaak de rechter een schriftelijke slachtofferverklaring krijgt voorgelegd in een daarvoor in aanmerking komende zaak lopen de schattingen uiteen.

⁹⁷ In de oorspronkelijke onderzoeksopzet was niet voorzien in dit onderdeel. In aanvulling op de oorspronkelijke onderzoeksopzet zijn via de parketten namen verworven van raadslieden die in de onderzochte arrondissementen met regelmaat optreden als raadman/vrouw in strafzaken. Aan twaalf van hen is per brief verzocht te reageren op een toegestuurde (korte) vragenlijst. Toen daar geen respons op kwam is het verzoek per mail herhaald en is de lijst met respondenten aangevuld. De uiteindelijke respons bleef echter laag (zes): het betreft raadslieden uit de arrondissementen Alkmaar, Den Haag, Middelburg, Roermond en Utrecht.

⁹⁸ Rechtbank Utrecht, *Notitie Spreekrecht Slachtoffers*, 7 maart 2005.

Alkmaar

De rechters geven aan dat naar schatting in één op de twintig daarvoor in aanmerking komende zaken een schriftelijke slachtofferverklaring in het dossier is gevoegd. Dit lage aantal lijkt te zijn veroorzaakt door de door het parket gehanteerde selectieve informatieverstrekking.

Het aantal slachtoffers dat spreekt ter zitting ligt nog lager, althans wanneer men zich beperkt tot degenen die op de wijze als door de wet bedoeld spreken via een daartoe strekkend verzoek aan de officier van justitie (artikel 336 Sv). Eén rechter raamt dit aantal op vijf tot tien sprekers tot nu toe; de andere stelt dat het voor haar lager ligt.

Dit beeld verandert echter wanneer ook de slachtoffers die spontaan spreken ter zitting worden meegerekend. Dan geldt dat het aantal sprekers hoger ligt dan het aantal schriftelijke slachtofferverklaringen. Van oudsher betracht de rechtbank Alkmaar een open houding naar het slachtoffer en biedt men het slachtoffer desgewenst de gelegenheid om ter zitting iets op te merken, ook los van de vordering benadeelde partij.

Assen

Desgevraagd wordt vermeld dat in minder dan één op de tien zaken een schriftelijke slachtofferverklaring wordt ingebracht in strafzaken behandeld door de meervoudige kamer. Voor politierechterzittingen is dit nog minder.

Wat betreft de ervaring met het spreekrecht melden beide rechters op jaarbasis minder dan tien sprekers te hebben gehad. De indruk van deze twee Assense rechters is dat het aantal sprekers afneemt. De redenen daarvoor zijn onbekend.

Den Haag

De rechters geven aan het moeilijk te vinden een schatting te maken, men denkt in de richting van vijftien procent van de zaken. Eigenlijk treft men alleen in zware strafzaken een schriftelijke slachtofferverklaring aan in het dossier. De ervaring met het spreekrecht is beperkt tot enkele zaken.

Middelburg

Naar schatting wordt in één op de vijf tot zes meervoudige kamerzittingen een zaak behandeld waarin een schriftelijke slachtofferverklaring in het dossier is gevoegd. Wat betreft het spreekrecht heeft men nauwelijks ervaring opgedaan, het betreft tot nu toe enkele zaken op jaarbasis.

Roermond

In Roermond wordt volgens de rechters met wie is gesproken in één op de twee strafzaken een schriftelijke slachtofferverklaring opgesteld. Vooral in zaken die worden afgedaan door de meervoudige kamer of de zogenoemde PR-plus zittingen. Opgemerkt moet worden dat men hier al sinds 1999 gewoon is met deze verklaring te werken; het is een standaardvoorziening geworden.

Het aantal sprekers is zeer beperkt. Eén rechter heeft sinds de invoering van het spreekrecht nog geen zaak afgedaan waarin daarvan gebruik werd gemaakt; de andere rechter heeft twee zaken afgedaan waarin het spreekrecht werd gebruikt. Het spreekrecht is beslist '*niet aan de orde van de dag*'. Al met al is een hoop 'tam tam' gemaakt om iets waaraan blijkbaar geen grote behoefte was, is het gevoel. Niet uitgesloten wordt dat de instructie door de rapporteurs betreffende het spreekrecht, in combinatie met de mogelijkheid een schriftelijke slachtofferverklaring op te stellen, het slachtoffer doet beslissen af te zien van de uitoefening van het spreekrecht.

Utrecht

Ook de twee rechters uit Utrecht hebben verschillende ervaringen. De een schat dat in acht op de tien zaken vallend binnen de reikwijdte van artikel 302 Sv een schriftelijke slachtofferverklaring wordt overlegd; de ander raamt het op één op de vier strafzaken. Voor het spreekrecht geldt dat de eerste rechter liefst vijf sprekers heeft gezien sinds de invoering van het spreekrecht, waar de ander één of twee sprekers tegenover zich heeft gehad ter zitting.

10.2.3 Organisatorische aspecten

Tijdig ingevoegd

De ervaringen lopen uiteen. Sommige rechters geven aan dat de schriftelijke slachtofferverklaring in de regel tijdig in het dossier zit; anderen constateren dat dit niet het geval is. Duidelijk is wel dat de schriftelijke slachtofferverklaring zelden twee weken voor de zitting in het dossier zit. Meestal is het een week tot één of twee dagen voor de zitting, maar regelmatig ook direct voorafgaand aan de zitting. Hoewel men aangeeft begrip te hebben voor de noodzakelijke actualiteit van de schriftelijke slachtofferverklaring, wordt het naleven van de termijn door sommige rechters als verbeterpunt genoemd. Liefst een week van tevoren, maar ook met één of twee dagen voor de zitting zou men al blij zijn.

Sommige rechters maken nog melding van het feit door het parket tijdig op de hoogte te worden gesteld van het feit dat de schriftelijke slachtofferverklaring als nagekomen stuk zal worden verstrekt.

Hinder bij de zittingsvoorbereiding

De ene rechter ervaart wat meer hinder dan de andere van het ontbreken van de schriftelijke slachtofferverklaring bij de zittingsvoorbereiding. Eén van de rechters geeft aan het vervelend te vinden dat zodoende in de voorbereiding door de secretaris geen melding kan worden gemaakt van de schriftelijke slachtofferverklaring. Wanneer de schriftelijke slachtofferverklaring dan bovendien niet in het juiste mapje blijkt te zitten kan het gebeuren dat de rechter deze bij zijn voorbereiding over het hoofd ziet. Nog gemeld wordt dat soms stukken zijn aangehecht aan de schriftelijke slachtofferverklaring die enige leestijd behoeven, zoals delen van een dagboek of kopieën van emailberichten.

Anderen daarentegen stellen geen hinder te ondervinden van de late inzending. Het betreft een beknopt, helder leesbaar stuk, kennisneming door de rechter vergt niet veel voorbereidingstijd.

In aansluiting hierop kan worden opgemerkt dat sommige griffies extra tijd roosteren voor het spreekrecht (tien minuten), teneinde uitloop van de zaak te voorkomen. Andere rechtbanken doen dat echter niet, de ervaring tot op heden leert dat dit niet nodig is.

Op de hoogte van verzoek spreekrecht versus onaangekondigd spreken

In de meeste gevallen is de rechter op voorhand bekend met het gegeven dat het slachtoffer wil spreken ter zitting. Via een aantekening op het kaft van het dossier, een aantekening in het slachtoffermappje of een brief van het slachtoffer opgenomen in het dossier raakt men geïnformeerd.

Er is echter nog een bron van informatie: de schriftelijke slachtofferverklaring. De rapporteur meldt daarin in de regel of het slachtoffer wel of niet zal spreken, dan wel zich nog beraadt. De rechters die hiermee ervaring hebben stellen een dergelijke vermelding op prijs.

De ervaringen met onaangekondigd spreken ter zitting zijn uiteenlopend, althans wanneer het gaat om het uitoefenen van het spreekrecht als bedoeld in artikel 336 Sv. Immers, ook voor de invoering van het spreekrecht kregen slachtoffers van de rechter de gelegenheid te spre-

ken, althans wanneer het gaat om een korte verklaring om het hart te luchten. Voor Alkmaar geldt zelfs dat de spontane sprekers getalsmatig de overhand hebben op hen die conform de wet gebruik maken van het spreekrecht, derhalve na een daartoe strekkend verzoek aan de officier te hebben ingediend (artikel 336 Sv). Een en ander hangt samen met de van oudsher slachtoffergeoriënteerde opstelling van de rechtbank Alkmaar. Waar mogelijk is men bereid het slachtoffer dat *'op het puntje van zijn stoel zit'* de gelegenheid te geven *'stoom af te blazen'*. De impact van de zitting kan zodoende alleen maar winnen, zowel voor het slachtoffer als de verdachte, aldus de Alkmaarse rechters.

Maar ook voor de rechters werkzaam in de andere rechtbanken geldt dat zij aangeven flexibel te willen zijn in hun opstelling naar het slachtoffer toe. Vaak is de rechter reeds voorbereid op zo'n spontaan spreken; de aard van het ten laste gelegde feit, in combinatie met de mededeling van de bode dat het slachtoffer op de publieke tribune zit, maakt dat diens wens te spreken niet als verrassing komt.

In zo'n geval kan het uitkomst bieden dat de behandelend rechter na de voordracht van de tenlastelegging voor een ieder duidelijk uiteenzet hoe het verloop van de zitting eruit ziet en welke grenzen in acht dienen te worden, met name door het slachtoffer. Door op deze wijze *'de orde van dienst door te nemen'* voorkomt men dat het spontane spreken door het slachtoffer het verloop van de zitting verstoort. In de regel verloopt het spreken ter zitting zonder problemen.

Overigens is het spreken door het slachtoffer in die gevallen niet altijd onvoorbereid, uit hetgeen wordt gezegd blijkt dat men blijkbaar daarover op voorhand heeft nagedacht. Echter ook dan is het vaak zo dat juist hetgeen de verdachte verklaart ter zitting aanleiding geeft tot de wens te spreken. Een heldere instructie vooraf voorkomt, als opgemerkt, dat het slachtoffer verklaart over de feiten.

Benadrukt moet worden dat de betreffende rechters aangeven dat hun taakopvatting ten deze niet door een ieder wordt gedeeld; er zijn collega's die een formelere opstelling betrachten.

Niet verschenen slachtoffers

Het komt regelmatig voor dat slachtoffers niet verschijnen ter zitting, althans dit is de ervaring in Roermond. Elders deelt men deze ervaring niet. Soms wordt de rechter nog voor de zitting door het parket op de hoogte gesteld van zo'n afmelding, andermaal biedt informatie van de officier ter zitting uitkomst.

Niet verschijning ondanks oproeping geeft in de regel geen aanleiding om de zaak aan te houden.⁹⁹ Althans niet wanneer navraag bij de officier van justitie, of uit andere bronnen geen geldige reden blijkt voor de afwezigheid van het slachtoffer. Aangenomen wordt dat het slachtoffer om hem of haar moverende redenen afziet van het spreekrecht. Immers, *'als iemand er belang bij heeft, dan komt hij wel'*.¹⁰⁰ Uitgangspunt is dat degene die aanspraak maakt op rechten, ook degene is die moet aangeven om welke geldige redenen hij of zij verhinderd is daarvan gebruik te maken. Zeker gelet op het belang van de verdachte bij voortgang van de zitting.

Bovendien is de rechtbank geen belanghebbende bij het spreekrecht: *'Het spreken is een toevoeging, maar niet een noodzakelijke. Het is meer ten behoeve van het slachtoffer in het leven geroepen dan ten behoeve van de rechtbank'*. Daarbij komt dat de rechter uit hoofde van de schriftelijke slachtofferverklaring al voldoende is geïnformeerd; dat maakt de noodzaak tot spreken minder.

Een enkele rechter maakt nog melding van het feit dat het wel verschenen slachtoffer op het laatste moment ter zitting afziet van het spreken.

⁹⁹ Alleen in Den Haag geldt als beleidsafspraken dat de zitting wordt aangehouden. Beide respondenten geven echter aan dit niet snel te zullen doen indien niet duidelijk is om welke reden het slachtoffer niet is verschenen.

¹⁰⁰ In dezelfde zin: Vellinga, 2006, p. 28.

Behandeling ter zitting: moment

Uit de vraaggesprekken blijkt verschil in moment van behandeling van de schriftelijke slachtofferverklaring. Zo wordt het in Utrecht van belang geacht de vordering benadeelde partij en de schriftelijke slachtofferverklaring uit elkaar te houden. Het eerste is een juridische kwestie, die aanleiding kan geven tot (kritische) vragen van de zijde van de verdediging. Het tweede is slechts een mogelijkheid tot inbreng van informatie door het slachtoffer, waarvoor niet voorzien is in het ondervragingsrecht. Om de gewenste afscheiding tussen de schriftelijke slachtofferverklaring en de vordering benadeelde partij te bewerkstelligen wordt deze laatste behandeld ná behandeling van de persoonlijke omstandigheden.

Ook elders wordt onderscheid gemaakt tussen de schriftelijke slachtofferverklaring annex het spreekrecht en de vordering benadeelde partij, zij het minder strikt. Daar vloeit de schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht logisch over in de behandeling van de vordering benadeelde partij.

Een ander punt van verschil is de vraag of de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht moeten worden behandeld respectievelijk worden uitgeoefend vóór de behandeling van de persoonlijke omstandigheden. Op de meeste rechtbanken wordt daarvan uitgegaan: de schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht hebben nu eenmaal betrekking op de gevolgen van het ten laste gelegde feit en dienen daarom in dat kader aan de orde te komen, direct na de bespreking van de feiten.

De rechtbank Assen behandelt de persoonlijke omstandigheden echter voorafgaand aan de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht, waarna aansluitend wordt overgegaan tot de behandeling van de vordering benadeelde partij.

Behandeling ter zitting: wijze

De wijze waarop de schriftelijke slachtofferverklaring ter zitting wordt behandeld kan verschillen. Hier moet onderscheid worden gemaakt tussen het geval waarin naast de schriftelijke slachtofferverklaring ook gebruik zal worden gemaakt van het spreekrecht en zaken waarin wordt volstaan met de verklaring.

In het laatste geval houdt de behandelend rechter de schriftelijke slachtofferverklaring voor, bijvoorbeeld door (delen) daaruit voor te lezen of in eigen woorden samen te vatten. Sommige rechters maken expliciet melding van het feit dat zij het slachtoffer de gelegenheid geven iets aan de schriftelijke slachtofferverklaring toe te voegen. Desgewenst kan de officier op de schriftelijke slachtofferverklaring terugkomen in het requisitoir.

Enkele rechters voelen wel wat voor behandeling van de schriftelijke slachtofferverklaring door de officier van justitie: deze vertegenwoordigt immers de gemeenschap, dus ook het slachtoffer. Zo zou de neutraliteit van de rechter beter tot zijn recht komen, vooral in zaken met een ontkennende verdachte.

Waar behalve de schriftelijke slachtofferverklaring ook gebruik zal worden gemaakt van het spreekrecht lopen de door de rechters gehanteerde werkwijzen uiteen. In de regel hecht de rechter er waarde aan op enigerlei wijze, veelal bij aanvang van de zitting, uitleg te geven aan het slachtoffer over de gang van zaken op de zitting en de beperkingen te stellen aan het spreekrecht. Vaak vormt de schriftelijke slachtofferverklaring de basis voor het spreekrecht. Het kan zijn dat de behandelende rechter de verklaring voorleest, zoals in Utrecht, en het slachtoffer vraagt of deze daar nog iets aan toe wil voegen, waarbij het overigens niet de bedoeling is dat het slachtoffer (andere) stukken gaat voorlezen.

Maar er zijn ook andere werkwijzen, zoals in Alkmaar. Daar hecht men er waarde aan het slachtoffer een keuze te geven, mits het verloop van de zitting dat toelaat. Al naar gelang de voorkeur van het slachtoffer leest de rechter de schriftelijke slachtofferverklaring voor en

krijgt het slachtoffer gelegenheid aanvullende opmerkingen te maken, dan wel draagt het slachtoffer zelf het stuk voor.¹⁰¹

In Middelburg en Den Haag tenslotte gaat men ervan uit dat de schriftelijke slachtofferverklaring niet de basis vormt van het spreekrecht. Het is één van de twee: of men leest de schriftelijke slachtofferverklaring voor, of het slachtoffer legt een verklaring af ter zitting. De rechtbank Assen meldt bovendien dat in zaken waar het slachtoffer wenst te spreken niet altijd een schriftelijke slachtofferverklaring is overlegd. In de regel hebben de slachtoffers dan zelf een verklaring opgesteld die men voorleest ter zitting.

Overigens melden rechters de schriftelijke slachtofferverklaring ook voor te houden indien het slachtoffer niet aanwezig is: *'Het belang van de openbaarheid noodzaakt daartoe, maar ook dat van de verdachte. Zodat deze geïnformeerd wordt over wat het feit teweeg heeft gebracht'*.

Tijdsduur van het spreken

Qua tijdsduur plant men circa tien tot vijftien minuten in, althans houdt daarmee rekening. Meestal neemt het spreken door het slachtoffer iets korter in beslag. Waar nodig wordt een slachtoffer op correcte wijze afgekapt, maar men geeft aan dat moeilijk te vinden. Zeker gelet op het feit dat men ruim de tijd neemt om aandacht te besteden aan de persoon van de verdachte.

Overigens wordt niet overal bij de roostering op voorhand rekening gehouden met het spreekrecht. Dat is bijvoorbeeld het geval bij de rechtbank Roermond; de praktijk heeft geleerd dat geen extra tijd hoeft te worden gereserveerd voor het spreekrecht. Daarentegen maakt de rechtbank Middelburg melding van mogelijk tijdsverloop doordat het spreken ter zitting door het slachtoffer mogelijk aanleiding geeft tot een (korte) schorsing van de zitting. In aansluiting hierop wijzen sommige rechters erop dat het gebruik maken van het spreekrecht op een politierechterzitting qua tijdsduur meer belasting oplevert dan op een zitting van de meervoudige kamer. Immers, wanneer men voor de zitting maar een kwartier plant en vijf minuten daarvan worden gebruikt voor het spreekrecht dreigt de geplande tijdsduur in de knel te komen.

Reikwijdte artikel 302 Sv

Over het algemeen ervaart men de acht jaar-grens, gehanteerd in artikel 302 Sv als juist: *'je moet ergens een grens trekken'*. Het spreekrecht en de schriftelijke slachtofferverklaring zijn nu eenmaal bedoeld voor feiten die enige impact hebben op het slachtoffer, ook op de langere termijn.

Ten aanzien van de in deze bepaling met name genoemde misdrijven wordt een enkele opmerking gemaakt. Zo zouden sommige rechters bij ernstige gevallen van oplichting vanwege de daaruit sprekende vernedering, wel voelen voor een mogelijkheid tot inbreng van een schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht. Ook artikel 5 WWV wordt genoemd als relevante categorie vanwege de vaak dramatische gevolgen voor het slachtoffer. Overigens staan sommige rechters in die gevallen, buiten de wet om, soms toe dat het slachtoffer spreekt: *'Zo'n verklaring kan deel uitmaken van het verwerkingsproces'*. Daarentegen geeft een enkele rechter aan niet gelukkig te zijn met de vermelding van belaging (artikel 285b Sr). Een andere rechter zou uitbreiding gerechtvaardigd vinden voor die gevallen waarin de impact van het misdrijf op het slachtoffer dat lijkt te rechtvaardigen. Soms krijgt deze rechter via de vordering benadeelde partij wel eens zaken onder ogen waaruit *'heel indrukwekkend blijkt hoe die mensen hebben geleden'*. Bijvoorbeeld de zaak waarin een geestelijk gehandicapt slachtoffer niet meer zelfstandig durfde te wonen nadat was ingebroken.

¹⁰¹ Opgemerkt wordt dat het stuk zodoende geacht wordt te zijn voorgehouden ter zitting.

Tegelijkertijd wordt gewaarschuwd voor een bijstelling naar beneden: voorkomen moet worden dat de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht van toepassing worden op bagatelzaken. Bovendien vormt ook de casuïstiek van de strafzaak een belangrijk gegeven: het is nu eenmaal niet te voorspellen hoe een slachtoffer reageert op een overkomen misdrijf. Bovendien: ook bedreigingen (artikel 285 Sr) zijn er in alle soorten en maten.

10.2.4 Waardering

Inhoud schriftelijke slachtofferverklaring

Gevraagd naar de waardering voor de schriftelijke slachtofferverklaringen wordt positief gereageerd. Er wordt blijk gegeven van waardering voor het werk van de rapporteurs en de wijze waarop zij op heldere wijze verslag weten te leggen van de emoties van het slachtoffer. *‘Goed, geen enkel punt van kritiek’, ‘Voortreffelijk, echt goed door zijn bondigheid’ en ‘Nuttige stukken’*, merken rechters op.

Wel zou hier en daar gelet kunnen worden op irrelevante uitwijdingen en soms op ambtelijk taalgebruik. Tevens wordt er op gelet dat de verklaringen zich beperken tot de gevolgen van het ten laste gelegde feit voor het slachtoffer. Met name de informatie betreffende de schade voor het slachtoffer op langere termijn geeft meerwaarde aan de schriftelijke slachtofferverklaring.

Een enkele rechter geeft aan dat de schriftelijke slachtofferverklaringen soms wat verder gaan dan het enkel benoemen van de gevolgen, maar in dat geval geeft de zaak daartoe in de regel aanleiding. De verklaring bevat dan een beeld van de voorafgaande periode waartegen de gevolgen begrepen moeten worden, bijvoorbeeld in het geval van huiselijk geweld.

Invloed op het oordeel van de rechter?

De schriftelijke slachtofferverklaring vormt een door de rechter ter zitting voor te houden stuk en maakt derhalve deel uit van de stukken waarop de rechter zijn oordeelsvorming baseert. Datzelfde geldt voor het spreken ter zitting door het slachtoffer. De rechter beslist immers aan de hand van hetgeen bij het onderzoek ter zitting naar voren is gekomen.¹⁰² Beïnvloeding van de rechterlijke besluitvorming door inbreng van het slachtoffer is derhalve in overeenstemming met de wettelijke uitgangspunten. Maar voegt de schriftelijke slachtofferverklaring ook daadwerkelijk iets toe aan het oordeel van de rechter?

De vraaggesprekken leren dat geen eenduidig antwoord is te formuleren op deze vraag. Enerzijds menen sommige rechters op grond van hun ervaring ook zonder schriftelijke slachtofferverklaring voldoende inzicht te hebben in de gevolgen van het misdrijf voor een slachtoffer. Ook voor de invoering van de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht vormden de gevolgen voor het slachtoffer een relevante factor binnen de besluitvorming.

Anderen bestrijden deze ambtshalve inschatting: je kunt als rechter nimmer zeggen wat de gevolgen zijn voor het slachtoffer. Daar is *‘geen modelletje voor’*. Immers, ieder slachtoffer en iedere verdachte zijn uniek, evenals de omstandigheden van de strafzaak. Althans voor de categorie strafzaken waarop het spreekrecht en de schriftelijke slachtofferverklaring van toepassing zijn. Juist in dat soort zaken is het zoeken naar een *‘straf op maat’*. Het *‘is niet altijd zo als je als rechter denkt dat het slachtoffer het beleeft’*, juist daarom kan het spreken een *‘extra impuls vormen, een redengevende omstandigheid’*. Zoals bijvoorbeeld in de zaak waarin uit de schriftelijke slachtofferverklaring al wel de gevolgen bleken van een voortdurende bedreiging van het slachtoffer door de verdachte (artikel 285 Sr), maar deze via het spreekrecht kracht werden bijgezet. De noodkreet van het slachtoffer ter zitting om de verdachte *‘uit diens straat te houden’*, gaf de rechter aanleiding om de verdachte onder andere een straatver-

¹⁰² Vellinga, 2006, p. 25; HR 14 februari 2006, NJB 2006, nr. 552.

bod op te leggen. Daartoe zou hij op grond van de schriftelijke slachtofferverklaring niet zijn gekomen. Deze rechters geven aan dat het spreken zodoende hun beslissing inzake de strafoplegging (mede) legitimeert.

Een enkeling wijst er uitdrukkelijk op te waken tegen beïnvloeding ten nadele van de verdachte: *'Het beeld dat je hebt op grond van de dagvaarding wordt niet naar beneden getrokken door de schriftelijke slachtofferverklaring'*. De grondslag van de schriftelijke slachtofferverklaring ligt in de wens van het slachtoffer de rechter te informeren over die beleving. Dat hoeft niet ten nadele van de verdachte te werken. Het kan ook zo zijn dat de gevolgen minder ernstig zijn dan gedacht, wat ten voordele weegt voor de verdachte. Dat laat onverlet dat de verdachte steeds wordt aangesproken op die gevolgen, in die confrontatie ligt de waarde van de schriftelijke slachtofferverklaring naar de verdachte toe.

Sommigen tonen ook een wat kritischer houding jegens de schriftelijke slachtofferverklaring: je kunt de inhoud ervan immers niet toetsen op betrouwbaarheid. Als rechter heb je soms het gevoel dat hetgeen het slachtoffer verklaart in de schriftelijke slachtofferverklaring niet helemaal correct is. Dat kan aanleiding geven om voorzichtig te zijn met de waardering van deze informatie en deze niet op te nemen in het vonnis. Aangegeven wordt dat de inrichting van de strafmotivering ook een kwestie van (persoonlijke) stijl is.

Alle rechters geven aan dat overdracht van informatie via spreken ter zitting indringender is dan wanneer het gaat om schriftelijke informatie in de vorm van een schriftelijke slachtofferverklaring. Men heeft waardering voor de schriftelijke slachtofferverklaring, maar het spreken heeft *'zeker toegevoegde waarde'*. Al met al lijkt de invloed van de schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht op de besluitvorming van de rechter marginaal te zijn. Voor zover daarvan sprake is beperkt deze zich tot de marges van de straftoemeting, beter: tot het zoeken naar een straf op maat dan wel het gebruiken van de verklaring als redengevende factor bij de strafmotivering in het vonnis.

Mogelijke invloed op de bewijsbeslissing wordt stellig ontkend. Slechts één rechter geeft aan niet uit te sluiten dat het spreken wellicht een minieme rol kan spelen bij de rechterlijke overtuiging. Hier waakt de rechter voor te vergaande beïnvloeding: *'Ik wil wel beïnvloed worden door het slachtoffer, maar voor een klein percentage'*.¹⁰³

De schriftelijke slachtofferverklaring en het spreken: van een andere orde

Wel geeft een enkele rechter aan dat het voor hen zelf niet uitmaakt, het verschil in impact betreft met name de verdachte.

In het algemeen vindt men echter dat het spreekrecht van een andere orde is dan de schriftelijke slachtofferverklaring, waarbij geldt dat beide complementair zijn. De schriftelijke slachtofferverklaring filtert de emotie enigszins en vormt als zodanig geen volwaardig alternatief voor het spreken: *'Als wij het voorlezen krijgen die emoties niet die accenten die het wel zou krijgen als het slachtoffer spreekt'*.

Daarmee is niet gezegd dat de inhoudelijke informatie verschilt. Maar *'toch, als je die mensen erbij gezien hebt (...) komt het beter binnen bij je (...) het opent je toch de ogen als rech-*

¹⁰³ Vellinga 2006, p. 29; Vellinga wijst er terecht op dat het ontbreken van het ondervragingsrecht naar aanleiding van de schriftelijke slachtofferverklaring met zich meebrengt dat deze niet kan dienen voor het bewijs. Vellinga sluit gebruik voor het bewijs evenwel niet volledig uit. In samenhang met een ander wettig bewijsmiddel kan de schriftelijke slachtofferverklaring eventueel als 'ander geschrift' in de zin van art. 344 lid 1 sub 5 Sv worden gebruikt voor het bewijs. Zo'n gebruik lijkt, gelet op het vermelde ontbreken van het ondervragingsrecht, evenwel onwenselijk.

ter'. De rechter dreigt immers toch wat te verharden, door het leed een gezicht te geven wordt het anders en word je als rechter *'met de neus gedrukt op wat het voor het slachtoffer betekent'*.

Sommige rechters zijn uitgesproken positief over het spreekrecht, de zitting is evenwichtiger geworden nu beide kanten mogelijkheid hebben tot inbreng. Het is dan ook *'beslist geen verloren tijd'*, maar vormt *'een waardevolle aanvulling'* op de schriftelijke slachtofferverklaring. Die laatste is *'niet altijd voldoende'*. De voorstanders van het spreekrecht zijn van mening dat het slachtoffer in beginsel steeds gelegenheid moet worden geboden te spreken ter zitting, ook als daar geen schriftelijke slachtofferverklaring aan ten grondslag ligt.¹⁰⁴ Niet alleen voor het slachtoffer zelf, maar ook vanwege het inzicht in de maatschappelijke gevolgen voor de rechter dat ligt besloten in het spreken. En als laatste, maar niet als minste: de confrontatie voor de verdachte met hetgeen het ten laste gelegde feit heeft aangericht.

Maar er zijn ook kritische geluiden te beluisteren. Zo geeft een van de rechters aan te willen waken voor de indruk dat het spreken of de schriftelijke slachtofferverklaring van invloed zou zijn op de besluitvorming van de rechter. Voorts wordt ook als negatief effect genoemd dat men als rechter soms het gevoel krijgt bij een *'verlate rouwdienst'* aanwezig te zijn of dat in het spreken ter zitting een verkapte bedreiging richting de verdachte ligt besloten.

Enkele rechters noemen ook de mogelijkheid om via het spreekrecht een indruk te krijgen van de betrouwbaarheid van het slachtoffer. Deze opmerking lijkt echter meer betrekking te hebben op de vordering benadeelde partij, waarbij de rechter soms voor zichzelf *'grote vragen'* heeft bij de door het slachtoffer opgevoerde schade. Een andere rechter relateert de mogelijke onbetrouwbaarheid dan ook. Immers, *'inschatten van de gevolgen is werk dat je dagelijks doet, je bent dusdanig ervaren dat je wel weet of een verklaring betrouwbaar is of niet'*.

Voorbereiding vereist

De meerderheid van de rechters benadrukt dat het spreekrecht voorbereiding behoeft. Alleen dan draagt het bij aan een efficiënte rechtsgang en voorkomt het secundaire victimisatie voor het slachtoffer. Juist in zware strafzaken maakt het op beheerste wijze afleggen van een verklaring door het slachtoffer, in dat geval meestal een nabestaande, grote indruk: *'Daar heb je als rechter wat aan!'*, *'Dat weeg je mee'*.

Daarentegen kan een onvoorbereid spreken weliswaar dienstig zijn voor de leedverwerking van het slachtoffer, maar biedt het de rechter geen, althans minder handvatten. Een rechter schetst een zaak waarin een nabestaande van een vermoorde vrouw drie kwartier aan het woord was. De rechtbank heeft dat laten gaan *'puur uit respect'* voor de nabestaande en de familie die zij representeerde. Het was echter *'een breedsprakig verhaal'*, dat geen handvatten bood aan de rechter. Er kwamen allerlei zaken in aan de orde die niet in een schriftelijke slachtofferverklaring horen. Met een goede voorbereiding kan dit worden voorkomen en bereikt het slachtoffer dat de rechter diens informatie kan betrekken bij de besluitvorming.

Het argument dat de schriftelijke slachtofferverklaring de regie ter zitting ten goede komt wordt slechts door twee rechters genoemd. Rechters beschikken, als bovenbeschreven, over voldoende andere mogelijkheden om de regie ter zitting te behouden in geval gebruik wordt gemaakt van het spreekrecht. Bovendien zijn de sprekers in de regel voldoende voorbereid, meestal lezen ze een door hen vooraf opgestelde verklaring voor.

¹⁰⁴ Feitelijk geldt de schriftelijke slachtofferverklaring niet als voorwaarde voor het spreekrecht, de wet vereist enkel een voorafgaand verzoek daartoe aan de officier van justitie. Deze respondent refereert echter aan het gevoerde beleid om het spreekrecht te doen voorafgaan door een schriftelijke slachtofferverklaring en het spreken ter zitting daarop een aanvulling te doen zijn.

De aanvankelijke bezwaren tegen het spreekrecht, in de zin van een emotionalisering van de zitting en onevenredig tijdsbeslag, blijken via een goede voorbereiding te kunnen worden weggenomen. *‘Het is inderdaad emotioneel, maar niet te emotioneel’*. Daarbij is het wel aan de rechter om het slachtoffer op diens gemak te stellen, het spreekrecht moet niet tot gevolg hebben dat de zitting rommelig verloopt. In dat verband wordt door enkele rechters ook het belang van een officier-slachtoffergesprek benadrukt. Een goede voorbereiding voorkomt dat de rechter het slachtoffer tijdens de uitoefening van diens spreekrecht moet corrigeren. Maar als gezegd, de rechter kan zich over het algemeen *‘goed inleven in de zaak’*. Overigens wordt door sommige rechters benadrukt dat men op voorhand geen principiële bezwaren koesterde tegen het spreekrecht, maar dat de kanttekeningen enkel gericht waren op het behoud van een efficiënt verloop van de zitting.

In relatie tot het openbaar ministerie respectievelijk de verdediging

De officier van justitie zal in diens requisitoir meestal aandacht besteden aan de schriftelijke slachtofferverklaring of aan het spreken ter zitting. De mate van aandacht kan verschillen. Eén van de rechters benadrukt dat naar aanleiding van de schriftelijke slachtofferverklaring geen vragen mogen worden gesteld aan het slachtoffer, noch door de rechter, noch door de officier en evenmin door de verdediging. Het is *‘echt eenrichtingsverkeer van het slachtoffer naar de rechtbank toe’*. Een andere rechter benadrukt dat de behandelend rechter een en ander dient te benadrukken door er ter zitting op te wijzen dat het *‘sprekende slachtoffer geen technische positie inneemt in het proces’*.

De reacties van de verdediging blijven veelal beperkt tot een enkele opmerking in het pleidooi. Soms laat de raadvrouw/man zien begrip te hebben voor de ervaring van het slachtoffer, maar benadrukt dan wel dat dit de positie van de verdachte onverlet laat. Het lijkt dan ook moeilijk om de schriftelijke slachtofferverklaring aan te tasten vanuit de positie van de verdediging. Zo de raadsman of vrouw daartoe een poging onderneemt lijkt dit niet per definitie op onbegrip te stuiten bij de rechter, de raadsman/vrouw is er nu eenmaal voor de verdachte.

10.2.5 Resterende kwesties

Eén spreekgerechtigde

Tenslotte is ook de rechters gevraagd of zij de wettelijke beperking van het spreekrecht tot één spreekgerechtigde juist vonden. De meerderheid stelde er geen moeite mee te hebben om indien geïndiceerd meer personen te laten spreken ter zitting; je moet een beetje praktisch zijn. De rechter moet er *‘geen Poolse landdag van maken’*, maar het doel van het spreekrecht is tenslotte de rechter duidelijk te maken wat de gevolgen van het misdrijf zijn voor het slachtoffer. Als dat meer dan één spreker vergt hoeft dat geen probleem te zijn. Je moet *‘niet bekibbelen’*, zeker niet waar het gaat om kapitale delicten en ook de andere spreker afkomstig is uit de directe kring. Waar nodig moet je als rechter *‘voorzichtig afkappen’*, maar met een goede instructie door de rechter voorafgaand aan het spreken doet dit zich niet snel voor.

Men kan echter ook een andere opvatting zijn toegedaan. Zo stellen sommige rechters dat zij houden aan de wettelijke beperking van één spreekgerechtigde per zaak. Een van de rechters meent zelfs dat een andere opstelling aanleiding kan geven tot wraking door de verdediging; een zodanige verruiming geeft blijk van sympathie voor het slachtoffer die in strijd is met de voorgeschreven neutraliteit.

Minderjarige verdachte

Ook bij minderjarige verdachten kan het spreekrecht gewoon worden uitgeoefend, zo stellen de rechters. Het slachtoffer wordt dan gewoon bijzondere toegang verleend. Hij mag zodoende aanwezig zijn bij de behandeling van het hem of haar regarderende feit en – na te zijn weggestuurd in verband met de behandeling van de persoonlijke omstandigheden – weer binnenkomen voor de behandeling van de vordering benadeelde partij. Althans, mits het openbaar ministerie en de verdediging daartegen geen bezwaar hebben. Zo kan hem of haar in zaken die achter gesloten deuren worden behandeld *‘het maximum worden geboden die het slachtoffer kan meemaken’*.

Registratie spreekrecht: een taak voor de rechterlijke macht?

Naar aanleiding van de bevinding dat het gebruik van het spreekrecht in de praktijk niet wordt geregistreerd wordt de vraag voorgelegd of men hier een taak voor de rechterlijke macht ziet weggelegd. Ook hier lopen de meningen uiteen. De meeste rechters zijn van mening dat dit mogelijk moet zijn, bijvoorbeeld via een aantekening in COMPAS door de secretaris.

Anderen kaatsen de bal terug: het openbaar ministerie is volgens hen de aangewezen instantie een dergelijke registratie te voeren. Immers, het openbaar ministerie treedt op als vertegenwoordiger van het algemene belang, waaronder te begrijpen dat van het slachtoffer. Vanuit die optiek is het logisch de registratie van het spreekrecht in handen te leggen van het openbaar ministerie.

10.3 Berichten uit de strafrechtsadvocatuur

Als opgemerkt betreft het hier berichten van zes raadslieden die kantoor houden in de arrondissementen Alkmaar, Den Haag, Middelburg, Roermond en Utrecht. Vooraf moet worden opgemerkt dat de ervaringen van de raadslieden met het spreekrecht en/of de schriftelijke slachtofferverklaring beperkt zijn. Men heeft geen enkele ervaring met het spreekrecht ter zitting, en ook de ervaring met de schriftelijke slachtofferverklaring is (zeer) beperkt.

Bericht uit Alkmaar

Deze raadsman toont zich geen voorstander van het spreekrecht, noch de schriftelijke slachtofferverklaring.¹⁰⁵ Hij meent dat het principieel onjuist is om iemand als slachtoffer aan te duiden alvorens de rechter over de schuldvraag heeft geoordeeld.

Berichten uit Den Haag

De ervaring van beide raadvrouwen leert dat in de regel een afschrift van de schriftelijke slachtofferverklaring wordt verstrekt aan de verdediging, maar dat deze niet altijd gevoegd is bij de stukken.¹⁰⁶ Indien een schriftelijke slachtofferverklaring is aangeboden, maar het slachtoffer daar geen gebruik van heeft gemaakt, blijkt dat niet uit het dossier. Wel werd één van de beide raadvrouwen tevoren op de hoogte gebracht van het feit dat de voorzitter de schriftelijke slachtofferverklaring ter zitting zou voorlezen.

Of gebruik wordt gemaakt van het spreekrecht blijkt volgens beide raadvrouwen niet uit de dagvaarding. Als mogelijke verklaring wordt gegeven dat in zware strafzaken altijd eerst een pro forma-zitting wordt gehouden, ter afstemming van de regie door de rechter. Van een volledig dossier is op dat moment nog geen sprake, derhalve zal ook geen schriftelijke slachtof-

¹⁰⁵ Wegens omstandigheden kon de betreffende raadsman niet uitgebreid reageren op de enquête.

¹⁰⁶ Opgemerkt kan worden dat het invoegen van zo'n afschrift wel is vereist. Hier is derhalve sprake van een wettelijke omissie, aldus: Fernhout & Spronken, 2005, p. 151 en Vellinga, 2006, p. 26.

ferverklaring in het dossier zijn gevoegd. In vervolg op de aangehouden zitting wordt volstaan met een oproeping van de verdachte, daarop wordt uit de aard geen melding gemaakt van een eventuele oproeping van het slachtoffer met het oog op het uit te oefenen spreekrecht.

Het moment van behandeling hangt geheel af van het verloop van de zitting en de voorzitter. Eén raadvrouw geeft aan dat de behandeling van de schriftelijke slachtofferverklaring plaatsvindt tijdens of vlak na de behandeling van de feiten; de andere geeft het moment vlak voor het requisitoir aan als moment van behandeling. Voor beiden geldt dit als een juist moment; men heeft geen uitgesproken voorkeursmoment voor de behandeling van de schriftelijke slachtofferverklaring.

Opgemerkt wordt dat het niet gebruikelijk is om het slachtoffer over de schriftelijke slachtofferverklaring te ondervragen. De behandeling van de schriftelijke slachtofferverklaring mengt zich niet met de feiten.¹⁰⁷

Over de vraag of de schriftelijke slachtofferverklaring een rol speelt in de bewijsbeslissing lijken de meningen van beide raadvrouwen iets uiteen te lopen. Een van hen stelt dat dit niet het geval is, maar wijst er wel op dat er ‘vervelende momenten’ kunnen ontstaan wanneer een ontkennende verdachte, die in de ogen van het slachtoffer schuldig is, bezwaar maakt tegen de inhoud van de schriftelijke slachtofferverklaring. De andere raadvrouw wijst erop dat de schriftelijke slachtofferverklaring een zeker effect lijkt te hebben op de rechter, in die zin dat deze sterker lijkt te reageren op het leed dat het slachtoffer zou zijn toegebracht. Dat brengt naar het oordeel van deze raadvrouw het belang van een objectieve afweging van de verzamelde belangen – die van de verdachte, de samenleving en het slachtoffer – in gevaar.

Toch hebben beide raadvrouwen er geen behoefte aan op de verklaring te reageren: het is een stuk geschreven door een slachtoffer. Het is aan de officier om daar aandacht aan te besteden, in het pleidooi wordt er amper aandacht aan besteed.

Bericht uit Middelburg

Aangegeven wordt dat de informatieverstrekking inzake de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht tijdig en voldoende is. Een afschrift van de schriftelijke slachtofferverklaring zit in de regel in het dossier dat ter beschikking wordt gesteld aan de verdediging.

Wat betreft het spreekrecht geldt dat dit soms staat aangegeven op de dagvaarding, andermaal bevindt zich een afschrift van de oproeping van het slachtoffer in het dossier. Echter ook uit hoofde van de schriftelijke slachtofferverklaring is veelal bekend of het slachtoffer wenst te spreken of niet.

Het moment van behandelen ligt naar de ervaring van deze raadvrouw na de behandeling van de vordering benadeelde partij, hetgeen als het juiste moment wordt ervaren. Het is immers geen getuigenverklaring en hoort als zodanig niet te worden behandeld bij de feiten. Behandeling geschiedt eerst door de voorzitter, waarna ook de officier van justitie in het requisitoir er aandacht aan besteedt. Voorts wordt de verdediging in de gelegenheid gesteld zich daarover uit te laten.

¹⁰⁷ Vellinga, 2006, p. 26-27 resp. 31. Vellinga wijst er op dat de wet niet heeft voorzien in het stellen van vragen naar aanleiding van de schriftelijke slachtofferverklaring; hetgeen iets anders is dan het uitoefenen van het ondervragingsrecht betreffende de getuige. Uit het gegeven dat de schriftelijke slachtofferverklaring respectievelijk het spreekrecht kan worden meegewogen bij de rechterlijke besluitvorming vloeit volgens Vellinga voort dat de rechter desgewenst vragen moet kunnen stellen. Via dat (indirecte) spoor kunnen ook de verdediging en het openbaar ministerie ten deze vragen stellen. Eender ook: Fernhout & Spronken, 2005, p. 155.

Hoewel zij nog nooit een slachtoffer heeft ondervraagd naar aanleiding van een schriftelijke slachtofferverklaring geeft de raadvrouw aan niet uitgesloten te achten dat een zekere vermenging ontstaat tussen de feiten en hetgeen vermeld in de schriftelijke slachtofferverklaring: de rechter kan zich immers niet van de inhoud van dit laatste afsluiten.

Bericht uit Roermond

Deze raadvrouw bericht (nog) geen enkele ervaring te hebben met de schriftelijke slachtofferverklaring. Noch in de stukken, noch ter zitting heeft zij te maken gehad met een schriftelijke slachtofferverklaring of het spreekrecht; haar ervaring beperkt zich tot het slachtoffer in diens positie als benadeelde partij. Wel treft zij in de haar ter beschikking gestelde stukken regelmatig een afschrift aan van de slachtofferbrief die het parket aan het slachtoffer heeft gezonden inzake de schriftelijke slachtofferverklaring.

Wat betreft het tijdstip van behandeling preferereert zij het moment direct na de behandeling van de feiten, zodat de verdediging onmiddellijk kan reageren.

Bericht uit Utrecht

De ervaring leert dat een afschrift van de schriftelijke slachtofferverklaring is gevoegd in het dossier voor de verdediging, aldus de raadsman. Of gebruik zal worden gemaakt van het spreekrecht is niet af te leiden uit de dagvaarding. Evenmin heeft deze raadsman een oproeping aangetroffen betreffende het spreekrecht. De verstrekte informatie volstaat vanuit verdedigingsperspectief. Wat betreft de tijdigheid geldt dat de raadsman enkel melding doet van de aanwezigheid van een schriftelijke slachtofferverklaring aan de cliënt, het verandert immers niets.

Deze raadsman geeft duidelijk aan dat de schriftelijke slachtofferverklaring vanuit verdedigingsperspectief geen ingang biedt voor enige actie. Aandachtspunten vanuit de verdediging worden dan ook niet gesignaleerd. De verdachte en diens raadsman hebben ten deze een passieve rol: *'je kunt er niets mee, behalve wellicht nog meer dan anders spijt betuigen'*. Een en ander is ook afhankelijk van de proceshouding van de verdachte.

Het moment waarop de schriftelijke slachtofferverklaring aan de orde wordt gesteld ligt na de behandeling van de feiten en voor het requisitoir, hetgeen als het juiste moment wordt ervaren.¹⁰⁸ Het is veelal de officier van justitie die de verklaring aan de orde stelt.

Ondervraging dienaangaande vindt niet plaats, dat zou enkel het geval kunnen zijn als de schriftelijke slachtofferverklaring aanleiding geeft tot nieuwe feiten. Indien dat niet het geval is wordt er binnen het pleidooi aandacht aan besteed. Overigens is het ondervragingsrecht in de regel al uitgeoefend bij de rechter-commissaris, in het kader van een getuigenverhoor.

Ook deze raadsman acht niet uitgesloten dat de schriftelijke slachtofferverklaring zich vermengt met de feiten. Echter, eerder nog zal dat het geval zijn bij het rechterlijke oordeel betreffende de strafmaat.

Dat laatste geeft deze raadsman aanleiding tot de opmerking dat hij vanuit optiek van de verdediging niet *'onverdeeld gelukkig'* is met het spreekrecht. Vanuit oogpunt van het slachtoffer is het weliswaar mooi dat men mag spreken ter zitting, maar vanuit de door de verdediging gewenste zakelijke benadering van de feiten geeft het aanleiding tot *'vertroebeling'*. Immers, onbewust wordt een rechter er toch door beïnvloed, wat kan leiden tot zwaardere straffen ingegeven door medelijden met het slachtoffer.

¹⁰⁸ Eender: Vellinga, 2006, p. 26.

10.4 Samenvattend

Een beknopte inventarisatie van de ervaringen van rechters en raadslieden leert dat de laatste groep van mening is dat de verdediging een passieve rol is toebedeeld in relatie tot de schriftelijke slachtofferverklaring. Niet uitgesloten wordt dat het rechterlijke oordeel inzake de strafmaat daardoor wordt beïnvloed, maar daartegen kan de verdediging maar weinig verweer voeren. Vragen stellen naar aanleiding van de schriftelijke slachtofferverklaring vindt in de regel niet plaats.

Voor de rechters ligt het anders, zij zijn degenen voor wie de schriftelijke slachtofferverklaring is geschreven. Inhoudelijk valt de schriftelijke slachtofferverklaring onverdeelde waardeering ten deel: de rechter wordt in kort bestek helder geïnformeerd. Een enkele maal bevat de verklaring informatie die niet beperkt is tot de gevolgen, maar meestal vloeit dat voort uit de aard van het ten laste gelegde feit.

Wél zouden enkele rechters graag zien dat men eerder over het stuk zou kunnen beschikken, dat zou de zittingsvoorbereiding ten goede komen. De problemen zijn echter beperkt, de rechter is nu eenmaal gewend snel stukken tot zich te nemen. Al met al komen uit de vraaggesprekken geen problemen van enige importantie betreffende de schriftelijke slachtofferverklaring naar voren.

Ook ten aanzien van het spreekrecht lijkt dit niet het geval te zijn. Slechts een enkele rechter maakt melding van een uit de hand gelopen spreken door het slachtoffer ter zitting. In de overige gevallen gaf de uitoefening van het spreekrecht geen aanleiding tot problemen. Dat was evenmin het geval waar het ging om een spontaan spreken door het slachtoffer, zonder voorafgaand verzoek aan de officier van justitie (artikel 336 Sv). Dat het spreken ter zitting probleemloos verloopt lijkt vooral te danken aan het feit dat de slachtoffers zich daar op enigerlei wijze op hebben voorbereid. De instructie door de rapporteur lijkt hier zijn vruchten af te werpen, evenals de voorafgaande voorbereiding via de schriftelijke slachtofferverklaring. Maar ook een voorbereiding in de vorm van een door het slachtoffer zelf opgestelde verklaring kan bijdragen aan een goed verloop van het spreekrecht.

Sommige rechtbanken hanteren als uitgangspunt dat het spreekrecht een toelichting vormt op de schriftelijke slachtofferverklaring, althans wanneer deze is opgesteld. Het stuk wordt voorgelezen door de rechter, waarna deze het slachtoffer vraagt of deze daar nog iets aan heeft toe te voegen. Elders laat men de keuze aan het slachtoffer: zelf de schriftelijke slachtofferverklaring voorlezen of een andere verklaring afleggen, dan wel de schriftelijke slachtofferverklaring voor te laten lezen door de rechter, met mogelijkheid van mondelinge toelichting.

Echter, ook waar een schriftelijke slachtofferverklaring ontbreekt, kan het spreken ter zitting zonder problemen verlopen. Van belang is dan wel dat het slachtoffer duidelijk geïnstrueerd wordt door de rechter en/of goed voorbereid is op het spreken ter zitting.

Zo'n voorbereiding is niet alleen van belang voor het slachtoffer zelf, maar ook voor de waardering die de rechter toekent aan het spreken ter zitting. Waar onvoorbereid spreken uit respect voor het slachtoffer wordt aangehoord, maar weinig handvatten lijkt te bieden voor de rechter, ligt dat anders voor een voorbereid spreken. Daar kan de rechter wat mee.

De mate waarin en wijze waarop het spreken meeweegt binnen de rechterlijke besluitvorming is moeilijk vast te stellen. Duidelijk is wel dat de directe confrontatie met het slachtoffer en de door hem of haar afgelegde verklaring een zekere indruk maakt op de rechter. Zijnde informatie verkregen op het onderzoek ter terechtzitting, staat niets er aan in de weg deze in-

formatie te betrekken in de besluitvorming. Sommige rechters geven aan deze informatie mee te nemen binnen de bandbreedte van de straftoemeting. Eén rechter geeft aan te waken voor beïnvloeding ten nadele van de verdachte. Een ander laat doorschemeren dat ook beïnvloeding in de sfeer van de overtuiging niet uitgesloten kan worden geacht; de anderen ontkennen dat beslist.

Terugkijkend op de ontwikkelingen geven deze rechters de indruk hun oorspronkelijke bezwaren tegen het spreekrecht, die overigens niet hoeven te duiden op principiële weerstand, te hebben bijgesteld. De gevreesde emotionele taferelen ter zitting zijn uitgebleven, evenmin is sprake van een onevenredige belasting van de zittingscapaciteit. Een goede voorbereiding via een schriftelijke slachtofferverklaring en/of mondelinge voorbereiding door de rapporteur draagt hieraan zeker bij.

Duidelijk is wel dat deze rechters de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht primair zien als voorziening voor het slachtoffer. Dat betekent niet dat de informatieve functie niet wordt gewaardeerd. Echter, uit ervaring weet de rechter die in de regel goed in te schatten. Dat laat onverlet dat het spreken door het slachtoffer ook hier een toegevoegde waarde kan hebben, en wel op tweeërlei wijze.

Ten eerste maakt een goed voorbereid verhaal waarin het slachtoffer op waardige wijze verhaalt over de gevolgen die het ten laste gelegde feit voor hem of haar heeft gehad indruk, en niet alleen op de rechter. Ook de verdachte wordt zodoende indringend geconfronteerd met de gevolgen van hetgeen waarvan hij wordt beschuldigd. Hier geldt dat het spreekrecht van een andere orde is dan de schriftelijke slachtofferverklaring, aldus de rechters.

Ten tweede kan zo'n ter zitting afgelegde verklaring in de ogen van sommige rechters een bevestiging bieden voor het oordeel van de rechter. De maatschappelijke gevolgen worden geconcretiseerd voor de rechter en dragen bij aan de legitimiteit van de strafoplegging.

Hoofdstuk 11

Conclusies

11.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden antwoorden geformuleerd op de onderzoeksvragen. Bezien wordt of er discrepanties zijn tussen beleid en uitvoering en welke verklaringen daarvoor kunnen worden gegeven. Waar mogelijk worden aanzetten tot discussie gegeven.

Doel van het onderzoek was inzicht te krijgen in de wijze waarop de samenwerkende organisaties de schriftelijke slachtofferverklaring hebben geïmplementeerd. Via het bestuderen van beleidsdocumenten en het houden van vraaggesprekken met sleutelfiguren werkzaam op de parketten en bij Slachtofferhulp Nederland is een beeld opgebouwd van de uitvoeringspraktijk betreffende de schriftelijke slachtofferverklaringen. Deze schets is aangevuld met interviews met enkele rechters en een beperkte schriftelijke enquête onder de advocatuur.

Het onderzoek is verricht in de arrondissementen: Assen, Alkmaar, Den Haag, Middelburg, Roermond en Utrecht. Derhalve beperken de onderzoeksbevindingen zich tot de uitvoeringspraktijk in eerste aanleg op zes parketten met bijbehorende regio's Slachtofferhulp Nederland. Dit brengt met zich mee dat de uitkomsten niet veralgemeeniseerd mogen worden. Desalniettemin biedt deze procesevaluatie een duidelijk beeld van de uitvoeringspraktijken betreffende de schriftelijke slachtofferverklaring, en in samenhang daarmee het spreekrecht. Geconstateerd wordt dat sprake is van onderlinge verschillen in de uitvoering door de parketten, maar ook van overeenkomsten. Ook waar wordt afgeweken van het vanuit centraal niveau voorgeschreven kader.

Al aangegeven is dat het onderzoek mede betrekking heeft op het spreekrecht. Hoewel het primaire doel was een procesevaluatie uit te voeren naar de implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring was van meet af aan duidelijk dat ook het spreekrecht in het onderzoek betrokken diende te worden. Reden daarvoor is het organisatorische verband tussen beide voorzieningen, tot uitdrukking komende in het gekozen beleidsuitgangspunt dat het spreekrecht bij voorkeur schriftelijk voorbereid dient te worden, evenals dat de schriftelijke slachtofferverklaring een volwaardig alternatief kan bieden aan hen die geen gebruik willen maken van het spreekrecht.

Tenslotte is het van belang er op te wijzen dat in het onderzoek geen kostenoverwegingen zijn betrokken. Deze vallen buiten het bestek van deze studie en zijn derhalve niet meegenomen bij het formuleren van de aanbevelingen.

In het onderstaande paragrafen worden in de volgorde als vermeld in hoofdstuk 1 de onderzoeksvragen beantwoord. Op enkele plekken wordt buiten de onderzoeksvragen om aanvullende informatie gegeven. Het betreft hier informatie, en daaraan verbonden analyses, die tijdens het onderzoek naar voren kwam, maar die niet rechtstreeks onder de onderzoeksvragen valt. Omdat deze aanvullende informatie bijdraagt aan een beter begrip van de onderzochte problematiek is besloten deze op te nemen in het onderzoeksverslag. Dat gebeurt onder het kopje 'in samenhang bezien'.

11.2 Werkwijze openbaar ministerie

Hebben de onderzochte arrondissementsparketten beleid ontwikkeld ter implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring?

Alle onderzochte parketten hebben beleid ontwikkeld; vijf van de zes parketten hebben afspraken daartoe op schrift gesteld. De beleidsdocumenten variëren qua inhoud van stroomdiagrammen tot gedetailleerder procesbeschrijvingen. De betreffende beleidsdocumenten hebben veelal ook betrekking op het spreekrecht. Drie parketten hebben voorts externe ‘spelregels’ opgesteld bedoeld om slachtoffers te informeren die wel gebruik willen maken van het spreekrecht, maar dienaangaande niet zijn voorgelicht door Slachtofferhulp Nederland.

De parketten melden onvoldoende tijd en ondersteuning te hebben gekregen om de implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring goed voor te bereiden. Voor Roermond en Utrecht geldt dit in mindere mate omdat men daar ervaring had uit hoofde van deelname aan de experimenten met de schriftelijke slachtofferverklaring. Echter ook daar heeft de inbedding in de administratieve processen en het opstarten van de samenwerking met Slachtofferhulp Nederland inzake de schriftelijke slachtofferverklaring op korte termijn plaats moeten vinden.

Het gevoelde gebrek aan voorbereidingstijd en ondersteuning geldt nog sterker voor het kort na de landelijke invoering van de schriftelijke slachtofferverklaring geïntroduceerde spreekrecht. Met name dit laatste heeft voor complicaties gezorgd en heeft geleid tot haperingen in de uitvoering van de schriftelijke slachtofferverklaring respectievelijk het spreekrecht.

Ook Slachtofferhulp Nederland heeft op korte termijn invulling moeten geven aan haar taken betreffende de uitvoering van de schriftelijke slachtofferverklaring. Feitelijk is de werkwijze gehanteerd in de pilots overgenomen voor alle regio's. Rapporteurs werden geworven onder de reeds voor Slachtofferhulp Nederland werkzame vrijwilligers. Desalniettemin heeft de korte voorbereidingstijd er in sommige regio's toe geleid dat de samenwerking met het parket wat langzaam op gang kwam. Dat lijkt echter primair te wijten aan de implementatieproblemen ten parkette.

In samenhang bezien: (tekort aan) middelen

In samenhang met hetgeen bovenvermeld dient te worden opgemerkt dat alle parketten melding maken van het feit dat de uitvoering van de slachtofferzorg door het openbaar ministerie leidt tot toegenomen werkdruk. Tegelijkertijd blijven de middelen gelijk, of nemen deze zelfs af. Gevolg is een verschuiving van taken, waardoor andere werkzaamheden blijven liggen. De uitvoering van de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht krijgt daarbij voorrang boven andere taken, zoals de uitvoering van schadebemiddeling en overige werkzaamheden samenhangende met de uitvoering van de Wet Terwee. De verklaring daarvoor ligt in het feit dat de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht door de parketten als ‘maatwerk’ worden ervaren.¹⁰⁹ Anders dan bij schadevergoeding gaat het hier niet om het geld, maar om de persoon van het slachtoffer en diens bejegening door het parket hetgeen een zekere expertise van de medewerkers behoeft. Daarin schuilt echter een zeker risico voor personele kwetsbaarheid: tijdelijke afwezigheid of vertrek van ervaren slachtoffermedewerkers kan niet altijd adequaat worden opgevangen en kan zodoende problemen geven bij de uitvoering van de schriftelijke slachtofferverklaring. In samenhang hiermee dient er op te worden

¹⁰⁹ Andere taken die als maatwerk worden bestempeld betreffen zedenzaken en tbs-zaken. Daarentegen wordt de uitvoering van de Wet Terwee niet als maatwerk gekwalificeerd, taken dienaangaande maken deel uit van de algemene werkzaamheden te verrichten door parketmedewerkers.

gewezen dat de uitvoering van de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht op vijf van de zes parketten is toebedeeld aan een aparte afdeling, die ook als centraal slachtofferloket fungeert.

Ook wat Slachtofferhulp Nederland betreft leveren de middelen problemen op. Hier ligt het probleem echter niet in de omvang van de middelen; de geldende financieringsnorm (zeven uur per schriftelijke slachtofferverklaring) voldoet volgens de respondenten. Een en ander laat onverlet dat de rapporteurs melding maken van omliggende werkzaamheden die veel tijd kosten, maar niet onder de financieringsnorm vallen. Te denken valt aan slachtoffers die uiteindelijk afzien van een schriftelijke slachtofferverklaring, echter niet dan na meermalen contact te hebben gehad met de rapporteur.

Problematisch is echter wel het ontbreken van structurele financiering door het ministerie van Justitie, hetgeen aanleiding geeft tot personele kwetsbaarheid. Zo wisten de rapporteurs in het arrondissement Den Haag pas in december 2005 dat hun aanstelling in 2006 zou worden verlengd. Voorts kan worden vermeld dat de toename van het aantal schriftelijke slachtofferverklaringen op sommige plekken aanleiding heeft gegeven tot aanstelling van nieuwe rapporteurs.

Hoe verloopt het proces van aanbod en totstandkoming van de schriftelijke slachtofferverklaring op de onderzochte arrondissementsparketten?

Voor een gedetailleerde beschrijving per parket wordt verwezen naar hoofdstuk 4 tot en met 9. De uitgangspunten welke ten grondslag liggen aan de uitvoering door het openbaar ministerie in samenwerking met Slachtofferhulp Nederland staan uitgebreid beschreven in hoofdstuk 3.

Vijf van de zes parketten maken conform het door het College van Procureurs-generaal opgestelde kader onderscheid tussen de procedure betreffende preventief gehechten en niet-preventief gehechten. Het parket Assen hanteert een dergelijk onderscheid niet. Welke parketfunctionaris belast wordt met de taak het slachtoffer te informeren over de schriftelijke slachtofferverklaring verschilt per parket. Dat kan een slachtoffermedewerker van één van de teams zijn, maar ook een medewerker van een gespecialiseerde afdeling. Opgemerkt kan worden dat de Aanwijzing op dit punt geen nadere instructie geeft over de vraag welke (soort) medewerker deze taak zou moeten vervullen.

Ook de wijze waarop vervolg wordt gegeven aan een aanvraag voor een schriftelijke slachtofferverklaring verschilt. Op de meeste van de onderzochte parketten worden deze verzoeken echter via een centrale figuur, meestal de coördinator Slachtofferzorg, toegezonden aan de rapporteurs. Deze functionaris draagt er soms ook zorg voor dat de rapporteurs de beschikking krijgen over de benodigde stukken (relevante delen uit het proces-verbaal van aangifte en relevante delen van de tenlastelegging); soms worden deze stukken door een slachtoffermedewerker toegezonden aan de rapporteur. Vermeldenswaard is voorts dat twee parketten de verzoeken tot het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en daarmee samenhangende stukken centraal insturen aan Slachtofferhulp Nederland. Deze worden vervolgens via het regiokantoor verspreid over de rapporteurs. In vervolg hierop zenden de rapporteurs de schriftelijke slachtofferverklaring toe aan het regiokantoor, die deze doorstuurt aan de parketten.

Worden slachtoffers begeleid wat betreft hun keuze van de wijze waarop zij een inbreng tijdens de rechtszitting willen en kunnen hebben? Zo ja, door wie en op welke wijze? Zo nee, waarom niet?

In beginsel niet, de begeleiding door het parket gaat niet verder dan het verstrekken van eerste lijnsinformatie en het beantwoorden van algemene vragen. Dit laat onverlet dat de uitvoering van de schriftelijke slachtofferverklaring, en in samenhang daarmee van het spreekrecht als gezegd als ‘maatwerk’ wordt ervaren.

In een later stadium is er de mogelijkheid om via een gesprek met de officier van justitie als slachtoffer te worden geïnformeerd over de aard en inhoud van de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht. De keuze om een schriftelijke slachtofferverklaring op te laten stellen is dan echter al genomen door het slachtoffer. Soms wordt het gesprek met de officier van justitie gecombineerd met het gesprek ten behoeve van het opstellen van de schriftelijke slachtofferverklaring.

Nadere advisering en begeleiding betreffende de schriftelijke slachtofferverklaring, maar in het bijzonder betreffende het spreekrecht, ligt in handen van de rapporteurs. Deze begeleiden en adviseren de slachtoffers bij het nemen van (verdere) keuzes betreffende het gebruik van de schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht. Uitgangspunt daarbij is dat de behoefte en wensen van het slachtoffer voorop staan. Met die gedachte in het achterhoofd leggen de rapporteurs voorafgaand aan het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring uit wat het doel daarvan is. Ook ten aanzien van het spreekrecht verschaft de rapporteur duidelijke voorlichting over de aard en inhoud.

Is er aanvullend beleid ontwikkeld voor het geval slachtoffers buiten de bestaande procedures schriftelijke slachtofferverklaringen inbrengen?

Nee. In de praktijk worden onderhandse verklaringen van slachtoffers, bijvoorbeeld een aan de rechter en/of officier gerichte brief of een door de officier opgesteld verslag van een met het slachtoffer gevoerd gesprek, in het dossier gevoegd en ter zitting behandeld, dan wel wordt daar aandacht aan besteed door de officier in het requisitoir.

11.3 Aantallen schriftelijke slachtofferverklaringen

Hoeveel schriftelijke slachtofferverklaringen zijn in de onderzochte arrondissementen opgesteld en ingebracht ter zitting? En hoe worden deze resultaten geregistreerd?

In onderstaande tabel is een overzicht opgenomen ter zake van aanbod en gebruik van de schriftelijke slachtofferverklaring. Er zijn duidelijke verschillen in output: het ene parket heeft meer schriftelijke slachtofferverklaringen geregistreerd dan het andere. De gepresenteerde cijfers zijn echter niet eenduidig. Aanbod en gebruik komen immers tot stand onder wisselende omstandigheden. Lokale verschillen in uitvoering door de parketten, maar ook onafhankelijke variabelen als verschillen in criminaliteitscijfers en behoeftes van slachtoffers betreffende het gebruik van de schriftelijke slachtofferverklaring bepalen het aanbod en gebruik. Een enkele uitzondering daargelaten geeft het voorliggende onderzoek dan ook geen grond om de kwantitatieve verschillen te koppelen aan lokale uitvoeringspraktijken.

Tabel Aanbod en gebruik schriftelijke slachtofferverklaringen

Parket	aanbod ¹¹⁰	opgesteld	mvs ¹¹¹	Aantal inwoners per 1-1-2005	Aantal ssv per 1000 inwoners per 1-1-2005	Aantal ssv per geweldmisdrijven 2004	ervaring
Alkmaar	56	64 ¹¹²	3	663.634	0,10	0,01	nee
Assen	1.016	115	5	458.040	0,25	0,18	nee
Den Haag ¹¹³	1.849	305	37	1.451.899	0,21	0,16	nee
Middelburg	252	74	5	379.978	0,19	0,10	nee
Roermond	363	100	7	512.766	0,19	0,14	ja
Utrecht	563	128	5	1.171.291	0,10	0,15	ja

Wat betreft de registratie kan het volgende worden opgemerkt. Het openbaar ministerie voert geen systematische registratie betreffende het aanbod inzake de schriftelijke slachtofferverklaring. Hier en daar wordt handmatig een overzicht bijgehouden. Het aanbod schriftelijke slachtofferverklaringen is echter te achterhalen via de briefcodes opgenomen in COMPAS.

In samenhang bezien: gebrek aan ruimte in Osiris

Alle parketten merken op dat Osiris onvoldoende ruimte biedt om de slachtoffergegevens op een adequate wijze te kunnen registreren. Met name het drieregelige veld geboden voor de registratie van aanvullende informatie is te krap. Een vollediger registratie is echter wel van belang voor een goed verloop van de zitting. Bijvoorbeeld voor die gevallen waarin het slachtoffer heeft aangegeven te willen spreken en daartoe is opgeroepen, maar om een of andere reden daarvan afziet, dan wel meldt niet ter zitting aanwezig te kunnen zijn. Wanneer de aanwezigheid ter zitting vragen oproept zou de officier van justitie via raadpleging van Osiris direct antwoord kunnen geven op vragen dienaangaande, mits Osiris de ruimte daartoe biedt. Hoewel het openbaar ministerie al enige tijd bezig is een nieuw systeem te ontwikkelen – het Geïntegreerd Parket Systeem (GPS) – word betwijfeld of de daarin opgenomen ruimte om slachtoffergegevens te registreren voldoende zal zijn.¹¹⁴

¹¹⁰ Opgemerkt dient te worden dat de parketten vanuit het Parket-generaal geen streefcijfers zijn opgelegd. Dat zou overigens niet zinvol zijn gelet op het feit dat niet op voorhand is in te schatten hoeveel vervolgingen zullen worden ingesteld ter zake van misdrijven genoemd in artikel 302 Sv.

¹¹¹ Mvs staat voor: mondelinge voorbereiding spreekrecht.

¹¹² Het feit dat in de regio Noord-Holland Noord, regio Kennemerland – waartoe Alkmaar behoort – meer schriftelijke slachtofferverklaringen zijn opgesteld dan aangeboden door het parket is te verklaren uit het feit dat de rapporteurs ook zonder een daartoe strekkend aanbod vanuit het parket schriftelijke slachtofferverklaringen hebben opgesteld. Deze slachtoffers zijn door vrijwilligers van Slachtofferhulp Nederland aangemeld bij de rapporteurs.

¹¹³ Het arrondissement Den Haag omvat twee regio's Slachtofferhulp Nederland: Haaglanden en Hollands Midden. Uitgesplitst levert dat het volgende op:

Regio	aanbod	opgesteld	mvs	Aantal inwoners per 1-1-2005	Aantal ssv per 1000 inwoners per 1-1-2005	Aantal ssv per geweldmisdrijf 2004	ervaring
Haaglanden	niet gesplitst 1.849	203	24	984.442	0,20	0,17	Nee
Hollands Midden	niet gesplitst 1.849	102	13	467.457	0,21	0,15	Nee

¹¹⁴ Voor zover nu bekend zullen de wijzingen in het voorjaar van 2006 worden ingevoerd; op het moment van het schrijven van dit verslag (april 2006) is dat nog niet gebeurd. De aanbeveling om meer ruimte te creëren ten behoeve van de registratie van slachtoffergegevens is inmiddels wel overgebracht aan de projectgroep.

Hoeveel slachtoffers zien na het opstellen van de schriftelijke slachtofferverklaring af van het uitoefenen van het spreekrecht?

De rapporteurs melden dat een substantieel aantal slachtoffers na instructie afziet van het voornemen te spreken ter zitting; een nadere aanduiding over de aantallen kan niet worden gegeven. Overigens is het niet zo dat de rapporteurs aansturen op het afzien van het spreken; uitgangspunt voor hen is de wens van het slachtoffer en de noodzaak deze op adequate wijze voor te lichten over hetgeen het spreekrecht inhoudt. De voorlichting door de rapporteur leidt er echter veelal toe dat het slachtoffer het beeld over hetgeen het spreekrecht hem of haar biedt moet bijstellen, waardoor deze alsnog besluit af te zien van het spreekrecht. Of, en zo ja, in hoeverre het gesprek met de rapporteur mogelijk een kanaliserend effect heeft op de emoties van het slachtoffer en zodoende bijdraagt aan het afzien van het spreekrecht is op grond van de onderzoeksgegevens niet te zeggen. Vraaggesprekken met de rapporteurs wekken de indruk dat een dergelijk effect niet uitgesloten kan worden.

Er is ook een categorie slachtoffers die na voorlichting door de rapporteur vasthoudt aan de wens te spreken. Met het oog op mogelijke secundaire victimisatie adviseren de rapporteurs in dat geval tot het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring, als voorbereiding op het spreekrecht. Zo'n verklaring kan dienen als een leidraad voor het spreken, of – in het geval het slachtoffer ter zitting toch niet goed uit de woorden kan komen – als alternatief voor het spreken. Een enkele keer ziet het slachtoffer alsnog op het laatste moment op de zitting af van het spreekrecht.

In veel gevallen heeft het slachtoffer echter van meet af aan niet de intentie te spreken, melden de rapporteurs. De redenen om direct af te zien van het spreekrecht kunnen verschillen. Soms ziet het slachtoffer op tegen de confrontatie met de dader in de zittingszaal of ervaart men het spreken als een te grote inbreuk op de persoonlijke levenssfeer. Ook kan het zijn dat men het misdrijf achter zich heeft gelaten, of er niet aan herinnerd wil worden. Voor deze categorie slachtoffers is het voldoende dat de rechter via de schriftelijke slachtofferverklaring geïnformeerd raakt over de gevolgen die het delict voor hen heeft gehad.

Deze bevinding van de rapporteurs vindt bevestiging in het geringe gebruik van het spreekrecht, gemeld door de betrokken rechters. Hier moet wel een slag om de arm worden gehouden: het gebruik van het spreekrecht conform de wet, via een daartoe strekkend verzoek aan de officier van justitie (artikel 336 Sv) staat een spontaan spreken ter zitting immers niet in de weg. Of de rechter gelegenheid geeft tot zo'n onaangekondigd spreken is afhankelijk van diens taakopvatting. Ongeveer de helft van de betrokken rechters geeft aan regelmatig gelegenheid te bieden tot zo'n spontaan spreken ter zitting. In dat geval wordt het spreken wel voorafgegaan door een duidelijke instructie door de rechter omtrent de grenzen van het spreken.

Zijn er verschillen tussen de arrondissementen in de mate waarin slachtoffers een verklaring inbrengen? Zo ja, in hoeverre hangen deze verschillen samen met de wijze waarop de schriftelijke slachtofferverklaring op de onderzochte parketten is georganiseerd?

Verwezen wordt naar hetgeen bovenvermeld. Met uitzondering van het arrondissement Alkmaar zijn geen duidelijke redenen te geven voor de gevonden verschillen. Voor Alkmaar geldt dat de door het parket gemaakte selectie van zaken heeft geleid tot een verminderd aanbod en gebruik.

11.4 Werkwijze Slachtofferhulp Nederland

Is beleid ontwikkeld wat betreft de schriftelijke slachtofferverklaring? Zo ja, wat houdt dat beleid in de praktijk in?

Via deelname aan de werkgroep Implementatie Schriftelijke Slachtofferverklaring heeft Slachtofferhulp Nederland bijgedragen aan de Startnotitie Schriftelijke Slachtofferverklaring. Daarnaast zijn vanuit het Landelijk Bureau aanvullende beleidsstukken geschreven en trainingen/voorlichtingen georganiseerd voor de (aan te stellen) rapporteurs. Ook is een format schriftelijke slachtofferverklaring opgesteld. Voor een uitgebreidere beschrijving van het beleid wordt verwezen naar hoofdstuk 3, paragraaf 3.7.

Op welke wijze is de ondersteuning van slachtoffers bij het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring georganiseerd?

Indien slachtoffers aangeven dat op prijs te stellen worden zij begeleid door vrijwilligers van Slachtofferhulp Nederland. Deze vrijwilligers kunnen het slachtoffer de eerste informatie geven betreffende de schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht; ook zijn brochures daaromtrent opgesteld. Contact met de rapporteur is er in beginsel pas nadat het slachtoffer de keuze heeft gemaakt een schriftelijke slachtofferverklaring te willen laten opstellen en/of zich mondeling te willen laten voorbereiden op het spreekrecht.

Wanneer de rapporteur in contact treedt met het slachtoffer zal deze steeds uitleg geven over de aard en inhoud van beide voorzieningen, in het bijzonder over het spreekrecht, en het slachtoffer desgewenst adviseren over de te maken keuze. Het is namelijk voor slachtoffers niet altijd eenvoudig de consequenties van hun keuze te overzien. De ervaring leert dat slachtoffers op het antwoordformulier vaak alle opties aankruisen, zonder precies te weten waarvoor ze kiezen. Maar ook het omgekeerde komt wellicht voor: doordat men niet goed weet te kiezen wordt het antwoordformulier niet geretourneerd.

Wordt volgens een format gewerkt bij het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring? Zo nee, op welke wijze worden de verklaringen opgesteld? Zo ja, wat is de inhoud ervan?

De afspraak is dat de rapporteurs bij het opstellen van de schriftelijke slachtofferverklaring een format hanteren. De inhoud daarvan staat beschreven in hoofdstuk 3, voorts is in bijlage 6 een voorbeeld van zo'n format opgenomen.

In de regel wordt niet van dit format afgeweken. Een enkele maal wordt een vormvrije verklaring opgesteld door het slachtoffer, daarbij geholpen door de rapporteur. Doel is te voorkomen dat de verklaring als schriftelijke slachtofferverklaring wordt aangeduid en ter kennis komt van de verdachte.¹¹⁵ Het gaat hier echter om uitzonderingen.

Een andere categorie verklaringen die kan voorkomen, zijn door de officier ingevoegde verslagen van gesprekken die de officier heeft gehad met het slachtoffer. Hier betreft het zaken die niet in aanmerking komen voor een schriftelijke slachtofferverklaring, maar waarin de officier van justitie meent dat de rechter desalniettemin dient te worden geïnformeerd over de gevolgen die het misdrijf voor het slachtoffer heeft gehad.

¹¹⁵ Deze variant werd gemeld in belagingszaken. Men acht het dan niet wenselijk om de verdachte via de schriftelijke slachtofferverklaring kennis te geven van de impact van diens handelen, maar wenst wel de rechter ter zake te informeren.

11.5 Werkwijze rechtbank

Zijn er afspraken gemaakt over de wijze waarop de schriftelijke slachtofferverklaringen worden ingebracht? Zo ja, wat zijn de afspraken?

Er zijn op het niveau van de rechtbank geen afspraken bekend over de inbreng van een schriftelijke slachtofferverklaring. Wel is deze kwestie, in samenhang met het spreekrecht, door verschillende rechtbanken aan de orde gesteld in het rechtsoverleg. Alleen in Utrecht heeft men afspraken op schrift gesteld, welke echter hoofdzakelijk betrekking hebben op de uitoefening van het spreekrecht. Afgesproken is daar dat het spreekrecht vorm krijgt via het voorlezen van de schriftelijke slachtofferverklaring door de rechter, waarna het slachtoffer de gelegenheid wordt geboden daarop een korte aanvulling te geven.

Voor Middelburg en Assen geldt dat men in geval van een samenloop van de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht opteert voor het behandelen van één van de twee. Elders handelt de zittingsrechter naar eigen inzicht. Waar een schriftelijke slachtofferverklaring is opgesteld kan de rechter ervoor kiezen deze zelf voor te lezen of dat over te laten aan het slachtoffer, met eventueel gelegenheid tot een mondelinge aanvulling.

Wordt in de praktijk de schriftelijke slachtofferverklaring van slachtoffers die niet hebben gekozen voor het spreekrecht altijd op dezelfde manier tijdens de zitting ingebracht? Zo ja, hoe gebeurt dit en waarom is voor deze manier gekozen? Zo nee, waarom is voor verschillende manieren gekozen?

De schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht worden gezien als behorende bij de feiten. Behandeling daarvan vindt plaats nadat de feiten zijn besproken met de verdachte. Echter, ook dan kan het moment van behandeling ter zitting verschillen. Sommige rechters benadrukken de noodzaak onderscheid te maken tussen de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht enerzijds, en de vordering benadeelde partij anderzijds. De eerste betreft geen juridische kwestie waarover vragen kunnen worden gesteld, de laatste wel. Door de behandeling van de persoonlijke omstandigheden tussen beide slachtoffervoorzieningen te plaatsen wordt als het ware een cesuur gecreëerd.

Anderen menen dat een vloeiende overgang tussen de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht respectievelijk de vordering benadeelde partij geen problemen oproept, maar juist logisch is. Eén rechtbank tenslotte behandelt de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht aan het einde van het onderzoek ter zitting.

11.6 Samenwerking van betrokken organisaties

Vindt overleg plaats tussen de betrokken organisaties, zoals openbaar ministerie en Slachtofferhulp Nederland over de schriftelijke slachtofferverklaring? Zo nee, waarom niet? Zo ja, wie zijn bij het overleg betrokken? Wat is het beoogde doel? Wat is de frequentie? Welke onderwerpen worden besproken? Wat zijn de resultaten van het overleg?

Behalve in Utrecht voert geen van de parketten en betrokken regiokantoren Slachtofferhulp Nederland regulier overleg dat specifiek is gericht op de uitvoering van de schriftelijke slachtofferverklaring. In Utrecht vindt driemaandelijks overleg plaats tussen de coördinator Slachtofferzorg, de regiodirecteur Slachtofferhulp Nederland en de rapporteurs.

Voor alle parketten geldt dat de schriftelijke slachtofferverklaring, evenals het spreekrecht, regelmatig op de agenda staat van breder regulier overleg, zoals de arrondissementale werkgroep Slachtofferzorg. Daarin zijn allerhande organisaties vertegenwoordigd, die niet allen te

maken hebben met de schriftelijke slachtofferverklaring. Ook wordt waar nodig ad hoc bilateraal overleg gevoerd, hetgeen in de praktijk kan neerkomen op telefonisch contact tussen de coördinator Slachtofferzorg en de rapporteur.

Voor de rapporteurs geldt dat vanuit het landelijk bureau van Slachtofferhulp Nederland drie tot vier maal per jaar een landelijk overleg wordt georganiseerd.

In samenhang bezien: samenwerking met de zittende magistratuur

Opgemerkt kan worden dat in de onderzochte arrondissementen geen sprake is van samenwerking met de zittende magistratuur. Op een enkele plaats heeft bilateraal overleg plaatsgevonden tussen openbaar ministerie en de rechtbank of zijn voorlichtingsbijeenkomsten voor de rechters verzorgd door het parket en/of de rapporteurs. Met uitzondering van het arrondissement Den Haag liggen er geen afspraken op tafel betreffende de wijze waarop de schriftelijke slachtofferverklaring zou moeten worden ingebracht respectievelijk het voornemen gebruik te maken van het spreekrecht kenbaar zou moeten worden gemaakt aan de rechter.

Zijn er afspraken gemaakt over de registratie van gegevens? Zo ja, welke? Wat betekenen de afspraken voor de registratie praktijk?

De afspraken betreffende de registratie dateren van voor de landelijke invoering van de schriftelijke slachtofferverklaring. Uit de Startnotitie Schriftelijke Slachtofferverklaring, opgesteld door de werkgroep Implementatie Schriftelijke Slachtofferverklaring blijkt dat het openbaar ministerie de taak heeft het aanbod betreffende de schriftelijke slachtofferverklaring te registreren. De registratie van het gebruik daarvan ligt in handen van Slachtofferhulp Nederland.

Feitelijk worden de afspraken aangaande de registratie derhalve niet, althans onvoldoende nageleefd door het openbaar ministerie. Resultaat is dat wat betreft het aanbod geen cijfers paraat zijn, die moeten op aanvraag worden samengesteld. In mindere mate geldt hetgeen gesteld voor het openbaar ministerie ook voor Slachtofferhulp Nederland. Immers, hoewel wel wordt geregistreerd conform de afspraak, verloopt deze registratie haperend.

In samenhang bezien: geen registratie gebruik spreekrecht

Gewezen kan worden op het ontbreken van een registratie ter zake van het gebruik van het spreekrecht.¹¹⁶ Wat betreft het aanbod geldt dat dit overeenkomt met dat voor de schriftelijke slachtofferverklaring. In de aanbiedingsbrief betreffende de schriftelijke slachtofferverklaring wordt immers ook een aanbod gedaan tot gebruik van het spreekrecht.

Bij gebrek aan een registratiesysteem ter zake van het spreekrecht kon niet worden achterhaald hoe vaak daarvan gebruik is gemaakt, al dan niet in combinatie met een schriftelijke slachtofferverklaring. De enige indicatie die daaromtrent kan worden gegeven berust op navraag bij de rechters, officieren en raadslieden. Daaruit bleek dat het aantal slachtoffers dat gebruik maakt van hun spreekrecht beperkt is. Sommige rechters hadden geen enkele ervaring met het spreekrecht, anderen kwamen tot maximaal vijf tot tien sprekers op jaarbasis. Hoewel het spreken regelmatig werd voorafgegaan door een schriftelijke slachtofferverklaring, was dat niet steeds het geval.

Zicht op het gebruik van het spreekrecht zou wel wenselijk zijn, hetgeen wijst op de wenselijkheid van het opzetten van een registratiesysteem respectievelijk aanpassing van de bestaande systemen.

¹¹⁶ Het openbaar ministerie stelt zich op het standpunt dat deze registratie dient te worden uitgevoerd door de zittende magistratuur. Immers, de rechter voert de regie ter zitting; bron: Parket-generaal.

Worden gegevens over de schriftelijke slachtofferverklaring uitgewisseld? Zo nee, waarom niet? Zo ja, welke?

Gegevensuitwisseling betreffende de schriftelijke slachtofferverklaring vindt plaats ten behoeve van het opstellen daarvan. Vanuit de parketten krijgen de rapporteurs de relevante stukken toegezonden (proces-verbaal van de aangifte en (relevante delen van) de tenlastelegging). Nadat de schriftelijke slachtofferverklaring is opgesteld wordt deze door de rapporteurs, dan wel vanuit het regiokantoor toegezonden aan het parket.

In samenhang bezien: autorisatie COMPAS

Enkele rapporteurs melden gerechtigd te zijn tot inzage in COMPAS (Utrecht), dan wel daaraan behoefte te hebben (Middelburg, Den Haag). Het betreft steeds rapporteurs die gestationeerd (zullen) zijn op het parket, althans binnen het gerechtshuis. Doel van de autorisatie is de rapporteurs in staat te stellen desgewenst zonder tussenkomst van het parket kennis te nemen van aanvullende stukken. De overige rapporteurs stellen geen behoefte te hebben aan zo'n autorisatie; volstaan kan worden met de door het parket toegezonden stukken.

De mening van de parketten betreffende zo'n autorisatie lopen uiteen. Op sommige parketten bestaan sterke bezwaren daartegen vanwege de daarin opgeslagen privacygevoelige informatie over de verdachte. Andere parketten achten zo'n autorisatie niet problematisch, of zelfs wenselijk met het oog op de gewenste korte lijnen te hanteren in de uitvoering van de schriftelijke slachtofferverklaring.

Werken de organisaties samen? Zo nee, waarom niet? Zo ja, wat zijn de doelen, de middelen en de mate van formalisering?

Uit het onderzoek komt naar voren dat de samenwerking over het algemeen goed verloopt. De waardering tussen parket en rapporteur(s) is wederzijds en wordt duidelijk uitgesproken. Parketten én rapporteurs onderschrijven de wens korte lijnen te hanteren ten behoeve van een efficiënte uitvoering van taken.

Het doel van zo'n samenwerking is steeds het bevorderen van de efficiëntie door het creëren van korte lijnen in de informatieoverdracht en dienstverlening. Daartoe zijn de werkzaamheden betreffende de schriftelijke slachtofferverklaring op sommige plekken geconcentreerd op het parket via stationering van de rapporteur daar. Ook is afgesproken dat de aanvragen inzake de schriftelijke slachtofferverklaring door het parket centraal worden ingezonden aan Slachtofferhulp Nederland en worden soms gesprekken gecombineerd. Waar sprake is van zo'n concentratie van taken tracht men de afspraken zo te plannen dat het slachtoffer op één dag alle gevraagde voorzieningen kunnen worden geboden. Behalve in het arrondissement Den Haag heeft deze praktische wens tot samenwerking (nog) niet geleid tot formele beleidsafspraken.

Hoewel de samenwerking als vermeld in de regel naar tevredenheid verloopt worden daarbij met name vanuit Slachtofferhulp Nederland enige kanttekeningen geplaatst.

Zo signaleert het Landelijk Bureau dat het openbaar ministerie te weinig oog lijkt te hebben voor de logistieke eisen gesteld aan het werk van de rapporteurs. Deze signalering sluit aan op de bevinding dat de rapporteurs bij de uitvoering van hun werk problemen ondervinden ten gevolge van de door de parketten gekozen werkwijzen. De rapporteurs zijn voor hun werk immers grotendeels afhankelijk van het openbaar ministerie. Wanneer de parketten de afge-

sproken termijnen bekorten of onvoldoende duidelijk zijn in de wijze waarop zij hun administratieve procedures inrichten, beïnvloedt dit het werk van de rapporteur.

Wat betreft de parketten maakt enkel het parket Den Haag melding van enige spanningen in de samenwerking met Slachtofferhulp Nederland. Deze lijken echter voornamelijk te zijn herleiden tot cultuurverschillen en enigszins te zijn uitvergroot onder invloed van de nauwe samenwerking die in Den Haag bestaat.

11.7 Oordeel

Wat vinden betrokkenen, zoals openbaar ministerie, Slachtofferhulp Nederland, de rechterlijke macht en de advocatuur, van de gehanteerde procedure vanaf het moment dat een slachtoffer het aanbod krijgt om een verklaring op te stellen tot en met de feitelijke inbreng tijdens de rechtszitting?

Openbaar ministerie

De procedure beschreven in de Aanwijzing Spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring roept geen problemen op, althans niet in zaken waarin preventieve hechtenis wordt toegepast.¹¹⁷ Doordat sprake is van een duidelijk tijdschema is een ieder tijdig bekend met de zittingsdatum en kan de uitvoering van de schriftelijke slachtofferverklaring daarop worden afgestemd. Dat laat onverlet dat de rapporteurs onder invloed van omstandigheden niet altijd in staat zijn de schriftelijke slachtofferverklaring op de gewenste termijn gereed te hebben. Dat ligt evenwel niet aan de procedure, maar aan het feit dat er andere zaken tussendoor kunnen komen die met spoed dienen te worden afgehandeld.

In zaken waarin geen preventieve hechtenis is toegepast, dan wel deze is geschorst doen zich echter wel problemen voor, met name met de termijnen. Hier ligt het tijdsschema niet vast, hetgeen zijn stempel drukt op de informatiestroom. Zo kan het gebeuren dat de politie op een laat moment het proces-verbaal inzendt, of dat de oorspronkelijke zittingsdatum door het parket wordt gewijzigd.

In het eerste geval levert de termijnoverschrijding overlast op voor het parket en de rapporteur; in het tweede geval is het de rapporteur die hinder ondervindt. Wanneer de zitting niet bekend is zal het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring namelijk worden uitgesteld door de rapporteur: vereist is immers dat de schriftelijke slachtofferverklaring een actuele stand van zaken biedt omtrent de gevolgen van het misdrijf voor het slachtoffer. Dan kan het gebeuren dat in een bepaalde periode sprake is van een samenloop van zaken waarin de rapporteur meerdere schriftelijke slachtofferverklaringen moet opstellen, hetgeen kan resulteren in tijdnood.

Los van deze problemen hebben de parketten de vrijheid genomen de procedures op onderdelen aan te passen, ook waar die ruimte niet is gegeven vanuit centraal niveau. Feitelijk voert geen van de zes onderzochte parketten de schriftelijke slachtofferverklaring geheel conform de instructies van het College van Procureurs-generaal uit.

Een eerste verschil ligt in de wijze waarop de termijnen, gesteld voor het door het slachtoffer retourneren van het antwoordformulier, worden gehandhaafd. In de Aanwijzing wordt een termijn van zeven dagen genoemd. Hoewel ook de parketten een vaste termijn hanteren loopt

¹¹⁷ Opgemerkt dient te worden dat het parket Assen geen onderscheid maakt tussen de procedure betreffende preventief en niet-preventief gehechte verdachten.

de duur daarvan uiteen: van maximaal veertien dagen tot minimaal zeven dagen. Bovendien worden deze termijnen niet strikt gehandhaafd, aan overschrijding daarvan worden geen gevolgen verbonden voor het slachtoffer. In dat geval wordt gezocht naar wegen om toch recht te kunnen doen aan de wensen van het slachtoffer.

Deze praktijk heeft echter consequenties voor het werk van de rapporteur. Immers wanneer het slachtoffer door het parket een ruimere termijn wordt geboden om te reageren op het aanbod inzake de schriftelijke slachtofferverklaring heeft dit tot gevolg dat de rapporteur zo'n verzoek op een later moment ontvangt. Gevolg is dat de rapporteur niet in staat is de schriftelijke slachtofferverklaring binnen de afgesproken termijn op te stellen en in te zenden (twee weken voor de zitting).

Een tweede verschil met de Aanwijzing betreft het combineren van slachtofferbrieven. Van de onderzochte parketten houden alleen Den Haag en Roermond zich aan de werkwijze voorgeschreven in de Aanwijzing.¹¹⁸ Drie van de zes parketten kiezen ervoor het slachtoffer al bij het toezenden van de eerste slachtofferbrief voor te lichten betreffende de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht (Alkmaar, Assen en Middelburg). Een vierde parket, Utrecht, hanteert een mengvorm: de brieven worden wel afzonderlijk verzonden, maar de brief betreffende de schriftelijke slachtofferverklaring wordt toegestuurd voordat een positieve vervolgingsbeslissing is genomen. Alle vier parketten maken in de aanbiedingsbrief het voorbehoud dat een positieve vervolgingsbeslissing dient te volgen.

De instructie van het College van Procureurs-generaal dat deze informatie pas mag worden verstrekt nádat besloten is tot (verdere) vervolging wordt door deze parketten niet opgevolgd. De betreffende parketten geven aan belang te hechten aan een vroegtijdige voorlichting aan het slachtoffer. Niet alleen is het voor het slachtoffer duidelijker om slechts één slachtofferbrief te ontvangen, ook kan het parket zodoende tijdig de wensen van het slachtoffer inventariseren en daarmee rekening houden bij het nemen van de vervolgingsbeslissing.¹¹⁹

Ten slotte wordt door de parketten aangegeven dat het van belang is het dossier aan een laatste toets te onderwerpen vlak voor de zitting. Gecontroleerd moet worden of het slachtofferdossier compleet is. Zit de schriftelijke slachtofferverklaring in het dossier en hebben de officier van justitie en de verdediging daarvan een afschrift gekregen? In geval het slachtoffer heeft aangegeven te willen spreken ter zitting dient te worden gecontroleerd of een oproeping ter zake is uitgegaan. Voorkomen moet worden dat in het geval het slachtoffer alsnog niet ter zitting verschijnt onduidelijkheid bestaat over diens wensen met betrekking tot het spreekrecht waardoor het onderzoek ter zitting wellicht onnodig moet worden aangehouden.

De onderzochte parketten hebben op verschillende wijze vorm gegeven aan deze laatste toets. Op sommige parketten is een slachtoffermedewerker belast met de controle bij de zittingsvoorbereiding, elders legt men op de slachtofferafdeling zelf een schaduw dossier aan waarin alle slachtoffergerelateerde stukken en beslissingen zijn opgenomen en houdt men op die manier overzicht.

¹¹⁸ Overigens moet worden opgemerkt dat het voor onderzoekers ondanks navraag onduidelijk is gebleven in hoeverre Den Haag en Roermond daadwerkelijk vasthouden aan dit onderscheid tussen de slachtofferbrieven. Uit de procesbeschrijvingen kan worden afgeleid dat in voorkomende gevallen wel zo'n combinatie wordt gemaakt. Echter de beleidsofficier (Den Haag) respectievelijk de coördinator Slachtofferzaken (Roermond) berichten op navraag anders. Gekozen is de informatie door hen verstrekt als uitgangspunt te presenteren.

¹¹⁹ Het openbaar ministerie is op de hoogte van deze problematiek. Men heeft destijds, bij het ontwerpen van de Aanwijzing, geworsteld met de vraag hoe valse verwachtingen te voorkomen, maar tegelijkertijd tijdig te informeren. Vanuit het Parket-generaal wordt momenteel wederom nagedacht hoe slachtoffers juist en duidelijk te informeren.

Slachtofferhulp Nederland

Hierboven is al aangegeven dat het werk van de rapporteurs sterk afhankelijk is van de wijze waarop de parketten uitvoering geven aan de schriftelijke slachtofferverklaring. Met name de flexibele omgang met termijnen leidt tot werkdruk en tot het niet tijdig afleveren van schriftelijke slachtofferverklaringen.

Dit laatste wordt echter niet alleen in de hand gewerkt door de uitvoering door de parketten, ook de noodzaak in de schriftelijke slachtofferverklaring een actueel beeld te schetsen van de gevolgen die het misdrijf voor het slachtoffer heeft gehad draagt hiertoe bij. Los van mogelijke vertraging en complicaties als gevolg van door het parket gehanteerde procedures geeft dit actualiteitsvereiste aanleiding om de schriftelijke slachtofferverklaring op een relatief laat moment op te stellen. Zelfs wanneer de zaken op tijd worden aangemeld – of zelfs vroegtijdig – zal de rapporteur niet direct actie ondernemen; pas wanneer de zittingsdatum bekend is gaat men afspraken plannen. Gevolg is dat de schriftelijke slachtofferverklaring in de regel niet eerder dan een week voor de zitting gereed is, of zelfs nog later. Een bijkomende complicatie zijn de spoedverzoeken als gevolg van omissies vanwege het parket. De praktijk leert dat de daar gehanteerde procedure niet waterdicht is: niet alle slachtoffers die in aanmerking komen voor een schriftelijke slachtofferverklaring en spreekrecht worden daarover geïnformeerd door de parketten. Het overgrote deel van de betrokken rapporteurs ontvangt met enige regelmaat een verzoek tot het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring via een vrijwilliger van Slachtofferhulp Nederland.

Echter, hoewel dergelijke spoedverzoeken als gevolg van omissies of een flexibele handhaving van de termijnen het geheel compliceren, vormen deze als gezegd niet de enige oorzaak voor de verlate inzending van de schriftelijke slachtofferverklaringen door de rapporteur factor. Feitelijk wordt de afspraak dat de schriftelijke slachtofferverklaring twee weken voor de zitting zal worden ingestuurd systematisch geschonden. Daar lijkt echter geen sluitende oplossing voor te zijn; de problematiek rondom de termijnen lijkt een blijvende kwestie.

Zittende magistratuur

Vermeld is al dat mede dankzij de termijnproblematiek en door actualiteitsoverwegingen ingegeven afwijkingen van de voorgeschreven procedures vertraging kan optreden in de toezending van de schriftelijke slachtofferverklaring door de rapporteur. In de regel wordt deze dan ook kort voor de zitting in het dossier gevoegd, vaak één tot twee dagen voor de zitting of zelfs op de dag van de zitting nog. Toch geven de meeste rechters aan hier geen hinder van te ondervinden bij de zittingsvoorbereiding. Dankzij de heldere bewoordingen en het beknopte karakter van de schriftelijke slachtofferverklaring kost het lezen daarvan weinig tijd. Dat laat onverlet dat sommige rechters er de voorkeur aan zouden geven de verklaring eerder te ontvangen, zodat de secretaris daarvan melding kan maken op het voorbereidingsformulier.

In samenhang bezien: spreektijd ter zitting

Opgemerkt kan worden dat sommige parketten extra tijd roosteren voor het uitoefenen van het spreekrecht. Waar dat gebeurt worden tien tot maximaal vijftien minuten extra zittingstijd gepland. Elders roostert men geen extra zittingstijd.

De ervaring van alle rechters is dat het spreekrecht in de regel niet veel tijd in beslag neemt; gemeld wordt een duur van vijf minuten tot een kwartier. Het lijkt dan wel te gaan om slachtoffers die zichzelf hebben voorbereid op het spreekrecht, en derhalve een afgebakend betoog kunnen houden, al dan niet met behulp van een door hen opgestelde verklaring. Slechts een enkele maal wordt melding gemaakt van een langer durend spreken, in welke gevallen het slachtoffer zich veelal onvoldoende heeft voorbereid op het spreken.

Tenslotte maakt één van de rechtbanken nog melding van mogelijke uitloop van behandeling van de zaak wegens de noodzaak het onderzoek ter zitting voor korte tijd te schorsen naar aanleiding van het spreken door het slachtoffer.

In samenhang bezien: aanhouding van het onderzoek ter zitting?

Al vermeld is dat Osiris te weinig ruimte biedt om de slachtoffergegevens te registreren. Zo ontbreekt onder andere de ruimte om een afmelding of verhindering van het opgeroepen slachtoffer te vermelden. Los daarvan komt het regelmatig voor dat het in het kader van het spreekrecht opgeroepen slachtoffer niet verschijnt ter zitting. Dan rijst de vraag of het onderzoek ter zitting dient te worden aangehouden, teneinde het slachtoffer in de gelegenheid te stellen het spreekrecht op een later moment te kunnen uitoefenen. De rechters zijn zonder uitzondering van mening dat aanhouding in beginsel niet wenselijk is. Slechts wanneer duidelijk dat het slachtoffer persisteert in zijn wens gebruik te willen maken van het spreekrecht, maar om een geldige reden niet aanwezig kan zijn op de zitting zal aanhouding worden overwogen. Uitgangspunt is dat degene die gebruik wil maken van de voorziening – het slachtoffer – de verplichting heeft de rechter en de officier van justitie tijdig op de hoogte te stellen van de (geldige) reden van verhindering

Advocatuur

Vanuit de advocatuur worden geen problemen gemeld met de gevolgde procedures. Vanuit verdedigingsperspectief kan men niet veel inbrengen tegen een schriftelijke slachtofferverklaring en of het spreekrecht.

Acht men de koppeling aan de hand van de in artikel 302 tweede lid Sv genoemde criteria juist? Of dient buiten die in de wet genoemde gevallen ook ruimte te worden gegeven voor het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring? Zo ja, voor welke soort gevallen?

De respondenten tonen zich in de regel geen voorstander van een verruiming van artikel 302 Sv.¹²⁰ Tussen de rechters, de parketten en Slachtofferhulp Nederland bestaat hierover geen verschil van mening. Wel wordt artikel 285 Sr (bedreiging) genoemd als probleemcategorie. Deze strafbepaling dekt regelmatig gevallen waarin het moeilijk is om vast te stellen wie slachtoffer is en wie verdachte. Ook artikel 5 Wegenverkeerswet (doorrijden na ongeval), artikel 300 eerste lid (eenvoudige mishandeling) en de diverse vormen van oplichting (artikel 326 Sr e.v.) worden genoemd als misdrijven welke in aanmerking zouden komen voor het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring. De impact van een dergelijk misdrijf kan dat wenselijk maken.

Regelmatig wordt opgemerkt dat de impact van het delict niet op voorhand te voorzien is, hetgeen het trekken van grenzen – als gegeven in artikel 302 Sv – enigszins arbitrair maakt. Desalniettemin is men het er over eens dat een duidelijke grens dient te worden gesteld. Bovendien kan inbreng over de gevolgen ook op informele wijze via de officier van justitie.

Liggen in de voorgeschreven procedures drempels besloten voor slachtoffers, resulterende in het afzien van gebruikmaking van het aanbod tot het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring, dan wel het op andere wijze – buiten de geëigende procedures om – inbrengen van een schriftelijke verklaring?

¹²⁰ Het betreft de artikelen 240b, 247, 248a, 249, 250, 250a, 285, 285b, 300 tweede en derde lid, 301 tweede en derde lid, 306 tot en met 318 Sr en artikel 6 Wegenverkeerswet. Overigens is artikel 250a inmiddels gewijzigd in artikel 273a Sr.

Vooropgesteld moet worden dat het onderzoek geen betrekking heeft gehad op de ervaringen van slachtoffers met de schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht. Wat hiervan uit hoofde van dit onderzoek bekend is berust op informatie afkomstig van rapporteurs, officieren van justitie en rechters. Daarbij komt dat deze respondenten in de regel slechts die slachtoffers zien die gebruik maken van de schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht. Het onderzoek kan derhalve slechts zeer beperkt antwoord bieden op de vraag welke drempels voor slachtoffers liggen besloten in de voorgeschreven procedures.

Met inachtneming daarvan is het algemene gevoel bij rapporteurs,¹²¹ officieren van justitie en rechters dat de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht dienstig zijn voor het slachtoffer: het doet het slachtoffer goed zich tegenover een bij het strafproces betrokken functionaris uit te kunnen spreken over de gevolgen van het misdrijf en lijkt bij te dragen aan de verwerking van het misdrijf.

Mogelijke drempels in de procedures worden niet als zodanig genoemd. Aandachtspunten die belemmeringen kunnen opleveren voor slachtoffers om gebruik te maken van de schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht wel. In chronologie van het proces kan als eerste het uitgebreide aanbod aan voorzieningen worden genoemd dat via de schriftelijke informatie wordt aangeboden aan het slachtoffer. De veelheid aan keuzes kan ertoe leiden dat het slachtoffer afziet van het gebruik daarvan. Door sommigen wordt ook gewezen op de accentuering van het risico voor secundaire victimisatie geformuleerd in de brochures van Slachtofferhulp Nederland; daar zou naar de mening van deze respondenten een afschrikkend effect van uitgaan.

Al genoemd is de termijnproblematiek: in de praktijk blijken slachtoffers regelmatig de termijnen gesteld voor inzending van het antwoordformulier te overschrijden. De redenen daarvoor zijn op grond van dit onderzoek niet te achterhalen, derhalve is niet vast te stellen of, en in hoeverre de gestelde termijnen een ‘drempel’ opwerpen voor het slachtoffer. Het zou kunnen zijn dat er sprake is van slordigheid, maar wellicht heeft het slachtoffer gewoonweg meer tijd nodig om de beslissing wel of niet gebruik te maken van de schriftelijke slachtofferverklaring te overdenken en zich ter zake nader te laten informeren. Het openbaar ministerie moet echter termijnen stellen, het gunnen van langere termijnen aan het slachtoffer is uit de aard van het strafproces niet mogelijk. Een tussenoplossing ligt in het vroegtijdig toezenden van de informatie betreffende de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht door de slachtofferbrieven te combineren.

Een andere ‘drempel’ die wordt genoemd is de formele status van het strafproces en de openbare terechtzitting. Voor veel slachtoffers lijkt het optreden ter zitting een te grote stap te zijn, waardoor men afziet van het spreken ter zitting. Ook hier kan niet meer worden geboden dan voorlichting door het parket en Slachtofferhulp Nederland, een voorbereidend gesprek door de officier van justitie, evenals een – binnen de grenzen van de vereiste rechterlijke onafhankelijkheid en neutraliteit – slachtoffervriendelijke bejegening ter zitting.

Wat vinden de betrokkenen van de inhoud van de schriftelijke slachtofferverklaring en de inbreng tijdens de rechtszitting?

Officieren van justitie en rechters benadrukken dat de schriftelijke slachtofferverklaring een eigen functie heeft. Deze wordt met name gewaardeerd als middel om secundaire victimisatie

¹²¹ Opgemerkt dient te worden dat de meeste van de betrokken rapporteurs niet beschikken over een brede zittingservaring. Hun opvattingen over de meerwaarde van het spreekrecht berust derhalve niet op eigen ervaring en dient in zoverre te worden gerelativeerd.

van het slachtoffer, als mogelijk gevolg van het spreken ter zitting, te voorkomen. Ook kan het de voorbereiding van de zaak vergemakkelijken, in die zin dat men via de schriftelijke slachtofferverklaring zicht heeft op de gevolgen van het ten laste gelegde voor het slachtoffer. Voordeel is ook dat de schriftelijke slachtofferverklaring nog eens worden nagelezen, het betreft immers een dossierstuk. In het geval het slachtoffer heeft aangegeven te willen spreken ter zitting biedt de schriftelijke slachtofferverklaring bovendien een aanwijzing van hetgeen gezegd gaat worden. Tenslotte spreken de rechters unaniem hun waardering uit voor de inhoud van schriftelijke slachtofferverklaring; het zijn heldere, beknopte stukken die gemakkelijk te lezen zijn.

In samenhang bezien: beïnvloeding van het rechterlijke oordeel?

Op de vraag of de schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht mogelijk van invloed is op de rechterlijke besluitvorming wordt niet eenduidig geantwoord. Officieren van justitie en rechters benadrukken dat het slachtoffer geen valse verwachtingen moet koesteren over het effect van de schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht.

Beïnvloeding van de bewijsbeslissing wordt door de rechters ten stelligste ontkend. Betreffende de straftoemeting lopen de meningen enigszins uiteen. Echter, voor zover sprake zou kunnen zijn van beïnvloeding van het rechterlijk oordeel blijft dit beperkt tot de marges van de straftoemeting. Desalniettemin wordt niet uitgesloten dat de informatie besloten in de schriftelijke slachtofferverklaring wordt meegewogen in de straftoemetingsbeslissing. Dat geldt ook voor het spreekrecht, mits goed voorbereid: een afgebakend mondeling betoog kan impact hebben op de rechter en diens besluitvorming. Het kan bijvoorbeeld aanleiding geven om te zoeken naar een ‘straf op maat’, of om in de strafmotivering aandacht te besteden aan hetgeen naar voren is gebracht door het slachtoffer. Van strafverzwaring als gevolg van de schriftelijke slachtofferverklaring of het spreekrecht is volgens de respondenten echter geen sprake. Eerder is er afgeleid effect, in die zin dat de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht een bron van legitimatie vormen voor de officier van justitie en de rechter om te komen tot een strafeis respectievelijk strafoplegging.

Vanuit de verdedigingspositie geeft men aan niet gelukkig te zijn met de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht. Men vermoedt beïnvloeding van het rechterlijke oordeel inzake de straftoemeting waartegen men zich niet kan verweren. Het betreft éénrichtingsverkeer tussen het slachtoffer en de rechter. Het stellen van vragen naar aanleiding van de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht wordt dan ook niet overwogen. Men volstaat ermee enkele opmerkingen te maken in het pleidooi.

Vormt de schriftelijke slachtofferverklaring volgens betrokkenen een volwaardig alternatief voor het spreekrecht voor hen die geen gebruik willen maken van het spreekrecht ter zitting, maar wel de officier van justitie respectievelijk de rechter willen informeren over de gevolgen die het misdrijf heeft gehad?

Hoewel de meningen hierover iets uiteenlopen zijn de meeste rechters, officieren van justitie en rapporteurs van mening dat de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht van een andere orde zijn. De impact van het spreken ter zitting is nu eenmaal anders dan de overdracht van schriftelijke informatie.

Slechts een enkeling toont zich een uitgesproken voorstander van het spreekrecht. Hoewel de meeste rechters, officieren van justitie en rapporteurs het spreekrecht wel positief waarderen, kennen zij het spreekrecht geen uitgesproken meerwaarde toe ten opzichte van de schriftelijke slachtofferverklaring.

Tegelijkertijd geldt dat diezelfde officieren van justitie en rechters benadrukken dat het spreekrecht grote indruk kan maken. Vereist is dan wel dat dit goed is voorbereid door het slachtoffer, al dan niet met hulp van de rapporteur. Officieren van justitie en rechters hechten dan ook waarde aan een voorafgaande uitleg en instructie door de rapporteur ter zake van het spreekrecht. Dit biedt het slachtoffer een zekere voorbereiding die de gang van zaken ter zitting ten goede lijkt te komen.

Op het eerste gezicht lijkt hier sprake te zijn van een zekere tweeslachtigheid in de waardering van de officieren van justitie en de rechters van het spreekrecht en de schriftelijke slachtofferverklaring: beiden worden gewaardeerd, waarbij het één niet op voorhand prevaleert boven het ander. De verklaring voor deze ogenschijnlijk niet eenduidige opstelling ligt in het feit dat de waardering van de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht steeds dient te worden gezien in samenhang met de casuïstiek van de strafzaak en de persoon van de verdachte respectievelijk het slachtoffer. De waardering van het spreekrecht en de schriftelijke slachtofferverklaring door de respondenten is afhankelijk van deze variabelen en kan derhalve verschillen per strafzaak.

Als vermeld blijkt slechts in een beperkt aantal zaken gebruik te worden gemaakt van het spreekrecht; voor de meeste respondenten geldt dat men de sprekende slachtoffers op jaarbasis op de vingers van één hand kan tellen. Duidelijk is dat het aantal schriftelijke slachtofferverklaringen beduidend hoger ligt.

11.8 Knelpunten

Zijn er knelpunten wat betreft de schriftelijke slachtofferverklaring al dan niet in combinatie met het spreekrecht? Zo ja, welke? Zo ja, zijn deze knelpunten aan te pakken en door wie?

De knelpunten werden al beschreven in het bovenstaande. Op deze plaats worden ze nogmaals genoemd en wordt aangegeven welke verbeteringen mogelijk zijn en door wie deze geïnitieerd zouden moeten worden.

Knelpunt: voorbereidingstijd in samenhang met tekort aan middelen

Duidelijk is dat de uitvoering van de slachtofferzorg nieuwe taken genereert voor het openbaar ministerie. Sommige van die taken, zoals de uitvoering van de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht behoeven bovendien een zekere expertise. Waar dergelijke nieuwe taken worden ingevoerd zou vanuit centraal niveau voldoende voorbereidingstijd en ondersteuning dienen te worden geboden.

Aanbeveling voor het openbaar ministerie:

Gelet op het feit dat de schriftelijke slachtofferverklaring inmiddels is geïmplementeerd is een aanbeveling betreffende het bieden van voldoende voorbereidingstijd overbodig; dat kan slechts een les voor de toekomst zijn. Dat geldt in mindere mate ook voor de vraag naar de toereikendheid van de middelen: de parketten hebben het immers tot nu toe gered met de hen ter beschikking staande middelen. Desalniettemin lijkt er voldoende aanleiding te bestaan om na te gaan in hoeverre de invoering van de schriftelijke slachtofferverklaring, en in samenhang daarmee het spreekrecht, heeft geleid tot problemen in de personele sfeer en zo ja, of dit extra inzet van middelen rechtvaardigt.

Knelpunt: tekort aan aandacht voor de logistiek van Slachtofferhulp Nederland

Gesignaleerd werd dat de rapporteurs voor de uitvoering van hun taken sterk afhankelijk zijn van de uitvoering door de parketten. Andersom geldt dat niet, omdat het parket geen afnemer is van het werk van de rapporteur: dat is de rechterlijke macht. De parketten lijken zich echter onvoldoende van bewust te zijn van de gevolgen van door hen gevolgde werkwijzen voor het werk van de rapporteurs. Hoewel de samenwerking op persoonlijk vlak overal goed is, is duidelijk dat de gevolgen van door het parket gemaakte omissies of beleidskeuzes gevolgen hebben voor het werk van de rapporteurs.

Aanbeveling voor het openbaar ministerie en Slachtofferhulp Nederland:

Het verdient aanbeveling de samenwerking tussen de parketten en de rapporteurs te intensiveren. Wenselijk is dat het parket en de rapporteur, alsmede de achterliggende organisaties duidelijk zicht krijgen op de door het parket gehanteerde werkwijze en de doorwerking daarvan op het werk van de rapporteur(s). Gesignaleerde problemen dienen te worden doorgesproken en gezocht dient te worden naar oplossingen daarvoor. Daartoe zou voorzien moeten worden in een structureel periodiek overleg (bijvoorbeeld per drie maanden) tussen het parket, de rapporteur en de regiodirecteur Slachtofferhulp Nederland.

Een concreet voorbeeld van een mogelijke maatregel betreft de door sommige rapporteurs gewenste autorisatie voor COMPAS. Hoewel dat vanuit het perspectief van het openbaar ministerie op bezwaren kan stuiten, kan zo'n autorisatie bijdragen aan een adequate uitvoering van de schriftelijke slachtofferverklaring door de rapporteur en zodoende dienstbaar zijn aan het door het openbaar ministerie vooropgestelde doel van een efficiënte afhandeling van de strafzaak. Overwogen dient te worden of zo'n autorisatie haalbaar en wenselijk is.

Knelpunt: handhaving van de termijnen

Er zijn verschillende soorten termijnen aan de orde wanneer het gaat om de uitvoering van de schriftelijke slachtofferverklaring: termijnen gesteld aan het parket, termijnen gesteld aan de rapporteur en termijnen gesteld aan het slachtoffer. Deze termijnen staan in onderling verband: overschrijding van de ene termijn leidt haast onvermijdelijk tot overschrijding van de andere termijn. Het is noodzakelijk dat de betrokken organisaties zich hiervan bewust zijn en elkaar waar nodig de ruimte bieden of maatregelen treffen om problemen ten gevolge van termijnoverschrijding te beperken respectievelijk te voorkomen.

Benadrukt moet worden dat dergelijke termijnoverschrijdingen in de regel berusten op goede gronden, slechts een enkele maal is sprake van onzorgvuldig handelen. Wanneer het gaat om onzorgvuldigheden geldt vanzelfsprekend dat deze voorkomen dienen te worden. In het merendeel van de gevallen blijken de termijnen echter niet haalbaar te zijn vanwege de complexiteit van de processen binnen het parket – zoals het geval is in zaken waarin geen preventieve hechtenis is toegepast, of deze is geschorst –, dan wel vanwege het feit dat men het slachtoffer alsnog ter dienste wil zijn, ondanks dat deze de gestelde termijn niet in acht heeft genomen.

Ten deze worden geen concrete maatregelen geformuleerd: de uitwerking daarvan kan worden overgelaten aan de samenwerkende organisaties en dient te geschieden met inachtneming van lokale verschillen. Daarbij dient het actualiteitsvereiste als uitgangspunt te worden genomen.

Knelpunt: voorbereiding op het spreekrecht wenselijk?

In de regel is enige voorbereiding op het spreken ter zitting door het slachtoffer gewenst. Dat kan via het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring, die dan kan worden voorgelezen ter zitting of kan dienen als back up in geval het slachtoffer op de zitting niet uit zijn woorden kan komen. Maar er zijn ook andere mogelijkheden zoals een mondelinge voorbe-

reiding door de rapporteur of via een gesprek met de officier van justitie, dan wel voorbereiding door het slachtoffer zelf. Het is echter toch vooral de voorlichting door de rapporteur omtrent het spreekrecht die van belang lijkt te zijn.

Al met al kan niet worden gesteld dat het spreekrecht bij voorkeur zou moeten worden voorafgegaan door een schriftelijke slachtofferverklaring. Er lijkt wel een zeker verband te zijn, maar dat is niet dwingend. Anders gezegd: voorbereiding op het spreken ter zitting is wenselijk, maar niet per definitie in de vorm van een schriftelijke slachtofferverklaring. Duidelijk is wel dat voorbereiding van het spreken ter zitting, in welke vorm dan ook, heeft bijgedragen aan het afnemen, of zelfs wegvallen van aanvankelijk door de rechters gekoesterde bezwaren tegen het spreekrecht.

Feitelijk is hier geen sprake van een knelpunt, althans niet in die zin dat de samenwerkende organisaties hier maatregelen zouden moeten treffen. Een aanbeveling wordt dan ook niet gegeven. De reden om de voorbereiding desalniettemin als ‘knelpunt’ te omschrijven is ingegeven door de gedachte het belang daarvan (nogmaals) te benadrukken.

Knelpunt: beïnvloeding van het rechterlijke oordeel?

Een principieel bezwaar tegen het spreekrecht, maar ook tegen de schriftelijke slachtofferverklaring kan zijn dat de rechter nog voordat deze een oordeel heeft geveld over de schuldvraag wordt geïnformeerd over de gevolgen van het misdrijf. Het feit dat het strafproces slechts één fase kent brengt dit met zich mee. Op deze plaats roept dat de vraag of in hoeverre er sprake is van ongeoorloofde beïnvloeding van het rechterlijke oordeel door de schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht. Dit bezwaar wordt duidelijk verwoord door de advocatuur.

Uit het onderzoek komt naar voren dat van beïnvloeding in de sfeer van de bewijsbeslissing geen sprake is. Voor wat betreft de straftoemeting kan dit niet worden uitgesloten, maar is geen sprake van strafverzwaring. De mogelijke beïnvloeding is marginaal en komt hoofdzakelijk tot uitdrukking in de modaliteit van de straf en de strafmotivering.

Aanbeveling:

Nu het hier omschreven knelpunt niet een van de speerpunten vormt van het onderzoek, maar feitelijk slechts als bijkomende vraag aan de orde is gesteld, is het juist op deze plaats te volstaan met de bovengegeven signalering.

11.9 Afsluiting

Uit dit onderzoek over de implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring blijkt dat de praktijk verschilt, maar ook onderlinge overeenkomsten kent. Aandachtspunten betreffen vooral de gestelde termijnen, de registratie en het tekort aan bewustzijn bij de parketten betreffende de afhankelijkheid van de rapporteurs van de uitvoering door de parketten. Deze, en enkele andere aandachtspunten spelen een rol bij de implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring en (kunnen) ieder voor zich, of in samenhang aanleiding geven tot problemen in de uitvoering van de schriftelijke slachtofferverklaring. Daartegenover staat dat de samenwerking tussen de betrokken organisaties goed verloopt, althans op uitvoeringsniveau. Op beleidsniveau ontbreekt het in feite aan samenwerking, in die zin dat er geen specifiek en/of structureel overleg plaatsvindt tussen betrokken organisaties, noch bijbehorende beleidsstukken zijn geproduceerd. Volstaan wordt de problematiek periodiek aan de orde te stellen in breder overleg. Uitzondering hier is het parket Den Haag, waar sprake is van gerichte samenwerking en periodiek overleg betreffende de uitvoering van de slachtofferzorg, waaronder de schriftelijke slachtofferverklaring.

Zowel wat betreft de wijze van uitvoering, als wat betreft de uitkomsten zijn onderlinge verschillen geconstateerd. Wat betreft de output is er, op één uitzondering na, geen rechtstreeks verband gevonden voor de verschillen in aanbod en gebruik in relatie tot de wijze waarop de schriftelijke slachtofferverklaring door de parketten is geïmplementeerd. Of en zo ja, in hoeverre slachtoffergelateerde factoren hier een rol spelen is niet vast te stellen: het onderzoek heeft geen betrekking op de ervaringen en waardering van slachtoffers inzake de schriftelijke slachtofferverklaring en het daarmee samenhangende spreekrecht.

Duidelijk is wel dat er verschil is in de omvang van het gebruik van beide voorzieningen. De schriftelijke slachtofferverklaring wordt weliswaar met enige regelmaat gebruikt, maar zeker niet in alle daarvoor in aanmerking komende zaken. Van het spreekrecht wordt slechts mondjesmaat gebruik gemaakt, althans waar het gaat om spreken op grond van een verzoek ex artikel 336 Sv.

Het onderzoek bevestigt dat tussen beide slachtoffervoorzieningen een organisatorische samenhang bestaat, zoals aangenomen in het beleid van de betrokken organisaties. De meningen over de vraag of het spreekrecht van een andere orde is dan de schriftelijke slachtofferverklaring lopen enigszins uiteen. Hoewel men de schriftelijke slachtofferverklaring zonder uitzondering positief waardeert, wordt aangegeven dat een goed voorbereid spreken nu eenmaal een andere indruk maakt dan een schriftelijk verslag uit hoofde van een schriftelijke slachtofferverklaring. Tegelijkertijd wordt benadrukt dat ook een schriftelijke slachtofferverklaring indruk kan maken; een en ander is afhankelijk van de zaak en de inhoud van de verklaring. De vraag of de schriftelijke slachtofferverklaring een volwaardig alternatief kan bieden voor slachtoffers die niet willen spreken ter zitting is op grond van de onderzoeksbevindingen niet eenduidig te beantwoorden. Temeer niet daar, als opgemerkt geen onderzoek heeft plaatsgevonden naar de ervaringen van slachtoffers ten deze. Duidelijk is echter wel dat consensus heerst over de noodzaak tot voorbereiding op het spreekrecht. De oorspronkelijke bezwaren tegen het spreekrecht lijken onder invloed van een voldoende voorbereiding op het spreekrecht, waarvan in de praktijk blijkt, te zijn afgenomen. Overigens kunnen beide voorzieningen, de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht van invloed zijn op het oordeel van de rechter, zij het enkel in de marges van de straftoemeting.

Afgaande op de onderzoeksbevindingen kan worden geconcludeerd dat de implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring door het openbaar ministerie niet zonder vallen en opstaan heeft plaatsgevonden, maar dat men op de goede weg is. Waar (structurele) problemen zijn gesignaleerd dienen deze, gelet op de afhankelijke positie van de rapporteurs, door het openbaar ministerie in overleg met Slachtofferhulp Nederland te worden opgelost.

Samenvatting

Aanleiding tot het onderzoek

Van oudsher is het slachtoffer geen positie toebedeeld binnen het strafproces anders dan als benadeelde partij. Dit uitgangspunt is de afgelopen jaren ter discussie komen te staan, zo zeer zelfs dat de wetgever onlangs een voorstel heeft ingediend om te komen tot de invoering van wettelijke slachtofferrechten. Daaraan voorafgaand heeft in het kader van het onderzoeksproject Strafvoeding 2001 een systematische overdenking plaatsgevonden van de strafprocesuele positie van het slachtoffer. Eerder al werd in 2004 het spreekrecht voor slachtoffers (artikel 336 Sv) geïntroduceerd, voorafgegaan door experimenten met de schriftelijke slachtofferverklaring. Naar aanleiding van een positieve evaluatie werd door het College van Procureurs-generaal besloten het aanbod tot het doen opstellen tot een schriftelijke slachtofferverklaring open te stellen voor alle misdrijven waarop acht jaar of meer gevangenisstraf staat bedreigd, dan wel enkele met name genoemde misdrijven. Uit dien hoofde geldt vanaf 1 mei 2004 voor de parketten de verplichting slachtoffers van dergelijke misdrijven te informeren over de schriftelijke slachtofferverklaring. Per 1 januari 2005 is deze taak aangevuld met het informeren inzake het spreekrecht.

Opzet van het onderzoek

Tot op heden is weinig bekend over de wijze waarop de parketten uitvoering hebben gegeven aan deze taakstelling. In het voorliggende rapport is onderzocht hoe het openbaar ministerie, in samenwerking met Slachtofferhulp Nederland, de schriftelijke slachtofferverklaring en het daarmee samenhangende spreekrecht heeft geïmplementeerd. Daartoe is onderzoek verricht op de parketten Assen, Alkmaar, Den Haag, Middelburg, Roermond en Utrecht. Via bestudering van beleidsdocumenten en het houden van vraaggesprekken zijn gegevens verzameld betreffende de uitvoeringspraktijk en de daarin gelegen aandachtspunten. Het gaat hierbij uitdrukkelijk niet alleen om mogelijke knelpunten, maar om aspecten die door de respondenten zijn genoemd als van belang voor een adequate uitvoering van de schriftelijke slachtofferverklaring, in samenhang met het spreekrecht. Uitgangspunt zijn geweest de instructies opgesteld door het College van Procureurs-generaal en Slachtofferhulp Nederland.

In aanvulling hierop is aandacht besteed aan de ervaringen van de rechterlijke macht. Onderzocht is of de wijze waarop de parketten en Slachtofferhulp Nederland uitvoering geven aan de schriftelijke slachtofferverklaring aansluit op de werkzaamheden van de rechter, en welke aandachtspunten hierin liggen besloten.

Maar er is meer. Uitgangspunt van beleid is namelijk dat de schriftelijke slachtofferverklaring kan gelden als voorbereiding op het spreekrecht respectievelijk als volwaardig alternatief voor slachtoffers die niet willen spreken ter zitting. Beide wijzen op een (organisatorische) samenhang tussen de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht. De wijze waarop uitvoering wordt gegeven aan de schriftelijke slachtofferverklaring lijkt zodoende van invloed te kunnen zijn op de praktijk van het spreekrecht. Onderzocht is of dat het geval is, en hoe deze rechters de samenhang tussen het spreekrecht en de schriftelijke slachtofferverklaring waarderen.

Ten slotte de advocatuur, ook zij hebben te maken met de schriftelijke slachtofferverklaring. Hoewel deze primair ziet op de relatie tussen de rechter en het slachtoffer, vormt de schriftelijke slachtofferverklaring een processtuk en regardeert het zodoende de positie van de verdachte. Duidelijk is echter dat de verdediging hier een subsidiaire positie inneemt. Desalniettemin is via een beknopte enquête informatie ingewonnen van de zijde van de advocatuur. De lage respons brengt met zich mee dat niet meer dan een korte impressie kan worden gegeven van de ervaringen van de advocatuur ten deze.

Onderzoeksresultaten

Overeenkomsten en verschillen

De wijze waarop de onderzochte arrondissementen uitvoering hebben gegeven aan de schriftelijke slachtofferverklaring stemt in grote lijnen overeen. Dankzij de instructies van het College van Procureurs-generaal, neergelegd in de Aanwijzing Spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring en twee daaraan voorafgegane beleidsbrieven beschikten de parketten over een kader waarbinnen zij de schriftelijke slachtofferverklaring konden uitvoeren. Tegelijkertijd geldt dat centrale aansturing van de parketten slechts tot op zekere hoogte mogelijk is; de parketten functioneren namelijk als relatief autonome eenheden hetgeen aanleiding geeft tot uitvoeringsverschillen. Echter, ook waar wordt afgeweken van deze centrale instructie zijn overeenkomsten waar te nemen tussen de parketten: bepaalde kwesties blijken op eenzelfde manier te worden opgelost.

Investerings door de parketten

Alvorens in te gaan op de uitvoeringspraktijk moet worden opgemerkt dat de schriftelijke slachtofferverklaring en de daarop volgende invoering van het spreekrecht op de meeste van de onderzochte parketten onderwerp is geweest van beleidsvoering. De parketten hebben – min of meer gedetailleerde – procesbeschrijvingen opgesteld ten behoeve van de slachtoffermedewerkers, op enkele plaatsen slachtofferloketten ingericht en zijn (nauwe) samenwerking aangegaan met de Slachtofferhulp Nederland.

Echter, niet overal is men voortvarend te werk gegaan; de investeringen gedaan vanuit de onderzochte parketten verschillen naar aard en omvang. De redenen lopen uiteen van min of meer toevallige omstandigheden als tijdelijke personele tekorten tot meer structurele factoren als het niet toekennen van beleidsprioriteit aan de implementatie van de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht.

In samenhang hiermee dient te worden gewezen op de taakverzwaring voor het openbaar ministerie gelegen in de uitvoering van de slachtofferzorg. De taken nemen toe, zonder dat daar een evenredige uitbreiding van middelen tegenover staat.

Ook de korte voorbereidingstijd wordt genoemd als complicerende factor. Immers, zowel voor de schriftelijke slachtofferverklaring als het spreekrecht geldt dat de instructies vanuit het College van Procureurs-generaal pas een maand voor inwerkingtreding van de voorziening zijn verstrekt. Gevolg hiervan is dat uitvoering en implementatie hand in hand zijn gegaan.

Maatwerk

Des te opmerkelijker zijn de zorg en loyaliteit waarmee de parketten uitvoering geven aan de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht. Dat geldt ook voor die parketten waar een en ander nog niet optimaal is geregeld. Deze houding lijkt te maken te hebben met het feit dat de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht als ‘maatwerk’ worden erva-

ren. Anders dan de uitvoering van de Wet Terwee gaat het hier niet om ‘geld’, maar om bejegening. En dat vereist, zo is het gevoelen op de parketten, een zekere expertise. Echter, juist dat gegeven maakt de uitvoering van dit onderdeel van de slachtofferzorg tot op zekere hoogte kwetsbaar. Het wegvallen, tijdelijk of structureel, van medewerkers lijkt problemen te kunnen opleveren. Niet alleen is vervanging niet zo maar geregeld, ook lijkt de expertise te zijn geconcentreerd bij een beperkte groep parketmedewerkers. Hoewel deze personele kwetsbaarheid zeker niet verabsoluteerd mag worden, geven betrokkenen aan dat deze tak van slachtofferzorg een zekere houding vraagt waarover niet iedereen beschikt.

Wat de rapporteurs schriftelijke slachtofferverklaring betreft geldt eenzelfde observatie. Zij profileren zich als ‘kleine zelfstandige’ binnen de moederorganisatie, Slachtofferhulp Nederland. Ook hier wordt aangegeven dat de middelen weliswaar toereikend zijn, maar geen ruimte bieden tot verdere uitbouw van taken. Problematischer nog is het ontbreken van structurele financiering. De rapporteurs zijn voor hun aanstelling volledig afhankelijk van financiering door het ministerie van Justitie, welke jaarlijks wordt vastgesteld. Dat leidt tot onzekerheid over de verlenging van de aanstelling.

Aandacht voor logistieke eisen

De samenwerking met de parketten verloopt volgens de rapporteurs naar tevredenheid. Echter, op plaatsen waar de parketten de zaken betreffende de schriftelijke slachtofferverklaring intern nog niet (geheel) op orde hebben geven de rapporteurs aan hiervan hinder te ondervinden bij de vervulling van hun taken.

Maar waar de parketten de zaken wel op orde hebben geldt dat het openbaar ministerie niet steeds voldoende oog lijkt te hebben voor de logistieke eisen besloten in het werk van de rapporteurs. Immers, om een schriftelijke slachtofferverklaring op te kunnen stellen moet de rapporteur de beschikking hebben over persoonsgegevens van het slachtoffer en relevante stukken uit het dossier (aangifte en relevante delen van de tenlastelegging). Wanneer deze gegevens niet tijdig ter beschikking worden gesteld door het parket komt de rapporteur in tijdnood.

Dit gegeven wint aan belang wanneer wordt bedacht dat het gevaar voor tijdnood een structurele factor vormt, waar het gaat om de schriftelijke slachtofferverklaring. Doel van de verklaring is immers de rechter actuele informatie te verschaffen over de gevolgen die het ten laste gelegde misdrijf heeft (gehad) voor het slachtoffer. Dat brengt met zich mee dat de schriftelijke slachtofferverklaring per definitie kort voor de zitting moet worden opgesteld. Hoewel dat op zichzelf geen problemen hoeft op te leveren, ontstaan die wel waar door omissies van de parketten zaken tussendoor komen die met spoed moeten worden afgehandeld door de rapporteur. De regel dat de schriftelijke slachtofferverklaring twee weken voor de zitting in het strafdossier dient te zijn gevoegd wordt in de regel niet gehaald. Het kan een week van tevoren zijn, maar ook twee dagen of zelfs een dag voor de zitting.

Het slachtoffer als onzekere factor

Overigens zijn niet alleen de parketten debet aan het ontstaan van dergelijke vertragingen, ook de slachtoffers zelf dragen daaraan bij door niet adequaat te reageren. Een en ander wordt in de hand gewerkt door de coulante omgang met de termijnen gesteld aan het slachtoffer. Het strakke tijdsschema voorgeschreven in de Aanwijzing Spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring wordt in de praktijk niet gehandhaafd. Waar slachtoffers formeel zeven tot acht dagen de tijd hebben om het antwoordformulier te retourneren aan het parket, worden aan overschrijding van die termijn in de praktijk geen gevolgen verbonden. Waar enigszins mogelijk spannen de parketten en de rapporteurs zich in om te voldoen aan de wensen van het

slachtoffer ten aanzien van de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht. Men maakt hier een bewuste keuze vóór het slachtoffer, met alle gevolgen van dien. De parketten houden hier rekening mee door bijvoorbeeld te voorzien in een eindcontrole bij de zittingsvoorbereiding of anderszins een check in te bouwen.

Voor de rapporteurs weegt deze onzekere factor echter nog sterker; zij zijn immers afhankelijk van persoonlijk contact met het slachtoffer. Er wordt melding gemaakt van tijdrovende omliggende werkzaamheden, zoals veelvuldig moeten bellen voor afspraken of late afmeldingen waardoor werktijd verloren gaat. Ook blijkt het vaak niet mogelijk om binnen de resterende tijd de schriftelijke slachtofferverklaring te laten ondertekenen door het slachtoffer. De rapporteurs tillen daar niet zo zwaar aan, mits het slachtoffer voor inzending van de verklaring op de hoogte is gesteld van de inhoud en deze heeft geaccordeerd.

De bevinding dat de schriftelijke slachtofferverklaringen niet binnen de voorgeschreven termijn gereed zijn is zeker ook terug te voeren op het slachtoffer als onzekere factor. Waar, met inachtneming van de grenzen die de primaire processen stellen, het uitgangspunt ligt in een zorgvuldige bejegening van het slachtoffer lijkt dit niet te zullen veranderen.

Conform of niet conform?

In antwoord op de vraag in hoeverre de parketten zich houden aan de instructies verstrekt door het College van Procureurs-generaal kan het volgende worden opgemerkt. Vijf van de zes onderzochte parketten maken conform de Aanwijzing Spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring onderscheid in zaken met, en zaken zonder preventieve hechtenis. Vooral deze laatste categorie geeft, vanwege het minder strakke verloop van de afhandeling, aanleiding tot problemen met de naleving van termijnen.

Daarentegen wijkt de meerderheid van de parketten af van de instructie dat de slachtofferbrief waarin informatie wordt aangeboden over de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht pas mag worden verzonden nádat een positieve vervolgingsbeslissing is genomen. Voorafgaand daaraan behoort een algemene slachtofferbrief te worden verstuurd. De meerderheid van de onderzochte parketten combineert beide brieven echter en informeert derhalve nog voor besloten is tot vervolging over de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht. Wél wordt uitdrukkelijk een voorbehoud gemaakt inzake een te volgen positieve vervolgingsbeslissing.

Deze handelswijze komt naar het oordeel van de betreffende parketten zowel het slachtoffer ten goede – deze ontvangt één duidelijk aanbod –, als de administratieve processen ten pakte. Immers, zo wordt in een zo vroeg mogelijk stadium duidelijk welke wensen het slachtoffer in de betreffende zaak heeft en kunnen deze eventueel worden betrokken bij de te nemen vervolgingsbeslissing.¹²²

Er is nog een punt waarop door sommige parketten wordt afgeweken van de voornoemde instructies, namelijk de voorwaarde dat een aanbod tot het doen opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring en/of gebruikmaking van het spreekrecht slechts mag worden gedaan voor misdrijven genoemd in artikel 302 Sv. Hoewel de meeste parketten zich hieraan houden, wordt niet uitgesloten geacht dat een schriftelijke slachtofferverklaring wordt opgesteld in zaken waarin dat naar het oordeel van de officier van justitie gelet op de impact van het misdrijf gerechtvaardigd is. Duidelijk is dat het hier uitzonderingsgevallen betreft. Bovendien hoeft in een dergelijk geval niet steeds te worden gekozen voor een schriftelijke slachtofferverklaring, maar kan de informatie afkomstig van het slachtoffer ook vormvrij worden inge-

¹²² Vellinga, 2006, p. 22; Vellinga wijst erop dat de Aanwijzing Slachtofferzorg een dergelijke overweging wel noemt als relevante factor binnen de vervolgingsbeslissing, maar dat dit ontbreekt in de Aanwijzing Spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring.

bracht bijvoorbeeld in de vorm van een ingezonden brief of een verslag van een gesprek tussen officier en slachtoffer.

Artikel 302 Sv

In aansluiting hierop worden de grenzen die krachtens artikel 302 Sv aan het gebruik van het spreekrecht, en in afgeleide daarvan aan de schriftelijke slachtofferverklaring worden gesteld als juist ervaren. Wel wordt benadrukt dat nimmer is te voorzien wat de impact van een misdrijf zal zijn op het slachtoffer. In die zin vallen er wel eens slachtoffers buiten de boot, voor wie het spreekrecht en de schriftelijke slachtofferverklaring wel geïndiceerd zouden zijn. Echter, ook het omgekeerde kan gelden.

De schriftelijke slachtofferverklaring in relatie tot het spreekrecht

Wat betreft de samenhang tussen de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht leert het onderzoek dat deze samenhang nadrukkelijk aanwezig is in de praktijk. Hoewel de wetgever geen dwingend verband heeft gelegd tussen beide voorzieningen ligt het uitgangspunt van beleid in de wens het spreekrecht te doen voorafgaan door een schriftelijke slachtofferverklaring. Sterker nog: het beleid lijkt er op te zijn gericht via de schriftelijke slachtofferverklaring een zekere afleiding te realiseren van het spreekrecht. Gezamenlijk uitgangspunt van het openbaar ministerie, Slachtofferhulp Nederland en het ministerie van Justitie¹²³ is dan ook dat de schriftelijke slachtofferverklaring een ‘volwaardig alternatief’ kan vormen voor slachtoffers die geen gebruik willen maken van hun spreekrecht.

Hier spelen twee gedachten. Enerzijds de wens te voorkomen dat slachtoffers opnieuw een negatieve ervaring opdoen als gevolg van een onvoorbereid spreken ter zitting. Anderzijds de behoefte de voortgang en zuiverheid van de zitting te bewaken, met de daarin centraal staande belangen van de verdachte. Deze opstelling lijkt te worden gedeeld door de rechterlijke macht, gelet op de wijze waarop zij vorm geeft aan het spreekrecht ter zitting. Via het rechtersoverleg is overeengekomen dat de rechter de schriftelijke slachtofferverklaring ter zitting voorhoudt, waarna deze het slachtoffer de gelegenheid biedt een mondelinge toelichting of aanvulling hierop te geven. Dat laat onverlet dat spreken zonder voorafgaande schriftelijke slachtofferverklaring mogelijk is, en zonder problemen kan verlopen.

Voorbereiding gewenst

Alle betrokkenen, officier, rechter en rapporteur benadrukken echter de noodzaak het slachtoffer duidelijk voor te lichten over de aard en omvang van het spreekrecht en de grenzen die het strafproces stelt. Hier vervullen de rapporteurs een sleutelrol, het is aan hen het slachtoffer duidelijk te informeren over de mogelijkheden en hen te adviseren over het gebruik daarvan.

Dit resulteert in de praktijk tot een terughoudend gebruik van het spreekrecht, de meeste slachtoffers volstaan na toelichting door de rapporteur met een schriftelijke slachtofferverklaring. Overigens hoeft de reden daarvoor niet te zijn gelegen in het opzien tegen het spreken ter zitting, er kunnen vele redenen zijn waarom het slachtoffer geen gebruik wil maken van het spreekrecht. Evenmin is uitgesloten dat het gesprek met de rapporteur het slachtoffer een zekere mogelijkheid biedt de emoties te kanaliseren, en tegelijkertijd te vertrouwen op een adequate overdracht daarvan aan de rechter via de schriftelijke slachtofferverklaring.¹²⁴

¹²³ Wat betreft het ministerie van Justitie moet hierbij een slag om de arm worden gehouden. Hoewel uitlatingen van de minister van Justitie gemaakt tijdens de behandeling van de wet op het spreekrecht wel in die richting wijzen, wordt dit standpunt niet bevestigd in officiële beleidsstukken.

¹²⁴ Het verdient aanbeveling onderzoek te doen naar dit vermoede effect en de positie van de rapporteur schriftelijke slachtofferverklaring ten deze.

De rechters zijn dan ook zeer te spreken over de schriftelijke slachtofferverklaringen. In de regel zijn het helder geformuleerde, goed afgebakende verhalen die duidelijk inzichtelijk maken welke gevolgen het ten laste gelegde misdrijf voor het slachtoffer heeft gehad. Al met al lijkt de geschetste werkwijze de oorspronkelijke bezwaren tegen het spreekrecht, geformuleerd vanuit de rechterlijke macht, grotendeels te hebben weggenomen.

Punt van aandacht is wel de late termijn waarover de rechter kan beschikken over de schriftelijke slachtofferverklaring. Doordat deze in de regel pas vlak voor de zitting binnenkomt, kan deze niet worden betrokken bij de voorbereiding van de zaak, en moet het verslag soms zelfs nog vlak voor de zitting worden gelezen. Nu levert dat laatste geen problemen op gelet op de aard en beknoptheid van het stuk, maar een betere voorbereiding wordt wenselijk geacht. Hierop aansluitend bericht ook de advocatuur dat men in de regel niet tijdig beschikt over een afschrift van de schriftelijke slachtofferverklaring. Dat wordt echter niet direct als hinderlijk ervaren, vanuit de verdedigingspositie kan men niet zoveel met een dergelijk verklaring. Vanuit de verdediging is men dan ook niet onverdeeld gelukkig met de schriftelijke slachtofferverklaring en het spreekrecht. Ondervraging naar aanleiding van het spreekrecht respectievelijk de schriftelijke slachtofferverklaring wordt niet gemeld, men volstaat met een enkele opmerking in het pleidooi.

De toegevoegde waarde van het spreken

De rechters en beleidsofficieren met wie is gesproken tonen zich dan ook zonder uitzondering voorstander van het spreekrecht en menen dat dit een meerwaarde kan hebben voor het strafproces. Spreken is in hun beleving van een andere orde dan de schriftelijke slachtofferverklaring; een zorgvuldig voorbereid spreken maakt indruk op de rechter en biedt hem of haar handvatten om de gevolgen van het misdrijf mee te wegen in de besluitvorming.

Vorbereiding op het spreekrecht wordt, als gezegd, essentieel geacht. De ervaring leert dat onvoorbereid spreken uitmondt in ongestructureerde verhalen die weliswaar dienstig kunnen zijn aan de verwerking van het misdrijf voor het slachtoffer, maar waarmee de rechter niet uit de voeten kan. Overigens moet men zich niet al teveel voorstellen van de bijdrage van de schriftelijke slachtofferverklaring of het spreken ter zitting op de besluitvorming van de rechter. Deze ligt vrijwel uitsluitend op het vlak van de straftoemeting, en dan nog in de bandbreedte. De meerwaarde van het spreken ter zitting ligt volgens betrokken rechters dan ook niet primair in het effect op de strafmaat; uit hoofde van diens ervaring weet de rechter de gevolgen veelal op waarde te schatten. De toegevoegde waarde van een dergelijk spreken ligt elders, namelijk in de confrontatie van de verdachte met de gevolgen waartoe zijn vermoede handelen heeft geleid en in de inscherping met de maatschappelijke gevolgen van het misdrijf voor de rechter.

De omvang van het gebruik

Ten slotte het kwantitatieve aspect. Via enkele omwegen zijn cijfers verzameld over het aanbod en gebruik van de schriftelijke slachtofferverklaring. Wat betreft het spreekrecht is dat niet mogelijk geweest vanwege het ontbreken van iedere registratie ten deze. Respondenten geven aan dat het gaat om geringe aantallen; op jaarbasis is het aantal sprekers voor de meeste te tellen op de vingers van één hand. In de meeste gevallen gaat het spreken vooraf door een schriftelijke slachtofferverklaring; een enkele maal stelt het slachtoffer zelf een verklaring op en draagt die voor ter zitting.

De schriftelijke slachtofferverklaring wordt als vermeld regelmatig aangetroffen in de stukken. Rapporteurs bespeuren een toename, dan wel gelijkblijvend aantal aanvragen. Niet uitgesloten is dat in de toekomst, als gevolg van toenemende bekendheid, een groei te zien zal

zijn van het aantal schriftelijke slachtofferverklaringen. Vooralsnog varieert het gebruik van ruim anderhalf tot minder dan één procent per inwoner per arrondissement. Aanbod en gebruik laten in de onderzochte arrondissementen een wisselend beeld zien. Uit de cijfers is zeker niet af te leiden dat de schriftelijke slachtofferverklaring standaard deel uitmaakt van het strafdossier in de daarvoor in aanmerking komende zaken.

Summary

Call for research

As a tradition victims of crime are not awarded a position of their own within the framework of criminal procedure. However, there is an actual tendency to alter this subordinated position. Just recently the Dutch government enacted a draft tending to introduce legal rights for victims within the Dutch Code of Penal Procedure. Preceding studies by the research-project *Strafvordering 2001* provided the systematic review needed. Furthermore, in 2001 written victim impact statements have been introduced on an experimental basis; a nation-wide introduction followed in 2004. Only several months later, in January 2005, the right towards an oral victim impact statement came into being (article 336 DCCP). Although the legislator did not call upon the Public Prosecutor's Office to facilitate this provision, to render the services needed was felt to be a task for the Public Prosecutor's Office. Therefore, from January 2005 the District Prosecutor's Offices, in cooperation with the Dutch Victim Support (*Slachtofferhulp Nederland*) carry out the task to inform victims of crimes regarding the 'rights' towards the written and oral victim impact statement.

Outline

As little was known about the manner in which the Public Prosecutor's Office and the Dutch Victim Support have organized the execution of the victim impact statement an evaluation was indicated. The underlying report provides such an evaluation. Research was done at several District Public Prosecutor's Offices: Alkmaar, Assen, Den Haag, Middelburg, Roermond and Utrecht. Besides studying documents (as far as available), interviews were taken from personnel of the District Public Prosecutor's Office as well as the so-called reporters Victim Impact Statement ('reporter') employed by the Dutch Victim Support. The aim was to evaluate the way in which the written and oral victim impact statement were implemented by the organizations Public Prosecutor's Office and Victim Support.

As the written victim impact statement aims at informing the magistrate in regard to the effects of the indictable offence for the individual victim, additional interviews were taken from magistrates at the District Courts involved. Furthermore a limited questionnaire was set out among barristers.

Results

Resemblances and differences

As the Public Prosecutor's Office provided for a framework for the implementation of the written and oral victim impact statement local practice shows resemblance. Nevertheless, as the District Public Prosecutor's Offices function as relative autonomous organizations, the realm of central instructions is limited. Still, the data show resemblance, even within diversification. To put it on other words: local practices provide similar solutions to the problems involved.

Efforts made by the District Public Prosecutor's Office

Most of the District Public Prosecutor's Offices involved set out a policy to implement the written victim and oral impact statement. Proceedings were written in order to match existing administrative processes. Furthermore, in some places information desks were set up, sometimes in joined cooperation with the Dutch Victim Support.

However, local efforts differ. Not every District Public Prosecutor's Office involved invested as much as one ought to. Causes vary from coincidental circumstances such as a temporary shortage in staff to – what seems to be – a structural lack of priority towards victim support policy. Also the expanding tasks the District Prosecutor's Offices have to deal with as a result of victim support policy have to be mentioned as a relevant factor. As the Public Prosecutor's Office makes it its task to watch over the victim's interest responsibilities increase, however without corresponding growth of financial means. Especially, the lack of time given to prepare the administration towards new tasks is mentioned. As for the written and oral victim impact statement, the directive presented by the Public Prosecutor's Office was published just one month before the written respectively the oral victim impact statement had to be executed, thus leaving the District Public Prosecutor's Offices insufficient time to take proper preparations. As a result, implementation and execution of the victim impact statement have gone hand in hand.

Made to measure

For all that, the District Public Prosecutor's Offices have executed the victim impact statement in a careful and loyal manner. One genuine belief that the written and oral victim impact statement must be 'made to measure'. In contrast with the compensation order (article 36f Dutch Penal Code), the execution of the written and oral victim impact statement is believed to imply 'careful treatment'. It is not the victim's money which is at stake, but the victim himself. Therefore a certain expertise is felt to be needed, by the reporter, as well as by the personnel of the District Public Prosecutor's Office.

However, this belief renders the execution of the victim impact statement certain vulnerability. Coincidental circumstances, as absence through illness or departure of employees may cause problems, as substitution cannot be arranged immediately as expertise is felt to be required.

A similar observation can be made for the position of the reporters, employed by the Dutch Victim Support. Working as a reporter requires specific knowledge, as well as the capability to work autonomously. As is the case for the victim care workers at the District Prosecutor's Office, one fulfills its tasks with care and loyalty. Although financial means are felt to be sufficient, there is no room for further expansion of activities. Moreover as reporters financially fully dependent on subsidy by the Department of Justice, the lack of structural finance is felt to be quite problematic.

Logistic conditions

Although the cooperation is evaluated positively, the Dutch Victim Support calls attention to a certain lack of awareness at the (District) Prosecutor's Office(s) regarding the logistic needs of the reporters. Indeed the reporters highly depend on the District Public Prosecutor's Office to do their job. For to be able to draw up a written victim impact statement, the reporter needs to have disposal over the personal notes of the victim, as well as relevant case-information (such as the report of the crime and relevant parts of the indictment). In case this information is not received in due time, this may cause time trouble for the reporter.

In all, as time-management lies at the heart of the written and oral victim statement, here lies the weak spot. As the aim is to provide actual information about the aftermath of crime for

the victim, written victim impact statements have to be written just before the court session. Although, in itself this does not need to cause problems, time trouble may rise as the reporter is often confronted with urgent requests, caused by an omission of the District Public Prosecutor's Office. As this happens on a regular basis, reporters have to work under pressure of time and seldom manage to reach the standard term of two weeks before the court-session. More likely is the written victim impact statement been sent in a week, or – as a rule – two days in advance.

The victim: an uncertain factor

Nevertheless, it is not just due to omission by the District Public Prosecutor's Office that time trouble may raise. Merely as important are the inadequate reactions of victims. The District Public Prosecutor's Offices tend to accommodate victims by maintaining the terms set out for response flexible. As the Directive on the Oral and Written Impact Statement mentions seven days in order to respond to the offer regarding the written victim impact statement, no consequences are attended to exceeding the official term. Thus, requests to draw up a written victim impact statement are often passed to the reporters on short notice, causing time trouble.

As for the reporter, the victim is an even more insecure factor, for a personal contact is a needed in order to be able to draw up a written victim impact statement. Reporters frequently mention time-consuming, indirect activities, such as making phone-calls or last minute countermands, causing a loss of working hours. As a result there is often no time left to have the written victim impact statement signed by the victim, as is required. For that matter, the reporters do not put to much weight to this omission, as long as the victim has given his consent, one way or the other. However, no statement is send to court unless the victim is informed about the contents and has agreed to it. For certain the finding that, as a rule the written victim impact statement is not ready – as agreed upon – two weeks before the court-session, is to be related to the victim as an uncertain factor.

Indeed, it is to be acknowledged that the victim is an autonomous factor within the execution of the written and oral victim impact statement. All the more because the point of departure lies in the making amends to the victim, at least as far as possible having regard to the mission of the District Public Prosecutor's Office to maintain public order. As for the Dutch Victim Support taking care of the victim's need is core-business. Nevertheless, it's clear that as far as the District Public Prosecutor's Offices and the Dutch Victim Support are concerned a choice is made in favor of the victim.

In accordance with the Directive?

As to the question whether or not the District Public Prosecutor's Offices carry out the instructions given by the Board of the Prosecutors the following can be stated.

As is set out in the Directive Oral and Written Victim Impact Statement, most of the District Prosecutor's Offices concerned follow the procedures prescribed by central level; a distinction between criminal cases with or without applied remand custody is made. Due to the strictly structured procedure administrative process regarding the written victim impact statement do not cause trouble in cases with custodial remand. As prosecution is to be expected, the District Public Prosecutor's Office may safely inform the victim as to the possibility of an oral and written victim impact statement. Conversely, in cases without custodial remand time-management may cause trouble as the administrative course is less structured and prosecution is insecure.

For this reason the Board of Prosecutors ordered that in cases without custodial remand information regarding the oral and written impact statement may not be send before prosecu-

tion positively has been decided upon. The Directive prescribes the sending of the first letter, containing general information about the penal process and the offer to get help from the Dutch Victim Support, in an early stage. Information in regard to the written and oral victim impact statement is subject of a second letter, to be send after one has decided to prosecute. Nevertheless, most of the District Public Prosecutor's Offices concerned combine the two letters, inserting a reservation in regard to a positive decision towards prosecution. Thus, one states to serve the victim, as well as the administration. From the victims perspective it is better to receive one letter containing all relevant information. As for the District Public Prosecutor's Office is concerned, a reduction of the administrative actions is reached as well as a clear and, even more important, early insight into the claims of the victim.

Another divergence to be mentioned regards the fact that the District Prosecutor's Office involved do not strictly hold on to article 302 DCCP. The Directive makes clear that the oral and written impact statement may only be applied in case there is an indictable offence threatened with eight years or more imprisonment, or one of the specified offences mentioned in article 302 DCCP. Although most of the District Public Prosecutor's Offices concerned hold on to this rule, one does not exclude that the impact of an indictable offence not mentioned in article 302 DCCP may cause to inform the victim of the possibility to have a written victim impact statement drawn up.

Clearly these are exclusions to the rule. Beside, the information can be presented in a less formal manner, such as an informal letter written by the victim, whether or not with assistance from the reporter. Another option to provide information to the judge is to have an interview with the victim by the Public Prosecutor, and have this report added to the dossier.

Article 302 DCCP

Despite these exclusionary cases, the limitations mentioned in article 302 DCCP are acknowledged as just. Although one emphasizes that the impact of an indictable offence is not to be forecasted, limitations are necessary in order to prevent an unjust use of the written and oral victim impact statement. Surely there will be cases in which the impact of the indictable offence would have given cause to draw up a written victim impact statement, but it also may be the other way around: not all cases which fall within the reach of article 302 DCCP are felt to justify such a provision.

The written vs. the oral impact statement

As mentioned above the written and oral impact statement is related. Although the legislator doesn't hold to such a condition, policy is directed towards having the oral victim impact statement preceded by a written victim statement. Indeed, the written impact statement is seen as a full-fledged alternative for those victims, who for some reason do not want to give an oral statement in court. Thus, a kind of diversion seems to be created towards the written impact victim statement. On the whole, findings confirm a strong connection between the written and oral victim impact statement.

Preparation needed

All respondents subscribe the need for preparation. The victim who wants to make an oral victim impact statement should be prepared, preferably by having a written victim impact statement drawn up or otherwise by means of an oral instruction by the reporter. The motives behind this strong urge for preparation are twofold. At first one wishes to prevent secondarily victimisation for the victims. Secondly one feels the need to control the session in court, as well as to safeguard the right to a fair trial. Also a loss of time as a result of unprepared oral victim impact statements should be prevented.

That's why the victim should be clearly informed as to the characteristics of the criminal process, especially regarding the peculiar limitations to be taking into account regarding the oral written victim statement. Here, the reporter has the crucial task to provide the victim with the information needed, as well as to advise him what use of the provisions seems suitable. As a result limited use is been made of the oral victim impact statement. The majority of the victims involved waive their right to make an oral victim impact; one suffices to have a written victim impact statement drawn up.

For that matter it should be made clear that there are all kind of reasons which may cause to waiver the right to speak out in court. Particular, due to the conversation between the victim and the reporter emotions may have been tempered, reducing the urge to make an oral victim impact statement in court. Moreover, the belief that the reporter is capable of drawing up a proper written impact statement seems to be of importance and gives way to decline the right for an oral victim impact statement. Yet there are other, more personal reasons to decline an oral victim statement.

Related to this issue it's important to make clear that the magistrates highly value the written impact statements. As a rule the written impact statements provide the magistrate a concise and clear picture of how the indictable offence has affected the victim and what the (future) consequences may be. Indeed, the concise and clear character of the written impact statement, in connection with its preparative function, seem to have contributed a lot towards the taking away of the original objections against the oral victim impact statement amongst the judiciary.

How to shape to the oral victim impact statement

Although the magistrates agree upon the need for preparation, the way in which the oral and written victim impact statement is handled in court may differ. As the district courts involved have deliberated about the subject, the outcomes may differ. Some district courts have drawn up rules, others didn't. As a result there are significant differences in the way the written and oral victim impact statements are handled in court. For instance in some places the judge reads out the written victim impact statement in court, and subsequently inquires if the victim has something to add, the latter implying the use of an oral victim statement thus confirming the aforementioned connection between the oral and written victim impact statement.

Elsewhere the victim is given the choice to read out the written victim impact statement himself, or to have this done by the magistrate. Subsequently the victim is invited to add an oral victim impact statement. Although the connection between the oral and written impact statement seems less important here, one has to keep in mind that the information provided by the written impact statement enables the magistrate to prepare for the court-session, including the announced oral victim impact statement.

In addition a remark is to be made regarding the exceeding of the terms by the reporters. As the written victim impact statement includes essential information need for the preparation of the court-session, the magistrates are somewhat impeded by the late term sending of the statements by the reporter. On the other hand, as the written impact statement as a rule is concise and clear, the magistrates are able to take notice of the information enclosed easily. Nevertheless, one would prefer receiving the statements in time.

The same observation counts for the defence, as they too do not receive the written victim impact statement in time. However, as the defendant is not the addressed person, the consequences are minor. Although from the perspective of the defence objections are made against the written and oral victim impact statement, one does not have the judicial means to do anything about it.

The additional value of the oral victim impact statement

As already mentioned, policy sets out the written victim impact statement to be a fully fledged alternative for the oral victim impact statement, at least for those victims who – for reasons of their own – decline their right to make an oral victim impact statement. Nevertheless, respondents are of the opinion that making an oral victim statement has an additional value. Giving oral information in court by a victim is felt to have far greater impact than providing information by means of a written victim impact statement. There is however one condition: the impact of the oral victim impact statement depends on the fact whether or not the victim has been prepared to speak out in court. A carefully prepared address by the victim during the court-session may impress the magistrate, as well as the defendant. What is more, it provides tools for the magistrate to outweigh the impact of the indictable offence in the verdict. Conversely, unprepared oral addresses make a slight chance to be taken into consideration by the magistrates. Although such ‘loose’ speeches may help the victim to overcome the aftermath of the indictable offence, the magistrate cannot deal with it in the context of the verdict.

In all, one must not have too high hopes as to the extent in which the written or oral victim impact statement influences the magistrate’s decisions. If there is any impact whatsoever, it is restricted to the domain of sentencing, moreover, to the margins of the sentencing-decision. Nevertheless, as the quantitative impact of the oral victim impact statement is limited, this lies somewhat different for the qualitative impact. Most of the magistrates involved value the oral victim impact statement as a means to reflect upon the social impact of the indictable offence. Being forcefully confronted with the impact of the facts summoned, awareness is raised by the magistrates, thus calling them to reflect upon the social impact thus providing legitimacy to the verdict. Yet, as it stated above, one must place this finding into perspective. Another dimension of the oral victim valued by the magistrates is the confrontation of the defendant with what he has done to a fellow human-being.

The extent of the use

The data referring to the extent of the use of the written and oral victim impact statements were gathered in various ways. As for the oral victim statement no figures can be given, due to the fact that no registration is being kept. Relying upon the respondents few oral victim impact statements have been made; on a yearly basis up to a maximum of five to ten victims up most have given an oral statement in court.

In most cases the oral statements have been prepared by a written victim impact statement. In those cases the procedure most frequently used has been to read out the written victim impact statement by the magistrate, giving the possibility to provide oral additional information. In some cases, the victim choose to read out a statement of his own.

Conversely, the written victim impact statement has been used more often. As for the reporters, some state that there is an increase in the use of written victim impact statement, as others do not. Yet, as the written victim impact statement becomes widely known a future increase may not be excluded. As for now, the use varies from one and a half percent to less than one percent per inhabitant per district. In all, these figures do not indicate a standard use of the written impact statement in criminal cases.

Literatuur

Boeken en artikelen

B

Borgers, M., Harmonisatie van het strafrecht in de context van de Eerste Pijler, *Delikt en Delinkwent*, 2005, p. 76-100.

Bruinenberg, K., *Evaluatie Slachtoffer Informatiepunt Den Haag*, arrondissementsparket, oktober 2005.

Buruma, Y., *De aandacht van de strafrechter*, oratie KUN, Deventer: Gouda Quint 1996.

C

Cleiren, C.P.M., Genoegdoening aan slachtoffers in het strafrecht, in: Nederlandse Juristen Vereniging, *Het opstandige slachtoffer*, preadvies, Deventer: Kluwer, 2003, p. 33-105.

Commissie van de Europese Gemeenschappen, *Verslag van de commissie op grond van artikel 18 van het kaderbesluit van de Raad van 15 maart 2001 inzake de status van het slachtoffer in de strafprocedure*, 16 februari 2002, COM (2004) 54, SEC (2004)102.

E

Europese Commissie, *Verslag van de commissie op grond van artikel 18 van het kaderbesluit van de Raad van 15 maart 2001 inzake de status van het slachtoffer in het strafproces*, 16 februari 2002, COM (2004)54.

F

Fernhout, F. & T. Spronken, Spreekrecht voor slachtoffers, aspirientjes voor de rest, *Nederlands Juristenblad*, 2005, afl. 3, p. 150-156.

G

Geerdink, M. & E. de Zwaan, Spreekrecht in het geding, *Ars Aequi*, 1999, p. 607.

Graauw, A-K. de, Spreekrecht ter zitting, *Trema*, 2004, p. 346-356.

Groenhuijsen, M.S., Mensenrechten van slachtoffers van delicten en verdachten in het strafproces, in: C.H. Brants, C. Kelk en M. Moerings (red.), *Er is meer*, Deventer: Gouda Quint, 1996, p. 169-179.

Groenhuijsen, M.S., Het juridisch tekort in het strafrecht, *Nederlands Juristenblad*, 1996, p. 1530-1531.

Groenhuijsen, M.S., Hervormingen van het strafproces met het oog op de belangen van het slachtoffer: 'We ain't seen nothing yet', *Delikt en Delinkwent*, 2001, p. 645-653.

Groenhuijsen, M.S. & G. Knigge, *Het onderzoek ter terechtzitting. Eerste interimrapport Onderzoeksproject Strafvordering 2001*, Groningen: RU Groningen, 2000.

Groenhuijsen, M.S. & N.J.M. Kwakman, Het slachtoffer in het vooronderzoek, in: M.S. Groenhuijsen & G. Knigge, *Dwangmiddelen & Rechtsmiddelen. Derde interimrapport Onderzoeksproject Strafvordering 2001*, Deventer: Kluwer, 2004, p.

Groenhuijsen, M.S. & G. Knigge, *Afronding en verantwoording*, Tilburg, mei 2005, p. 65-71.

Groenhuijsen, M.S., Over toeval in het wetgevingsdebat over strafprocesrecht: de uitbouw van een contradictoire gedingstructuur in strafzaken, *Delikt en Delinkwent*, 2005, p. 351-359.

H

Hildebrandt, M., De horizontale betekenis van de straf, *Trema*, 2003, afl.1, p. 14-20.

Hoyle, C& E. Cape, *Evaluation of the 'one stop shop' and victim statement pilots projects*, Bristol: University of Bristol, 1998.

J

Jager, E. de, *Protocol voor het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring*, Slachtofferhulp Nederland, 22 februari 2005.

K

Keijser, J.W. & M. Malsch, Is spreken zuilver en zwijgen goud? Spreekrecht en het ontstemde slachtoffer, *Delikt en Delinkwent*, 2002, p. 5-20.

Kelk, C., Slachtoffers in rechte, in: C.H. Brants et al. (red.), *Op zoek naar grondslagen Strafvordering 2001 ter discussie*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2003, p. 123-129.

Kool, R.S.B., Op zoek naar de grens. Een verkenning van de positie van het slachtoffer in het strafproces, in: C.H. Brants, P.A.M. Mevis & E. Prakken (red.), *Legitieme strafvordering*, Antwerpen/Groningen: Intersentia, 2001, p. 157-173.

Kool, R., Het spreekrecht voor slachtoffers ter zitting: informeren of kanaliseren?, *PROCES*, 2001, p. 84-89.

Kool, Renée, Martin Moerings & Willem Zandbergen, *Recht op schrift. Evaluatie projecten schriftelijke slachtofferverklaring*, Deventer: Kluwer, 2002.

Kool, R. & M. Moerings, Schriftelijke slachtofferverklaring of spreekrecht?, *Trema*, 2003, p. 50-56.

Kool, Renée, Spreekrecht en openbaarheid, in: A. Beijer, C.H. Brants & L. van Lent (red.), *Openbare strafrechtspleging*, Deventer: Kluwer, 2002, p. 79-95.

Kwakman, N., De mateloosheid van solidariteit: het onvermijdelijke gevolg van een slachtoffergericht strafproces, *RM Themis*, 1999, p. 183-194.

M

Morgan, R. & A. Sanders, *The uses of victim statements*, London: HMO, 1999.

O

Oude Hengel, M. & O. Jennekens, *Slachtofferbejegening. Een evaluatie van het project Slachtofferbejegenaar*, Roermond: Hogeschool Zuyd, Sociaal Juridische Dienstverlening, 2001

P

Pemberton, A., *Schriftelijke slachtofferverklaring en spreekrecht. Ontwikkelingen in volume en tijdsbesteding*, Utrecht: Landelijk Bureau Slachtofferhulp Nederland, 18 mei 2005. (a)

Pemberton, A., Het spreekrecht: vergelding of herstel?, *Tijdschrift voor Herstelrecht*, 2005, p. 34-45. (b)

R

Raad voor de Europese Unie, Kaderbesluit over de positie van het slachtoffer in het strafproces, 301F0220, 2001/220/JBZ, 15 maart 2001, *Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen* L 82, p. 1-4.

S

Slachtofferhulp Nederland, Startnotitie Schriftelijke slachtofferverklaring, april 2004.

Spanninga, J.W. & A.L.J. van Strien, een wetsvoorstel betreffende het spreekrecht, *Trema*, 2001, afl. 10, p. 419-428.

Spronken, T., Kaderbesluit heeft 'rechtstreekse' werking: de uitspraak van het Hof van Justitie in de zaak Pupino, *Nieuwsbrief Strafrecht*, 2005, p. 767-771.

Strien, A.L.J. van, De positie van het slachtoffer in het strafproces, in: M.S. Groenhuijsen & G. Knigge, *Het onderzoek ter terechtzitting. Eerste interimrapport Onderzoeksproject Strafvordering 2001*, Groningen: RU Groningen, 2000, hoofdstuk 6.

Strien, A.L.J. van, Sprekende slachtoffers, in: R.H. Haveman (red.), *Seks, zeden en straffen*, Deventer: Gouda Quint, 2000, p. 145-167.

V

Vellinga, W.H., Spreekrecht van het slachtoffer, in: J.B.J. van der Leij & J. Hielkema, *Herschikking van de zitting?*, Deventer: Kluwer, 2006, p. 19-35.

W

Wijkerslooth, J.L. & J. Simones, Spreekrecht voor slachtoffers als onderdeel van een straftoemeting-zitting, *Nederlands Juristenblad*, 2001, p. 2079-2083.

Kamerstukken

Kamerstukken II 2000-01/2003-04/2004-05, 27 213, *De positie van het slachtoffer in het strafproces*, nr. 2, 8 en 9.

Kamerstukken II 2000-01/2001-02/2002-03, 27 632, nrs. 1-15, *Wetsvoorstel invoering spreekrecht voor slachtoffers en nabestaanden*.

Kamerstukken I 2002-03, 27 632, nrs. 104 (a-c), *Wetsvoorstel invoering spreekrecht voor slachtoffers en nabestaanden*.

Kamerstukken 2004-05/2005-06, 30 143, nrs. 1-10, *Wetsvoorstel tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering ter versterking van de positie van het slachtoffer in het strafproces*.

Wetgeving

Wet van 21 juli 2004, Invoering van het spreekrecht voor slachtoffers en nabestaanden, Stbl. 2004, 382 respectievelijk 582.

Bijlage 1 Onderwerpenlijst parketten

Heeft men in het arrondissement eerdere ervaringen opgedaan met de ssv?

- Zo ja, is er na 1 april 2004 resp. 1 januari 2005 iets veranderd ten opzichte van de bestaande werkwijzen?

Is er arrondissementaal beleid ten aanzien van de implementatie ssv?

- Zo ja, welke stukken?
- Zo ja, wordt dat beleid ook daadwerkelijk uitgevoerd? Of gedeeltelijk? Waarom? En zo nee, waarom wordt het niet uitgevoerd?
- Zo ja, welke overlegstructuren, welke organisaties zijn erbij betrokken, vanuit welke taakstelling? Is het overleg specifiek gericht op de implementatie van de ssv resp. het spreekrecht, of gaat het om een breder overleg?
- Hoe krijgen de uitkomsten van het overleg vorm bijv. in de vorm van beleidsmaatregelen.
- Zo nee, hoe is de ssv en de daarmee samenhangende latere invoering van het spreekrecht ingebed in de organisatie (vormgeving administratieve processen, verantwoordelijkheidsstructuur, aandachtsfunctionaris?)

Werkrelatie rapporteur ssv (SHN) en parket

- Waar is de werkplek van de rapporteur ssv gesitueerd:
 - op parket
 - bij SHN
 - bij politie
 - elders, te weten

Administratieve werkprocessen slachtoffermedewerkers parket

- Te onderscheiden categorieën strafzaken/trajecten met bijbehorend verschil in administratieve processen betreffende de slachtofferinformatie:
 - preventief
 - niet-preventief, uit te splitsen in:
- Welke administratieve afhandeling ter zake van de ssv wordt gehanteerd in de onderscheiden categorieën strafzaken:
 - Wie verstrekt welke informatie aan slachtoffers over de ssv, al dan niet in combinatie met het spreekrecht? Speelt SHN hierin een rol?
 - Verlopen de administratieve handelingen verschillend naar onderscheiden categorieën strafzaken?
 - Zo ja, hoe verlopen deze dan? Er geldt een verplichting om voor alle zaken die vallen binnen de art. 302 Sv-categorie een aanbod te doen tot opstellen ssv, op welk moment wordt die brief verstuurd en welke redenen worden daarvoor opgegeven (bijv. eerst accorderen vervolgingsbeslissing of concept tenlastelegging, met het oog op tegengaan verwachtingen slachtoffer)?
 - Op welk moment wordt slachtoffer geregistreerd in Osiris?
 - Aan wie wordt de standaardbrief door het slachtoffer geretourneerd (parket/SHN)?
 - Worden de geretourneerde antwoorden geregistreerd in Osiris?
 - Hoe verloopt de overdracht; welke administratieve handelingen volgen na het retourneren van de antwoordbrief. M.a.w.: hoe worden de rapporteurs ssv geïnformeerd over op te stellen ssv's?
 - Wordt de regel dat minderjarige slachtoffers zonder toestemming van de ouders een ssv mogen laten opstellen nageleefd? Hoe te handelen als de ouders bezwaar maken tegen het opstellen van een ssv?
 - Hoe wordt de gehanteerde procedure door de betrokken medewerkers gewaardeerd?

Structuur/overleg ten parkette

- Is er vanuit het parket centraal toezicht georganiseerd op het verloop van de administratie rondom de ssv/spreekrecht?
- Zo ja, welke functionaris/welk niveau?
- Hoe is dat toezicht gewaarborgd binnen parket? Bijv. via maandelijks overleg met taak OvJ.

Registratie

- Afspraak is dat SHN registratie aantal opgestelde ssv's bijhoudt per arrondissement. Is dat zo? Zo nee, waarom niet?
- Zo ja, hoe vindt die registratie plaats? (Kan er bijvoorbeeld een koppeling worden gemaakt naar zaaksvariabelen als delict, omvang en ernst van de gevolgen, relatie slachtoffer/dader, etc.? Kunnen wij een kopie krijgen van het registratieformulier?)
- Houdt OM aanbod slachtofferbrieven met aanbod ssv bij, zodat gebruik kan worden gemeten?

Opstellen/invoegen ssv

- Wordt volgens een format/procedure gewerkt bij het opstellen van de ssv? Zo nee, op welke wijze wordt een ssv dan opgesteld? Zo ja, wat is de inhoud van het format/procedure? (En kunnen wij daarvan een kopie krijgen?)
- Zijn er knelpunten gesignaleerd bij het opstellen van een ssv (al dan niet in combinatie met het spreekrecht)? Zo ja, welke? En zijn die knelpunten aan te pakken? En door wie?
- Waar wordt de ssv opgesteld?
- Wordt dit zo mogelijk gecombineerd met het slachtoffergesprek OvJ/so?
- Kan de rapporteur ssv werken binnen de gestelde termijnen (twee weken voor de zitting ssv klaar)?
- Kan zittingsvoorbereiding altijd tijdig beschikken over ssv (twee weken voor de zitting)?
- Is de regel dat per gezin één ssv wordt opgesteld goed te hanteren?
- Op welke wijze is de ondersteuning van slachtoffers bij het opstellen van een ssv georganiseerd? Worden zij begeleid door SHN wat betreft hun keuze van de wijze waarop zij een inbreng tijdens de rechtszitting willen en kunnen hebben? Zo ja, door wie en op welke wijze? Zo nee, waarom niet?
- Dragen de gehanteerde werkwijzen bij aan een adequate uitvoering van de ssv?

Middelen

- SHN wordt gebudgetteerd voor het opstellen van ssv's per jaar (streefcijfer): wordt dat streefcijfer gehaald in het arrondissement?
- Zo nee, welke uitleg is daarvoor?
- Heeft het parket extra middelen ontvangen voor de (extra) werkzaamheden die de invoering van de ssv annex spreekrecht met zich meebrengt?
- Is die budgettering reëel? Immers, men kan niet op voorhand zien hoeveel art. 302 Sv zaken binnenkomen per jaar, of wordt dat vastgesteld aan de hand van jaarcijfers?

Ssv in relatie tot spreekrecht

- Hoe wordt de inhoud van de ssv gewaardeerd (in het licht van de te onderscheiden functies van de ssv)?
- Hoe wordt de ssv in relatie tot het spreekrecht? Vormt de ssv een volwaardig alternatief voor het spreekrecht?
- Hoe wordt de feitelijke inbreng van de ssv tijdens een zitting gewaardeerd?
- Hoeveel slachtoffers zien na het opstellen van een ssv af van het uitoefenen van het spreekrecht? Wordt daarop aangestuurd door de opsteller van de ssv?
- Hoe vaak dient een ssv als voorbereiding op het spreekrecht?

Bijlage 2 Geraadpleegde/overlegde beleidsstukken

Werkgroep Implementatie schriftelijke slachtofferverklaring

Startnotitie Schriftelijke Slachtofferverklaring, 29 april 2004.

College van Procureurs-generaal

Schriftelijke slachtofferverklaring, PaG/C/6691, 28 april 2004.

Slachtofferzorg; spreekrecht, PaG/C/7627, 14 oktober 2004.

Aanwijzing Spreekrecht en Schriftelijke slachtofferverklaring, Stcrt. 2004, 248.

Ministerie van Justitie

- Kamerstukken II 2004/05, 27 213, nr. 9, p. 4

Slachtofferhulp Nederland

- E. de Jager, *Protocol voor het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring*, Utrecht 22 februari 2005
- A. Pemberton, *Schriftelijke slachtofferverklaring en spreekrecht. Ontwikkelingen in volume en tijdsbesteding*, Utrecht 18 mei 2005.

Parket Assen

Geen documenten overlegd

Parket Alkmaar

- Werkbeschrijving bij spreekrecht/schriftelijke slachtofferverklaring tijdens de rechtszaak.
- Spelregels voor het spreken ter zitting.

Parket Den Haag

- K. Bruinenberg, *Evaluatie Slachtoffer Informatiepunt Den Haag, arrondissementsparket*, oktober 2005.
- Procedure Handboek Slachtofferzorg, versie 2.2, 17 maart 2005
- Regeling Taken en verantwoordelijkheden Stuurgroep Slachtofferzorg en Coördinator SIP
- Regeling Uitvoering SIP Den Haag
- Dienstverleningsovereenkomst tussen het arrondissementsparket Den Haag en het ressortparket Den Haag betreffende het Slachtoffer Informatiepunt te Den Haag
- Convenant SIP, Den Haag, 19 december 2005

Parket Middelburg

- Managementteam, Schriftelijke slachtofferverklaring, voorstel, 17 mei 2004.
- Proces SSV/Schriftelijke slachtofferverklaring Weekdiensten/Loactiezaken (stroomdiagram), 7 december 2005.
- Proces Schriftelijke slachtofferverklaring (stroomdiagram), 7 december 2005.
- Voorstel Schriftelijke slachtofferverklaring, 19 mei 2004.
- Memo Spreekrecht voor Managementteam, 12 januari 2005.

Parket Roermond

Procedure Spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring arrondissementsparket Maastricht en Roermond.

Parket Utrecht

Procesbeschrijving voor Spreekrecht en de Schriftelijke slachtofferverklaring

Rechtbank Utrecht

Notitie Spreekrecht Slachtoffers, 7 maart 2005.

Bijlage 3 Respondenten naar werkgebied (arrondissement, regio Slachtofferhulp Nederland) en functie

Alkmaar

Parket

Taakofficier Slachtofferzorg

Coördinator Serviceteam

Schadebemiddelaar, tevens werkzaam als contactpersoon CICS

Slachtofferhulp Nederland Regio Noord-Holland Noord, Kennemerland

Rapporteur schriftelijke slachtofferverklaring (2)

Zittende magistratuur

Vice-president rechtbank

Rechter

Assen

Parket

Taakofficier Slachtofferzorg

Coördinator Slachtofferzorg

Slachtofferhulp Nederland Regio Groningen/Leeuwarden/Drenthe

Rapporteur schriftelijke slachtofferverklaring (1)

Zittende magistratuur

Rechters (2)

Den Haag

Parket

Taakofficier Slachtofferzorg

Coördinator Slachtoffer Informatiepunt

Slachtofferhulp Nederland Regio Den Haag Haaglanden respectievelijk Den Haag Hollands Midden

Rapporteur schriftelijke slachtofferverklaring (2)

Zittende magistratuur

Rechters (2)

Middelburg

Parket

Taakofficier Slachtofferzorg

Procesmanager

Slachtofferhulp Nederland Regio Midden/West-Brabant & Zeeland

Rapporteur schriftelijke slachtofferverklaring (1)

Zittende magistratuur

Rechters (2)

Roermond

Parket

Taakofficier Slachtofferzorg

Coördinator Slachtofferzorg

Slachtofferhulp Nederland Regio Limburg & Noord-Brabant
Rapporteur schriftelijke slachtofferverklaring (1)

Zittende magistratuur
Rechters (2)

Utrecht

Parket

Officier van justitie in opleiding
Coördinator Slachtofferzorg
Slachtoffermedewerkster
Manager Bedrijfsvoering

Slachtofferhulp Nederland Regio Utrecht
Rapporteur schriftelijke slachtofferverklaring (2)

Zittende magistratuur
Rechters (2)

Bijlage 4 Vragenlijst interviews zittende magistratuur

Beleid

1. Is u bekend of de leiding van de strafsectie afspraken heeft gemaakt over de wijze waarop de schriftelijke slachtofferverklaring ter kennis wordt gebracht van de rechter? Is u iets bekend over beleidsvorming ter zake van de ssv door deze rechtbank?

Organisatorisch aspect

2. Is de ssv in de regel tijdig gevoegd in het strafdossier?
3. Zo nee, hindert dat bij de zittingsvoorbereiding?
4. Op welke wijze en op welk tijdstip wordt aan u meegedeeld dat het slachtoffer wil spreken? (bijvoorbeeld stempel op kaft dossier)
5. Komt het wel eens voor dat het slachtoffer, dat op de zitting is, te kennen geeft te willen spreken, zonder dat vooraf aan de officier van justitie/slachtofferhulp te hebben gemeld? Zo ja, hoe reageerde u? Zo nee, wat zou uw reactie zijn?
6. Komt het vaak/wel eens regelmatig voor dat het slachtoffer afziet van het gebruik maken van het spreekrecht, hoewel hij/zij heeft aangegeven er gebruik van te willen maken? Zo ja, ziet het slachtoffer er dan op de zitting van af (dus wellicht onder indruk van/geïntimideerd door het onderzoek ter terechtzitting) of al in een eerder stadium en komt het slachtoffer dus niet op de zitting.
7. Zo ja: welke gevolgen dienen hieraan te worden verbonden indien het slachtoffer niet ter zitting aanwezig is (aanhouding)?
8. Behandeling ssv:
 - Op welk moment ter zitting stelt u de ssv aan de orde?
 - Kiest u er als rechter zelf voor de ssv te behandelen of acht u dat een taak van de officier van justitie?
 - Ligt dat moment anders wanneer het slachtoffer naast de ssv ook heeft aangegeven te willen spreken?
9. Zijn er knelpunten wat betreft de regelgeving betreffende de mondelinge/schriftelijke slachtofferverklaring?

Inhoudelijk t.a.v. ssv

10. Om de verhouding tot de schriftelijke verklaring duidelijk te krijgen: hoe vaak zit er een schriftelijke slachtofferverklaring in het dossier?
Eigen ervaring/ervaring arrondissement?
11. Vindt u dat de ssv in de regel juist is opgesteld, in die zin dat de rapporteur zich beperkt heeft tot de gevolgen van het delict voor het slachtoffer?
12. Voegt de ssv inhoudelijk iets toe aan de besluitvorming ter zitting? Hoe/waaruit blijkt dit?
13. Verschillen de schriftelijke en mondelinge verklaring inhoudelijk? Vrijwel nooit----vrijwel altijd.
Als ze verschillen, verschillen ze (enigszins----aanzienlijk)?
In welk soort zaken is/was sprake van dergelijke verschillen?
14. Reageert de officier op de ter zitting afgelegde verklaring? Hoe en wanneer?
15. Reageert de advocaat op de ter zitting afgelegde verklaring? Hoe en wanneer?

In relatie tot het spreekrecht

16. Hoe vaak heeft u meegemaakt dat een slachtoffer gebruik maakt van het spreekrecht?
17. Wat zijn de ervaringen van collega's? Heeft u de indruk dat er in de in aanmerking komende zaken vaak gebruik van wordt gemaakt.
18. In welk soort zaken wordt er in de regel gebruik gemaakt van het spreekrecht/schriftelijke slachtofferverklaring?

19. Maken de slachtoffers de indruk dat zij goed zijn voorbereid als ze een mondelinge verklaring afleggen? Doen ze het uit hun hoofd of met behulp van een door slachtofferhulp voorbereide schriftelijke verklaring?
20. Maakt het voor een effectieve rechtsgang uit of het slachtoffer gebruik maakt van het spreekrecht in plaats van te volstaan met het afleggen van een schriftelijke verklaring?
21. Vindt u de reikwijdte van artikel 302 Sv juist?
Te ruim? (bijvoorbeeld artikel 285 Sr)?
Te beperkt? Is er een categorie delicten die er ten onrechte niet onder valt? (bijvoorbeeld eenvoudige mishandeling (artikel 300 Sr) of doorrijden na een ongeluk (artikel 5 WVV))
22. Het ministerie van Justitie/het College van Procureurs-generaal en Slachtofferhulp Nederland stellen zich op het standpunt dat de ssv een volwaardig alternatief kan zijn voor het spreekrecht. Daaruit volgt dat men adviseert in ieder geval een ssv te laten opstellen, ook wanneer het slachtoffer wenst te spreken. Onderschrijft u dat advies?
23. In de zaken waarin het slachtoffer gebruik maakt van het spreekrecht ligt er dan in de regel ook al een schriftelijke slachtofferverklaring?
Bijna altijd-----Bijna nooit.
24. Het gebruik van het spreekrecht wordt niet geregistreerd en is derhalve niet te achterhalen. Slachtofferhulp Nederland en het OM menen dat hier een taak ligt voor de ZM. Wat is uw mening hierover? Indien u meent dat hier een taak ligt voor de ZM, hoe zou zo'n registratie dan kunnen plaatsvinden?

Overig

25. Geeft de beperking van het spreekrecht tot één persoon problemen?
26. Geeft u soms meer slachtoffers de gelegenheid om te spreken? Wanneer? Waarom?
27. Heeft u wel eens mee gemaakt dat het slachtoffer verzocht de deuren te sluiten voor hij zijn verklaring aflegde? Reactie rechter op dit verzoek?
28. Is het volgens u problematisch dat indien het gaat om en minderjarige verdachte het slachtoffer niet de hele zitting mag meemaken?

Bijlage 5 Vragenlijst implementatie ssv – advocatuur

De Aanwijzing Spreekrecht en ssv schrijft voor dat het openbaar ministerie het slachtoffer tijdig informeert dat deze (mogelijk) spreekrecht heeft en een ssv kan opstellen. Indien daarvan gebruik wordt gemaakt, dient de verdediging daarvan op de hoogte te worden gesteld.

1. Een afschrift van de ssv dient te zijn opgenomen in het strafdossier dat ter beschikking wordt gesteld aan de verdediging (art. 33 Sv). Bevindt zo'n afschrift van de ssv zich in de regel in het strafdossier?
2. Staat op de dagvaarding steeds vermeld dat gebruik zal worden gemaakt van het spreekrecht? Bevindt zich in de stukken steeds een afschrift van de oproeping van het slachtoffer?
3. Volstaat deze informatieverstrekking vanuit het oogpunt van de verdediging? Is deze tijdig genoeg? Welke knelpunten signaleert u?
4. Wordt de ssv op een vast moment of op wisselende momenten behandeld tijdens het onderzoek ter zitting? Welk moment zou uw voorkeur hebben en waarom?
5. Vermengt de inhoud van een ssv zich niet met feiten? Heeft u een slachtoffer wel eens onderzocht naar aanleiding van een ssv?
6. Wordt de ssv door een vaste functionaris aan de orde gesteld ter zitting of is dat wisselend (behandelend rechter of officier van justitie)? Welke functionaris zou uw voorkeur hebben en waarom?
7. Krijgt de verdediging ter zitting voldoende gelegenheid te reageren op de ssv respectievelijk het spreekrecht?

Bijlage 6 Format Schriftelijke slachtofferverklaring

Schriftelijke slachtofferverklaring

FORMEEL GEDEELTE

PARKETGEGEVENS

Parquet nummer:	
Arrondissement:	
Zittingsdatum:	

DELICTGEGEVENS

Datum delict:	
Soort delict:	

PERSONALIA SLACHTOFFERS OF NABESTAANDEN

Naam:	
Geboortedatum:	
Adres:	
Plaats:	

PERSONALIA ANDERE AANWEZIGEN

Naam:	
Adres:	
Plaats:	
Hoedanigheid:	

Naam:	
Adres:	
Plaats:	
Hoedanigheid:	

Naam:	
Adres:	
Plaats:	
Hoedanigheid:	

DATUM GESPREK

Datum:	
--------	--

INFORMATIEF GEDEELTE

INHOUDELIJK GEDEELTE

GEVOLGEN

Datum:-.....-.....

Plaats:

Handtekening: